

พระไตรปิฎก เล่มที่ ๑๖

ตอนที่ ๑

พระสูตรต้นตปิฎก สังยุตตนิกาย ขันธวาร วรรค

ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมา
สัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

๑. ขันธสังยุต

มูลปิณณาสก

นกุลปิตวรรคที่ ๑

๑. นกุลปีตาสูตร

ว่าด้วยกายเปรียบด้วยฟองไข

[๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ เกสกกฟ้าวัน (ป่าเป็นที่นางยักษ
ชื่อเกสกกฟ้า

อยู่อาศัย) อันเป็นสถานที่ให้อภัยแก่หมุ่มถุก ไกล่เมืองสูงสูमारิระในภคค
ชนบท ฯลฯ

ครั้งนั้นแล คฤหบดีชื่อนกุลบิดาเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวายอภิวาทแล้ว
นั่ง ณ ที่ควร

ส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้า ข้าพระองค์
เป็นผู้แก่เฒ่า

เป็นผู้ใหญ่ ล่วงกาลผ่านวัยแล้วโดยลำดับ มีกายกระสับกระส่าย เจ็บป่วย
เนื่องๆ พระพุทธเจ้าข้า ก็ข้าพระองค์มิได้เห็นพระผู้มีพระภาคและภิกษุทั้งหลาย
ผู้ให้เจริญใจอยู่เป็นนิตย์ ขอพระผู้มี พระภาคโปรดสั่งสอนข้าพระองค์ ขอพระ
ผู้มีพระภาคโปรดพรา้สอนข้าพระองค์ ด้วยธรรมที่เป็น ไปเพื่อประโยชน์ เพื่อ
ความสุขแก่ข้าพระองค์ตลอดกาลนานเถิด. พระผู้มีพระภาคตรัสว่า นั้น

ถูกแล้วๆ คฤหบดี อันที่จริง กายนี้กระสับกระส่าย เป็นดั่งว่าฟองไข อัน
ผิวหนึ่งหุ้มไว้ ดูกร

คฤหบดี ก็บุคคลผู้บริหารกายนี้อยู่ พึงรับรองความเป็นผู้ไม่มีโรคได้แม้เพียง
ครู่เดียว จะมีอะไร

เล่า นอกจากความเป็นคนเขลา ดูกรคฤหบดี เพราะเหตุนี้แหละ ท่านพึง
ศึกษาอย่างนี้ว่า

เมื่อเรามีกายกระสับกระส่ายอยู่ จิตของเราจักไม่กระสับกระส่าย ดูกรคฤหบดี
ท่านพึงศึกษา

อย่างนี้แล.

[๒] ครั้งนั้นแล คฤหบดีชื่อนกุลบิดา ขึ้นชมยินดีพระภาสิตของพระผู้มีพระ
ภาค ลูก

จากอาสนะ ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาค ทำประทักษิณแล้ว เข้าไปหาท่าน
พระสารีบุตร

อภิวาทแล้ว นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. ท่านพระสารีบุตร ได้กล่าวกะนกุล
ปิตคฤหบดีว่า

คฤหบดี อินทรีย์ของท่านผ่องใสนัก สีหน้าของท่านบริสุทธิ เปล่งปลั่ง วันนี้
ท่านได้ฟัง

ธรรมมีกถาในที่เฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคหรือ? นกุลปิตคฤหบดีตอบ
ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ

ไฉนจะไม่ใช่เป็นอย่างนี้เล่า พระผู้มีพระภาคทรงหลั่งอมฤตธรรมรดข้าพเจ้าด้วย
ธรรมมีกถา.

ส. ดูกรคฤหบดี พระผู้มีพระภาคทรงหลั่งอมฤตธรรมรดท่านด้วยธรรมมี
กถาอย่างไรเล่า?

น. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ (ข้าพเจ้าจะเล่าถวาย) ข้าพเจ้าเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระ
ภาค ถวาย

อภิวาทแล้ว นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า
พระพุทธเจ้าข้า

ข้าพระองค์เป็นผู้แก่เฒ่า เป็นผู้ใหญ่ ล่วงกาลผ่านวัยแล้วโดยลำดับ มีกาย
กระสับกระส่าย

เจ็บป่วยเนื่องๆ พระพุทธเจ้าข้า ก็ข้าพระองค์มิได้เห็นพระผู้มีพระภาคและ
ภิกษุทั้งหลาย ผู้ให้

เจริญใจอยู่เป็นนิตย์ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดสั่งสอนข้าพระองค์ ขอพระผู้มี
พระภาคโปรดพรา

สอนข้าพระองค์ด้วยธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่ข้าพระองค์
ตลอดกาลนานเถิด.

เมื่อข้าพเจ้ากราบทูลอย่างนี้แล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสว่า นั้น ถูกแล้ว
คฤหบดี อันที่จริง

กายนี้กระสับกระส่าย เป็นดั่งว่าฟองไข อันผิวหนังหุ้มไว้ ดูกรคฤหบดี ก็
บุคคลผู้บริหารกายนี้อยู่

พึงรับรองความเป็นผู้ไม่มีโรคได้แม้เพียงครู่เดียว จะมีอะไรเล่า นอกจาก
ความเป็นคนเขลา ดูกร

คฤหบดี เพราะเหตุนั้นแหละ ท่านพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เมื่อเรามีกาย
กระสับกระส่ายอยู่ จิตของ

เรายังไม่กระสับกระส่าย ดูกรคฤหบดี ท่านพึงศึกษาอย่างนี้แล. ข้าแต่พระองค์
ผู้เจริญ พระผู้มี

พระภาคทรงหลั่งอมฤตธรรมรดข้าพเจ้าด้วยธรรมมีกถาอย่างนี้แล.

[๑] ส. ดูกรคฤหบดี ก็ท่านมิได้ทูลสอบถามพระผู้มีพระภาคต่อไปว่า
พระพุทธเจ้าข้า

ด้วยเหตุเท่าไรหนอ? บุคคลจึงเชื่อว่าเป็นผู้มีกายกระสับกระส่ายและเป็นผู้มี
จิตกระสับกระส่าย

และก็ด้วยเหตุเท่าไรหนอ? บุคคลแม้เป็นผู้มีกายกระสับกระส่าย แต่หาเป็นผู้
มีจิตกระสับกระส่าย

ไม่.

น. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้ามาแม้แต่ที่ไกล เพื่อจะทราบเนื้อความแห่ง
ภาษิตนั้นใน

สำนักท่านพระสารีบุตร ดีละหนอ ขอเนื้อความแห่งภาษิตนั้นจงแจ่มแจ้งกะ
ท่านพระสารีบุตรเถิด.

ส. ดูกรคฤหบดี ถ้าเช่นนั้น ท่านจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว.

นกุลปิตคฤหบดีรับคำท่านพระสารีบุตรแล้ว. ท่านพระสารีบุตรจึงได้กล่าว
ว่า

สังกายทิฎฐิ ๒๐

[๔] ดูกรคฤหบดี ก็อย่างไรเล่า? บุคคลจึงเชื่อว่าเป็นผู้มีกาย
กระสับกระส่ายด้วย จึง

เชื่อว่าเป็นผู้มีจิตกระสับกระส่ายด้วย. ดูกรคฤหบดี คือ ปุถุชนผู้มีได้สดับแล้ว
ในโลกนี้ มิได้

เห็นพระอริยะทั้งหลาย ไม่ฉลาดในธรรมของพระอริยะ มิได้รับแนะนำใน
อริยธรรม มิได้เห็น

สัตบุรุษทั้งหลาย ไม่ฉลาดในธรรมของสัตบุรุษ มิได้รับแนะนำในสัปปริส
ธรรม ย่อมเห็นรูปโดย

ความเป็นตน ๑ ย่อมเห็นตนมีรูป ๑ ย่อมเห็นรูปในตน ๑ ย่อมเห็นตนในรูป ๑
เป็นผู้ตั้งอยู่

ด้วยความยึดมั่นว่า เราเป็นรูป รูปของเรา. เมื่อเขาตั้งอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า
เราเป็นรูป รูป

ของเรา รูปนั้นย่อมแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป เพราะรูปแปรปรวนเป็นอย่าง
อื่นไป โสกะ

ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัสและอุปายาสจึงเกิดขึ้น. ย่อมเห็นเวทนาโดยความเป็น
ตน ๑ ย่อมเห็น

ตนมีเวทนา ๑ ย่อมเห็นเวทนาในตน ๑ ย่อมเห็นตนในเวทนา ๑ เป็นผู้ตั้งอยู่
ด้วยความยึดมั่นว่า

เราเป็นเวทนา เวทนาของเรา. เมื่อเขาตั้งอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า เราเป็น
เวทนา เวทนาของเรา

เวทนานั้นย่อมแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป เพราะเวทนาแปรปรวนเป็นอย่าง
อื่นไป โสกะ ปริเทวะ

ทุกข์ โทมนัสและอุปายาสจึงเกิดขึ้น. ย่อมเห็นสัญญา โดยความเป็นตน ๑
ย่อมเห็นตนมี

สัญญา ๑ ย่อมเห็นสัญญาในตน ๑ ย่อมเห็นตนในสัญญา ๑ เป็นผู้ตั้งอยู่ด้วย
ความยึดมั่นว่า

เราเป็นสัญญา สัญญาของเรา. เมื่อเขาตั้งอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า เราเป็น
สัญญา สัญญาของเรา

สัญญานั้นย่อมแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป เพราะสัญญาแปรปรวนเป็นอย่าง
อื่นไป โสกะ ปริเทวะ

ทุกข์ โทมนัสและอุปายาสจึงเกิดขึ้น. ย่อมเห็นสังขารโดยความเป็นตน ๑
ย่อมเห็นตนมี

สังขาร ๑ ย่อมเห็นสังขารในตน ๑ ย่อมเห็นตนในสังขาร ๑ เป็นผู้ตั้งอยู่ด้วย
ความยึดมั่นว่า

เราเป็นสังขาร สังขารของเรา. เมื่อเขาตั้งอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า เราเป็นสังขาร
สังขารของเรา

สังขารนั้นย่อมแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป เพราะสังขารแปรปรวนเป็นอย่างอื่น
ไป โสกะ ปริเทวะ

ทุกข์ โทมนัสและอุปายาสจึงเกิดขึ้น. ย่อมเห็นวิญญูณโดยความเป็นตน ๑
ย่อมเห็นตนมี

วิญญูณ ๑ ย่อมเห็นวิญญูณในตน ๑ ย่อมเห็นตนในวิญญูณ ๑ เป็นผู้ตั้ง
อยู่ด้วยความยึดมั่นว่า

เราเป็นวิญญูณ วิญญูณของเรา เมื่อเขาตั้งอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า เราเป็น
วิญญูณ วิญญูณ

ของเรา วิญญาณนั้นย่อมแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป เพราะวิญญาณ
แปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป

โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัสและอุปายาสจึงเกิดขึ้น. ดูกรคฤหบดี ด้วยเหตุ
อย่างนี้แล

บุคคลจึงถือว่าเป็นผู้มีกายกระสับกระส่าย และเป็นผู้มีจิตกระสับกระส่าย.

[๕] ดูกรคฤหบดี ก็อย่างไรเล่า? บุคคลแม้เป็นผู้มีกายกระสับกระส่าย แต่
หาเป็นผู้มี

จิตกระสับกระส่ายไม่. ดูกรคฤหบดี คือ อริยสาวกผู้ได้สดับแล้วในธรรมวินัย
นี้ ผู้เห็นพระอริยะ

ทั้งหลาย ผู้ฉลาดในธรรมของพระอริยะ ผู้ได้รับแนะนำดีแล้วในอริยธรรม ผู้
เห็นสัตบุรุษ

ทั้งหลาย ผู้ฉลาดในธรรมของสัตบุรุษ ผู้ได้รับแนะนำดีแล้วในสัพปุริสธรรม
ย่อมไม่เห็นรูปโดย

ความเป็นตน ๑ ย่อมไม่เห็นตนมีรูป ๑ ย่อมไม่เห็นรูปในตน ๑ ย่อมไม่เห็น
ตนในรูป ๑ ไม่เป็นผู้

ตั้งอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า เราเป็นรูป รูปของเรา. เมื่ออริยสาวกนั้นไม่ตั้งอยู่
ด้วยความยึดมั่นว่า

เราเป็นรูป รูปของเรา รูปนั้นย่อมแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป เพราะรูป
แปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป

โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัสและอุปายาสจึงไม่เกิดขึ้น. ย่อมไม่เห็นเวทนา
โดยความเป็นตน ๑

ย่อมไม่เห็นตนมีเวทนา ๑ ย่อมไม่เห็นเวทนาในตน ๑ ย่อมไม่เห็นตนใน
เวทนา ๑ ไม่เป็นผู้ตั้ง

อยู่ด้วยความยึดมั่นว่า เราเป็นเวทนา เวทนาของเรา. เมื่ออริยสาวกนั้นไม่ตั้ง
อยู่ด้วยความยึดมั่น

ว่า เราเป็นเวทนา เวทนาของเรา เวทนานั้นย่อมแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป
เพราะเวทนาแปร

ปรวนเป็นอย่างอื่นไป โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัสและอุปายาสจึงไม่เกิดขึ้น.
ย่อมไม่เห็น

สัญญาโดยความเป็นตน ๑ ย่อมไม่เห็นตนมีสัญญา ๑ ย่อมไม่เห็นสัญญาใน
ตน ๑ ย่อมไม่เห็น

ตนในสัญญา ๑ ไม่เป็นผู้ตั้งอยู่ด้วยความยึดมั่นว่าเราเป็นสัญญา สัญญาของ
เรา. เมื่ออริยสาวก

นั้นไม่ตั้งอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า เราเป็นสัญญา สัญญาของเรา. สัญญานั้นย่อม
แปรปรวนเป็น

อย่างอื่นไป เพราะสัญญาแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัสและ

อุปายาสจึงไม่เกิดขึ้น. ย่อมไม่เห็นสังขารโดยความเป็นตน ๑ ย่อมไม่เห็นตนมีสังขาร ๑ ย่อมไม่

เห็นสังขารในตน ๑ ย่อมไม่เห็นตนในสังขาร ๑ ไม่เป็นผู้ตั้งอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า เราเป็นสังขาร

สังขารของเรา. เมื่ออริยสาวกนั้นไม่ตั้งอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า เราเป็นสังขารสังขารของเรา

สังขารนั้นย่อมแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป เพราะสังขารแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป โสกะ ปริเทวะ

ทุกข์ โทมนัสและอุปายาสจึงไม่เกิดขึ้น. ย่อมไม่เห็นวิญญาณโดยความเป็นตน ๑ ย่อมไม่เห็น

ตนมีวิญญาณ ๑ ย่อมไม่เห็นวิญญาณในตน ๑ ย่อมไม่เห็นตนในวิญญาณ ๑ ไม่เป็นผู้ตั้งอยู่ด้วย

ความยึดมั่นว่า เราเป็นวิญญาณ วิญญาณของเรา. เมื่ออริยสาวกนั้นไม่ตั้งอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า

เราเป็นวิญญาณ วิญญาณของเรา วิญญาณนั้นย่อมแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป เพราะวิญญาณ

แปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัสและอุปายาสจึงไม่เกิดขึ้น. ดูกร

คฤหบดี อย่างนี้แล บุคคลแม้มีกายกระสับกระส่าย แต่หาเป็นผู้มีจิตกระสับกระส่ายไม่.

ท่านพระสารีบุตรได้กล่าวคำเช่นนี้แล้ว นกุลปิตคฤหบดี ชื่นชมยินดีภาษิตของท่าน

พระสารีบุตร ฉะนี้แล.

จบ สุตที่ ๑

๒. เทวทหสูตร

ว่าด้วยการกำจัดฉันทราคะในชั้นที่ ๕

[๖] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิคมเทวทหะของศากยะทั้งหลายในสักกชนบท.

ครั้งนั้นแล ภิกษุมารูปด้วยกัน ประรณนาจะไปสู่ปัจฉาภุมชนบทเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวาย

อภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

พระพุทธเจ้าข้า พวกข้าพระองค์ปรารถนาจะไปสู่ปัจฉาภุมชนบท เพื่อสำเร็จการอยู่อาศัยในปัจฉา

ภุมชนบท. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เธอทั้งหลายลาสารีบุตรแล้วหรือ?

ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า พระพุทธเจ้าข้า พวกข้าพระองค์ยังมีได้ลาท่านพระสารีบุตร. พระผู้มี

พระภาคตรัสว่าดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงไปลาสารีบุตรเถิด. สารีบุตรเป็นบัณฑิตอนุเคราะห์

เพื่อนพรหมจรรย์. ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคว่าอย่างนั้น
พระพุทธเจ้าข้า.

[๑] ก็สมัยนั้นแล ท่านพระสารีบุตรนั่งอยู่ในมณฑปเล็กๆ แห่งหนึ่งที่มุงด้วยตะไคร่น้ำ

ไม่ไกลพระผู้มีพระภาค. ครั้นนั้นแล ภิกษุเหล่านั้น ขึ้นชมยินดีพระภาสิตของพระผู้มีพระภาค

ลุกจากอาสนะ ถวายอภิวาท ทำประทักษิณพระผู้มีพระภาคแล้ว พวกเข้เข้าไปหาท่านพระสารีบุตร

กล่าวคำปราศรัยกับท่านพระสารีบุตร ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่งอยู่

ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กล่าวกะท่านพระสารีบุตรว่า ข้าแต่ท่านพระสารีบุตร ข้าพเจ้า

ทั้งหลายปรารถนาจะไปสู่ปัจฉาภุมชนบท เพื่อสำเร็จการอยู่อาศัยในปัจฉาภุมชนบท. ท่านพระ-

*สารีบุตรกล่าวว่า ท่านทั้งหลาย กราบทูลลาพระศาสดาแล้วหรือ? ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย

ก็ภิกษุตรีัยผู้เป็นบัณฑิตบ้าง พราหมณ์ผู้เป็นบัณฑิตบ้าง คฤหบดีผู้เป็นบัณฑิตบ้าง สมณะผู้เป็น

บัณฑิตบ้าง เป็นผู้ถามปัญหากะภิกษุผู้ไปไพร่ชชประเทศต่างๆ มีอยู่ ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย

ก็พวกมนุษย์ที่เป็นบัณฑิตทดลองถามว่า พระศาสดาของพวกท่านมีวาตะอย่างไร? ตรัสสอน

อย่างไร? ธรรมทั้งหลายพวกท่านฟังดีแล้ว เรียบร้อยดีแล้ว ใส่ใจดีแล้ว ทรงจำดีแล้ว แทน

ตลอดดีแล้ว ด้วยปัญญาบ้างหรือ? ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย เมื่อพยากรณ์อย่างไร? จึงจะชื่อว่าเป็นผู้

กล่าวตามที่พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว จะไม่กล่าวต่อพระผู้มีพระภาค ด้วยคำไม่จริง และพยากรณ์

ธรรมสมควรแก่ธรรม ทั้งการคล้อยตามวาทะที่ถูกใดๆ จะไม่ฟังถึงฐานะอันวิญญูชนจะติเตียนได้.

ภิก. ข้าแต่ท่านผู้มีอายุ ข้าพเจ้าทั้งหลาย มาแม้แต่ที่ไกล เพื่อจะรู้เนื้อความแห่งภาษิต

นั้นในสำนักท่านพระสารีบุตร ดีละหนอ ขอเนื้อความแห่งภาษิตนั้น จงแจ่มแจ้งกะท่านพระ-

*สารีบุตรเกิด.

[๘] ส. ถ้าเช่นนั้น ท่านทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว. ภิกษุเหล่านั้น

รับคำท่านพระสารีบุตรแล้ว. ท่านพระสารีบุตรได้กล่าวว่า ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย กิษัตริย์เป็น

บัณฑิตบ้าง พราหมณ์เป็นบัณฑิตบ้าง คฤหบดีเป็นบัณฑิตบ้าง สมณะเป็นบัณฑิตบ้าง เป็นผู้ถาม

ปัญหาะภิกษุผู้ไปไพรัชประเทศต่างๆ มีอยู่ ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ก็มนุษย์ทั้งหลายที่เป็น

บัณฑิต จะทดลองถามว่า พระศาสดาของท่านผู้มีอายุทั้งหลาย มีวาทะว่าอย่างไร ตรัสสอน

อย่างไร? ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายถูกถามอย่างนี้แล้ว ฟังพยากรณ์อย่างนี้ว่า

ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย พระศาสดาของเราทั้งหลายตรัสสอนให้กำจัดฉันทราคะ. เมื่อท่าน

ทั้งหลายพยากรณ์อย่างนี้แล้ว กษัตริย์ผู้เป็นบัณฑิตบ้าง พราหมณ์ผู้เป็นบัณฑิตบ้าง คฤหบดีผู้

เป็นบัณฑิตบ้าง สมณะผู้เป็นบัณฑิตบ้าง ฟังถามปัญหายิ่งขึ้นไป ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย

ก็มนุษย์ทั้งหลายที่เป็นบัณฑิต จะทดลองถามว่า ก็พระศาสดาของท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ตรัสสอน

ให้กำจัดฉันทราคะในสิ่งอะไร. ท่านทั้งหลายถูกถามอย่างนี้แล้ว ฟังพยากรณ์อย่างนี้ว่า ดูกรท่าน

ผู้มีอายุทั้งหลาย พระศาสดาตรัสสอนให้กำจัดฉันทราคะในรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาน.

ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย เมื่อท่านทั้งหลายพยากรณ์อย่างนี้แล้ว กษัตริย์ผู้เป็นบัณฑิตบ้าง

พราหมณ์ผู้เป็นบัณฑิตบ้าง คฤหบดีผู้เป็นบัณฑิตบ้าง สมณะผู้เป็นบัณฑิตบ้าง
ฟังถามปัญหา

ยิ่งขึ้นไป ก็มนุษย์ทั้งหลายที่เป็นบัณฑิต จะทดลองถามว่า ก็พระศาสดาของ
ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย

ทรงเห็นโทษอะไร จึงตรัสสอนให้กำจัดฉันทราคะในรูป เวทนา สัญญา
สังขาร วิญญาณ?

ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายถูกถามอย่างนี้แล้ว ฟังพยากรณ์อย่าง
นี้ว่า ดูกรท่านผู้มี

อายุทั้งหลาย เมื่อบุคคลมีความกำหนัด ความพอใจ ความรัก ความกระหาย
ความกระวน

กระวาย ความทะยานอยากในรูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ยังไม่
ปราศจากไปแล้ว

โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัสและอุปายาสย่อมเกิดขึ้น เพราะรูป เวทนา สัญญา
สังขาร

และวิญญาณ แปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย พระศาสดา
ของเราทั้งหลาย

ทรงเห็นโทษนี้แล จึงตรัสสอนให้กำจัดฉันทราคะในรูป เวทนา สัญญา
สังขาร และวิญญาณ.

ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย แม้เมื่อท่านทั้งหลายพยากรณ์อย่างนี้แล กษัตริย์ผู้
เป็นบัณฑิตบ้าง

พราหมณ์ผู้เป็นบัณฑิตบ้าง คฤหบดีผู้เป็นบัณฑิตบ้าง สมณะผู้เป็นบัณฑิต
บ้าง ฟังถามปัญหา

ยิ่งขึ้นไป ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ก็มนุษย์ทั้งหลายที่เป็นบัณฑิตจะทดลอง
ถามว่า ก็พระศาสดา

ของท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ทรงเห็นอันใดสงสอะไร? จึงตรัสสอนให้กำจัดให้
ฉันทราคะในรูป

เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ. ท่านทั้งหลายถูกถามอย่างนี้แล้ว ฟัง
พยากรณ์อย่างนี้ว่า

ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย เมื่อบุคคลมีความกำหนัด ความพอใจ ความรัก
ความกระหาย ความ

กระวนกระวาย ความทะยานอยากในรูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ
ปราศจากไปแล้ว

โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัสและอุปายาสย่อมไม่เกิดขึ้นเพราะรูป เวทนา
สัญญา สังขาร

และวิญญูณ แปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป. ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย พระ
ศาสดาของเราทั้งหลาย

ทรงเห็นอนิสงสนีแล จึงตรัสสอนให้กำจัดนันทราคะในรูป เวทนา สัญญา
สังขาร และ
วิญญูณ.

[๙] ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ก็เมื่อบุคคลเข้าถึงอกุศลธรรมทั้งหลายอยู่
จักได้มีการอยู่

สบาย ไม่มีความลำบาก ไม่มีความคับแค้น ไม่มีความเดือดร้อน ในปัจจุบันนี้
และเมื่อตาย

ไปแล้ว ก็พึงหวังสุคติไซ้ พระผู้มีพระภาคก็จะไม่พึงทรงสรรเสริญ การละ
อกุศลธรรมทั้งหลาย.

ก็เพราะเมื่อบุคคลเข้าถึงอกุศลธรรมทั้งหลาย ย่อมมีการอยู่เป็นทุกข์ มีความ
ลำบาก มีความ

คับแค้น มีความเดือดร้อน ในปัจจุบัน และเมื่อตายไปแล้ว ก็พึงหวังได้ทุคติ
ฉะนั้น

พระผู้มีพระภาค จึงทรงสรรเสริญ การละอกุศลธรรมทั้งหลาย.

[๑๐] ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย แต่เมื่อบุคคลเข้าถึงอกุศลธรรมทั้งหลายอยู่
จักได้มีการ

อยู่เป็นทุกข์ มีความลำบาก มีความคับแค้น มีความเดือดร้อน ในปัจจุบันนี้
และเมื่อตายไป

แล้ว ก็พึงหวังได้สุคติไซ้ พระผู้มีพระภาค ก็จะไม่พึงทรงสรรเสริญ การ
เข้าถึงอกุศลธรรม

ทั้งหลาย. ก็เพราะเมื่อบุคคลเข้าถึงอกุศลธรรมทั้งหลายอยู่ มีการอยู่สบาย ไม่
มีความลำบาก

ไม่มีความคับแค้น ไม่มีความเดือดร้อน ในปัจจุบันนี้ และเมื่อตายไปแล้ว ก็
พึงหวังได้สุคติ

ฉะนั้นพระผู้มีพระภาค จึงทรงสรรเสริญ การเข้าถึงอกุศลธรรมทั้งหลาย. ท่าน
พระสารีบุตรได้

กล่าวคำนี้แล้ว. ภิกษุเหล่านั้น ชื่นชมยินดีภาษิตของท่านพระสารีบุตร ฉะนั้น
แล.

จบ สุตที่ ๒.

๑. หลัทธิกานีสุตที่ ๑

ว่าด้วยลักษณะมุณี

[๑๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง ท่านพระมหากัจจानะอยู่ ณ ภูเขาศันข้างหนึ่ง ใกล้กรุงมรณคร
แคว้นอวันตีรัฐ

ครั้งนั้นแล คฤหบดีชื่อว่าลลิตทิกานี เข้าไปหาท่านพระมหากัจจานะถึงที่อยู่
อภิวาทแล้ว นั่งอยู่

ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กล่าวกะท่านมหากัจจานะว่า ข้าแต่ท่านพระผู้
เจริญ พระผู้มีพระภาค

ตรัสพระภาสิตนี้ในมาคคณทียปัญหา อันมีในอัฐกวรรควา

มุณีละที่อยู่แล้ว ไม่มีที่พักเที่ยวไป ไม่ทำความสนทนสนมในบ้าน

เป็นผู้ว่างจากกามทั้งหลาย ไม่มุ่งถึงกาลข้างหน้า ไม่ทำถ้อยคำ

แก่งแย่งกับชนอื่น ดังนี้.

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ เนื้อความแห่งพระพุทธรวณะที่พระผู้มีพระภาคตรัส
โดยย่อนี้ จะพึง

เห็นได้โดยพิสดารอย่างไร?

[๑๒] พระมหากัจจานะได้กล่าวว่า ดูกรคฤหบดี รูปธาตุเป็นที่อยู่อาศัย
ของวิญญาน

ก็แหละมุณีใด มีวิญญานพัวพันด้วยราคะในรูปธาตุ มุณินั้น ท่านกล่าวว่า มีที่
อยู่อาศัยเที่ยวไป

ดูกรคฤหบดี เวทนา ... สัญญา ... สังขารธาตุเป็นที่อยู่อาศัยของวิญญาน
ก็แหละมุณีใด มีวิญญาน

พัวพันด้วยราคะในสังขารธาตุ มุณินั้น ท่านกล่าวว่า มีที่อยู่อาศัยเที่ยวไป. ดูกร
คฤหบดี มุณี

ชื่อว่าเป็นผู้มีที่อยู่อาศัยเที่ยวไป ด้วยประการฉะนี้แล.

[๑๓] ดูกรคฤหบดี ก็มุณีเป็นผู้ไม่มีที่อยู่อาศัยเที่ยวไปอย่างไร? ดูกร
คฤหบดี ความ

พอใจ ความกำหนัด ความเพลิดเพลิน ความทะยานอยาก ความเข้าถึง
ความยึดมั่น อัน

เป็นที่ตั้งที่อยู่อาศัยแห่งจิตเหล่าใด ในรูปธาตุ ความพอใจเป็นต้นเหล่านั้น
อันพระตถาคต

ทรงละเสียแล้ว ทรงตัดรากขาดแล้ว ทำให้เป็นดังตาลยอดด้วน ทรงกระทำ
ให้ไม่มี มีอันไม่

เกิดขึ้นต่อไปเป็นธรรมดา เพราะฉะนั้น พระตถาคต บัณฑิตจึงกล่าวว่า เป็น
ผู้ไม่มีที่อยู่อาศัย

เที่ยวไป. ดูกรคฤหบดี ความพอใจ ความกำหนัด ความเพลิดเพลิน ความ
ทะยานอยาก

ความเข้าถึง ความยึดมั่น อันเป็นที่ตั้งที่อยู่อาศัยแห่งจิตเหล่านี้ในเวทนา
ธาตุ ... ในสัญญาธาตุ ...

ในสังขารธาตุ ... ในวิญญาณธาตุ ความพอใจเป็นต้นเหล่านั้น อันพระ
ตถาคต ทรงละเสียแล้ว

ทรงตัดรากขาดแล้ว ทรงทำให้เป็นดังตาลยอดด้วน ทรงกระทำให้ไม่มี มีอัน
ไม่เกิดขึ้นต่อไปเป็น

ธรรมดา เพราะฉะนั้น พระตถาคต บัณฑิตจึงกล่าวว่า เป็นผู้ไม่มีที่อยู่อาศัย
เที่ยวไป. ดูกร

คฤหบดี มุนีชื่อว่าเป็นผู้ที่ไม่มีที่อยู่อาศัยเที่ยวไปอย่างนี้แล.

[๑๔] ดูกรคฤหบดี ก็มุนีเป็นผู้มีที่พักเที่ยวไปอย่างไร? ดูกรคฤหบดี มุนี
ท่านกล่าวว่า

เป็นผู้มีที่พักเที่ยวไป เพราะชานไปและพัวพันในรูป อันเป็นนิमितและเป็นที่
พัก. ดูกรคฤหบดี

มุนีท่านกล่าวว่าเป็นผู้มีที่พักเที่ยวไป เพราะชานไปและพัวพันในเสียง ... ใน
กลิ่น ... ในรส ... ใน

โผฏฐัพพะ ... ในธรรมารมณ์อันเป็นนิमितและเป็นที่พัก. ดูกรคฤหบดี มุนี
เป็นผู้มีที่พักเที่ยวไป

อย่างนี้แล.

[๑๕] ดูกรคฤหบดี ก็มุนีเป็นผู้ไม่มีที่พักเที่ยวไปอย่างไร? ดูกรคฤหบดี
กิเลสเป็น

เหตุชานไปและพัวพันในรูปอันเป็นนิमितและที่พัก อันพระตถาคต ทรงละเสีย
แล้ว ทรงตัดรากขาด

แล้ว ทำให้เป็นดังตาลยอดด้วน ทรงกระทำให้ไม่มี มีอันไม่เกิดขึ้นต่อไป
เป็นธรรมดา เพราะ

ฉะนั้น พระตถาคต บัณฑิตจึงกล่าวว่า เป็นผู้ไม่มีที่พักเที่ยวไป. ดูกรคฤหบดี
กิเลสเป็นเหตุ

ชานไปและพัวพันในเสียง ... ในกลิ่น ... ในรส ... ในโผฏฐัพพะ ... ใน
ธรรมารมณ์อันเป็นนิमितและเป็น

ที่พักอันพระตถาคต ทรงละเสียแล้ว ทรงตัดรากขาดแล้ว ทำให้เป็นดังตาล
ยอดด้วน ทรงกระทำ

ทำให้ไม่มี มีอันไม่เกิดขึ้นต่อไปเป็นธรรมดา เพราะฉะนั้น พระตถาคต
บัณฑิตจึงกล่าวว่า เป็นผู้

ไม่มีที่พักเที่ยวไป. ดูกรคฤหบดี มุนีชื่อว่าเป็นผู้ไม่มีที่พักเที่ยวไปอย่างนี้แล.

[๑๖] ดูกรคฤหบดี ก็มุนีเป็นผู้สนทนมนในบ้านอย่างไร? ดูกรคฤหบดี
มุนีบางคนใน

โลกนี้ เป็นผู้คลุกคลีกับพวกคฤหัสถ์อยู่ คือเป็นผู้พลอยชื่นชมกับเขา พลอยโศกกับเขา เมื่อ

พวกคฤหัสถ์มีสุขก็สุขด้วย มีทุกข์ ก็ทุกข์ด้วย เมื่อพวกคฤหัสถ์มีกรณียกิจที่ควรทำเกิดขึ้น

ก็ชวนขวยในกรณียกิจเหล่านั้นด้วยตนเอง. ดูกรคฤหบดี มุณีเป็นผู้สนิทสนมในบ้าน อย่างนี้แล.

[๑๖] ดูกรคฤหบดี ก็มุณีไม่เป็นผู้สนิทสนมในบ้านอย่างไร? ดูกรคฤหบดี ภิกษุใน

ธรรมวินัยนี้ ไม่เป็นผู้คลุกคลีกับพวกคฤหัสถ์ คือ ไม่พลอยชื่นชมกับเขา ไม่พลอยโศกกับเขา

เมื่อพวกคฤหัสถ์มีสุข ก็ไม่สุขด้วย มีทุกข์ ก็ไม่ทุกข์ด้วย เมื่อคฤหัสถ์มีกรณียกิจที่ควรทำเกิดขึ้นก็

ไม่ชวนขวยในกรณียกิจเหล่านั้นด้วยตนเอง. ดูกรคฤหบดี มุณีไม่เป็นผู้สนิทสนมในบ้าน อย่างนี้แล.

[๑๗] ดูกรคฤหบดี ก็มุณีเป็นผู้ไม่ว่างจากกามทั้งหลายอย่างไร? ดูกรคฤหบดี มุณีบาง

คนในโลกนี้ ยังเป็นผู้ไม่ปราศจากความกำหนัด ความพอใจ ความรัก ความกระหาย ความ

กระวนกระวาย ความทะยานอยากในกามทั้งหลาย. ดูกรคฤหบดี มุณีเป็นผู้ไม่ว่างจากกามทั้ง

หลาย อย่างนี้แล.

[๑๘] ดูกรคฤหบดี ก็มุณีเป็นผู้ว่างจากกามทั้งหลายอย่างไร? ดูกรคฤหบดี ภิกษุบางรูป

ในธรรมวินัยนี้ ย่อมเป็นผู้ปราศจากความกำหนัด ความพอใจ ความรัก ความกระหาย ความ

กระวนกระวาย ความทะยานอยากในกามทั้งหลาย. ดูกรคฤหบดี มุณีเป็นผู้ว่างจากกามทั้งหลาย

อย่างนี้แล.

[๑๙] ดูกรคฤหบดี ก็มุณีเป็นผู้มุ่งถึงกาลข้างหน้าอย่างไร? ดูกรคฤหบดี มุณีบางคน

ในโลกนี้ มีความปรารถนาอย่างนี้ว่า ในกาลข้างหน้า ขอเราพึงเป็นผู้มีรูปอย่างนี้ มีเวทนาอย่าง

นี้ มีสัญญาอย่างนี้ มีสังขารอย่างนี้ มีวิญญาณอย่างนี้. ดูกรคฤหบดี มุณีเป็นผู้มุ่งถึงกาลข้าง

หน้า อย่างนี้แล.

[๒๑] ดูกรคฤหบดี ก็มุนีเป็นผู้ไม่มุ่งถึงกาลข้างหน้าอย่างไร? ดูกร
คฤหบดี ภิกษุบาง
รูปในธรรมวินัยนี้ ไม่มีความปรารถนาอย่างนี้ว่า ในกาลข้างหน้า ขอเราพึง
เป็นผู้มีรูปอย่างนี้ มี
เวทนาอย่างนี้ มีสัญญาอย่างนี้ มีสังขารอย่างนี้ มีวิญญาณอย่างนี้. ดูกร
คฤหบดี มุนีเป็นผู้ไม่มุ่ง
ถึงกาลข้างหน้า อย่างนี้แล.

[๒๒] ดูกรคฤหบดี ก็มุนีเป็นผู้ทำถ้อยคำแก่งแย่งกับชนอื่นอย่างไร? ดูกร
คฤหบดี มุนี
บางคนในโลกนี้ ย่อมเป็นผู้ทำถ้อยคำเห็นปานนี้ว่า ท่านไม่รู้ทั่วถึงธรรมวินัย
นี้ เรารู้ทั่วถึงธรรม
วินัยนี้ ไฉนท่านจักรู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ได้ ท่านเป็นผู้ปฏิบัติผิด เราเป็นผู้
ปฏิบัติชอบ คำที่ควร
กล่าวก่อน ท่านกล่าวทีหลัง คำที่ควรกล่าวทีหลัง ท่านกล่าวก่อน คำของเรา
มีประโยชน์ คำ
ของท่านไม่มีประโยชน์ ข้อที่ท่านเคยประพฤติมาผิดเสียแล้ว เรายกวาตะแก่
ท่านแล้ว ท่าน
จงประพฤติเพื่อปลดเปลื้องวาตะเสีย ท่านเป็นผู้อันเราชมได้แล้ว หรือจง
ปลดเปลื้องเสียเองถ้า
ท่านสามารถ. ดูกรคฤหบดี มุนีเป็นผู้ทำถ้อยคำแก่งแย่งกับชนอื่น อย่างนี้แล.

[๒๓] ดูกรคฤหบดี ก็มุนีไม่เป็นผู้ทำถ้อยคำแก่งแย่งกับชนอื่นอย่างไร? ดูกร
คฤหบดี
ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ ย่อมเป็นผู้ไม่ทำถ้อยคำเห็นปานนี้ว่า ท่านย่อม
ไม่รู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้
เรารู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ ไฉนท่านจักรู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ได้ ท่านเป็นผู้ปฏิบัติ
ผิด เราเป็นผู้ปฏิบัติ
ชอบ คำที่ควรกล่าวก่อน ท่านกล่าวทีหลัง คำที่ควรกล่าวทีหลัง ท่านกล่าว
ก่อน คำของเรา
มีประโยชน์ คำของท่านไม่มีประโยชน์ ข้อที่ท่านเคยปฏิบัติมาผิดเสียแล้ว เรา
ยกวาตะแก่ท่านแล้ว
ท่านจงประพฤติเพื่อปลดเปลื้องวาตะเสีย ท่านเป็นผู้อันเราชมได้แล้ว หรือ
จงปลดเปลื้องเสียเอง
ถ้าท่านสามารถ. ดูกรคฤหบดี มุนีไม่เป็นผู้ทำถ้อยคำแก่งแย่งกับชนอื่น อย่าง
นี้แล.

[๒๔] ดูกรคฤหบดี พระพุทฺธพจน์ ที่พระผู้มีพระภาค ตรัสแล้วในมา
คณฺทียปัญหา

อันมีในอัฐกถาว่า

มุนีละที่อยู่แล้ว ไม่มีที่พักเที่ยวไป ไม่ทำความสนิทสนมใน
บ้าน เป็นผู้ว่างจากกามทั้งหลาย ไม่มุ่งถึงกาลข้างหน้า ไม่ทำ
ถ้อยคำแก่งแย่งกับชนอื่น ดังนี้.

ดูกรคฤหบดี เนื้อความแห่งพระพุทฺธพจน์ ที่พระผู้มีพระภาคตรัส โดยย่อ
นี้แล พึง

เห็นโดยพิสดารอย่างนี้ ด้วยประการฉะนี้.

จบ สูตรที่ ๓

๔. หลิตทิกานิสสูตรที่ ๒

ว่าด้วยผู้สำเร็จล่วงส่วน

[๒๕] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง ท่านพระมหากัจจानะอยู่ ณ ภูเขาชั้นข้างหนึ่ง ใกล้เมืองกุร
ฆนคร

แคว้นอวันตีรัฐ. ครั้งนั้นแล คฤหบดีชื่อว่าหลิตทิกานีเข้าไปหาท่านพระมหา
กัจจานะถึงที่อยู่ อภิวัต

แล้ว นั่งอยู่ ณ ที่ควรข้างหนึ่งแล้ว ได้ถามท่านพระมหากัจจานะว่า ข้าแต่
ท่านผู้เจริญ พระผู้มี

พระภาคตรัสพระภาสิตนี้ในสักกปัญหาว่า สมณพราหมณ์เหล่าใด หลุดพ้น
แล้ว เพราะความสิ้นไป

แห่งตัณหา สมณพราหมณ์เหล่านั้น เป็นผู้สำเร็จล่วงส่วน เป็นผู้มีความ
เกษมจากโยคธรรมล่วง

ส่วน เป็นพรหมจารีบุคคลล่วงส่วน มีที่สุดล่วงส่วน เป็นผู้ประเสริฐสุดกว่า
เทวดาและมนุษย์ทั้ง

หลายดังนี้. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ เนื้อความแห่งพระพุทฺธพจน์ ที่พระผู้มีพระ
ภาคตรัส โดยย่อนี้

จะพึงเห็นได้โดยพิสดารอย่างไร?

[๒๖] พระมหากัจจานะได้กล่าวว่า ดูกรคฤหบดี ความพอใจ ความ
กำหนด ความ

เพลิดเพลिन ความทะยานอยาก ความเข้าถึง ความยึดมั่น อันเป็นที่ตั้งที่อยู่
อาศัยแห่งจิตเหล่า

ใด ในรูปธาตุ จิต ท่านกล่าวว่าพ้นดีแล้ว เพราะความสิ้น เพราะความคลาย
กำหนด เพราะความ

ดับ เพราะความสละ เพราะความสละคืน ซึ่งความพอใจเป็นต้นเหล่านั้น, ดูกร
คฤหบดี ความ

พอใจ ความกำหนด ความเปลื้องเพลา ความทะยานอยาก ความเข้าถึง ความ
ยึดมั่น อันเป็น

ที่ตั้งที่อยู่อาศัยแห่งจิตเหล่าใด ในเวทนาธาตุ ... ในสัญญาธาตุ ... ในสังขาร
ธาตุ ... ในวิญญาณ

ธาตุ จิต ท่านกล่าวว่าพ้นดีแล้ว เพราะความสิ้น เพราะความคลายกำหนด
เพราะความดับ

เพราะความสละ เพราะความสละคืน ซึ่งความพอใจเป็นต้นเหล่านั้น. ดูกร
คฤหบดี พระภาชิต

ที่พระผู้มีพระภาคตรัสในสักกปัญหาว่าสมณพราหมณ์เหล่าใดพ้นแล้ว เพราะ
ความสิ้นไปแห่งตัณหา

สมณพราหมณ์เหล่านั้น เป็นผู้สำเร็จล่วงส่วน มีความเกษมจากโยคธรรมล่วง
ส่วน เป็นพรหมจรรย์

บุคคลล่วงส่วน มีที่สุดล่วงส่วน เป็นผู้ประเสริฐสุดกว่าเทวดาและมนุษย์
ทั้งหลายดังนี้. ดูกร

คฤหบดี เนื้อความแห่งพระพุทธพจน์ ที่พระผู้มีพระภาคตรัสโดยย่อนี้แล พึง
เห็นได้โดยพิสดาร

อย่างนี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ สูตรที่ ๔.

๕. สมาธิสูตร

ว่าด้วยสมาธิเป็นเหตุเกิดปัญญา

[๒๗] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของ
อนาถปิณฑิก-

*เศรษฐี ไกล่พระนครสาวัตถี. ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาค ตรัสเรียกภิกษุ
ทั้งหลายว่า ดูกร

ภิกษุทั้งหลาย. ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระดำรัสแล้ว. พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย

เธอทั้งหลายจงเจริญสมาธิ. ภิกษุมิจิตตั้งมั่นแล้ว ย่อมรู้ชัดตามเป็นจริง. ก็
ภิกษุย่อมรู้ชัดตามเป็น

จริงอย่างไร. ย่อมรู้ชัดซึ่งความเกิดและความดับแห่งรูป ความเกิดและความ
ดับแห่งเวทนา ความ

เกิดและความดับแห่งสัญญา ความเกิดและความดับแห่งสังขาร ความเกิด
และความดับแห่ง

วิญญาน.

[๒๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเป็นความเกิดแห่งรูป อะไรเป็นความเกิดแห่ง

เวทนา อะไรเป็นความเกิดแห่งสัญญา อะไรเป็นความเกิดแห่งสังขาร อะไรเป็นความเกิดแห่ง

วิญญาน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลในโลกนี้ ย่อมเพลิดเพลิน ย่อมพรวดถึง ย่อมดื่มด่ำอยู่.

ก็บุคคลย่อมเพลิดเพลิน ย่อมพรวดถึง ย่อมดื่มด่ำอยู่ ซึ่งอะไร. ย่อมเพลิดเพลิน ย่อมพรวดถึง

ย่อมดื่มด่ำอยู่ซึ่งรูป เมื่อเพลิดเพลิน พรวดถึง ดื่มด่ำอยู่ซึ่งรูป ความยินดีก็เกิดขึ้น ความยินดีในรูป

นั่นเป็นอุปาทาน เพราะอุปาทานของบุคคลนั้นเป็นปัจจัย จึงมีภพ เพราะภพเป็นปัจจัย จึงมีชาติ

เพราะชาติเป็นปัจจัย จึงมีชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์โทมนัสและอุปายาส. ความ

เกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนั้น ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้. บุคคลย่อมเพลิดเพลินซึ่งเวทนา ฯลฯ

ย่อมเพลิดเพลินซึ่งสัญญา ฯลฯ ย่อมเพลิดเพลินซึ่งสังขาร ฯลฯ ย่อมเพลิดเพลิน ย่อมพรวดถึง

ย่อมดื่มด่ำอยู่ซึ่งวิญญาน เมื่อเพลิดเพลิน พรวดถึง ดื่มด่ำอยู่ซึ่งวิญญาน ความยินดีย่อมเกิดขึ้น

ความยินดีในวิญญาน นั่นเป็นอุปาทาน เพราะอุปาทานของบุคคลนั้นเป็นปัจจัย จึงมีภพ

เพราะภพเป็นปัจจัย จึงมีชาติ เพราะชาติเป็นปัจจัย จึงมีชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์

โทมนัสและอุปายาส. ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้. ดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย นี่เป็นความเกิดแห่งรูป นี่เป็นความเกิดแห่งเวทนา นี่เป็นความเกิดแห่งสัญญา นี่เป็น

ความเกิดแห่งสังขาร นี่เป็นความเกิดแห่งวิญญาน.

[๒๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเป็นความดับแห่งรูป อะไรเป็นความดับแห่งเวทนา

อะไรเป็นความดับแห่งสัญญา อะไรเป็นความดับแห่งสังขาร อะไรเป็นความดับแห่งวิญญาน?

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมไม่ผลิตเพลิน ย่อมไม่พราถึง
ย่อมไม่ดื่มด่ำอยู่.

ก็ภิกษุย่อมไม่ผลิตเพลิน ย่อมไม่พราถึง ย่อมไม่ดื่มด่ำอยู่ซึ่งอะไร. ย่อมไม่
ผลิตเพลิน ย่อม

ไม่พราถึง ย่อมไม่ดื่มด่ำอยู่ซึ่งรูป เมื่อเธอไม่ผลิตเพลิน ไม่พราถึง ไม่ดื่มด่ำ
อยู่ซึ่งรูป ความ

ยินดีในรูปย่อมดับไป เพราะความยินดีของภิกษุนั้นดับไป อุปาทานจึงดับ
เพราะอุปาทานดับ

ภพจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้.
ภิกษุย่อมไม่

ผลิตเพลิน ย่อมไม่พราถึง ย่อมไม่ดื่มด่ำ ซึ่งเวทนา ... ซึ่งสัญญา ... ซึ่งสังขาร

... ซึ่งวิญญาน เมื่อเธอไม่ผลิตเพลิน ไม่พราถึง ไม่ดื่มด่ำอยู่ซึ่งเวทนา ... ซึ่ง
สัญญา ... ซึ่งสังขาร ...

ซึ่งวิญญาน ความยินดีในเวทนา ... ในสัญญา ... ในสังขาร ... ในวิญญาน
ย่อมดับไป เพราะความ

ยินดีของภิกษุนั้นดับไป อุปาทานจึงดับ เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ ฯลฯ
ความดับแห่งกอง

ทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้. ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นความดับ
แห่งรูป นี่เป็นความดับ

แห่งเวทนา นี่เป็นความดับแห่งสัญญา นี่เป็นความดับแห่งสังขาร นี่เป็นความ
ดับแห่งวิญญาน.

จบ สูตรที่ ๕.

๖. ปฏิสัลลานสูตร

ว่าด้วยการหลีกเร้นเป็นเหตุเกิดปัญญา

[๓๐] พระนครสาวัตถิ. ณ ที่นั้นแล ฯลฯ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกร
ภิกษุ

ทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงประกอบความเพียรในการหลีกออกเร้น. ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย ภิกษุผู้หลีก

ออกเร้น ย่อมรู้ชัดตามเป็นจริง ก็ภิกษุย่อมรู้ชัดตามเป็นจริงอย่างไร ย่อมรู้ชัด
ซึ่งความเกิดและ

ความดับแห่งรูป ... แห่งเวทนา ... แห่งสัญญา ... แห่งสังขาร ... แห่ง
วิญญาน (ความต่อไปนี้เหมือน

ข้อ ๒๘-๒๙).

จบ สูตรที่ ๖.

๑. อุปาทานปริตัสสนาสูตรที่ ๑
ว่าด้วยความสะดุ้งและไม่สะดุ้ง

[๑๑] พระนครสาวัตถี. ณ ที่นั้นแล ฯลฯ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงความสะดุ้งเพราะความถือมั่น และความไม่สะดุ้งเพราะความไม่ถือมั่น

แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว. ภิกษุเหล่านั้น ทูลรับพระดำรัส

พระผู้มีพระภาคแล้ว. พระผู้มีพระภาคได้ตรัสดังต่อไปนี้

[๑๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ความสะดุ้งเพราะความถือมั่น ย่อมมีอย่างไร? ดูกร ภิกษุ

ทั้งหลาย ปุถุชนผู้มีได้สดับแล้วในโลกนี้ มิได้เห็นพระอริยะทั้งหลาย ไม่ฉลาดในธรรมของ

พระอริยะ มิได้รับแนะนำในอริยธรรม มิได้เห็นสัตบุรุษทั้งหลาย ไม่ฉลาดในธรรมของสัตบุรุษ

มิได้รับแนะนำในสัปปริสธรรม ย่อมเห็นรูปโดยความเป็นตน ๑ ย่อมเห็นตนมีรูป ๑ ย่อมเห็นรูป

ในตน ๑ ย่อมเห็นตนในรูป ๑ รูปของเขานั้น ย่อมแปรปรวน ย่อมเป็นอย่างอื่นไป เพราะ

รูปของเขาแปรปรวนและเป็นอย่างอื่นไป วิญญูณจึงมีความหมุนเวียนไปตามความแปรปรวน

แห่งรูปความสะดุ้ง และความเกิดขึ้นแห่งธรรมที่เกิดแต่ความหมุนเวียนไปตามความแปรปรวน

แห่งรูปย่อมครอบงำจิตของปุถุชนนั้นตั้งอยู่ เพราะจิตถูกครอบงำ ปุถุชนนั้นย่อมมีความหวาดเสียว

มีความลำบากใจมีความหวังใย และสะดุ้งอยู่ เพราะความถือมั่น. ย่อมเห็นเวทนาโดยความเป็น

ตน ๑ ย่อมเห็นตนมีเวทนา ๑ ย่อมเห็นเวทนาในตน ๑ ย่อมเห็นตนในเวทนา ๑ เวทนา

ของเขานั้น ย่อมแปรปรวน ย่อมเป็นอย่างอื่นไป ฯลฯ ย่อมเห็นสัญญาโดยความเป็นตน ๑

ย่อมเห็นตนมีสัญญา ๑ ย่อมเห็นสัญญาในตน ๑ ย่อมเห็นตนในสัญญา ๑ สัญญาของเขานั้น

ย่อมแปรปรวน ย่อมเป็นอย่างอื่นไป ฯลฯ ย่อมเห็นสังขารโดยความเป็นตน ๑ ย่อมเห็นตนมี

สังขาร ๑ ย่อมเห็นสังขารในตน ๑ ย่อมเห็นตนในสังขาร ๑ สังขารของเขานั้น
ย่อมแปรปรวน

ย่อมเป็นอย่างอื่นไป ฯลฯ ย่อมเห็นวิญญูญาณโดยความเป็นตน ๑ ย่อมเห็นตน
มีวิญญูญาณ ๑ ย่อม

เห็นวิญญูญาณในตน ๑ ย่อมเห็นตนในวิญญูญาณ ๑ วิญญูญาณของเขานั้น ย่อม
แปรปรวน ย่อม

เป็นอย่างอื่นไป เพราะวิญญูญาณแปรปรวนและเป็นอย่างอื่นไป วิญญูญาณจึงมีค
ความหมุนเวียนไป

ตามความแปรปรวนแห่งวิญญูญาณ ความสะดุ้ง และความบังเกิดขึ้นแห่งธรรม
ที่เกิดแต่ความหมุน

เวียนไปตามความแปรปรวนแห่งวิญญูญาณ ย่อมครอบงำจิตของปุถุชนนั้นตั้ง
อยู่ เพราะจิตถูกครอบ

งำ ปุถุชนนั้นย่อมมีความหวาดเสียว มีความลำบากใจ มีความห่วงใยและ
สะดุ้งอยู่ เพราะความ

ถือมั่น. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความสะดุ้งเพราะความถือมั่นย่อมมีอย่างนี้แล.

[๓๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ความไม่สะดุ้งเพราะความถือมั่น ย่อมมี
อย่างไร?

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ผู้ได้สดับแล้ว ได้เห็น พระอริยะ
ทั้งหลาย ผู้ฉลาด

ในธรรมวินัยของพระอริยะ ผู้ได้รับแนะนำดีแล้วในอริยธรรม ผู้เห็นสัตว์บุรุษ
ทั้งหลาย ผู้ฉลาด

ในธรรมของสัตว์บุรุษ ผู้ได้รับแนะนำดีแล้วในสัพปุริสธรรม ย่อมไม่เห็นรูป
โดยความเป็นตน ๑

ย่อมไม่เห็นตนมีรูป ๑ ย่อมไม่เห็นรูปในตน ๑ ย่อมไม่เห็นตนในรูป ๑ รูปของ
อริยสาวกนั้น

ย่อมแปรปรวน ย่อมเป็นอย่างอื่นไป เพราะรูปแปรปรวนและเป็นอย่างอื่นไป
วิญญูญาณจึง

ไม่มี ความหมุนเวียนไปตามความแปรปรวนแห่งรูป ความสะดุ้ง และความ
บังเกิดขึ้นแห่งธรรม

ที่เกิดแต่ความหมุนเวียนไปตามความแปรปรวนแห่งรูป ย่อมไม่ครอบงำ จิต
ของอริยสาวกนั้นตั้ง

อยู่ เพราะจิตไม่ถูกครอบงำ อริยสาวกนั้นย่อมไม่มีความหวาดเสียว ไม่มีความ
ลำบากใจ ไม่มี

ความห่วงใย และไม่สะดุ้ง เพราะไม่ถือมั่น. ย่อมไม่เห็นเวทนาโดยความเป็น
ตน ๑ ย่อมไม่

เห็นตนมีเวทนา ๑ ย่อมไม่เห็นเวทนาในตน ๑ ย่อมไม่เห็นตนในเวทนา ๑
เวทนาของอริย

สาวกนั้น ย่อมแปรปรวน ย่อมเป็นอย่างอื่นไป ... ย่อมไม่เห็นสัญญาโดย
ความเป็นตน ๑ ย่อมไม่

เห็นตนมีสัญญา ๑ ย่อมไม่เห็นสัญญาในตน ๑ ย่อมไม่เห็นตนในสัญญา ๑
สัญญาของอริยสาวก

นั้น ย่อมแปรปรวน ย่อมเป็นอย่างอื่นไป ... ย่อมไม่เห็นสังขารโดยความเป็น
ตน ๑ ย่อมไม่เห็นตน

มีสังขาร ๑ ย่อมไม่เห็นตนในสังขาร ๑ ย่อมไม่เห็นสังขารในตน ๑ สังขารของ
อริยสาวกนั้น

ย่อมแปรปรวน ย่อมเป็นอย่างอื่นไป ... ย่อมไม่เห็นวิญญาณโดยความเป็น
ตน ๑ ย่อมไม่เห็นตนมี

วิญญาณ ๑ ย่อมไม่เห็นวิญญาณในตน ๑ ย่อมไม่เห็นตนในวิญญาณ ๑
วิญญาณของอริยสาวก

นั้น ย่อมแปรปรวน ย่อมเป็นอย่างอื่นไป เพราะวิญญาณแปรปรวนและเป็น
อย่างอื่นไป วิญญาณ

จึงไม่มีความหมุนเวียนไปตามความแปรปรวนแห่งวิญญาณ ความสะดุ้ง และ
ความบังเกิดขึ้นแห่ง

ธรรมที่เกิดแต่ความหมุนเวียนไปตามความแปรปรวนแห่งวิญญาณ ย่อมไม่
ครอบงำจิตของอริย

สาวกนั้นตั้งอยู่ เพราะจิตไม่ถูกครอบงำ อริยสาวกนั้นย่อมไม่มีความ
หวาดเสียว ไม่มีความลำบาก

ใจ ไม่มีความห่วงใย และไม่สะดุ้ง เพราะไม่ถือมั่น. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความ
ไม่สะดุ้งเพราะ

ความไม่ถือมั่นย่อมมีอย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑.

๘. อุปาทานปริตัสสนาสสูตรที่ ๒

ว่าด้วยความสะดุ้งและไม่สะดุ้ง

[๓๔] พระนครสาวัตถิ. ณ ที่นั้นแล ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดง
ความสะดุ้ง

เพราะความถือมั่น และความไม่สะดุ้งเพราะความไม่ถือมั่น แก่เธอทั้งหลาย
เธอทั้งหลายจงฟัง

จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ความสะดุ้งเพราะความถือ
มั่น ย่อมมีอย่างไร?

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปุณฺณผู้ไม่ดับแล้วในโลกนี้ ย่อมตามเห็นรูปว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา

นั่นเป็นตัวตนของเรา รูปของเขานั้น ย่อมแปรปรวน ย่อมเป็นอย่างอื่นไป เพราะรูปแปรปรวน

และเป็นอย่างอื่นไป โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัสและอุปายาสจึงเกิดขึ้น. ย่อมเห็นเวทนาว่า

นั่นของเรา ฯลฯ ย่อมเห็นสัญญาว่า นั่นของเรา ฯลฯ ย่อมเห็นสังขารทั้งหลายว่า นั่นของเรา

ฯลฯ ย่อมเห็นวิญญาณว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา วิญญาณของเขานั้น

ย่อมแปรปรวน ย่อมเป็นอย่างอื่นไป เพราะวิญญาณแปรปรวนและเป็นอย่างอื่นไป โสกะ

ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัสและอุปายาสจึงเกิดขึ้น. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความสะดุ้งเพราะถ้อยนั้น

ย่อมมีอย่างนี้แล.

[๒๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ความไม่สะดุ้งเพราะความไม่ถ้อยนั้น ย่อมมีอย่างไร? ดูกร-

*ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ผู้ได้ดับแล้ว ย่อมพิจารณาเห็นรูปว่า นั่นไม่ใช่ของเรา

นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา รูปของอริยสาวกนั้น ย่อมแปรปรวน ย่อมเป็นอย่างอื่นไป

เพราะรูปแปรปรวนและเป็นอย่างอื่นไป โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัสและอุปายาสจึงไม่เกิดขึ้น.

ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาว่า นั่นไม่ใช่ของเรา ฯลฯ ย่อมพิจารณาเห็นสัญญาว่า นั่นไม่ใช่ของเรา

ฯลฯ ย่อมพิจารณาเห็นสังขารว่า นั่นไม่ใช่ของเรา ฯลฯ ย่อมพิจารณาเห็นวิญญาณว่า นั่นไม่ใช่

ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวของเรา วิญญาณของอริยสาวกนั้น ย่อมแปรปรวน ย่อมเป็น

อย่างอื่นไป เพราะวิญญาณแปรปรวนและเป็นอย่างอื่นไป โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัสและ

อุปายาสจึงไม่เกิดขึ้น. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความไม่สะดุ้งเพราะความไม่ถ้อยนั้น ย่อมมีอย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๘.

๙. อติทานาคตปัจจุปันนสูตรที่ ๑

ว่าด้วยความเป็นอนิจจังแห่งชั้น ๕ ในสามกาล

[๑๖] พระนครสาวัตถี. ณ ที่นั้นแล ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย รูปที่เป็นอดีต อนาคต ไม่เที่ยง จักกล่าวถึงรูปที่เป็นปัจจุบันไปไยเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับ

แล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเป็นผู้ไม่มีความอาลัยในรูปที่เป็นอดีต ไม่
เพิลิดเพลिनรูปที่เป็นอนาคต

ย่อมเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนัด เพื่อความดับรูปที่เป็น
ปัจจุบัน. เวทนาที่

เป็นอดีต เวทนาที่เป็นอนาคต ไม่เที่ยง ฯลฯ สัญญาที่เป็นอดีต สัญญาที่เป็น
อนาคตไม่เที่ยง ฯลฯ

สังขารที่เป็นอดีต สังขารที่เป็นอนาคตไม่เที่ยง ฯลฯ วิญญาณที่เป็นอดีต
วิญญาณที่เป็นอนาคต

ไม่เที่ยง จักกล่าวถึงวิญญาณที่เป็นปัจจุบันไปไยเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย
อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว

เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเป็นผู้ไม่มีความอาลัยในวิญญาณที่เป็นอดีต ไม่
เพิลิดเพลिनวิญญาณที่เป็น

อนาคต ย่อมเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนัด เพื่อความดับ
วิญญาณที่เป็น
ปัจจุบัน.

จบ สูตรที่ ๙.

๑๐. อตีตนาคนาคตปัจจุบันนสูตรที่ ๒

ว่าด้วยความเป็นทุกข์แห่งชั้น ๕ ในสามกาล

[๑๗] พระนครสาวัตถี. ณ ที่นั้นแล ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย รูปที่เป็นอดีต
รูปที่เป็น

อนาคตเป็นทุกข์ จักกล่าวถึงรูปที่เป็นปัจจุบันไปไยเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย
อริยสาวกผู้ได้สดับ

แล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเป็นผู้ไม่มีความอาลัยในรูปที่เป็นอดีต ไม่
เพิลิดเพลिनรูปที่เป็นอนาคต

ย่อมเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนัด เพื่อความดับรูปที่เป็น
ปัจจุบัน. เวทนาที่เป็น

อดีต เวทนาที่เป็นอนาคต เป็นทุกข์ ฯลฯ สัญญาที่เป็นอดีต สัญญาที่เป็น
อนาคต เป็นทุกข์

ฯลฯ สังขารที่เป็นอดีต สังขารที่เป็นอนาคต เป็นทุกข์ ฯลฯ วิญญาณที่เป็นอดีต
วิญญาณที่เป็น

อนาคต เป็นทุกข์ จักกล่าวถึงวิญญูณที่เป็นปัจจุบันไปไยเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้-

*ระดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเป็นผู้ไม่มีความอาลัยในวิญญูณที่เป็นอดีต ไม่เพิลิดเพิลินวิญญูณ

ที่เป็นอนาคต ย่อมเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อความดับวิญญูณ ที่เป็นปัจจุบัน.

จบ สูตรที่ ๑๐.

๑๑. อตีตानาคตปัจจุบันนสูตรที่ ๓

ว่าด้วยความเป็นอนัตตาแห่งชั้นที่ ๕ ในสามกาล

[๑๘] พระนครสาวตเถ. ณ ที่นั่นแล ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย รูปที่เป็นอดีต รูปที่เป็น

อนาคต เป็นอนัตตา จักกล่าวถึงรูปที่เป็นปัจจุบันไปไยเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้ระดับ

แล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเป็นผู้ไม่มีความอาลัยในรูปที่เป็นอดีต ไม่เพิลิดเพิลินในรูปที่เป็นอนาคต

ย่อมเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อความดับรูปที่เป็นปัจจุบัน. เวทนาที่

เป็นอดีต เวทนาที่เป็นอนาคต เป็นอนัตตา ฯลฯ สัญญาที่เป็นอดีต สัญญาที่เป็นอนาคต เป็น

อนัตตา ฯลฯ สังขารที่เป็นอดีต สังขารที่เป็นอนาคต เป็นอนัตตา ฯลฯ วิญญูณที่เป็นอดีต

วิญญูณที่เป็นอนาคต เป็นอนัตตา จักกล่าวถึงวิญญูณที่เป็นปัจจุบันไปไยเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย

อริยสาวกผู้ได้ระดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเป็นผู้ไม่มีความอาลัยในวิญญูณที่เป็นอดีต ไม่

เพิลิดเพิลินวิญญูณที่เป็นอนาคต ย่อมเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อ

ความดับวิญญูณที่เป็นปัจจุบัน.

จบ สูตรที่ ๑๑.

จบ นกุลปิตวารรคที่ ๑.

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. นกุลปิตาสสูตร ๒. เทวทหสูตร ๓. หลัททิกานิสสูตรที่ ๑ ๔. หลัททิกานิสสูตรที่ ๒

๕. สมาธิสูตร ๖. ปฏิสลลนสูตร ๗. อุปาทานปริตฺตสนาสูตรที่ ๑ ๘. อุปาทานปริตฺต-

*สนาสูตรที่ ๒ ๙. อตีตนาถตปัจจุปฺนนสูตรที่ ๑ ๑๐. อตีตนาถตปัจจุปฺนนสูตรที่ ๒

๑๑. อตีตนาถตปัจจุปฺนนสูตรที่ ๓.

อนิจจวรรคที่ ๒

อนิจจสูตรที่ ๑

ว่าด้วยความเป็นอนิจจังแห่งชั้นที่ ๕

[๑๔] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิก-

*เศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี. ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุ
ทั้งหลายแล้วตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย รูปไม่เที่ยง เวทนาไม่เที่ยง สัญญาไม่เที่ยง สังขารไม่เที่ยง
วิญญานไม่เที่ยง.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม้
ในรูป แม้ในเวทนา

แม้ในสัญญา แม้ในสังขาร แม้ในวิญญาน เมื่อเบื่อหน่าย ย่อมคลายกำหนัด
เพราะคลายกำหนัด

จึงหลุดพ้น. เมื่อหลุดพ้นแล้ว ย่อมมีญาณหยั่งรู้ว่าหลุดพ้นแล้ว. อริยสาวกนั้น
ย่อมรู้ชัดว่า

ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความ
เป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๑.

๒. ทุกขสูตรที่ ๑

ว่าด้วยความเป็นทุกข์แห่งชั้นที่ ๕

[๔๐] พระนครสาวัตถี. ณ ที่นั้นแล ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย รูปเป็นทุกข์
เวทนาเป็น

ทุกข์ สัญญาเป็นทุกข์ สังขารเป็นทุกข์ วิญญานเป็นทุกข์. อริยสาวกผู้ได้สดับ
แล้ว เห็นอยู่

อย่างนี้ ฯลฯ ย่อมรู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำ
เสร็จแล้ว กิจอื่น

เพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๒.

๓. อนัตตสูตรที่ ๑

ว่าด้วยความเป็นอนัตตาแห่งชั้นที่ ๕

[๔๑] พระนครสาวตถิ. ณ ที่นั่นแล ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย รูปเป็นอนัตตา เวทนา

เป็นอนัตตา สัญญาเป็นอนัตตา สังขารเป็นอนัตตา วิญญาณเป็นอนัตตา ดูกร ภิกษุทั้งหลาย

อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในรูป แม้ในเวทนา แม้ในสัญญา

แม้ในสังขาร แม้ในวิญญาณ เมื่อเบื่อหน่าย ย่อมคลายกำหนัด เพราะคลาย กำหนัด จึงหลุดพ้น.

เมื่อหลุดพ้นแล้ว ย่อมมีญาณหยั่งรู้ว่า หลุดพ้นแล้ว. ย่อมรู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว

กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๑.

๔. อนิจจสูตรที่ ๒

ว่าด้วยความเป็นอนิจจังแห่งชั้นที่ ๕

[๔๒] พระนครสาวตถิ. ณ ที่นั่นแล ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย รูปไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง

สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้นไม่ใช่ของเรา ไม่

เป็นเรา ไม่ใช่ตัวตนของเรา ข้อนี้ อริยสาวก พึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบ ตามความเป็นจริง

อย่างนี้ เวทนาไม่เที่ยง ฯลฯ สัญญาไม่เที่ยง ฯลฯ สังขารไม่เที่ยง ฯลฯ วิญญาณไม่เที่ยง สิ่งใดไม่

เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้นไม่ใช่ของ

เรา ไม่เป็นเรา ไม่ใช่ตัวตนของเรา ข้อนี้อริยสาวก พึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบ ตามความเป็น

จริงอย่างนี้ อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ ย่อมรู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์

อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๔.

๕. ทุกขสูตรที่ ๒

ว่าด้วยความเป็นทุกข์แห่งชั้นที่ ๕

[๔๓] พระนครสาวตถิ. ณ ที่นั่นแล ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย รูปเป็นทุกข์
สังขารเป็น

ทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้นไม่ใช่ของเรา ไม่เป็นเรา ไม่ใช่ตัวตนของเรา

ข้อนี้ อริยสาวก พึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบ ตามความเป็นจริงอย่างนี้ เวทนา
เป็นทุกข์ ฯลฯ สัญญา

เป็นทุกข์ ฯลฯ สังขารเป็นทุกข์ ฯลฯ วิญญาณเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้น
เป็นอนัตตา สิ่งใด

เป็นอนัตตา สิ่งนั้นไม่ใช่ของเรา ไม่เป็นเรา ไม่ใช่ตัวตนของเรา ข้อนี้
อริยสาวก พึงเห็นด้วย

ปัญญาอันชอบ ตามความเป็นจริงอย่างนี้. อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่
อย่างนี้ ฯลฯ ย่อมรู้

ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความ
เป็นเป็นอย่าง
นี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๕.

๖. อนัตตสูตรที่ ๒

ว่าด้วยความเป็นอนัตตาแห่งชั้นที่ ๕

[๔๔] พระนครสาวตถิ. ณ ที่นั่นแล ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย รูปเป็น
อนัตตา

รูปนั้นไม่ใช่ของเรา ไม่เป็นเรา ไม่ใช่ตัวตนของเรา ข้อนี้ อริยสาวก พึงเห็น
ด้วยปัญญาอัน

ชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ เวทนาเป็นอนัตตา ฯลฯ สัญญาเป็นอนัตตา
 ฯลฯ สังขารเป็น

อนัตตา ฯลฯ วิญญาณเป็นอนัตตา ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับ
แล้ว เห็นอยู่

อย่างนี้ ฯลฯ ย่อมรู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำ
เสร็จแล้ว

กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๖.

๗. อนิจจเหตุสูตร

ว่าด้วยความเป็นอนิจจังแห่งเหตุปัจจัย

[๔๕] พระนครสาวตถิ. ณ ที่นั่นแล ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย รูปไม่เที่ยง
แม้เหตุ

ปัจจัยที่ทำให้รูปเกิดขึ้น ก็ไม่เที่ยง. ดูกิริยาทั้งหลาย รูปที่เกิดจากสิ่งที่ไม่เที่ยง
ที่ไหนจัก

เที่ยงเล่า? เวทนาไม่เที่ยง ฯลฯ สัญญาไม่เที่ยง ฯลฯ สังขารไม่เที่ยง ฯลฯ
วิญญาณไม่เที่ยง

แม้เหตุปัจจัยที่ทำให้วิญญาณเกิดขึ้น ก็ไม่เที่ยง. ดูกิริยาทั้งหลายวิญญาณที่
เกิดจากสิ่งไม่เที่ยง ที่

ไหนจะเที่ยงเล่า? อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ ย่อมรู้ชัดว่า
ชาติสิ้นแล้ว

พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้
มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๑.

๘. ทุกขเหตุสูตร

ว่าด้วยความเป็นทุกข์แห่งเหตุปัจจัย

[๔๖] พระนครสาวัตถิ. ณ ที่นั้นแล ฯลฯ ดูกิริยาทั้งหลาย รูปเป็นทุกข์
แม้

เหตุปัจจัยที่ทำให้รูปเกิดขึ้น ก็เป็นทุกข์. ดูกิริยาทั้งหลาย รูปที่เกิดจากสิ่งที่เป็น
ทุกข์ ที่ไหนจะ

เป็นสุขเล่า? เวทนาเป็นทุกข์ ฯลฯ สัญญาเป็นทุกข์ ฯลฯ สังขารเป็นทุกข์ ฯลฯ
วิญญาณ

เป็นทุกข์ แม้เหตุปัจจัยที่ทำให้วิญญาณเกิดขึ้น ก็เป็นทุกข์. ดูกิริยาทั้งหลาย
วิญญาณที่เกิด

จากสิ่งที่เป็นทุกข์ ที่ไหนจักเป็นสุขเล่า? อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่าง
นี้ ฯลฯ ย่อมรู้

ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อ
ความเป็น

อย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๘.

๙. อนัตตเหตุสูตร

ว่าด้วยความเป็นอนัตตาแห่งเหตุปัจจัย

[๔๗] พระนครสาวัตถิ. ณ ที่นั้นแล ฯลฯ ดูกิริยาทั้งหลาย รูปเป็น
อนัตตา

แม้เหตุปัจจัยที่ทำให้รูปเกิดขึ้น ก็เป็นอนัตตา. ดูกิริยาทั้งหลาย รูปเกิดจากสิ่งที่เป็น
อนัตตา

ที่ไหนจักเป็นอัตตาเล่า? เวทนาเป็นอนัตตา ฯลฯ สัญญาเป็นอนัตตา ฯลฯ
สังขารเป็นอนัตตา

ฯลฯ วิญญาณเป็นอนัตตา แม้เหตุปัจจัยที่ทำให้วิญญาณเกิดขึ้น ก็เป็นอนัตตา
ดูกรภิกษุทั้งหลาย

วิญญาณที่เกิดจากสิ่งที่เป็นอนัตตา ที่ไหนจักเป็นอัตตาเล่า? อริยสาวกผู้ได้
สดับแล้ว เห็นอยู่

อย่างนี้ ฯลฯ ย่อมรู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำ
เสร็จแล้ว

กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

จบ สูตรที่ ๙.

๑๐. อนันตสูตร

ว่าด้วยความดับแห่งขั้น ๕

[๔๘] พระนครสาวัตถิ. ฯลฯ ครั้งนั้นแล ท่านพระอนนทเข้าเฝ้าพระผู้มี
พระภาคถึงที่

ประทับ ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้
ทูลถามพระผู้มี

พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความดับเรียกว่านิโรธ ความดับแห่งธรรม
เหล่านี้แล เรียกว่า

นิโรธ. พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอนนท รูปแลเป็นของไม่เที่ยง อันปัจจัย
ปรุงแต่ง อาศัย

ปัจจัยเกิดขึ้น มีความสิ้นไปเป็นธรรมดา มีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา มีความ
คลายไปเป็นธรรมดา

มีความดับไปเป็นธรรมดา ความดับแห่งรูปนั้น เรียกว่านิโรธ. เวทนาไม่เที่ยง
ฯลฯ สัญญาไม่

เที่ยง ฯลฯ สังขารไม่เที่ยง ฯลฯ วิญญาณไม่เที่ยง อันปัจจัยปรุงแต่งอาศัย
ปัจจัยเกิดขึ้นมี

ความสิ้นไปเป็นธรรมดา มีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา มีความคลายไปเป็น
ธรรมดา มีความดับ

ไปเป็นธรรมดา ความดับแห่งวิญญาณนั้น เรียกว่านิโรธ. ดูกรอนนท ความ
ดับแห่งธรรม

เหล่านี้แล เรียกว่านิโรธ.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ อนิจจวรรคที่ ๒.

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อนิจจสูตรที่ ๑

๖. อนัตตสูตรที่ ๒

๒. ทุกขสูตรที่ ๑

๗. อนิจจเหตุสูตร

๓. อนัตตสูตรที่ ๑

๔. อนิจจสูตรที่ ๒

๕. ทุกขสูตรที่ ๒

๘. ทุกขเหตุสูตร

๙. อนัตตเหตุสูตร

๑๐. อานันทสูตร.

ภาววรรคที่ ๓

๑. ภาวสูตร

ว่าด้วยชั้นที่ ๕ เป็นภาวะ

[๔๙] พระนครสาวตถิ. ณ ที่นั่นแล ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดง ภาวะ

ผู้แบกภาวะ เครื่องถือม่นภาวะ และเครื่องวางภาวะ แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจ

ใจให้ดี เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้น ทูลรับสนองพระพุทธดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภาวะเป็นไฉน? พึงกล่าวว่า ภาวะ คืออุปาทานชั้นที่ ๕ อุปาทานชั้นที่ ๕

เป็นไฉน? คือ อุปาทานชั้นที่ ๕ คือรูป อุปาทานชั้นที่ ๕ คือเวทนา อุปาทานชั้นที่ ๕ คือสัญญา อุปาทาน

ชั้นที่ ๕ คือสังขาร และอุปาทานชั้นที่ ๕ คือวิญญาณ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า ภาวะ.

[๕๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ผู้แบกภาวะเป็นไฉน? พึงกล่าวว่าบุคคล บุคคล นั้นคือ

ท่านผู้มีชื่ออย่างนี้ มีโคตรอย่างนี้. ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าผู้แบกภาวะ.

[๕๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เครื่องถือม่นภาวะเป็นไฉน? ตัณหานี้ใด นำให้เกิดภพใหม่

ประกอบด้วยความกำหนัด ด้วยอำนาจความเพติดเพลิน มีปกติเพติดเพลินยิ่ง ในภพหรืออภพ

นั้นๆ ได้แก่กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา. ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า เครื่องถือม่นภาวะ.

[๕๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็การวางภาวะเป็นไฉน? ความที่ตัณหานั่นแลดับไปด้วย

สำรอกโดยไม่เหลือ ความสละ ความสละคืน ความพ้น ความไม่อาลัย. ดูกร ภิกษุทั้งหลาย

นี้เรียกว่าการวางภาวะ. พระผู้มีพระภาคผู้พระสุคตศาสดา ครั้นได้ตรัสไวยากรณภาษิตนี้จบลง

แล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกในภายหลังว่า

[๕๓] ชันธ ๕ ชื่อว่าภาวะแล และผู้แบกภาวะคือบุคคล เครื่องถือมัน ภาวะเป็นเหตุนามาซึ่งความทุกข์ในโลก การวางภาวะเสียได้เป็นสุข บุคคลวางภาระหนักเสียได้แล้ว ไม่ถือภาระอื่น ถอนต้นหาพร้อม ทั้งมูลรากแล้ว เป็นผู้หายหิว ดับรอบแล้วดังนี้.

จบ สูตรที่ ๑.

๒. ปริญญาสูตร

ว่าด้วยธรรมที่ควรกำหนดรู้และความรอบรู้

[๕๔] พระนครสาวัตถิ. ณ ที่นั้นแล ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดง ธรรมที่

ควรกำหนดรู้และความรอบรู้ เธอทั้งหลายจงฟัง. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ธรรมที่ ควรกำหนดรู้เป็น

ไหน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย รูปเป็นธรรมที่ควรกำหนดรู้ เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ เป็น

ธรรมที่ควรกำหนดรู้. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหล่านี้เรียกว่าธรรมที่ควรกำหนดรู้.

[๕๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ความรอบรู้เป็นไหน? คือความสิ้นไปแห่งราคะ ความสิ้น

ไปแห่งโทสะ ความสิ้นไปแห่งโมหะ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าความรอบรู้.

จบ สูตรที่ ๒.

๓. ปริชานสูตร

ว่าด้วยผู้ไม่ควรและผู้ควรสิ้นทุกข์

[๕๖] พระนครสาวัตถิ. ณ ที่นั้นแล ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อไม่รู้ ยิง

ไม่กำหนดรู้ ไม่หน่าย ไม่ละซึ่งรูป เป็นผู้ไม่ควรเพื่อสิ้นทุกข์ บุคคลเมื่อไม่รู้ ยิง ไม่กำหนดรู้

ไม่หน่าย ไม่ละซึ่งเวทนา ซึ่งสัญญา ซึ่งสังขาร ซึ่งวิญญาณ เป็นผู้ไม่ควรเพื่อ สิ้นทุกข์.

[๕๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเมื่อรู้ ยิง เมื่อกำหนดรู้ เมื่อหน่าย เมื่อละ ได้ซึ่งรูป

จึงเป็นผู้ควรเพื่อสิ้นทุกข์ บุคคลเมื่อรู้ ยิง เมื่อกำหนดรู้ เมื่อหน่าย เมื่อละได้ซึ่ง เวทนา ซึ่งสัญญา

ซึ่งสังขาร ซึ่งวิญญาณ จึงเป็นผู้ควรเพื่อสิ้นทุกข์.

จบ สูตรที่ ๓.

๔. นันทราคสูตร

ว่าด้วยการละนันทราคะในชั้น ๕

[๕๘] พระนครสาวัตถิ. ณ ที่นั่นแล ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลาย จงละ

ฉันทราคะในรูปเสีย ด้วยการละอย่างนี้ รูปนั้นจักเป็นอันเธอทั้งหลายละได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว

กระทำให้เป็นดังตาลยอดด้วน ทำให้ถึงความไม่มี ไม่ให้เกิดขึ้นต่อไปเป็นธรรมดา. เธอทั้งหลาย

จงละฉันทราคะในเวทนาเสีย ฯลฯ เธอทั้งหลาย จงละฉันทราคะในสัญญาเสีย ฯลฯ เธอทั้งหลาย

จงละฉันทราคะในสังขารเสีย ฯลฯ เธอทั้งหลาย จงละฉันทราคะในวิญญาณเสีย ด้วยการละ

อย่างนี้ วิญญาณนั้นจักเป็นอันเธอทั้งหลายละได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว กระทำให้เป็นดังตาล

ยอดด้วน ทำให้ถึงความไม่มี ไม่ให้เกิดขึ้นต่อไปเป็นธรรมดา.

จบ สูตรที่ ๔.

๕. อัสสาทสูตรที่ ๑

ว่าด้วยความปริวิตกของพระโพธิสัตว์

เกี่ยวกับขั้นที่ ๕

[๕๙] พระนครสาวัตถิ. ณ ที่นั่นแล ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก่อนแต่ตรัสรู้เมื่อ

เรายังเป็นโพธิสัตว์ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ได้มีความปริวิตกอย่างนี้ว่า อะไรหนอเป็นคุณของรูป อะไร

เป็นโทษ อะไรเป็นเครื่องสลัดออก. อะไรเป็นคุณของเวทนา ... อะไรเป็นคุณของสัญญา ...

อะไรเป็นคุณของสังขาร ... อะไรเป็นคุณของวิญญาณ อะไรเป็นโทษ อะไรเป็นเครื่องสลัดออก.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรานั้นได้ปริวิตกต่อไปว่า สุขโสมนัสอันใด อาศัยรูปเกิดขึ้น นี่เป็นคุณของรูป

รูปใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา นี่เป็นโทษของรูป การกำจัดฉันทราคะ

การละฉันทราคะในรูปเสียได้ นี่เป็นเครื่องสลัดออกแห่งรูป. สุขโสมนัสอันใด อาศัยเวทนา

เกิดขึ้น ... สุขโสมนัสอันใด อาศัยสัญญาเกิดขึ้น ... สุขโสมนัสอันใด อาศัยสังขารเกิดขึ้น ...

สุขโสมนัสอันใด อาศัยวิญญาณเกิดขึ้น นี่เป็นคุณแห่งวิญญาณ วิญญาณใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์

มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา นี่เป็นโทษแห่งวิญญาน การกำจัดฉันทราคะ
การละฉันทราคะใน

วิญญานเสียได้ นี่เป็นเครื่องสลัดออกแห่งวิญญาน.

[๖๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรายังไม่รู้ยิ่งซึ่งคุณโดยความเป็นคุณ โทษโดย
ความเป็นโทษ

และเครื่องสลัดออกโดยความเป็นเครื่องสลัดออก แห่งอุปาทานชั้นที่ ๕ เหล่า
นี้ ตามความเป็น

จริงอย่างนี้ เพียงใด เรายังไม่ปฏิญาณว่าเป็นผู้ตรัสรู้ซึ่งอนุตตรสัมมาสัมโพธิ
ญาณในโลก พร้อม

ทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดา
และมนุษย์

เพียงนั้น. เมื่อใด เรายู้งยิ่งซึ่งคุณโดยความเป็นคุณ ซึ่งโทษโดยความเป็นโทษ
ซึ่งเครื่องสลัดออก

โดยความเป็นเครื่องสลัดออก แห่งอุปาทานชั้นที่ ๕ เหล่านี้ ตามความเป็นจริง
อย่างนี้ เมื่อนั้น

เราจึงปฏิญาณว่า เป็นผู้ตรัสรู้ซึ่งอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณในโลก พร้อมทั้ง
เทวโลก มารโลก

พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์. ก็แล
ญาณทัสสนะได้เกิดขึ้น

แล้วแก่เราว่า วิมุติของเราไม่กำเริบ ชาตินี้เป็นที่สุด บัดนี้ภพใหม่ไม่มี.

จบ สูตรที่ ๕.

๖. อัสสาทสูตรที่ ๒

ว่าด้วยสิ่งที่พระพุทธรองค์ทรงค้นพบ

[๖๑] พระนครสาวัตถิ. ณ ที่นั่นแล ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราได้เที่ยวค้น
หาคุณแห่ง

รูป เราได้พบคุณแห่งรูปแล้ว เราได้เห็นคุณแห่งรูปเท่าที่มีอยู่ ด้วยปัญญา
ดีแล้ว. เราได้เที่ยว

ค้นหาโทษแห่งรูป เราได้พบโทษแห่งรูปแล้ว เราได้เห็นโทษแห่งรูปเท่าที่มี
อยู่ ด้วยปัญญาดีแล้ว.

เราได้เที่ยวค้นหา เครื่องสลัดออกแห่งรูป เราได้พบเครื่องสลัดออกแห่งรูป
แล้ว เราได้เห็นเครื่อง

สลัดออกแห่งรูปเท่าที่มีอยู่ ด้วยปัญญาดีแล้ว. เราได้เที่ยวค้นหาคุณแห่ง
เวทนา ฯลฯ เราได้เที่ยว

ค้นหาคุณแห่งสัญญา ฯลฯ เราได้เที่ยวค้นหาคุณแห่งสังขาร ฯลฯ เราได้เที่ยว
ค้นหาคุณแห่ง

วิญญาน เราได้พบคุณแห่งวิญญานแล้ว เราได้เห็นคุณแห่งวิญญานเท่าที่มีอยู่ ด้วยปัญญาดีแล้ว.

เราได้เที่ยวค้นหาโทษแห่งวิญญาน เราได้พบโทษแห่งวิญญานแล้ว เราได้เห็นโทษแห่งวิญญาน

เท่าที่มีอยู่ด้วยปัญญาดีแล้ว. เราได้เที่ยวค้นหาเครื่องสลัดออกแห่งวิญญาน เราได้พบเครื่อง

สลัดออกแห่งวิญญานแล้ว เราได้เห็นเครื่องสลัดออกแห่งวิญญานเท่าที่มีอยู่ด้วยปัญญาดี

แล้ว. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรายังไม่รู้ยิ่งซึ่งคุณ โดยความเป็นคุณ โทษโดยความเป็นโทษ เครื่อง

สลัดออกโดยความเป็นเครื่องสลัดออก แห่งอุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้ ตามความเป็นจริง เพียงใด ๑-

เรากียังไม่ปฏิญาณ ฯลฯ เพียงนั้น. ก็แลญาณทัสสนะได้เกิดขึ้นแล้วแก่เราว่า ภูมิของเราไม่กำเริบ

ชาตินี้เป็นที่สุด บัดนี้ภพใหม่ไม่มี.

จบ สูตรที่ ๖.

@๑. ตรงนี้ บาลีไม่มีคำว่า "เอว" เหมือนข้อ ๖๐

๑. อัสสาทสูตรที่ ๑

ว่าด้วยคุณโทษและเครื่องสลัดออกแห่งชั้น ๕

[๖๒] พระนครสาวัตถิ. ณ ที่นั้นแล ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าคุณแห่งรูปจักไม่มี

ไซ้ สัตว์ทั้งหลายก็จะไม่พึงกำหนดในรูป. แต่เพราะคุณแห่งรูปมีอยู่ ฉะนั้น สัตว์ทั้งหลาย จึง

กำหนดในรูป. ถ้าโทษแห่งรูปจักไม่มีไซ้ สัตว์ทั้งหลายก็จะไม่พึงเบื่อหน่ายในรูป. แต่เพราะโทษ

แห่งรูปมีอยู่ ฉะนั้น สัตว์ทั้งหลาย จึงเบื่อหน่ายในรูป. ถ้าเครื่องสลัดออกแห่งรูปจักไม่มีไซ้

สัตว์ทั้งหลาย ก็จะไม่พึงออกไปจากรูปได้. แต่เพราะเครื่องสลัดออกแห่งรูปมีอยู่ ฉะนั้น สัตว์

ทั้งหลาย จึงออกไปจากรูปได้. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าคุณแห่งเวทนา ฯลฯ แห่งสัญญา ฯลฯ

แห่งสังขาร ฯลฯ แห่งวิญญานจักไม่มีไซ้ สัตว์ทั้งหลาย ก็จะไม่พึงกำหนดในวิญญาน. แต่

เพราะคุณแห่งวิญญานมีอยู่ ฉะนั้น สัตว์ทั้งหลาย จึงกำหนดในวิญญาน. ถ้าโทษแห่งวิญญาน

จักไม่มีไช้ สัตว์ทั้งหลาย ก็จะไม่พึงเบื้อหน่ายในวิญญาณ. แต่เพราะโทษ
แห่งวิญญาณมีอยู่

ฉะนั้น สัตว์ทั้งหลาย จึงเบื้อหน่ายในวิญญาณ. ถ้าเครื่องสลัดออกแห่ง
วิญญาณจักไม่มีไช้

สัตว์ทั้งหลาย ก็จะไม่พึงออกไปจากวิญญาณได้. แต่เพราะเครื่องสลัดออก
แห่งวิญญาณมีอยู่

ฉะนั้น สัตว์ทั้งหลาย จึงออกไปจากวิญญาณได้.

[๖๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลาย ยังไม่รู้ยิ่งซึ่งคุณโดยความเป็นคุณ
โทษโดยความ

เป็นโทษ และเครื่องสลัดออกโดยความเป็นเครื่องสลัดออก แห่งอุปาทาน
ชั้น ๕ เหล่านี้ ตาม

ความเป็นจริง เพียงใด สัตว์ทั้งหลาย ก็ยังไม่ใช่ผู้ออกไป พრაโกไป หลุดพ้น
ไป มีใจอันหา

ขอบเขตมิได้อยู่ในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์
พร้อมทั้ง

สมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ เพียงนั้น. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด สัตว์
ทั้งหลาย รู้ยิ่งซึ่ง

คุณโดยความเป็นคุณ ซึ่งโทษโดยความเป็นโทษ ซึ่งเครื่องสลัดออกโดย
ความเป็นเครื่องสลัดออก

แห่งอุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้ ตามความเป็นจริง เมื่อนั้น สัตว์ทั้งหลายจึงเป็นผู้
ออกไป พრაโกไป

หลุดพ้นไป มีใจอันหาขอบเขตมิได้อยู่ในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก
พรหมโลก ในหมู่

สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์เทวดาและมนุษย์.

จบ สูตรที่ ๑.

๘. อภินันทนสูตร

ว่าด้วยผลแห่งความเพลิดเพลिनและไม่เพลิดเพลिन

ในชั้น ๕

[๖๔] พระนครสาวัตถิ. ณ ที่นั้นแล ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ใด
เพลิดเพลिनรูป ผู้นั้น

ชื่อว่าเพลิดเพลिनทุกข์ ผู้ใดเพลิดเพลिनทุกข์ เรากล่าวว่า ผู้นั้นไม่พ้นไปจาก
ทุกข์. ผู้ใดเพลิด

เพลิตเวทนา ฯลฯ สัญญา ฯลฯ สังขาร ฯลฯ วิญญาณ ผู้นั้นชื่อว่าเพลิดเพลिन
ทุกข์ ผู้ใดเพลิด

เพลิตทุกข์ เรากล่าวว่า ผู้นั้นไม่พ้นไปจากทุกข์.

[๖๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดแล ไม่ผลิตเพลีนรูป ผู้นั้นชื่อว่าไม่
ผลิตเพลีนทุกซ์
ผู้ใดไม่ผลิตเพลีนทุกซ์ เรากล่าวว่า ผู้นั้นพ้นไปจากทุกซ์. ผู้ใดไม่ผลิตเพลีน
เวทนา ฯลฯ สัญญา ฯลฯ สังขาร ฯลฯ วิญญาณ ผู้นั้นชื่อว่าไม่ผลิตเพลีนทุกซ์ ผู้ใดไม่
ผลิตเพลีนทุกซ์ เรา
กล่าวว่า ผู้นั้นพ้นไปจากทุกซ์ได้.
จบ สูตรที่ ๘.

๙. อุปปาตสูตร

ว่าด้วยความเกิดและความดับทุกซ์

[๖๖] พระนครสาวัตถิ. ณ ที่นั่นแล ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเกิดขึ้น
ความตั้งอยู่
ความบังเกิด ความปรากฏแห่งรูป นี่เป็นความเกิดขึ้นแห่งทุกซ์ เป็นความตั้ง
อยู่แห่งโรค เป็น
ความปรากฏแห่งชราและมรณะ. ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่ ความบังเกิด ความ
ปรากฏแห่ง
เวทนา ฯลฯ แห่งสัญญา ฯลฯ แห่งสังขาร ฯลฯ แห่งวิญญาณ นี่เป็นความเกิด
แห่งทุกซ์ เป็น
ความตั้งอยู่แห่งโรค เป็นความปรากฏแห่งชราและมรณะ.

[๖๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความดับ ความเข้าไประงับ ความตั้งอยู่ไม่ได้แห่ง
รูป นี่
เป็นความดับแห่งทุกซ์ เป็นความเข้าไประงับแห่งโรค เป็นความตั้งอยู่ไม่ได้
แห่งชราและมรณะ.
ความดับ ความเข้าไประงับ ความตั้งอยู่ไม่ได้แห่งเวทนา ฯลฯ แห่งสัญญา ฯลฯ
แห่งสังขาร ฯลฯ
แห่งวิญญาณ นี่เป็นความดับแห่งทุกซ์ เป็นความเข้าไประงับแห่งโรค
เป็นความตั้งอยู่ไม่ได้แห่ง
ชราและมรณะ.

จบ สูตรที่ ๙.

๑๐. อมมูลสูตร

ว่าด้วยทุกซ์และมูลเหตุแห่งทุกซ์

[๖๘] พระนครสาวัตถิ. ณ ที่นั่นแล ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดง
ทุกซ์และมูล
เหตุแห่งทุกซ์แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทุกซ์
เป็นไหน? ทุกซ์คือ

รูป ทุกข์คือเวทนา ทุกข์คือสัญญา ทุกข์คือสังขาร ทุกข์คือวิญญาณ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี่ เรียกว่าทุกข์.

[๖๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็มูลเหตุแห่งทุกข์เป็นไฉน? ตัณหา^๑นี้ใด นำให้ เกิดในภพ

ใหม่ ประกอบด้วยความกำหนดด้วยอำนาจความเพติดเพลิน มีปกติ เพติดเพลินยิ่งในอารมณ์

นั้นๆ ได้แก่กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี่เรียกว่ามูลเหตุแห่งทุกข์.

จบ สูตรที่ ๑๐.

๑๑. ปังคสูตร

ว่าด้วยความสลายและไม่สลายแห่งทุกข์

[๗๐] พระนครสาวัตถิ. ณ ที่นั้นแล ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดง ภาวะสลาย

และภาวะไม่สลาย เธอทั้งหลายจงฟัง. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเป็นภาวะสลาย อะไรเป็น

ภาวะไม่สลาย? รูปเป็นภาวะสลาย ความดับ ความเข้าไประงับ ความตั้งอยู่ไม่ได้แห่งรูปนั้น

นี้เป็นภาวะไม่สลาย. เวทนาเป็นภาวะสลาย ฯลฯ สัญญาเป็นภาวะสลาย ฯลฯ สังขารเป็นภาวะ

สลาย ฯลฯ วิญญาณเป็นภาวะสลาย ความดับ ความเข้าไประงับ ความตั้งอยู่ไม่ได้ แห่งวิญญาณ

นั้น นี่เป็นภาวะไม่สลาย.

จบ สูตรที่ ๑๑.

จบ ภารวรรคที่ ๓.

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. การสูตร ๒. ปริญาสูตร ๓. ปริชานสูตร ๔. นันทราคสูตร ๕.

อัสสาทสูตรที่ ๑

๖. อัสสาทสูตรที่ ๒ ๗. อัสสาทสูตรที่ ๓ ๘. อภินันทนสูตร ๙. อุปปาทสูตร

๑๐. อมมุลสูตร

๑๑. ปังคสูตร.

นตุมหากวรรคที่ ๔

๑. นตุมหากสูตรที่ ๑

ว่าด้วยการละชั้น ๕ อันไม่ใช่ของใคร

[๑๑] พระนครสาวตถิ. ณ ที่นั่นแล ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดไม่ใช่ของเธอทั้ง

หลาย เธอทั้งหลายจงละสิ่งนั้นเสีย สิ่งนั้นอันเธอทั้งหลายละได้แล้ว จักเป็นไปเพื่อประโยชน์

เกื้อกูล เพื่อสุข. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย. รูปไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย

เธอทั้งหลายจงละรูปนั้นเสีย รูปนั้นอันเธอทั้งหลายละได้แล้ว จักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล

เพื่อสุข. เวทนา ฯลฯ สัญญา ฯลฯ สังขาร ฯลฯ วิญญาณไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลาย

จงละวิญญาณนั้นเสีย วิญญาณนั้นอันเธอทั้งหลายละได้แล้ว จักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล

เพื่อสุข.

[๑๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนชนพึงนำไป พึงเผา หรือพึงกระทำตามปัจจัย

ซึ่งหญ้า ไม้ กิ่งไม้ และใบไม้ ในเขตวันวิหารนี้ ก็เธอทั้งหลาย พึงคิดอย่างนี้ หรือว่า ชน

ย่อมนำไป ย่อมเผา หรือย่อมกระทำตามปัจจัยซึ่งเราทั้งหลาย. ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลว่า ไม่

ใช้อย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พ. ข้อนั้นเพราะเหตุอะไร?

ภ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เพราะสิ่งนั้น ไม่ใช่ตน หรือสิ่งที่นับเนื่องในตนของข้า

พระองค์ทั้งหลาย.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน รูปไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลาย จง

ละรูปนั้นเสีย รูปนั้นอันเธอทั้งหลายละได้แล้ว จักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุข.

เวทนา ฯลฯ สัญญา ฯลฯ สังขาร ฯลฯ วิญญาณไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลาย จงละ

วิญญาณนั้นเสีย วิญญาณนั้น อันเธอทั้งหลายละได้แล้วจักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุข.

จบ สูตรที่ ๑.

๒. นตุมหากสูตรที่ ๒

ว่าด้วยการละชั้น ๕ อันไม่ใช่ของใคร

[๑๓] พระนครสาวัตถิ. ณ ที่นั้นแล ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดไม่ใช่
ของเธอทั้ง

หลาย เธอทั้งหลาย จงละสิ่งนั้นเสีย สิ่งนั้นอันเธอทั้งหลาย ละได้แล้ว จักเป็น
ไปเพื่อประ-

*โยชนเกื้อกูล เพื่อสุข. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย. ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย

รูปไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลาย จงละรูปนั้นเสีย รูปนั้นอันเธอทั้งหลาย
ละได้แล้ว

จักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุข. เวทนา ฯลฯ สัญญา ฯลฯ สังขาร ฯลฯ
วิญญาณ

ไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลาย จงละวิญญาณนั้นเสีย วิญญาณนั้นอัน
เธอทั้งหลาย ละได้แล้ว

จักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุข. ดูกรภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดไม่ใช่ของ
เธอทั้งหลาย เธอ

ทั้งหลาย จงละสิ่งนั้นเสีย สิ่งนั้นอันเธอทั้งหลายละได้ จักเป็นไปเพื่อ
ประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุข.

จบ สูตรที่ ๒.

๓. ภิกขุสูตรที่ ๑

ว่าด้วยเหตุได้ชื่อว่าเป็นผู้กำหนดขัดเคือง

และลุ่มหลง

[๑๔] พระนครสาวัตถิ ฯลฯ ครั้งนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่ง เข้าไปเฝ้าพระผู้มี
พระภาคถึง

ที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้น
แล้วได้กราบทูลพระผู้มี

พระภาคว่า ขอประทานวโรกาส พระเจ้าข้า ขอพระผู้มีพระภาค ทรงแสดง
ธรรมแก่ข้าพระองค์

โดยย่อ ที่ข้าพระองค์ฟังแล้ว ฟังเป็นผู้ๆ เดียวหลีกออกจากหมู่ ไม่ประมาท มีค
วามเพียร มี

ใจมั่นคงอยู่เกิด.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ บุคคลย่อมครุ่นคิดถึงสิ่งใด ย่อมถึงการ
นับเพราะสิ่ง

นั้น บุคคลย่อมไม่ครุ่นคิดถึงสิ่งใด ย่อมไม่ถึงการนับเพราะสิ่งนั้น.

ภิก. ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์เข้าใจแล้ว ข้าแต่พระสุคต ข้าพระองค์
เข้าใจแล้ว.

พ. ดูกกริกษุ ก็เธอเข้าใจเนื้อความแห่งคำที่เรากล่าว โดยย่อได้โดยพิสดารอย่างไร?

ภ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าบุคคลครุ่นคิดถึงรูป ย่อมถึงการนับเพราะรูปนั้น. ถ้าครุ่นคิด

ถึงเวทนา ฯลฯ ถ้าครุ่นคิดถึงสัญญา ฯลฯ ถ้าครุ่นคิดถึงสังขาร ฯลฯ ถ้าครุ่นคิดถึงวิญญาณ ย่อม

ถึงการนับเพราะวิญญาณนั้น. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าบุคคลไม่ครุ่นคิดถึงรูป ก็ไม่ถึงการนับเพราะ

รูปนั้น ถ้าไม่ครุ่นคิดถึงเวทนา ฯลฯ ถ้าไม่ครุ่นคิดถึงสัญญา ฯลฯ ถ้าไม่ครุ่นคิดถึงสังขาร ฯลฯ

ถ้าไม่ครุ่นคิดถึงวิญญาณ ก็ไม่ถึงการนับเพราะวิญญาณนั้น. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์

เข้าใจเนื้อความแห่งพระภาสิตที่พระผู้มีพระภาคตรัสแล้วโดยย่อได้ โดยพิสดารอย่างนี้แล.

[๑๕] พ. ถูกแล้ว ถูกแล้ว ภิกษุ เธอเข้าใจเนื้อความแห่งคำที่เรากล่าวโดยย่อได้

โดยพิสดารดีนักแล. ดูกกริกษุ ถ้าบุคคลครุ่นคิดถึงรูป ก็ย่อมถึงการนับเพราะรูปนั้น ถ้าบุคคลครุ่น

คิดถึงเวทนา ฯลฯ ถ้าครุ่นคิดถึงสัญญา ฯลฯ ถ้าครุ่นคิดถึงสังขาร ฯลฯ ถ้าครุ่นคิดถึงวิญญาณ ก็

ย่อมถึงการนับเพราะวิญญาณนั้น. ดูกกริกษุ ถ้าบุคคลไม่ครุ่นคิดถึงรูป ก็ย่อมไม่ถึงการนับเพราะ

รูปนั้น ถ้าไม่ครุ่นคิดถึงเวทนา ฯลฯ ถ้าไม่ครุ่นคิดถึงสัญญา ฯลฯ ถ้าไม่ครุ่นคิดถึงสังขาร ฯลฯ

ถ้าไม่ครุ่นคิดถึงวิญญาณ ก็ย่อมไม่ถึงการนับเพราะวิญญาณนั้น. ดูกกริกษุ เธอพึงเห็นเนื้อความ

แห่งคำที่เรากล่าวโดยย่อ โดยพิสดารอย่างนี้แล.

[๑๖] ครั้งนั้นแล ภิกษุรูปนั้น เพลิดเพลินอนุโมทนาพระภาสิตของพระผู้มีพระภาค

ลูกจากอาสนะ ถวายบังคม กระทำประทักษิณแล้วหลีกไป. ครั้งนั้นแล เธอได้เป็นผู้ๆ เดียว

หลีกออกจากหมู่ ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจมั่นคงอยู่ ไม่นานเท่าไร ก็กระทำให้แจ้งซึ่งที่

สุดแห่งพรหมจรรย์อันยอดเยี่ยม ที่กุลบุตรทั้งหลาย ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบ

ต้องการนั้น ด้วยปัญญาอันยิ่งด้วยตนเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหม-

*จรรยอยุจบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี. ก็ภิกษุนั้นได้เป็น

พระอรหันตองค์หนึ่งในจำนวนพระอรหันต์ทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๓.

๔. ภิกขุสูตรที่ ๒

ว่าด้วยเหตุได้ชื่อว่าเป็นผู้กำหนดขัดเคือง

และลุ่มหลง

[๑๑] พระนครสาวัตถี ฯลฯ ครั้งนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่ง เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่

ประทับ ฯลฯ ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ขอประทานวโรกาส

พระเจ้าข้า ขอพระผู้

มีพระภาค ทรงแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์โดยย่อ ที่ข้าพระองค์ฟังแล้วพึงเป็นผู้ ๆ เดียว หลีก

ออกจากหมู่ ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจมั่นคงอยู่เกิด.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ บุคคลครุ่นคิดถึงสิ่งใด ย่อมหมกมุ่นสิ่งนั้น หมก

มุ่นสิ่งใด ย่อมถึงการนับเพราะสิ่งนั้น ไม่ครุ่นคิดถึงสิ่งใด ย่อมไม่หมกมุ่นสิ่งนั้น ไม่หมกมุ่น

สิ่งใด ย่อมไม่ถึงการนับเพราะสิ่งนั้น.

ภ. ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์เข้าใจแล้ว ข้าแต่พระสุคต ข้าพระองค์เข้าใจแล้ว.

พ. ดูกรภิกษุ ก็เธอเข้าใจเนื้อความแห่งคำที่เรากล่าวโดยย่อได้ โดยพิสดารอย่างไร?

ภ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าบุคคลครุ่นคิดถึงรูป ย่อมหมกมุ่นรูปใด ย่อมถึงการนับ

เพราะรูปนั้น ถ้าครุ่นคิดถึงเวทนา ฯลฯ ถ้าครุ่นคิดถึงสัญญา ฯลฯ ถ้าครุ่นคิดถึงสังขาร ฯลฯ ถ้า

ครุ่นคิดถึงวิญญาณ ย่อมหมกมุ่นวิญญาณนั้น หมกมุ่นวิญญาณใด ย่อมถึงการนับเพราะวิญญาณ

นั้น. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าบุคคลไม่ครุ่นคิดถึงรูป ย่อมไม่หมกมุ่นรูปนั้น ไม่หมกมุ่นรูปใด.

ย่อมไม่ถึงการนับเพราะรูปนั้น. ถ้าไม่ครุ่นคิดถึงเวทนา ฯลฯ ถ้าไม่ครุ่นคิดถึงสัญญา ฯลฯ ถ้าไม่

ครุ่นคิดถึงสังขาร ฯลฯ ถ้าไม่ครุ่นคิดถึงวิญญูณ ย่อมไม่หมกมุ่นวิญญูณนั้น
ไม่หมกมุ่นวิญญูณ

ใจ ย่อมไม่ถึงการนับเพราะวิญญูณนั้น. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์
เข้าใจเนื้อความแห่ง

พระภาสิต ที่พระผู้มีพระภาคตรัสแล้วโดยย่อได้ โดยพิสดารอย่างนี้แล.

[๑๘] พ. ถูกแล้ว ถูกแล้ว ภิกษุ เธอเข้าใจเนื้อความแห่งคำที่เรากล่าว
โดยย่อได้

โดยพิสดารดีนักแล. ดูกรภิกษุ ถ้าบุคคลครุ่นคิดถึงรูป ย่อมหมกมุ่นรูปนั้น
หมกมุ่นรูปใด

ย่อมถึงการนับเพราะรูปนั้น. ถ้าครุ่นคิดถึงเวทนา ฯลฯ ถ้าครุ่นคิดถึงสัญญา
 ฯลฯ ถ้าครุ่นคิดถึง

สังขาร ฯลฯ ถ้าครุ่นคิดถึงวิญญูณ ย่อมหมกมุ่นวิญญูณนั้น หมกมุ่น
วิญญูณใด ย่อมถึงการ

นับเพราะวิญญูณนั้น. ดูกรภิกษุ ถ้าบุคคลไม่ครุ่นคิดถึงรูป ย่อมไม่หมกมุ่น
รูปนั้น ไม่หมกมุ่น

รูปใด ย่อมไม่ถึงการนับเพราะรูปนั้น. ถ้าไม่ครุ่นคิดถึงเวทนา ฯลฯ ถ้าไม่
ครุ่นคิดถึงสัญญา ฯลฯ

ถ้าไม่ครุ่นคิดถึงสังขาร ฯลฯ ถ้าไม่ครุ่นคิดถึงวิญญูณ ย่อมไม่หมกมุ่น
วิญญูณนั้น ไม่หมกมุ่น

วิญญูณใด ย่อมไม่ถึงการนับเพราะวิญญูณนั้น. ดูกรภิกษุ เธอพึงเข้าใจ
เนื้อความแห่งคำนี้ที่เรา

กล่าวแล้วโดยย่อ โดยพิสดารอย่างนี้ ฯลฯ ก็ภิกษุรูปนั้นได้เป็นพระอรหันต์
องค์หนึ่ง ในจำนวน

พระอรหันต์ทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๔.

๕. อานันทสูตรที่ ๑

ว่าด้วยความเป็นอนิจจังแห่งชั้นที่ ๕

[๑๙] พระนครสาวัตถี ฯลฯ ครั้งนั้นแล ท่านพระอานนทออกจากที่
พักผ่อนในเวลาเย็น

เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ
ที่ควรส่วนข้าง

หนึ่ง ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านพระอานนทว่า ดูกรอานนท ถ้า
ภิกษุทั้งหลาย

พึงถามเธออย่างนี้ว่า ท่านอานนท ความเกิดขึ้นแห่งธรรมเหล่าไหนดีย่อม
ปรากฏ ความเสื่อมแห่ง

ธรรมเหล่านี้ โยมปรากฏ ความเป็นอย่างอื่นแห่งธรรมเหล่านี้ที่ตั้งอยู่
แล้ว โยมปรากฏ

ดังนี้ไซ้. เธอถูกถามอย่างนี้แล้ว จะพึงพยากรณ์ว่าอย่างไร?

ท่านพระอานนท์กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ฯลฯ ข้าพระองค์ถูกถาม
อย่างนี้

พึงพยากรณ์อย่างนี้ว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ความบังเกิดขึ้นแห่งรูปแลโยม
ปรากฏ ความเสื่อม

แห่งรูปโยมปรากฏ ความเป็นอย่างอื่นแห่งรูปที่ตั้งอยู่แล้วโยมปรากฏ. ความ
บังเกิดขึ้นแห่งเวทนา

สัญญา ฯลฯ สังขาร ฯลฯ วิญญาณโยมปรากฏ ความเสื่อมแห่งวิญญาณโยม
ปรากฏ ความ

เป็นอย่างอื่นแห่งวิญญาณโยมปรากฏ. ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ความบังเกิดขึ้น
แห่งธรรมเหล่านี้แล

โยมปรากฏ ความเสื่อมแห่งธรรมเหล่านี้แล โยมปรากฏ ความเป็นอย่างอื่น
แห่งธรรมที่ตั้งอยู่แล้ว

โยมปรากฏ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ถูกถามอย่างนี้แล้ว พึง
พยากรณ์อย่างนี้แล.

[๘๐] พ. ถูกแล้ว ถูกแล้ว อานนท์ ความบังเกิดขึ้นแห่งรูปแลโยมปรากฏ
ความ

เสื่อมแห่งรูปแล โยมปรากฏ ความเป็นอย่างอื่นแห่งรูปที่ตั้งอยู่แล้ว โยม
ปรากฏ ความ

บังเกิดขึ้นแห่ง เวทนา ฯลฯ สัญญา ฯลฯ สังขาร ฯลฯ วิญญาณโยมปรากฏ
ความเสื่อม

แห่งวิญญาณโยมปรากฏ ความเป็นไปอย่างอื่นแห่งวิญญาณที่ตั้งอยู่แล้ว
โยมปรากฏ. ดูกรอานนท์

ความบังเกิดขึ้นแห่งธรรมเหล่านี้แล โยมปรากฏ ความเสื่อมแห่งธรรมเหล่านี้
แล โยมปรากฏ

ความเป็นอย่างอื่นแห่งธรรมเหล่านี้ที่ตั้งอยู่แล้ว โยมปรากฏ. ดูกรอานนท์
เธอถูกถามอย่างนี้

แล้วพึงพยากรณ์อย่างนี้.

จบ สูตรที่ ๕.

๖. อานันทสูตรที่ ๒

ว่าด้วยความเป็นอนิจจังแห่งชั้น ๕

ในสามกาล

[๘๑] พระนครสาวัตถิ ฯลฯ ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านพระ
อานนทว่า

ดูกรอานนท ถ้าภิกษุทั้งหลายฟังถามเธออย่างนี้ว่า ท่านอานนท ความบังเกิด
ขึ้นแห่งธรรมเหล่าไหน

ปรากฏแล้ว ความเสื่อมแห่งธรรมเหล่าไหนปรากฏแล้ว ความเป็นอย่างอื่น
แห่งธรรมเหล่าไหนที่

ตั้งอยู่ปรากฏแล้ว. ความบังเกิดขึ้นแห่งธรรมเหล่าไหนจักปรากฏ ความเสื่อม
แห่งธรรมเหล่าไหน

จักปรากฏ ความเป็นอย่างอื่นแห่งธรรมที่ตั้งอยู่แล้วเหล่าไหนจักปรากฏ.
ความบังเกิดขึ้นแห่ง

ธรรมเหล่าไหนย่อมปรากฏ ความเสื่อมแห่งธรรมเหล่าไหนย่อมปรากฏ ความเป็น
อย่างอื่นแห่ง

ธรรมที่ตั้งอยู่แล้วเหล่าไหนย่อมปรากฏ. ดูกรอานนท เธอถูกถามอย่างนี้แล้ว
พึงพยากรณ์อย่างไร?

ท่านพระอานนทกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ฯลฯ ข้าพระองค์ถูกถาม
อย่างนี้แล้ว

พึงพยากรณ์อย่างนี้ว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย รูปใดแลที่ล่วงไปแล้ว ดับแล้ว
แปรไปแล้ว ความ

บังเกิดขึ้นแห่งรูปนั้นปรากฏแล้ว ความเสื่อมแห่งรูปนั้นปรากฏแล้ว ความเป็น
อย่างอื่นแห่งรูปที่

ตั้งอยู่แล้วนั้น ปรากฏแล้ว. เวทนา ฯลฯ สัญญา ฯลฯ สังขาร ฯลฯ วิญญาณใด
ที่

ล่วงไปแล้ว ดับแล้ว แปรไปแล้ว ความบังเกิดขึ้นแห่งวิญญาณนั้นปรากฏแล้ว
ความเสื่อมแห่ง

วิญญาณนั้นปรากฏแล้ว ความเป็นอย่างอื่นแห่งวิญญาณที่ตั้งอยู่แล้วนั้น
ปรากฏแล้ว. ดูกรอาวุโส

ทั้งหลาย ความบังเกิดขึ้นแห่งธรรมเหล่านี้แลปรากฏแล้ว ความเสื่อมแห่ง
ธรรมเหล่านี้แลปรากฏ

แล้ว ความเป็นอย่างอื่นแห่งธรรมที่ตั้งอยู่แล้วเหล่านี้แลปรากฏแล้ว. ดูกร
อาวุโสทั้งหลาย รูปใด

แลยังไม่เกิด ยังไม่ปรากฏ ความบังเกิดขึ้นแห่งรูปนั้นจักปรากฏ ความเสื่อม
แห่งรูปนั้นจักปรากฏ

ความเป็นอย่างอื่นแห่งรูปที่ตั้งอยู่แล้วนั้นจักปรากฏ. เวทนา ฯลฯ สัญญา ฯลฯ
สังขาร ฯลฯ

วิญญูณใดยังไม่เกิด ยังไม่ปรากฏ ความบังเกิดขึ้นแห่งวิญญูณนั้นจัก
ปรากฏ ความเสื่อมแห่ง

วิญญูณนั้นจักปรากฏ ความเป็นอย่างอื่นแห่งวิญญูณที่ตั้งอยู่แล้วนั้นจัก
ปรากฏ ดูกรอาวุโส

ทั้งหลาย ความบังเกิดขึ้นแห่งธรรมเหล่านี้แลจักปรากฏ ความเสื่อมแห่งธรรม
เหล่านี้แลจักปรากฏ

ความเป็นอย่างอื่นแห่งธรรมเหล่านี้ที่ตั้งอยู่แล้วแลจักปรากฏ. ดูกรอาวุโส
ทั้งหลาย รูปใดแลที่เกิด

ที่ปรากฏ ความบังเกิดขึ้นแห่งรูปนั้นย่อมปรากฏ ความเสื่อมแห่งรูปนั้นย่อม
ปรากฏ ความเป็น

อย่างอื่นแห่งรูปที่ตั้งอยู่แล้วนั้นย่อมปรากฏ. เวทนา ฯลฯ สัญญา ฯลฯ สังขาร
 ฯลฯ วิญญูณ

ใดที่เกิด ที่ปรากฏ ความบังเกิดขึ้นแห่งวิญญูณนั้นย่อมปรากฏ ความเสื่อม
แห่งวิญญูณ

นั้นย่อมปรากฏ ความเป็นอย่างอื่นแห่งวิญญูณที่ตั้งอยู่แล้วนั้นย่อมปรากฏ.
ดูกรอาวุโสทั้งหลาย

ความบังเกิดขึ้นแห่งธรรมเหล่านี้แลย่อมปรากฏ ความเสื่อมแห่งธรรมเหล่านี้
แลย่อมปรากฏ

ความเป็นอย่างอื่นแห่งธรรมที่ตั้งอยู่แล้วเหล่านี้แลย่อมปรากฏ. ข้าแต่พระองค์
ผู้เจริญ ข้าพระองค์

ถูกถามอย่างนี้แล้วพึงพยากรณ์อย่างนี้แล.

[๘๒] พ. ถูกแล้ว ถูกแล้ว อานนท รูปใดที่ล่วงไปแล้ว ดับแล้ว แปรไป
แล้ว

ความบังเกิดขึ้นแห่งรูปนั้นปรากฏแล้ว ฯลฯ ๑- ดูกรอานนท ความบังเกิดขึ้น
แห่งธรรมเหล่านี้แล

ย่อมปรากฏ ความเสื่อมแห่งธรรมเหล่านี้แลย่อมปรากฏ ความเป็นอย่างอื่น
แห่งธรรมที่ตั้งอยู่เหล่า

นี้แลย่อมปรากฏ. ดูกรอานนท เธอถูกถามอย่างนี้แล้ว พึงพยากรณ์อย่างนี้.

จบ สูตรที่ ๖.

๗. อนุธัมมสูตรที่ ๑

ว่าด้วยความหน่ายในชั้น ๕

[๘๓] พระนครสาวัตถิ ฯลฯ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ภิกษุผู้ปฏิบัติธรรม
สมควรแก่

ธรรม ย่อมมีธรรมอันเหมาะสม คือ พึงเป็นผู้มากไปด้วยความหน่ายในรูปอยู่
พึงเป็นผู้มากไป

ด้วยความหน่ายในเวทนาอยู่ ฟังเป็นผู้มากไปด้วยความหน่ายในสัญญาอยู่ ฟังเป็นผู้มากไป

@๑. แยกเป็นเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ทั้ง ๑ กาล เหมือนข้อ ๘๑ ด้วยความหน่ายในสังขารอยู่ ฟังเป็นผู้มากไปด้วยความหน่ายในวิญญาณอยู่. ภิกษุ นั้น เมื่อเป็น

ผู้มากไปด้วยความหน่ายในรูป ในเวทนา ในสัญญา ในสังขาร ในวิญญาณ อยู่ ย่อมกำหนด

รู้รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ. เมื่อกำหนดรู้รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ.

ย่อมหลุดพ้นจากรูป ย่อมหลุดพ้นจากเวทนา ย่อมหลุดพ้นจากสัญญา ย่อมหลุดพ้นจากสังขาร

ย่อมหลุดพ้นจากวิญญาณ ย่อมหลุดพ้นจากชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส

อุปายาส เรากล่าวว่า ย่อมหลุดพ้นจากทุกข์.

จบ สูตรที่ ๑.

๘. อนุธัมมสูตรที่ ๒

ว่าด้วยการพิจารณาเห็นอนิจจังในชั้นที่ ๕

[๘๔] พระนครสาวัตถิ ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม

ย่อมมีธรรมอันเหมาะสม คือ ฟังเป็นผู้พิจารณาเห็นความไม่เที่ยงในรูป ในเวทนา ในสัญญา

ในสังขาร ในวิญญาณอยู่. เมื่อเธอพิจารณาเห็นความไม่เที่ยงในรูป ในเวทนา ในสัญญา ใน

สังขาร ในวิญญาณอยู่ ย่อมกำหนดรู้รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ. เมื่อเธอกำหนดรู้รูป

เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ย่อมหลุดพ้นจากรูป ย่อมหลุดพ้นจากเวทนา ย่อมหลุดพ้น

จากสัญญา ย่อมหลุดพ้นจากสังขาร ย่อมหลุดพ้นจากวิญญาณ ย่อมหลุดพ้นจากชาติ ชรา

มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส เรากล่าวว่า ย่อมหลุดพ้นจากทุกข์.

จบ สูตรที่ ๘.

๙. อนุธัมมสูตรที่ ๓

ว่าด้วยการพิจารณาเห็นทุกข์ในชั้นที่ ๕

[๘๕] พระนครสาวัตถิ ฯลฯ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้

ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ย่อมมีธรรมอันเหมาะสม คือ พึงเป็นผู้พิจารณา เห็นทุกข์ในรูป ใน เวทนา ในสัญญา ในสังขาร ในวิญญูณอยู่. เมื่อเธอพิจารณาเห็นทุกข์ในรูป ในเวทนา ใน สัญญา ในสังขาร ในวิญญูณอยู่ ย่อมกำหนดรู้รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญูณ.

เมื่อกำหนดรู้รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญูณ. ย่อมหลุดพ้นจากรูป ย่อม หลุดพ้นจากเวทนา

ย่อมหลุดพ้นจากสัญญา ย่อมหลุดพ้นจากสังขาร ย่อมหลุดพ้นจากวิญญูณ ย่อมหลุดพ้นจากชาติ

ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส เรากล่าวว่า ย่อมหลุดพ้น จากทุกข์.

จบ สูตรที่ ๙.

๑๐. อนุธัมมสูตรที่ ๔

ว่าด้วยการพิจารณาเห็นอนัตตาในชั้นที่ ๘

[๘๖] พระนครสาวัตถิ ฯลฯ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้

ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ย่อมมีธรรมอันเหมาะสม คือ พึงเป็นผู้พิจารณา เห็นอนัตตาในรูป

ในเวทนา ในสัญญา ในสังขาร ในวิญญูณอยู่. เมื่อเธอพิจารณาเห็นอนัตตา ในรูป ในเวทนา

ในสัญญา ในสังขาร ในวิญญูณอยู่ ย่อมกำหนดรู้รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญูณ.

เมื่อเธอกำหนดรู้รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญูณ ย่อมหลุดพ้นจากรูป ย่อม หลุดพ้นจาก

เวทนา ย่อมหลุดพ้นจากสัญญา ย่อมหลุดพ้นจากสังขาร ย่อมหลุดพ้นจาก วิญญูณ ย่อมหลุด

พ้นจากชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส เรากล่าวว่า ย่อมหลุด

พ้นจากทุกข์.

จบ สูตรที่ ๑๐.

จบ นตุมหากวรรคที่ ๔.

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. นตุมหากสูตรที่ ๑	๒. นตุมหากสูตรที่ ๒
๓. ภิกขุสูตรที่ ๑	๔. ภิกขุสูตรที่ ๒
๕. อานันทสูตรที่ ๑	๖. อานันทสูตรที่ ๒
๗. อนุธัมมสูตรที่ ๑	๘. อนุธัมมสูตรที่ ๒
๙. อนุธัมมสูตรที่ ๓	๑๐. อนุธัมมสูตรที่ ๔.

อัตตที่ปวรรคที่ ๕

๑. อัตตที่ปสูตร

ว่าด้วยการฟังตนฟังธรรม

[๘๖] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิก-

*เศรษฐี ไกล่พระนครสาวัตถิ. ณ ที่นั่นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกพระ
ภิกษุทั้งหลายแล้วตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเป็นผู้มีตนเป็นที่พึ่ง มีตนเป็นสรณะ ไม่มี
สิ่งอื่นเป็นสรณะ

จงเป็นผู้มีธรรมเป็นที่พึ่ง มีธรรมเป็นสรณะ ไม่มีสิ่งอื่นเป็นสรณะ อยู่เกิด.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย

หลาย เมื่อเธอทั้งหลายจะมีตนเป็นที่พึ่ง มีตนเป็นสรณะ ไม่มีสิ่งอื่นเป็นสรณะ
มีธรรมเป็น

ที่พึ่ง มีธรรมเป็นสรณะ ไม่มีสิ่งอื่นเป็นสรณะอยู่ จะต้องพิจารณาโดยแยบคาย
ว่า โสกะ

ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส มีกำเนิดมาอย่างไร เกิดมาจากอะไร?

ดูกรภิกษุทั้งหลาย

หลาย ก็โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส มีกำเนิดมาอย่างไร เกิดมา
จากอะไร?

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปุถุชนผู้มีได้สดับแล้วในโลกนี้ ไม่ได้เห็นพระอริยเจ้า
ทั้งหลาย ไม่ฉลาดใน

ธรรมของพระอริยเจ้า ไม่ได้รับแนะนำในอริยธรรม ไม่ได้เห็นสัตบุรุษ
ทั้งหลาย ไม่ฉลาดในธรรม

ของสัตบุรุษ ไม่ได้รับแนะนำในสัปปริสธรรม ย่อมตามเห็นรูปโดยความเป็น
ตน ๑ ย่อมเห็น

ตนมีรูป ๑ ย่อมเห็นรูปในตน ๑ ย่อมเห็นตนในรูป ๑ รูปนั้นของเขาย่อมแปร
ไป ย่อมเป็นอย่าง

อื่นไป โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส ย่อมเกิดขึ้นแก่เขา เพราะรูป
แปรไปและ

เป็นอื่นไป. ย่อมเห็นเวทนาโดยความเป็นตน ฯลฯ ย่อมเห็นสัญญาโดยความ
เป็นตน ฯลฯ ย่อม

เห็นสังขารโดยความเป็นตน ฯลฯ ย่อมเห็นวิญญูณโดยความเป็นตน ๑ ย่อม
เห็นตนมีวิญญูณ ๑

ย่อมเห็นวิญญูณในตน ๑ ย่อมเห็นในมีวิญญูณ ๑ วิญญูณนั้นของเขาย่อม
แปรไป ย่อม

เป็นอย่างอื่นไป โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส ย่อมเกิดขึ้นแก่เขา
เพราะ

วิญญูณแปรไปและเป็นอย่างอื่นไป.

[๘๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เมื่อภิกษุรู้ว่ารूपไม่เที่ยง แปรปรวนไป คลายไป
ดับไป

เห็นตามความเป็นจริงด้วยปัญญาอันชอบอย่างนี้ว่า รูปในกาลก่อนและรูป
ทั้งมวลในบัดนี้ ล้วนไม่

เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ดังนี้ ย่อมละโสกะ ปริเทวะ
ทุกข์ โทมนัส และ

อุปายาสได้ เพราะละโสกะเป็นต้นเหล่านั้นได้ จึงไม่สะดุ้ง เมื่อไม่สะดุ้ง ย่อม
อยู่เป็นสุข

ภิกษุผู้มีปกติอยู่เป็นสุข เรากล่าวว่า ผู้ดับแล้วด้วยองค์นั้น. ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ก็เมื่อภิกษุรู้

เวทนาไม่เที่ยง ฯลฯ สัญญาไม่เที่ยง ฯลฯ สังขารไม่เที่ยง ฯลฯ วิญญูณไม่
เที่ยง แปรปรวนไป

คลายไป ดับไป เห็นตามความเป็นจริงด้วยปัญญาอันชอบอย่างนี้ว่า วิญญูณ
ในกาลก่อน และ

วิญญูณทั้งมวลในบัดนี้ ล้วนไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็น
ธรรมดา ดังนี้ ย่อมละ

โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสได้ เพราะละโสกะเป็นต้นเหล่านั้น
ได้ ย่อมไม่

สะดุ้ง เมื่อไม่สะดุ้ง ย่อมอยู่เป็นสุข ภิกษุผู้มีปกติอยู่เป็นสุข เรากล่าวว่า ผู้ดับ
แล้วด้วยองค์นั้น.

จบ สูตรที่ ๑.

๒. ปฏิปทาสูตร

ว่าด้วยข้อปฏิบัติเพื่อความเกิดและความดับ

สักกายทิฏฐิ

[๘๙] พระนครสาวตถิ ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงปฏิบัติอันจะยังสัตว์ให้ถึง

สัkkายสมุทฺทัย (ความเกิดขึ้นแห่งกายตน) และปฏิบัติอันจะยังสัตว์ให้ถึงสัkkายนิโรธ (ความดับ

แห่งกายตน) เธอทั้งหลาย จงฟังปฏิบัติทั้ง ๒ นั้น. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ปฏิบัติอันจะยังสัตว์

ให้ถึงสัkkายสมุทฺทัยเป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปุณฺณผู้มีได้สดับแล้วในโลกนี้ ไม่ได้เห็น

พระอริยเจ้าทั้งหลาย ไม่ฉลาดในธรรมแห่งพระอริยะ มิได้รับการแนะนำในอริยธรรม ไม่ได้เห็น

สัตบุรุษทั้งหลาย ไม่ฉลาดในธรรมของสัตบุรุษ มิได้รับการแนะนำในสัปปริสธรรม ย่อมตาม

เห็นรูปโดยความเป็นตน ๑ ย่อมเห็นตนมีรูป ๑ ย่อมเห็นรูปในตน ๑ ย่อมเห็นตนในรูป ๑ ย่อม

เห็นเวทนาโดยความเป็นตน ฯลฯ ย่อมเห็นสัญญาโดยความเป็นตน ฯลฯ ย่อมเห็นสังขารโดย

ความเป็นตน ฯลฯ ย่อมเห็นวิญญาณโดยความเป็นตน ๑ ย่อมเห็นตนมีวิญญาณ ๑ ย่อมเห็น

วิญญาณในตน ๑ ย่อมเห็นตนในวิญญาณ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าปฏิบัติอันจะยังสัตว์

ให้ถึงสัkkายสมุทฺทัย. ดูกรภิกษุทั้งหลาย คำที่กล่าวแล้วนี้ เรียกว่า การตามเห็นอันจะยังสัตว์

ให้ถึงทุกขสมุทฺทัย (ความเกิดขึ้นแห่งทุกข์) นี้แล เป็นใจความข้อนี้.

[๙๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ปฏิบัติอันจะยังสัตว์ให้ถึงสัkkายนิโรธเป็นไฉน? ดูกร

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับแล้วในศาสนานี้ ได้เห็นพระอริยะทั้งหลายฉลาดในธรรม

ของพระอริยะ ได้รับการแนะนำดีแล้วในอริยธรรม ได้เห็นสัตบุรุษทั้งหลายฉลาดในธรรมของ

สัตบุรุษ ได้รับการแนะนำดีแล้วในสัปปริสธรรม ย่อมไม่ตามเห็นรูปโดยความเป็นตน ๑ ย่อมไม่

ตามเห็นตนมีรูป ๑ ย่อมไม่ตามเห็นรูปในตน ๑ ย่อมไม่ตามเห็นตนในรูป ๑ ไม่ตามเห็นเวทนาโดย

ความเป็นตน ฯลฯ ไม่ตามเห็นสัญญาโดยความเป็นตน ฯลฯ ไม่ตามเห็นสังขารโดยความเป็นตน

ฯลฯ ไม่ตามเห็นวิญญูณโดยความเป็นตน ๑ ไม่ตามเห็นตนมีวิญญูณ ๑ ไม่ตามเห็นวิญญูณใน

ตน ๑ ไม่ตามเห็นตนในวิญญูณ ๑. ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี่เรียกว่า ปฏิปทาอันจะยังสัตว์ให้ถึง

สัkkายนิโรธ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย คำที่กล่าวแล้วนี้ เรียกว่า การพิจารณาเห็นอันจะยังสัตว์ให้

ถึงทุกขนิโรธ นี่แล เป็นใจความในข้อนี้.

จบ สูตรที่ ๒.

๓. อนิจจสูตรที่ ๑

ว่าด้วยความเป็นไตรลักษณ์แห่งชั้นที่ ๕

[๔๑] พระนครสาวัตถิ ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย รูปไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้น

เป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา เธอทั้งหลาย พึงเห็นสิ่งนั้น

ด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา. นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตน

ของเรา. เมื่อเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ จิตย่อมคลายกำหนด ย่อมหลุดพ้น

จากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่ถือมั่น. เวทนาไม่เที่ยง ... สัญญาไม่เที่ยง ...

สังขารไม่เที่ยง ... วิญญูณ

ไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา

เธอทั้งหลาย พึงเห็นสิ่งนั้น ด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา.

นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา เมื่อเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ จิตย่อม

คลายกำหนด ย่อมหลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่ถือมั่น.

[๔๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าจิตของภิกษุคลายกำหนดแล้วจากรูปธาตุ หลุดพ้นแล้ว

จากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่ถือมั่น. ถ้าจิตของภิกษุคลายกำหนดแล้วจาก เวทนาธาตุ ... จาก

สัญญาธาตุ ... จากสังขารธาตุ ... จากวิญญูณธาตุ หลุดพ้นแล้วจากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่ถือ

มั่น. เพราะหลุดพ้นแล้ว จิตจึงดำรงอยู่ เพราะดำรงอยู่ จึงยินดีพร้อม เพราะยินดีพร้อม จึง

ไม่สะดุ้ง เมื่อไม่สะดุ้ง ย่อมดับรอบเฉพาะตนเท่านั้น ภิกษุ นั้น ย่อมรู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว

พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๑.

๔. อนิจจสูตรที่ ๒

ว่าด้วยความเป็นไตรลักษณ์แห่งชั้น ๕

[๔๒] พระนครสาวัตถิ ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย รูปไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็น

ทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา เธอทั้งหลาย พึงเห็นสิ่งนั้น

ด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตน

ของเรา. เวทนาไม่เที่ยง ... สัญญาไม่เที่ยง ... สังขารไม่เที่ยง ... วิญญาณไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้น

เป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา เธอทั้งหลาย พึงเห็นสิ่งนั้น ด้วย

ปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา.

เมื่อเห็นด้วยปัญญาอันชอบ ตามความเป็นจริงอย่างนี้ ทิฏฐิเป็นไปตามส่วน เบื้องต้น (อดีต) ย่อม

ไม่มี เมื่อทิฏฐิเป็นไปตามส่วนเบื้องต้นไม่มี ทิฏฐิเป็นไปตามส่วนเบื้องปลาย (อนาคต) ย่อมไม่มี

เมื่อทิฏฐิเป็นไปตามส่วนเบื้องปลายไม่มี ความยึดมั่นอย่างแรงกล้า ย่อมไม่มี. เมื่อความยึดมั่นอย่าง

แรงกล้าไม่มี จิตย่อมคลายกำหนดในรูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ย่อมหลุดพ้น

จากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่ถือมั่น. เพราะหลุดพ้น จิตจึงดำรงอยู่ เพราะดำรงอยู่ จึงยินดีพร้อม

เพราะยินดีพร้อม จึงไม่สะดุ้ง เมื่อไม่สะดุ้ง ย่อมดับรอบเฉพาะตนเท่านั้น ภิกษุ นั้น ย่อมรู้ชัด

ว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้

มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๔.

๕. สมณุปัสสนาสูต

ว่าด้วยการพิจารณาเห็นอุปาทานชั้น ๕

[๔๔] พระนครสาวัตถิ ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์ เหล่าใดเหล่าหนึ่ง

เมื่อพิจารณาเห็น ย่อมพิจารณาเห็นตนเป็นหลายวิธี สมณะหรือพราหมณ์ เหล่านั้นทั้งหมด ย่อม

พิจารณาเห็นอุปาทานชั้น ๕ หรือแต่อย่างใดอย่างหนึ่ง. อุปาทานชั้น ๕ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย ปุถุชนไม่ได้สดับแล้วในโลกนี้ ไม่ได้เห็นพระอริยเจ้าทั้งหลาย ฯลฯ ไม่ได้รับการแนะนำ

ในสัปปริสธรรม ย่อมตามเห็นรูปโดยความเป็นตน ๑ ย่อมตามเห็นตนมีรูป ๑ ย่อมตามเห็นรูปใน

ตน ๑ ย่อมตามเห็นตนในรูป ๑ ย่อมตามเห็นเวทนาโดยความเป็นตน ... ย่อมตามเห็นสัญญาโดย

ความเป็นตน ... ย่อมตามเห็นสังขารโดยความเป็นตน ... ย่อมตามเห็นวิญญานโดยความเป็นตน ๑

ย่อมตามเห็นตนมีวิญญาน ๑ ย่อมตามเห็นวิญญานในตน ๑ ย่อมตามเห็นตนในวิญญาน ๑. การ

ตามเห็นด้วยประการดังนี้แล เป็นอันผู้นั้นยึดมั่นถือมั่นว่า เราเป็น เมื่อผู้นั้นยึดมั่นถือมั่นว่า เรา

เป็นในกาลนั้นอินทรี ๕ คือ จักขุนทรี โสติทรี ฆานินทรี ชิวหินทรี กายินทรี ย่อมหยั่ง

ลง ดูกรภิกษุทั้งหลาย มนะมีอยู่ ธรรมทั้งหลายมีอยู่ อวิชชาธาตุมีอยู่. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อ

ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับแล้ว อันความเสวยอารมณ์ ซึ่งเกิดจากอวิชชาสัมผัสถูกต้องแล้ว เขาย่อมมี

ความยึดมั่นถือมั่นว่า เราเป็นดังนี้บ้าง นี่เป็นเราดังนี้บ้าง เราจักเป็นดังนี้บ้าง จักไม่เป็นดังนี้บ้าง

จักมีรูปดังนี้บ้าง จักไม่มีรูปดังนี้บ้าง จักมีสัญญาดังนี้บ้าง จักไม่มีสัญญาดังนี้บ้าง จักมีสัญญาก็

หามิได้ ไม่มีสัญญาก็หามิได้ดังนี้บ้าง. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อินทรี ๕ ย่อมตั้งอยู่ในเพราะการ

ตามเห็นนั้นที่เดียว เมื่อเป็นเช่นนี้ อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว ย่อมละอวิชชาเสียได้ อวิชชาย่อมเกิด

ขึ้น เพราะความคลายไปแห่งวิชชา เพราะความเกิดขึ้นแห่งวิชชา อริยสาวก
นั้น ย่อมไม่มีความ

ยึดมั่นถือมั่นในอินทรีย์เหล่านั้นว่า เราเป็นดังนี้บ้าง นี่เป็นเราดังนี้บ้าง เราจัก
เป็นดังนี้บ้าง จักไม่

เป็นดังนี้บ้าง จักมีรูปดังนี้บ้าง จักไม่มีรูปดังนี้บ้าง จักมีสัญญาดังนี้บ้าง จักไม่
มีสัญญาดังนี้บ้าง

จักมีสัญญาก็หาไม่ได้ ไม่มีสัญญาก็หาไม่ได้ดังนี้บ้าง.

จบ สูตร ๕.

๖. ปัญจชั้นธสูตร

ว่าด้วยชั้นธและอุปาทานชั้นธ ๕

[๔๕] พระนครสาวัตถี ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงชั้นธ ๕ และ
อุปาทานชั้นธ ๕

เธอทั้งหลายจงฟัง. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ชั้นธ ๕ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย
รูปอย่างใดอย่าง

หนึ่ง เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน เป็นภายในหรือภายนอก หยาบหรือ
ละเอียด เลวหรือ

ประณีต อยู่ในที่ไกลหรือใกล้. นี้เรียกว่า รูปชั้นธ. เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง
 ฯลฯ สัญญาอย่าง

ใดอย่างหนึ่ง ฯลฯ สังขารเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ฯลฯ วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง
เป็นอดีต อนาคต

และปัจจุบัน เป็นภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต อยู่
ในที่ไกลหรือใกล้.

นี้เรียกว่า วิญญาณชั้นธ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหล่านี้เรียกว่า ชั้นธ ๕.

[๔๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อุปาทานชั้นธ ๕ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย
รูป

อย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นอดีต อนาคต ปัจจุบัน เป็นภายในหรือภายนอก หยาบ
หรือละเอียด

เลวหรือประณีต อยู่ในที่ไกลหรือใกล้ เป็นไปกับด้วยอาสวะ เป็นปัจจัยแก่
อุปาทาน.

นี้เรียกว่า อุปาทานชั้นธคือรูป. เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง ฯลฯ สัญญาอย่างใด
อย่างหนึ่ง ฯลฯ

สังขารเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ฯลฯ วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นอดีต อนาคต
ปัจจุบัน เป็น

ภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต อยู่ในที่ไกลหรือ
ใกล้ เป็นไปกับด้วย

อาสวะ เป็นปัจจัยแก่อุปาทาน. นี้เรียกว่า. อุปาทานชั้นคือวิญญาณ จูกรภิกษุ
ทั้งหลาย เหล่านี้
เรียกว่า อุปาทานชั้น ๕.

จบ สูตรที่ ๖

๗. โสณสูตรที่ ๑.

ว่าด้วยชั้น ๕ มิใช่ของเรา

[๔๗] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน กลันทกนิวาป
สถาน ใกล้

พระนครราชคฤห์. ครั้งนั้นแล คฤหบดีบุตรชื่อโสณะ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระ
ภาคถึงที่ประทับ

ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว พระผู้มี
พระภาค ได้

ตรัสกะคฤหบดีบุตรชื่อโสณะว่า จูกรโสณะ ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด
เหล่าหนึ่ง ย่อมพิจารณา

เห็นว่า เราเป็นผู้ประเสริฐกว่าเขา พิจารณาเห็นว่า เราเป็นผู้เสมอเขา หรือ
พิจารณาเห็นว่า เรา

เป็นผู้เลวกว่าเขา ด้วยรูปอันไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
ที่เป็นดังนี้มิใช่

อื่นไกล นอกจากการไม่เห็นธรรม ตามความเป็นจริง. ย่อมพิจารณาเห็นว่า
เราเป็นผู้ประเสริฐ

กว่าเขา พิจารณาเห็นว่า เราเป็นผู้เสมอเขา หรือพิจารณาเห็นว่า เราเป็นผู้เลว
กว่าเขา ด้วย

เวทนาอันไม่เที่ยง ... ด้วยสัญญาอันไม่เที่ยง ... ด้วยสังขารอันไม่เที่ยง ...
ด้วยวิญญาณอันไม่เที่ยง

เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ที่เป็นดังนี้มิใช่อื่นไกล นอกจากการ
ไม่เห็นธรรม ตาม
ความเป็นจริง.

[๔๘] จูกรโสณะ ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ย่อมไม่
พิจารณาเห็นว่า เรา

เป็นผู้ประเสริฐกว่าเขา ไม่พิจารณาเห็นว่า เราเป็นผู้เสมอเขา หรือไม่พิจารณา
เห็นว่า เราเป็นผู้

เลวกว่าเขา ด้วยรูปอันไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ที่เป็น
ดังนี้มิใช่อื่นไกล

นอกจากการเห็นธรรม ตามความเป็นจริง. ย่อมไม่พิจารณาเห็นว่า เราเป็นผู้
ประเสริฐกว่าเขา ไม่

พิจารณาเห็นว่า เราเป็นผู้เสมอเขา หรือไม่พิจารณาเห็นว่า เราเป็นผู้เลวกว่า
เขา ด้วยเวทนาอัน

ไม่เที่ยง ... ด้วยสัญญาอันไม่เที่ยง ... ด้วยสังขารอันไม่เที่ยง ... ด้วยวิญญาณ
อันไม่เที่ยง ... ด้วยสังขาร

อันไม่เที่ยง ... ด้วยวิญญาณอันไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็น
ธรรมดา ที่เป็นดังนี้มิใช่

อื่นไกล นอกจากการเห็นธรรม ตามความเป็นจริง.

[๙๙] พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรโสณะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้น
เป็นไฉน

รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

คฤหบดีบุตรชื่อโสณะทูลว่า ไม่เที่ยงพระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ส. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยงเป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ควรหรือหนอ
ที่จะ

พิจารณาเห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นตัวตนของเรา?

ส. ข้อนั้นไม่ควรเลย พระเจ้าข้า.

พ. เวทนาเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ส. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า ฯลฯ

พ. สัญญาเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ส. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า ฯลฯ

พ. สังขารเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ส. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า ฯลฯ

พ. วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ส. ไม่เที่ยงพระเจ้าข้า

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ส. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ควรหรือหนอ
ที่จะ

พิจารณาเห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นตัวตนของเรา?

ส. ข้อนั้นไม่ควรเลย พระเจ้าข้า.

[๑๐๐] ดูกรโสณะ เพราะเหตุนี้แล ท่านพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตาม
ความเป็นจริง

อย่างนี้ว่า รูปร่างใดอย่างหนึ่ง เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน เป็นภายใน หรือภายนอก

หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต อยู่ในที่ไกลหรือใกล้ รูปทั้งหมดนั้น ไม่ใช่ของเรา ไม่

เป็นเรา ไม่ใช่ตัวตนของเรา. เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง ... สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง ... สังขารเหล่าใด

เหล่าหนึ่ง ... วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นอดีต อนาคต ปัจจุบัน เป็นภายในหรือภายนอก

หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต อยู่ในที่ไกลหรือใกล้ วิญญาณทั้งหมดนั้น ไม่ใช่ของเรา

ไม่เป็นเรา ไม่ใช่ตัวตนของเรา.

ดูกรโสณะ อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่าย แม้ในรูป แม้

ในเวทนา แม้ในสัญญา แม้ในสังขาร แม้ในวิญญาณ เมื่อเบื่อหน่ายย่อมคลายกำหนัด เพราะ

คลายกำหนัด จิตย่อมหลุดพ้น เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ก็มีญาณหยั่งรู้ว่า หลุดพ้นแล้ว. ย่อม

ทราบชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความ

เป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สุตที่ ๑.

๘. โสณสูตรที่ ๒

ว่าด้วยผู้ควรยกย่องและไม่ควรยกย่องเป็นสมณพราหมณ์

[๑๐๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวันกลันทกนิวาปสถาน ใกล้

พระนครราชคฤห์ ครั้นนั้นแล คฤหบดีบุตรชื่อโสณะ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ

ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาค ได้

ตรัสกะคฤหบดีบุตรชื่อโสณะว่า ดูกรโสณะ ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ไม่ทราบ

ชัดรูป ไม่ทราบชัดเหตุเกิดแห่งรูป ไม่ทราบชัดความดับแห่งรูป ไม่ทราบชัดข้อปฏิบัติให้ถึงความ

ดับแห่งรูป. ไม่ทราบชัดเวทนา ... ไม่ทราบชัดสัญญา ... ไม่ทราบชัดสังขาร ...
ไม่ทราบชัดวิญญาณ

ไม่ทราบชัดเหตุเกิดแห่งวิญญาณ ไม่ทราบชัดความดับแห่งวิญญาณ ไม่ทราบ
ชัดข้อปฏิบัติให้ถึง

ความดับแห่งวิญญาณ. ดูกรโสณะ สมณะหรือพราหมณ์ เหล่านี้เราไม่ยกย่อง
ว่าเป็นสมณะใน

หมู่สมณะ หรือว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ อนึ่ง ท่านเหล่านั้น หาทำให้
แจ้งซึ่งประโยชน์

แห่งความเป็นสมณะ หรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันรู้
ยิ่งเองในปัจจุบัน

เข้าถึงอยู่ไม่.

[๑๐๒] ดูกรโสณะ ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งทราบชัดรูป
ทราบชัด

เหตุเกิดแห่งรูป ทราบชัดความดับแห่งรูป ทราบชัดข้อปฏิบัติให้ถึงความดับ
แห่งรูป. ทราบชัด

เวทนา ... ทราบชัดสัญญา ... ทราบชัดสังขาร ... ทราบชัดวิญญาณ ทราบชัด
เหตุเกิดแห่งวิญญาณ

ทราบชัดความดับแห่งวิญญาณ ทราบชัดข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่ง
วิญญาณ. ดูกรโสณะ

สมณะหรือพราหมณ์ เหล่านี้แล เรายกย่องว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ และ
ว่าเป็นพราหมณ์ใน

หมู่พราหมณ์ อนึ่ง ท่านเหล่านั้น ย่อมทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็น
สมณะ และ

ประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันรู้ยิ่งเองในปัจจุบันเข้าถึงอยู่.

จบ สูตรที่ ๘.

๙. นันทิขยสูตรที่ ๑

ว่าด้วยการสิ้นความยินดีเป็นเหตุหลุดพ้นจากทุกข์

[๑๐๓] พระนครสาวัตถิ ฯลฯ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุ

เห็นรูปอันไม่เที่ยงนั้นแหละ ว่าไม่เที่ยง ความเห็นของเธอนั้นเป็นสัมมาทิฐิ
เมื่อเธอเห็นโดย

ชอบ ย่อมเบื่อหน่าย. เพราะสิ้นความยินดี จึงสิ้นความกำหนัด เพราะสิ้นความ
กำหนัด จึง

สิ้นความยินดี เพราะสิ้นความยินดี และความกำหนัด จิตหลุดพ้นแล้ว เรียกว่า
หลุดพ้นดีแล้ว.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเห็นเวทนาอันไม่เที่ยงนั้นแหละ ว่าไม่เที่ยง ฯลฯ เห็น
สัญญาอันไม่เที่ยง
นั้นแหละ ว่าไม่เที่ยง ฯลฯ เห็นสังขารอันไม่เที่ยงนั้นแหละ ว่าไม่เที่ยง ฯลฯ
เห็นวิญญาณอัน
ไม่เที่ยงนั้นแหละ ว่าไม่เที่ยง ความเห็นของเธอ นั้นเป็นสัมมาทิฐิ เมื่อเธอ
เห็นโดยชอบ ย่อม
เบื่อหน่าย เพราะสิ้นความยินดี จึงสิ้นความกำหนัด เพราะสิ้นความกำหนัด จึง
สิ้นความยินดี
เพราะสิ้นความยินดีและความกำหนัด จิตหลุดพ้นแล้ว เรียกว่า หลุดพ้น
ดีแล้ว.

จบ สูตรที่ ๔.

๑๐. นันทิขยสูตรที่ ๒

ว่าด้วยการสิ้นความยินดีเป็นเหตุหลุดพ้นจากทุกข์

[๑๐๔] พระนครสาวัตถิ ฯลฯ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เธอ
ทั้งหลาย จงทำไว้ในใจซึ่งรูปโดยอุบายอันแยบคาย และจงพิจารณาเห็นความ
ไม่เที่ยงแห่งรูป ตาม
ความเป็นจริง. เมื่อภิกษุทำไว้ในใจซึ่งรูปโดยอุบายอันแยบคาย และพิจารณา
เห็นความไม่เที่ยง
แห่งรูป ตามความเป็นจริง ย่อมเบื่อหน่ายในรูป เพราะสิ้นความยินดี จึงสิ้น
ความกำหนัด
เพราะสิ้นความกำหนัด จึงสิ้นความยินดี เพราะสิ้นความยินดีและความ
กำหนัด จิตหลุดพ้นแล้ว
เรียกว่า หลุดพ้นดีแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงทำไว้ในใจซึ่ง
เวทนาโดยอุบายอันแยบ
คาย ฯลฯ ซึ่งสัญญาโดยอุบายอันแยบคาย ฯลฯ ซึ่งสังขารโดยอุบายอัน
แยบคาย ฯลฯ ซึ่ง
วิญญาณโดยอุบายอันแยบคาย และจงพิจารณาเห็นความไม่เที่ยงแห่ง
วิญญาณ ตามความเป็นจริง.
เมื่อภิกษุทำไว้ในใจซึ่งวิญญาณโดยอุบายอันแยบคาย และพิจารณาเห็น
ความไม่เที่ยงแห่งวิญญาณ
ตามความเป็นจริง ย่อมเบื่อหน่ายในวิญญาณ. เพราะสิ้นความยินดี จึงสิ้น
ความกำหนัด เพราะสิ้น
ความกำหนัด จึงสิ้นความยินดี เพราะสิ้นความยินดีและความกำหนัด จึง
หลุดพ้นแล้ว เรียกว่า

หลุดพ้นดีแล้ว.

จบ สูตรที่ ๑๐.
จบ อัตตที่ปวารณที่ ๕.

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อัตตที่ปสูตร ๒. ปฏิปทาสูตร ๓. อนิจจสูตรที่ ๑ ๔. อนิจจสูตรที่ ๒
๕. สมณุปัสสนาสูตร ๖. ปัญจขันธ์สูตร ๗. โสณสูตรที่ ๑ ๘. โสณสูตรที่ ๒

๙. นันทิขยสูตรที่ ๑ ๑๐. นันทิขยสูตรที่ ๒.

จบ มุลปณณาสก.

รวมวรรคที่มีในมุลปณณาสกนี้ คือ

๑. นกุลปีตาวรรค ๒. อนิจจวรรค ๓. ภารวรรค ๔. นตุมหาการวรรค
๕. อัตตที่ปวารณ รวม ๕ วรรค ปฐมปณณาสกก็เรียกในชั้นธสังยุตนั้น.

มัชฌิมปณณาสก

อุปายวรรคที่ ๑

๑. อุปายสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่เป็นความหลุดพ้นและไม่หลุดพ้น

[๑๐๕] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิก-

*เศรษฐี ไกล่พระนครสาวัตถี. ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย ความเข้า

ถึง (ด้วยอำนาจตัณหา มานะ ทิณฺฐิ) เป็นความไม่หลุดพ้น ความไม่เข้าถึง
เป็นความหลุดพ้น.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย วิญญูณเข้าถึงรูปก็ดี เมื่อตั้งอยู่ พึงตั้งอยู่ วิญญูณที่มีรูป
เป็นอารมณ์ มีรูป

เป็นที่ตั้ง มีความยินดีเป็นที่เข้าไปช่องเสฟ ถึงความเจริญงอกงามไพบุลย์ ฯลฯ
วิญญูณที่มี

สังขารเป็นอารมณ์ มีสังขารเป็นที่ตั้ง มีความยินดีเป็นที่เข้าไปช่องเสฟ พึงถึง
ความเจริญงอกงาม

ไพบุลย์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า เราจักบัญญัติการมา การ
ไป จุตติ อุปบัติ

หรือความเจริญงอกงามไพบุลย์แห่งวิญญาณ เว้นจากรูป เวทนา สัญญา
สังขาร ข้อนี้ไม่เป็น

ฐานะที่จะมีได้. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าความกำหนดในรูปธาตุ ในเวทนาธาตุ
ในสัญญาธาตุ ใน

สังขารธาตุ ในวิญญาณธาตุ เป็นอันภิกษุละได้แล้วไซ้ เพราะละความกำหนด
เสียได้ อารมณ

ย่อมขาดสูญ ที่ตั้งแห่งวิญญาณย่อมไม่มี วิญญาณอันไม่มีที่ตั้ง ไม่งอกงาม ไม่
แต่งปฏิสนธิ หลุด

พ้นไป เพราะหลุดพ้นไป จึงดำรงอยู่ เพราะดำรงอยู่ จึงยินดีพร้อม เพราะยินดี
พร้อม จึงไม่

สะดุ้ง เมื่อไม่สะดุ้ง ย่อมดับรอบเฉพาะตนเท่านั้น ภิกษุนั้น ย่อมทราบชัดว่า
ชาติสิ้นแล้ว

พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้
มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๑.

๒. พิชสูตร

ว่าด้วยอุปมาวิญญาณด้วยพิช

[๑๐๖] พระนครสาวัตถี ฯลฯ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
พิช ๕ อย่าง

นี้. ๕ อย่างเป็นไหน? คือ พิชงอกจากเหง้า ๑ พิชงอกจากลำต้น ๑ พิชงอกจาก
ข้อ ๑ พิชงอกจาก

ยอด ๑ พิชงอกจากเมล็ด ๑. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็พิช ๕ อย่างนี้ มิได้ถูกทำลาย
ไม่เน่า ไม่ถูก

ลมแดดทำให้เสีย ยังเพาะขึ้น อันบุคคลเก็บไว้ดี แต่ไม่มีดิน ไม่มีน้ำ. พิช ๕
อย่าง พึงถึงความ

เจริญงอกงามไพบุลย์ได้หรือ?

ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า ข้อนั้นไม่ได้ พระพุทธเจ้าข้า.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย พิช ๕ อย่างนี้ มิได้ถูกทำลาย ฯลฯ อันบุคคลเก็บไว้ดี
และมี

ดิน มีน้ำ. พิช ๕ อย่างนี้ พึงถึงความเจริญงอกงามไพบุลย์ได้หรือ?

ภ. ได้ พระพุทธเจ้าข้า.

[๑๐๗] พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลาย พึงเห็นวิญญาณฐิติ ๔ เหมือน
ปฐวีธาตุ

พึงเห็นความกำหนดด้วยอำนาจความเพียร เหมือนอาโปธาตุ. พึงเห็น
วิญญาณพร้อมด้วยอาหาร

เหมือนพืช ๕ อย่าง. ดูกฤกษ์ทั้งหลาย วิญญาณที่เข้าถึงรูปก็ดี เมื่อตั้งอยู่ พึงตั้งอยู่ วิญญาณ

ที่มีรูปเป็นอารมณ์ มีรูปเป็นที่ตั้ง มีความยินดีเป็นที่เข้าไปช่องเสฟ พึงถึงความเจริญงอกงาม

ไพบูลย์. ดูกฤกษ์ทั้งหลาย วิญญาณที่เข้าถึงเวทนาก็ดี ฯลฯ วิญญาณที่เข้าถึงสัญญาาก็ดี ฯลฯ

วิญญาณที่เข้าถึงสังขารก็ดี เมื่อตั้งอยู่ พึงตั้งอยู่ วิญญาณที่มีสังขารเป็นอารมณ์ มีสังขารเป็นที่ตั้ง

มีความยินดีเป็นที่เข้าไปช่องเสฟ พึงถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์. ดูกฤกษ์ทั้งหลาย ผู้ใดพึง

กล่าวอย่างนี้ว่า เราจักบัญญัติการมา การไป จุตี อุปบัติ หรือความเจริญงอกงามไพบูลย์แห่ง

วิญญาณ เว้นจากรูป เวทนา สัญญา สังขาร ชอ้นไม่เป็นฐานะที่จะมีได้. ดูกฤกษ์ทั้งหลาย

ถ้าความกำหนดในรูปธาตุ ในเวทนาธาตุ ในสัญญาธาตุ ในสังขารธาตุ ในวิญญาณธาตุ

เป็นอันภิกษุละได้แล้วไซ้ เพราะละความกำหนดเสียได้ อารมณ์ย่อมขาดสูญที่ตั้งแห่งวิญญาณ

ย่อมไม่มี วิญญาณอันไม่มีที่ตั้งนั้น ไม่งอกงาม ไม่แต่งปฏิสนธิ หลุดพ้นไป เพราะหลุดพ้นไป

จึงดำรงอยู่ เพราะดำรงอยู่ จึงยินดีพร้อม เพราะยินดีพร้อม จึงไม่สะดุ้ง เมื่อไม่สะดุ้ง ย่อม

ดับรอบเฉพาะตนเท่านั้น. เธอย่อมทราบชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ

ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ. สูตรที่ ๒.

๓. อุทานสูตร

ว่าด้วยการตัดสังโยชนและความสิ้นอาสวะ

[๑๐๘] พระนครสาวัตถิ. ฯลฯ ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาค ทรงเปล่งอุทานว่า ภิกษุ

น้อมใจไปอย่างนี้ว่า ถ้าว่าเราไม่พึงมี ชนธปัญจกของเราก็ไม่พึงมี กรรมสังขารจักไม่มี การ

ปฏิสนธิก็จักไม่มีแก่เรา ดังนี้ พึงตัดโอรัมภาคัยสังโยชนได้.

[๑๐๙] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอุทานอย่างนี้แล้ว ภิกษุรูปหนึ่ง ได้ทูลถามว่า ข้าแต่

พระองค์ผู้เจริญ ก็ภิกษุโน้มใจไปอย่างนี้ว่า ถ้าเราไม่พึงมี ชั้นปัญญาของเรา ก็ไม่พึงมี กรรม

สังขารจักไม่มี ปฏิสนธิก็จักไม่มีแก่เรา ดังนี้ พึงตัดโอรัมภากิเลสโยชนได้
อย่างไร พระเจ้าข้า?

พระผู้มีภาควตรัสว่า ดูกรภิกษุ บุคคลผู้ไม่ได้สดับแล้วในโลกนี้ ไม่ได้เห็น
พระอริยเจ้า

ฯลฯ ไม่ได้รับการแนะนำในสัปปริสธรรม ย่อมตามเห็นรูปโดยความเป็นตน ๑
ย่อมเห็นตนมีรูป ๑

ย่อมเห็นรูปในตน ๑ ย่อมเห็นตนในรูป ๑ ตามเห็นเวทนาโดยความเป็นตน
 ฯลฯ ตามเห็นสัญญา

โดยความเป็นตน ฯลฯ ตามเห็นสังขารโดยความเป็นตน ฯลฯ ตามเห็น
 วิญญาณโดยความเป็นตน ๑

ย่อมเห็นตนมีวิญญาณ ๑ ย่อมเห็นวิญญาณในตน ๑ ย่อมเห็นตนในวิญญาณ
 ๑. เขาย่อมไม่ทราบ

ชาติรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ อันไม่เที่ยง ตามความเป็นจริงว่า เป็น
 ของไม่เที่ยง.

ไม่ทราบชาติรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ อันเป็นทุกข์ตามความเป็นจริง
 ว่า เป็นทุกข์.

ไม่ทราบชาติรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ อันเป็นอนัตตา ตามความเป็น
 จริงว่า เป็น

อนัตตา. ไม่ทราบชาติรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ อันปัจจัยปรุงแต่ง
 ตามความเป็น

จริงว่า อันปัจจัยปรุงแต่ง. ไม่ทราบชัดตามความเป็นจริงว่า แม้รูป แม้เวทนา
 แม้สัญญา แม้

สังขาร แม้วิญญาณ จักมี.

[๑๑๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนอริยสาวกผู้ได้สดับแล้วแล ผู้ใดเห็นพระ
 อริยเจ้า

จลลในธรรมของพระอริยเจ้า ได้รับการแนะนำดีในอริยธรรม ได้เห็น
 สัตบุรุษ จลลในธรรม

ของสัตบุรุษ ได้รับการแนะนำดีในสัปปริสธรรม ย่อมไม่พิจารณาเห็นรูปโดย
 ความเป็นตน ฯลฯ ไม่

พิจารณาเห็นเวทนาโดยความเป็นตน ฯลฯ ไม่พิจารณาเห็นสัญญาโดยความ
 เป็นตน ฯลฯ ไม่

พิจารณาเห็นสังขารโดยความเป็นตน ฯลฯ ไม่พิจารณาเห็นวิญญาณโดย
 ความเป็นตน ฯลฯ เธอ

ย่อมทราบชัดรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ อันไม่เที่ยง ตามความเป็นจริงว่า ไม่เที่ยง.

ย่อมทราบชัดรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ อันเป็นทุกข์ ตามความเป็นจริงว่า เป็นว่า

ทุกข์. ย่อมทราบชัดรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ อันเป็นอนัตตา ตามความเป็นจริงว่า

เป็นอนัตตา. ย่อมทราบชัดรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ อันปัจจัยปรุงแต่ง ตามความ

เป็นจริงว่า อันปัจจัยปรุงแต่ง. ย่อมทราบชัดตามความเป็นจริงว่า แม้รูป แม้เวทนา แม้สัญญา

แม้สังขาร แม้วิญญาณ จักมี. ย่อมทราบชัดตามความเป็นจริงเช่นนั้น เพราะเห็นความเป็น

ต่างๆ แห่งรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ. ดูกรภิกษุ เมื่อภิกษุน้อมใจไปอย่างนี้แล

ว่า ถ้าเราไม่พึงมี ชนธปัญจกของเราก็ไม่พึงมี กรรมสังขารจักไม่มี ปฏิสนธิก็จักไม่มีแก่เรา

ดังนี้ พึงตัดโอรัมภาคียสังโยชน์ได้ ด้วยอาการอย่างนี้แล.

[๑๑๑] ภิ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุน้อมใจไปอยู่อย่างนี้ พึงตัดโอรัมภาคียสังโยชน์

เสียได้. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อภิกษุรู้เห็นอย่างไร อาสวะทั้งหลายจึงจะสิ้นไปในกาลเป็น

ลำดับ.

พ. ดูกรภิกษุ ปุถุชนผู้มีได้สดับแล้วในโลกนี้ ฯลฯ ย่อมถึงความสะอาดในฐานะอันไม่ควร

สะอาด. ดูกรภิกษุ ก็ปุถุชนผู้มีได้สดับแล้ว ย่อมมีความสะอาด ดังนี้ว่า ถ้าเราไม่พึงมี แม้ชนธ-

*ปัญจกของเราก็ไม่พึงมี กรรมสังขารจักไม่มี ปฏิสนธิของเราก็จักไม่มี ดังนี้. ดูกรภิกษุ ส่วนอริย-

*สาวกผู้มีได้สดับแล้วแล ฯลฯ ย่อมไม่ถึงความสะอาดในฐานะอันไม่ควรสะอาด. ดูกรภิกษุ อริยสาวกผู้มี

ได้สดับแล้ว ไม่มีความสะอาดดังนี้ว่า ถ้าเราไม่พึงมี ชนธปัญจกของเราก็ไม่พึงมี กรรมสังขารจักไม่มี

ปฏิสนธิของเราก็จักไม่มี ดังนี้. ดูกรภิกษุ วิญญาณที่เข้าถึงรูปก็ดี เมื่อตั้งอยู่ พึงตั้งอยู่ วิญญาณที่มีรูป

เป็นอารมณ์ มีรูปเป็นที่ตั้ง มีความยินดีเป็นที่เข้าไปช่องเสพ ฟังถึงความเจริญ
งอกงามไพบุลย์.

วิญญูณที่เข้าถึงเวทนาก็ดี ฯลฯ วิญญูณที่เข้าถึงสัญญาาก็ดี ฯลฯ วิญญูณที่
เข้าถึงสังขารก็ดี เมื่อ

ตั้งอยู่ ฟังตั้งอยู่ วิญญูณที่มีสังขารเป็นอารมณ์ มีสังขารเป็นที่ตั้ง มีความยินดี
เป็นที่เข้าไปช่อง

เสพ ฟังถึงความเจริญงอกงามไพบุลย์. ภิกษุหนึ่งฟังกล่าวอย่างนี้ว่า เราจัก
บัญญัติการมา การไป

จตุ อุปบัติ หรือความเจริญงอกงามไพบุลย์แห่งวิญญูณ เว้นจากรูป เวทนา
สัญญา สังขาร

ดังนี้ ข้อนี้ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าความกำหนดในรูปธาตุ
ในเวทนาธาตุ

ในสัญญาธาตุ ในสังขารธาตุ ในวิญญูณธาตุ เป็นอันภิกษุละได้แล้วไซ้
เพราะละความกำหนด

เสียได้ อารมณ์ย่อมขาดสูญ ที่ตั้งแห่งวิญญูณย่อมไม่มี วิญญูณอันไม่มีที่ตั้ง
นั้น ไม่งอกงาม

ไม่แต่งปฏิสนธิ หลุดพ้นไป เพราะหลุดพ้นไป จึงดำรงอยู่ เพราะดำรงอยู่ จึง
ยินดีพร้อม

เพราะยินดีพร้อม จึงไม่สะดุ้ง เมื่อไม่สะดุ้ง ย่อมดับรอบเฉพาะตนเท่านั้น. เธอ
ย่อมรู้ชัดว่า

ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความ
เป็นอย่างนี้

มิได้มี. ดูกรภิกษุ เมื่อบุคคลรู้เห็นอย่างนี้แล อาสวะทั้งหลายย่อมสิ้นไป ใน
กาลเป็นลำดับ.

จบ สูตรที่ ๓.

๔. ปริวัฏฐสูตร

ว่าด้วยการรู้อุปาทานชั้นที่โดยเวียนรอบ ๔

[๑๑๒] พระนครสาวัตถิ. ฯลฯ ที่นั่นแล พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย

อุปาทานชั้นที่ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไหน? คือ อุปาทานชั้นที่คือรูป
อุปาทานชั้นที่คือเวทนา

อุปาทานชั้นที่คือสัญญา อุปาทานชั้นที่คือสังขาร อุปาทานชั้นที่คือวิญญูณ.
ดูกรภิกษุทั้งหลาย

เรายังไม่รู้ยิ่งซึ่งอุปาทานชั้นที่ ๕ ประการนี้ โดยเวียนรอบ ๔ ตามความเป็น
จริง เพียงใด เราก็อ้าง

ไม่ปฏิญาณว่า เป็นผู้ตรัสรู้ชอบยิ่งซึ่งสัมมาสัมโพธิญาณ อย่างยอดเยี่ยม ใน
โลกพร้อมทั้งเทวโลก

มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์
เพียงนั้น. ดูกร

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล เรารู้ยิ่งซึ่งอุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้ โดยเวียนรอบ ๔
ตามความเป็น

จริง เมื่อนั้น เราจึงปฏิญาณว่า เป็นผู้ตรัสรู้ชอบยิ่งซึ่งสัมมาสัมโพธิญาณ อย่าง
ยอดเยี่ยม ในโลก

พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์
เทวดาและ

มนุษย์. เวียนรอบ ๔ อย่างไร? คือ เรารู้ยิ่งซึ่งรูป ความเกิดแห่งรูป ความดับ
แห่งรูป ปฏิปทา

อันให้ถึงความดับแห่งรูป รู้ยิ่งซึ่งเวทนา ฯลฯ รู้ยิ่งซึ่งสัญญา ฯลฯ รู้ยิ่งซึ่งสังขาร
 ฯลฯ รู้ยิ่งซึ่ง

วิญญาน ความเกิดแห่งวิญญาน ความดับแห่งวิญญาน ปฏิปทาอันให้ถึง
ความดับแห่งวิญญาน.

[๑๑๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็รูปเป็นไฉน? คือ มหาภูตรูป ๔ และรูปที่อาศัย
มหาภูต

รูป ๔. นี้เรียกว่ารูป. ความเกิดขึ้นแห่งรูป ย่อมมีเพราะความเกิดขึ้นแห่ง
อาหาร ความดับแห่งรูป

ย่อมมีเพราะความดับแห่งอาหาร อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ คือ
สัมมาทิฐิ ฯลฯ

สัมมาสมาธิ. นี้แลเป็นปฏิปทาอันให้ถึงความดับแห่งรูป. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็
สมณะหรือ

พราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง รู้ยิ่งซึ่งรูปอย่างนี้ รู้ยิ่งซึ่งความเกิดแห่งรูปอย่างนี้
รู้ยิ่งซึ่งความดับ

แห่งรูปอย่างนี้ รู้ยิ่งซึ่งปฏิปทาอันให้ถึงความดับแห่งรูปอย่างนี้ ปฏิบัติแล้วเพื่อ
ความหน่าย เพื่อ

ความคลายกำหนัด เพื่อความดับรูป สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ชื่อว่า
ปฏิบัติดีแล้ว ชนเหล่าใด

ปฏิบัติดีแล้ว ชนเหล่านั้น ชื่อว่าย่อมหยั่งลงในธรรมวินัยนี้. ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ก็สมณะหรือ

พราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง รู้ยิ่งซึ่งรูปอย่างนี้ รู้ยิ่งซึ่งความเกิดแห่งรูปอย่างนี้
รู้ยิ่งซึ่งความดับ

แห่งรูปอย่างนี้ รู้ยิ่งซึ่งข้อปฏิบัติอันให้ถึงความดับแห่งรูปอย่างนี้ เป็นผู้
หลุดพ้นแล้ว เพราะเบื่อ

หน่าย เพราะคลายกำหนด เพราะความดับ เพราะไม่ถือมั่นรูป สมณะหรือ
พราหมณ์เหล่านั้น

ชื่อว่า หลุดพ้นแล้วดี สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด หลุดพ้นดีแล้ว สมณะหรือ
พราหมณ์เหล่า

นั้น เป็นผู้กำลังสามารถเป็นของตน สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด เป็นผู้
กำลังสามารถเป็น

ของตน ความเวียนวนเพื่อปรากฏ ย่อมไม่มีแก่สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น.

[๑๑๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เวทนาเป็นไฉน? เวทนา ๖ หมวดนี้ คือ
เวทนาเกิดแต่

จักขุสัมผัส เวทนาเกิดแต่โสตสัมผัส เวทนาเกิดแต่ฆานสัมผัส เวทนาเกิดแต่
ชีวหาสัมผัส

เวทนาเกิดแต่กายสัมผัส เวทนาเกิดแต่มนโสัมผัส. ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียก
ว่าเวทนา ความ

เกิดขึ้นแห่งเวทนา ย่อมมีเพราะความเกิดขึ้นแห่งผัสสะ ความดับแห่งเวทนา
ย่อมมีเพราะความ

ดับแห่งผัสสะ อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ คือ สัมมาทิฐิ ฯลฯ
สัมมาสมาธิ. นี้

แลเป็นปฏิบัติอันให้ถึงความดับแห่งเวทนา. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือ
พราหมณ์เหล่าใด

เหล่าหนึ่ง รู้ยิ่งซึ่งเวทนาอย่างนี้ รู้ยิ่งซึ่งความเกิดแห่งเวทนาอย่างนี้ รู้ยิ่งซึ่ง
ความดับแห่งเวทนา

อย่างนี้ รู้ยิ่งซึ่งปฏิบัติอันให้ถึงความดับแห่งเวทนาอย่างนี้ ปฏิบัติแล้วเพื่อ
ความหน่าย เพื่อ

ความคลายกำหนด เพื่อความดับเวทนา สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ชื่อว่า
ปฏิบัติดีแล้ว ชน

เหล่าใด ปฏิบัติดีแล้ว ชนเหล่านั้น ชื่อว่า ย่อมหยั่งลงในธรรมวินัยนี้. ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย ก็

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง รู้ยิ่งซึ่งเวทนาอย่างนี้ รู้ยิ่งซึ่งความเกิด
แห่งเวทนาอย่างนี้

รู้ยิ่งซึ่งความดับแห่งเวทนาอย่างนี้ รู้ยิ่งซึ่งข้อปฏิบัติอันให้ถึงความดับแห่ง
เวทนาอย่างนี้ เป็นผู้

หลุดพ้นแล้ว เพราะเบื่อหน่าย เพราะคลายกำหนด เพราะความดับ เพราะไม่
ถือมั่นเวทนา

สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ชื่อว่า หลุดพ้นดีแล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด หลุดพ้นดีแล้ว

สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น เป็นผู้มีกำลังสามารถเป็นของตน สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด

เป็นผู้มีกำลังสามารถเป็นของตน ความเวียนวนเพื่อความปรากฏ ย่อมไม่มีแก่สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น.

[๑๑๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัญญาเป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัญญา ๖ หมวดนี้

คือ ความสำคัญในรูป ความสำคัญในเสียง ความสำคัญในกลิ่น ความสำคัญในรส ความสำคัญ

ในโณภูมัพพะ ความสำคัญในธรรมารมณ์. ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า สัญญา. ความเกิดขึ้น

แห่งสัญญา ย่อมมี เพราะความเกิดขึ้นแห่งผัสสะ ความดับแห่งสัญญา ย่อมมี เพราะความดับแห่ง

ผัสสะ อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ คือ สัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ. นี้แลเป็น

ปฏิบัติอันให้ถึงความดับแห่งสัญญา. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง

รู้อย่างนี้ สัญญาอย่างนี้ ฯลฯ ความวนเวียนเพื่อความปรากฏ ย่อมไม่มี แก่สมณะหรือพราหมณ์

เหล่านั้น.

[๑๑๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สังขารเป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย เจตนา ๖ หมวดนี้

คือ รูปสัญญาเจตนา สัททสัญญาเจตนา คันธสัญญาเจตนา รสสัญญาเจตนา โณภูมัพพะสัญญาเจตนา ธรรม

สัญญาเจตนา. ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าสังขาร. ความเกิดขึ้นแห่งสังขาร ย่อมมีเพราะความ

เกิดขึ้นแห่งผัสสะ ความดับแห่งสังขาร ย่อมมี เพราะความดับแห่งผัสสะ อริยมรรคประกอบ

ด้วยองค์ ๘ ประการ คือ สัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ. นี้แลเป็นปฏิบัติอันให้ถึงความดับ

แห่งสังขาร. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง รู้อย่างนี้ สังขารอย่าง

นี้ ฯลฯ ความวนเวียนเพื่อปรากฏ ย่อมไม่มี แก่สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น

[๑๑๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย วิญญูณเป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย
วิญญูณ ๖ หมวดนี้
คือ จักขุวิญญูณ โสทวิญญูณ สมานวิญญูณ ชิวหาวิญญูณ กายวิญญูณ
มโนวิญญูณ. ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย นี่เรียกว่าวิญญูณ. ความเกิดขึ้นแห่งวิญญูณ ย่อมมี เพราะความ
เกิดขึ้นแห่งนามรูป
ความดับแห่งวิญญูณย่อมมี เพราะความดับแห่งนามรูป อริยมรรค
ประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ
คือสัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ. นี้แลเป็นปฏิบัติอันให้ถึงความดับแห่ง
วิญญูณ. ดูกรภิกษุทั้ง
หลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง รู้ยิ่งซึ่งวิญญูณอย่างนี้ รู้ยิ่ง
ซึ่งเหตุเกิดแห่ง
วิญญูณอย่างนี้ รู้ยิ่งซึ่งความดับแห่งวิญญูณอย่างนี้ รู้ยิ่งซึ่งข้อปฏิบัติอันให้
ถึงความดับแห่งวิญญูณ
อย่างนี้ ปฏิบัติแล้ว เพื่อความหน่าย เพื่อความคลายกำหนัด เพื่อความดับ
วิญญูณ สมณะ
หรือพราหมณ์เหล่านั้น ชื่อว่าปฏิบัติดีแล้ว ชนเหล่าใด ปฏิบัติดีแล้ว ชนเหล่านี้น
ชื่อว่าย่อม
หยั่งลงในธรรมวินัยนี้. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด
เหล่าหนึ่ง รู้ยิ่งซึ่ง
วิญญูณอย่างนี้ รู้ยิ่งซึ่งความเกิดแห่งวิญญูณอย่างนี้ รู้ยิ่งซึ่งความดับแห่ง
วิญญูณอย่างนี้ รู้ยิ่งซึ่ง
ข้อปฏิบัติอันให้ถึงความดับแห่งวิญญูณอย่างนี้ เป็นผู้หลุดพ้นแล้ว เพราะ
เบื่อหน่าย เพราะคลาย
กำหนัด เพราะความดับ เพราะไม่ถือมั่นวิญญูณ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านี้น
ชื่อว่าหลุด
พ้นดีแล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด หลุดพ้นดีแล้ว สมณะหรือพราหมณ์
เหล่านั้น เป็นผู้
กำลังสามารถเป็นของตน สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเป็นผู้มีกำลังสามารถ
เป็นของตน ความ
วนเวียนเพื่อความปรากฏ ย่อมไม่มีแก่สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น.

จบ สูตรที่ ๔.

๕. สัตตัญฐานสูตร

ว่าด้วยการรู้ขั้นที่ ๕ โดยฐานะ

[๑๑๔] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิก-

*เศรษฐี ไกล่พระนครสาวัตถิ. ณ ที่นั่นแล พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเรียกภิกษุ
ทั้งหลายว่า ดูกร

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระ
ภาคได้ตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ฉลาดในฐานะ ๑ ประการ ผู้เพ่งพินิจโดยวิธี ๓
ประการ เราเรียกว่า

ยอดบุรุษ ผู้เสร็จกิจ อยู่จบพรหมจรรย์ ในธรรมวินัยนี้. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็
ภิกษุผู้ฉลาดใน

ในฐานะ ๑ ประการ เป็นอย่างไร? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ รู้
ชัดซึ่งรูป เหตุเกิด

แห่งรูป ความดับแห่งรูป ปฏิปทาอันให้ถึงความดับแห่งรูป คุณแห่งรูป โทษ
แห่งรูป และ

อุปายเครื่องสลัดออกแห่งรูป. รู้ชัดเวทนา ฯลฯ สัญญา ฯลฯ สังขาร ฯลฯ
วิญญาน เหตุเกิด

แห่งวิญญาน ความดับแห่งวิญญาน ปฏิปทาอันให้ถึงความดับแห่งวิญญาน
คุณแห่งวิญญาน

โทษแห่งวิญญาน และอุปายเครื่องสลัดออกแห่งวิญญาน.

[๑๑๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็รูปเป็นไฉน? มหาภูตรูป ๔ และรูปที่อาศัย
มหาภูตรูป ๔

นี้เรียกว่ารูป. ความเกิดขึ้นแห่งรูป ย่อมมีเพราะความเกิดขึ้นแห่งอาหาร ความ
ดับแห่งรูป ย่อม

มีเพราะความดับแห่งอาหาร อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ คือ สัมมาทิฐิ
 ฯลฯ สัมมาสมาธิ.

นี้แลเป็นปฏิปทาอันให้ถึงความดับแห่งรูป. ความสุขโสมนัสอาศัยรูปนี้เกิดขึ้น
นี้เป็นคุณแห่งรูป

รูปไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา นี่เป็นโทษแห่งรูป การ
กำจัดฉันทราคะ

การละฉันทราคะในรูปเสียได้ นี่เป็นอุปายเครื่องสลัดออกแห่งรูป. ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย สมณะ

หรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง รู้ยิ่งซึ่งรูป เหตุเกิดแห่งรูป ความดับแห่งรูป
ปฏิปทาอันให้ถึง

ความดับแห่งรูป คุณแห่งรูป โทษแห่งรูป และอุปายเครื่องสลัดออกแห่งรูป
อย่างนี้ๆ แล้ว

ปฏิบัติ เพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับรูป สมณะหรือพราหมณ์
เหล่านั้น

ปฏิบัติดีแล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่านี้ปฏิบัติดีแล้ว สมณะหรือพราหมณ์
เหล่านั้น ชื่อว่า

ย่อมหยั่งลงในธรรมวินัยนี้. ส่วน สมณะหรือพราหมณ์เหล่านี้รู้ยิ่ง
ซึ่งรูป เหตุเกิด

แห่งรูป ความดับแห่งรูป ปฏิบัติอันให้ถึงความดับแห่งรูป คุณแห่งรูป โทษ
แห่งรูป และ

อุปายเครื่องสลัดออกแห่งรูป อย่างนี้ๆ แล้ว หลุดพ้นไป เพราะความเบื่อหน่าย
คลายกำหนด

ความดับ (และ) เพราะไม่ถือมั่นรูป สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ชื่อว่า
หลุดพ้นดีแล้ว สมณะ

หรือพราหมณ์เหล่านี้ หลุดพ้นดีแล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น เป็นอัน
เสร็จกิจ สมณะ

หรือพราหมณ์เหล่านี้เสร็จกิจ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ย่อมไม่มีวิภวภู
เพื่อความปรากฏอีก.

[๑๒๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เวทนาเป็นไฉน? สัญญา ๖ หมวดนี้ คือ
เวทนาเกิด

เพราะจักขุสัมผัส ฯลฯ เวทนาเกิดเพราะมโนสัมผัส. นี้เรียกว่าเวทนา. ความ
เกิดขึ้นแห่งเวทนา

ย่อมมีเพราะความเกิดขึ้นแห่งผัสสะ ความดับแห่งเวทนา ย่อมมีเพราะความ
ดับแห่งผัสสะ

อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ คือ สัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ. นี้แลเป็น
ปฏิบัติอันให้ถึง

ความดับแห่งเวทนา ฯลฯ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ย่อมไม่มีวิภวภู
เพื่อความปรากฏอีก.

[๑๒๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัญญาเป็นไฉน? สัญญา ๖ หมวดนี้ คือ รูป
สัญญา

สัททสัญญา คันธสัญญา รสสัญญา โผฏฐัพพสัญญา ธรรมสัญญา. นี้เรียกว่า
สัญญา. ความ

เกิดขึ้นแห่งสัญญา ย่อมมีเพราะความเกิดขึ้นแห่งผัสสะ ความดับแห่งสัญญา
ย่อมมีเพราะความ

ดับแห่งผัสสะ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ คือ สัมมาทิฐิ ฯลฯ
สัมมาสมาธิ. นี้แลเป็น

ปฏิบัติให้อันถึงความดับแห่งสัญญา ฯลฯ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ย่อมไม่มีวิญญูเพื่อ
ความปรากฏอีก.

[๑๒๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังขารเป็นไฉน? เจตนา ๖ หมวดนี้ คือรูป
สัญญาเจตนา

ฯลฯ ธรรมสัญญาเจตนา. นี้เรียกว่าสังขาร. ความเกิดขึ้นแห่งสังขาร ย่อมมีเพราะ
ความเกิดขึ้น

แห่งผัสสะ ความดับแห่งสังขาร ย่อมมีเพราะความดับแห่งผัสสะ อริยมรรคอัน
ประกอบ

ด้วยองค์ ๘ คือ สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ. นี้แลเป็นปฏิบัติให้อันถึงความ
ดับแห่ง

สังขาร ฯลฯ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ย่อมไม่มีวิญญูเพื่อปรากฏ
อีก.

[๑๒๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็วิญญูเป็นไฉน? วิญญู ๖ หมวดนี้ คือ
จักขุ

วิญญู โสตวิญญู ฆานวิญญู ชิวหาวิญญู กายวิญญู มโน
วิญญู นี้เรียกว่า

วิญญู. ความเกิดขึ้นแห่งวิญญู ย่อมมีเพราะความเกิดขึ้นแห่งนามรูป
ความดับแห่ง

วิญญู ย่อมมีเพราะความดับแห่งนามรูป อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘
คือ สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ

สัมมาสมาธิ. นี้แล เป็นปฏิบัติให้อันถึงความดับแห่งวิญญู. สุขโสมนัส
อาศัยวิญญูเกิดขึ้น

นี้เป็นคุณแห่งวิญญู วิญญูไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็น
ธรรมดา นี่เป็นโทษ

แห่งวิญญู การกำจัดนั้นทราคะ การละนั้นทราคะในวิญญู นี่เป็นความ
สลัดออกแห่ง

วิญญู. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่านั้น รู้ยิ่งซึ่ง
วิญญู เหตุ

เกิดแห่งวิญญู ความดับแห่งวิญญู ปฏิบัติให้อันถึงความดับแห่ง
วิญญู คุณแห่ง

วิญญู โทษแห่งวิญญู และอุปายเครื่องสลัดออกแห่งวิญญู อย่างนี้ๆ
แล้ว ปฏิบัติ

เพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนัด เพื่อดับวิญญู สมณะหรือพราหมณ์
เหล่านั้น ชื่อว่า

ปฏิบัติดีแล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด ปฏิบัติดีแล้ว สมณะหรือพราหมณ์
เหล่านั้น ชื่อว่า

ย่อมหลั่งลงในธรรมวินัยนี้. สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง รู้ยิ่งซึ่ง
วิญญูณ เหตุเกิด

แห่งวิญญูณ ความดับแห่งวิญญูณ ปฏิปทาอันให้ถึงความดับแห่งวิญญูณ
คุณแห่งวิญญูณ

โทษแห่งวิญญูณ อูบายเครื่องสลัดออกแห่งวิญญูณ อย่างนี้ๆ แล้ว หลุดพ้น
ไป เพราะความ

เบื่อหน่าย เพราะคลายกำหนด เพราะดับ เพราะไม่ถือมั่นวิญญูณ สมณะหรือ
พราหมณ์เหล่านั้น

หลุดพ้นดีแล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด หลุดพ้นดีแล้ว สมณะหรือ
พราหมณ์เหล่านั้น

เป็นอันเสร็จกิจแล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเสร็จกิจแล้ว สมณะหรือ
พราหมณ์เหล่านั้น

ย่อมไม่มีวิภวัญจะเพื่อความปรากฏอีก.

[๑๒๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้เพ่งพินิจโดยวิธี ๓ ประการ เป็น
อย่างไร?

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเพ่งพินิจโดยความเป็นธาตุประการหนึ่ง โดยความ
เป็นอายตนะประการ

หนึ่ง โดยความเป็นปฏิจสมุปบาทประการหนึ่ง. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อย่างนี้
แล ภิกษุย่อมเป็นผู้

เพ่งพินิจโดยวิธี ๓ ประการ. ภิกษุฉลาดในฐานะ ๓ ประการ ผู้เพ่งพินิจโดย
วิธี ๓ ประการ เรา

เรียกว่า ยอดบุรุษ ผู้เสร็จกิจ อยู่จบพรหมจรรย์ในธรรมวินัยนี้.

จบ สุตที่ ๕.

๖. พุทธสูตร

ว่าด้วยเหตุให้สำเร็จเป็นพระพุทธเจ้า

[๑๒๕] พระนครสาวัตถี ฯลฯ ณ ที่นั่นแล พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกร
ภิกษุ

ทั้งหลาย พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า หลุดพ้นเพราะเบื่อหน่าย
เพราะคลายกำหนด

เพราะดับ เพราะไม่ถือมั่นรูป ... เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญูณ
เทวดาและมนุษย์

ต่างพากันเรียกว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้า. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้ภิกษุผู้
หลุดพ้นได้ด้วยปัญญา

หลุดพ้นแล้ว เพราะเบื่อหน่าย เพราะคลายกำหนัด เพราะดับ เพราะไม่ถือมั่น
รูป ... เวทนา ...

สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณ เราเรียกว่า ผู้หลุดพ้นได้ด้วยปัญญา.

[๑๒๖] ดูกรรณิกษุทั้งหลาย ในข้อนั้นจะมีอะไรเป็นข้อแปลกกัน จะมีอะไร
เป็นข้อ

ประสงค์ที่ยิ่งกว่ากัน จะมีอะไรเป็นเหตุทำให้ต่างกัน ระหว่างพระตถาคต
อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

กับภิกษุผู้หลุดพ้นได้ด้วยปัญญา?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์
ทั้งหลาย มีพระผู้

มีพระภาคเป็นรากฐาน เป็นแบบฉบับ เป็นที่อิงอาศัย ขอประทานพระวโรกาส
ขออรอดแห่ง

ภาชิตนี้ จงแจ่มแจ้งกะพระผู้มีพระภาคที่เดียวเถิด ภิกษุทั้งหลาย ได้สดับต่อ
พระผู้มีพระภาคแล้ว

จักทรงจำไว้.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ถ้าอย่างนั้น เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เรา
จักกล่าว.

ภิกษุเหล่านั้น ทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว. พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูก
ภิกษุทั้งหลาย

พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ยังทางที่ยังไม่เกิดให้เกิด ยังประชุมชน
ให้รู้จักมรรคที่ไครๆ

ไม่รู้จัก บอกทางที่ยังไม่มีใครบอก เป็นผู้รู้จักทาง ประกาศทางให้ปรากฏ
ฉลาดในทาง. ดูก

ภิกษุทั้งหลาย ก็สาวกทั้งหลาย ในบัดนี้ เป็นผู้ที่ดำเนินไปตามทาง เป็นผู้ตาม
มาในภายหลัง.

อันนี้แล เป็นข้อแปลกกัน อันนี้ เป็นข้อประสงค์ยิ่งกว่ากัน อันนี้ เป็นเหตุ
ทำให้ต่างกัน

ระหว่างพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า กับภิกษุผู้หลุดพ้นได้ด้วย
ปัญญา.

จบ สูตรที่ ๖.

๗. ปัญวักคิยสูตร

ว่าด้วยลักษณะแห่งอนัตตา

[๑๒๗] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน
ใกล้

พระนครพาราณสี. ณ ที่นั่นแล พระผู้มีพระภาค ตรัสเรียกภิกษุเบญจวัคคีย์
 ฯลฯ แล้ว

ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย รูปมิใช่ตัวตน. ก็หากว่ารูปนี้จักเป็นตัวตนแล้วไซ้
รูปนี้ ก็คงไม่เป็น

ไปเพื่ออาพาธ ทั้งยังจะได้ตามความปรารถนาในรูปว่า ขอรูปของเรา จงเป็น
อย่างนี้เกิด อย่าได้

เป็นอย่างนั้นเลย. ก็เพราะเหตุที่รูปมิใช่ตัวตน ฉะนั้นรูปจึงเป็นไปเพื่ออาพาธ
และไม่ได้ตาม

ความปรารถนาในรูปว่า ขอรูปของเรา จงเป็นอย่างนี้เกิด อย่างได้เป็นอย่าง
นั้นเลย. ดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย เวทนา มิใช่ตัวตน. ก็หากเวทนานี้ จักเป็นตัวตนแล้วไซ้ ก็คงไม่
เป็นไปเพื่ออาพาธ

ทั้งยังจะได้ตามความปรารถนาว่า ขอเวทนาของเรา จงเป็นอย่างนี้เกิด อย่าได้
เป็นอย่างนั้นเลย.

ก็เพราะเหตุที่เวทนามิใช่ตัวตน ฉะนั้น เวทนาจึงเป็นไปเพื่ออาพาธ และไม่ได้
ตามความปรารถนา

ในเวทนาว่า ขอเวทนาของเรา จงเป็นอย่างนี้เกิด อย่างได้เป็นอย่างนั้นเลย.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย

สัญญา มิใช่ตัวตน. ก็หากสัญญานี้จักเป็นตัวตนแล้วไซ้ ก็คงไม่เป็นไปเพื่อ
อาพาธ ทั้งยังจะได้

ตามความปรารถนาในสัญญาว่า ขอสัญญาของเรา จงเป็นอย่างนี้เกิด อย่างได้
เป็นอย่างนั้นเลย. ก็

เพราะเหตุที่สัญญามิใช่ตัวตน ฉะนั้น สัญญาจึงเป็นไปเพื่ออาพาธ และไม่ได้
ตามความปรารถนาใน

สัญญาว่า ขอสัญญาของเรา จงเป็นอย่างนี้เกิด อย่างได้เป็นอย่างนั้นเลย. ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย

สังขาร มิใช่ตัวตน. ก็หากสังขารนี้ จักเป็นตัวตนแล้วไซ้ ก็คงไม่เป็นไปเพื่อ
อาพาธ ทั้งยังจะได้

ตามความปรารถนาในสังขารว่า ขอสังขารของเรา จงเป็นอย่างนี้เกิด อย่างได้
เป็นอย่างนั้นเลย.

ก็เพราะเหตุที่สังขารมิใช่ตัวตน ฉะนั้น สังขารจึงเป็นไปเพื่ออาพาธ และไม่ได้
ตามความปรารถนา

ในสังขารว่า ขอสังขารของเรา จงเป็นอย่างนี้เกิด อย่างได้เป็นอย่างนั้นเลย.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย

วิญญูณมิใช่ตัวตน ก็หาวิญญูณนี้ จักเป็นตัวตนแล้วไซ้ร้ ก็คงไม่เป็นไป เพื่ออาพาธ ทั้งยังจะ

ได้ตามความปรารถนาในวิญญูณว่า ขอวิญญูณของเรา จงเป็นอย่างนี้เกิด อย่าได้เป็นอย่างนั้น

เลย. ก็เพราะเหตุที่วิญญูณมิใช่ตัวตน ฉะนั้น วิญญูณจึงเป็นไปเพื่ออาพาธ และไม่ได้ตาม

ความปรารถนาในวิญญูณว่า ขอวิญญูณของเรา จงเป็นอย่างนี้เกิด อย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย.

[๑๒๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูป เทียง หรือ ไม่เทียง?

ภิกษุเหล่านั้น กราบทูลว่า ไม่เทียง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เทียง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เทียง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ควรหรือหนอ ที่จะ

ตามเห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นตัวตนของเรา?

ภ. ไม่ควรเห็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน เวทนา สัญญา

สังขาร วิญญูณเทียงหรือไม่เทียง?

ภ. ไม่เทียง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เทียง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เทียง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ควรหรือหนอ ที่จะตาม

เห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นตัวตนของเรา?

ภ. ไม่ควรเห็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า.

[๑๒๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุอันแหละ รูปร่างใดอย่างหนึ่งทั้งที่เป็นอดีต

อนาคต และปัจจุบัน เป็นภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือ ประณีต ทั้งที่อยู่

ในที่ไกลหรือใกล้ รูปทั้งหมดนั้น เธอทั้งหลายพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบ ตามความเป็นจริง

อย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา. เวทนา
อย่างใดอย่างหนึ่ง

ทั้งที่เป็นอดีต อนาคตและปัจจุบัน ฯลฯ ทั้งที่อยู่ไกลหรือใกล้ เวทนาทั้งหมด
นั้น เธอ

ทั้งหลาย พึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบ ตามความเป็นจริง อย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่
ของเรา นั่นไม่

เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา. สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต
อนาคต และ

ปัจจุบัน ฯลฯ ทั้งที่อยู่ไกลหรือใกล้ สัญญาทั้งหมดนั้น เธอทั้งหลาย พึงเห็น
ด้วยปัญญา

อันชอบ ตามความเป็นจริง อย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่
ใช่ตัวตนของเรา.

สังขารเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ฯลฯ ทั้งที่อยู่ไกล
หรือใกล้

สังขารทั้งหมดนั้น เธอทั้งหลาย พึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบ ตามความเป็นจริง
อย่างนี้ว่า นั้น

ไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา. วิญญาณอย่างใดอย่าง
หนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต

อนาคต และปัจจุบัน เป็นภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือ
ประณีต ทั้งที่อยู่

ไกลหรือใกล้ วิญญาณทั้งหมดนั้น เธอทั้งหลาย พึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบ
ตามความเป็นจริง

อย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา.

[๑๓๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอย่างนี้ ย่อมเบื่อ
หน่ายแม้ใน

รูป แม้ในเวทนา แม้ในสัญญา แม้ในสังขาร แม้ในวิญญาณ เมื่อเบื่อหน่าย
ย่อมคลายกำหนัด

เพราะคลายกำหนัด จึงหลุดพ้น. เมื่อหลุดพ้นแล้ว ย่อมมีญาณหยั่งรู้ว่า
หลุดพ้นแล้ว. รู้ชัดว่า

ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อ
ความเป็นอย่างนี้

มิได้มี.

พระผู้มีพระภาค ได้ตรัสสอนัตถลักขณสูตรนี้ จบลงแล้ว ภิกษุเบญจวัคคีย์
ต่างมีใจยินดี

ชื่นชมพระภาสิตของผู้มีพระภาค ก็แหละเมื่อพระผู้มีพระภาคกำลังตรัสไวยากรณภาสิตนี้อยู่ ภิกษุ
เบญจวัคคีย์ ก็มีจิตหลุดพ้นจากอาสวะ เพราะไม่ถือมั่น.

จบ สูตรที่ ๑.

๘. มหาลิสสูตร

ว่าด้วยเหตุปัจจัยแห่งความบริสุทธิ์

[๑๓๑] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาศาลาปามหาวัน
ใกล้พระนคร

เวสาลี. ครั้นนั้นแล เจ้ามหาลิลิจนวิได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ
ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง

ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์
ผู้เจริญ ท่าน

ปुरुณกัสสปพูดอย่างนี้ว่า เหตุไม่มี ปัจจัยไม่มี เพื่อความเศร้าหมองของสัตว์
สัตว์ทั้งหลายไม่มี

เหตุ ไม่มีปัจจัย ย่อมเศร้าหมองเอง เหตุไม่มี ปัจจัยไม่มี เพื่อความบริสุทธิ์ของ
สัตว์ สัตว์

ทั้งหลาย ไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย ย่อมบริสุทธิ์เอง. ในข้อนี้ พระผู้มีพระภาคตรัส
อย่างไร? พระผู้

มีพระภาคตรัสว่า ดูกรมहाล เหตุมี ปัจจัยมี เพื่อความเศร้าหมองของสัตว์
สัตว์ทั้งหลายมี

เหตุ มีปัจจัย ย่อมเศร้าหมอง เหตุมี ปัจจัยมี เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ สัตว์
ทั้งหลายมีเหตุ

มีปัจจัย ย่อมบริสุทธิ์.

ม. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็เหตุปัจจัยเพื่อความเศร้าหมองของสัตว์เป็น
ไฉน? สัตว์

ทั้งหลายมีเหตุ มีปัจจัย ย่อมเศร้าหมองอย่างไร?

พ. ดูกรมहाล ก็หากรูปนี้ จะเป็นทุกข์ถ่ายเดียว รังแต่ทุกข์ตามสนอง หยั่ง
ลงสู่ความ

ทุกข์ มิได้ประกอบด้วยสุขบ้างแล้ว สัตว์ทั้งหลาย ก็จะไม่พึงกำหนดในรูป. ก็
เพราะรูปเป็นสุข

สุขตามสนอง หยั่งลงสู่ความสุข มิได้ประกอบด้วยทุกข์เสมอไป ฉะนั้น สัตว์
ทั้งหลาย จึง

กำหนดในรูป เพราะกำหนด จึงถูกประกอบเข้าไว้ เพราะถูกประกอบ จึง
เศร้าหมอง ดูกรมहाล

แม้ข้อนี้ก็เหตุ เป็นปัจจัย เพื่อความเศร้าหมองของสัตว์. สัตว์ทั้งหลาย มีเหตุ มีปัจจัย

จึงเศร้าหมอง แม้ด้วยอาการอย่างนี้. ดุกรมหาภิ ก็หากเวทนานี้ เป็นทุกข์ ถ้ายเดียว ฯลฯ ก็หาก

สัญญาเป็นทุกข์ถ้ายเดียว ฯลฯ ก็หากสังขารเป็นทุกข์ถ้ายเดียว ฯลฯ ก็หากวิญญูณ

เป็นทุกข์ถ้ายเดียว รังแต่ทุกข์ตามสนอง หยั่งลงสู่ความทุกข์ มิได้ประกอบด้วยสุขบ้างแล้ว

สัตว์ทั้งหลาย ก็จะไม่พึงกำหนดในวิญญูณ. ก็เพราะวิญญูณเป็นสุข สุขตามสนอง หยั่งลง

สู่ความสุข มิได้ประกอบด้วยทุกข์เสมอไป ฉะนั้น สัตว์ทั้งหลาย จึงกำหนดในวิญญูณ เพราะ

กำหนด จึงถูกประกอบเข้าไป เพราะถูกประกอบ จึงเศร้าหมอง. ดุกรมหาภิ แม้ข้อนี้แล ก็

เป็นเหตุ เป็นปัจจัย เพื่อความเศร้าหมองของสัตว์. สัตว์ทั้งหลาย มีเหตุ มีปัจจัย จึงเศร้าหมอง

แม้ด้วยอาการอย่างนี้.

[๑๓๒] ม. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ส่วนเหตุปัจจัย เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์เป็น

ไหน? สัตว์ทั้งหลาย มีเหตุ มีปัจจัย ย่อมบริสุทธิ์ได้อย่างไร?

พ. ดุกรมหาภิ ก็หากว่ารูปนี้ จักเป็นสุขถ้ายเดียว สุขตามสนอง หยั่งลงสู่ความสุข

มิได้ประกอบด้วยทุกข์บ้างแล้ว สัตว์ทั้งหลาย ก็จะไม่พึงเบื่อหน่ายในรูป. ก็เพราะรูปเป็นทุกข์

ทุกข์ตามสนอง หยั่งลงสู่ความทุกข์ มิได้ประกอบด้วยสุขเสมอไป ฉะนั้น สัตว์ทั้งหลาย จึง

เบื่อหน่ายในรูป เมื่อเบื่อหน่าย ย่อมคลายกำหนด เพราะคลายกำหนดจึงบริสุทธิ์. แม้ข้อนี้แล

ก็เป็นเหตุ เป็นปัจจัย เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์. สัตว์ทั้งหลาย มีเหตุ มีปัจจัย จึงบริสุทธิ์

แม้ด้วยอาการอย่างนี้. ดุกรมหาภิ ก็หากว่าเวทนาเป็นสุขถ้ายเดียว ฯลฯ

สัญญาเป็นสุขถ้ายเดียว

ฯลฯ สังขารเป็นสุขถ้ายเดียว ฯลฯ วิญญูณเป็นสุขถ้ายเดียว สุขตามสนอง หยั่งลงสู่

ความสุข มิได้ประกอบด้วยทุกข์บ้างแล้วไซ้ สัตว์ทั้งหลาย ก็จะไม่พึงเบื่อหน่ายในวิญญาน.

ก็เพราะวิญญานเป็นทุกข์ ทุกข์ตามสนอง หยั่งลงสู่ความทุกข์ มิได้ประกอบด้วยสุขเสมอไป

ฉะนั้น สัตว์ทั้งหลาย จึงเบื่อหน่ายในวิญญาน เมื่อเบื่อหน่าย ย่อมคลายกำหนด เพราะคลาย

กำหนด จึงบริสุทธิ์ แม้ข้อนี้แล ก็เป็นเหตุ เป็นปัจจัย เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์. สัตว์

ทั้งหลายมีเหตุ มีปัจจัย จึงบริสุทธิ์ แม้ด้วยอาการอย่างนี้.

จบ สูตรที่ ๘.

๙. อาทิตตสูตร

ว่าด้วยความเป็นของร้อนแห่งชั้น ๕

[๑๓๓] พระนครสาวัตถิ ฯลฯ ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกร ภิกษุ

ทั้งหลาย รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญานร้อนนัก. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้

ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่าย แม้ในรูป แม้ในเวทนา แม้ในสัญญา แม้ใน

สังขาร แม้ในวิญญาน เมื่อเบื่อหน่าย ย่อมคลายกำหนด เพราะคลายกำหนด ย่อมหลุดพ้น

เมื่อหลุดพ้นแล้ว ก็มีญาณหยั่งรู้แล้ว หลุดพ้นแล้ว รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว

กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๙.

๑๐. นิรุตติปถสูตร

ว่าด้วยวิถีทางแห่งนิรุตติ ๓ ประการ

[๑๓๔] พระนครสาวัตถิ. ฯลฯ ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกร ภิกษุ

ทั้งหลาย วิถีทาง ๓ ประการ คือ หลักภาษา ชื่อ และบัญญัตินี้? ไม่ถูกทอดทิ้ง และยังไม่

เคยถูกทอดทิ้ง ย่อมไม่ถูกทอดทิ้ง จักไม่ถูกทอดทิ้ง อันสมณพราหมณ์ผู้ วิญญูชนไม่คัดค้านแล้ว.

๓ ประการเป็นไหน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย การนับรูปผ่านพ้นไปแล้ว ดับแล้ว แปรปรวนไปแล้ว

ว่าได้มีแล้ว การให้ชื่อรูปนั้นว่า ได้มีแล้ว การบัญญัติรูปนั้นว่า ได้มีแล้ว รูป
นั้นไม่นับว่า มี

อยู่ ไม่นับว่า จักมี. การนับเวทนาที่ผ่านพ้นไปแล้ว ดับแล้ว แปรปรวนแล้วว่า
ได้มีแล้ว การให้

ชื่อเวทนานั้นว่า ได้มีแล้ว การบัญญัติเวทนานั้นว่า ได้มีแล้ว เวทนานั้นไม่นับ
ว่า มีอยู่ ไม่นับว่า

จักมี. การนับสัญญาที่ผ่านพ้นไปแล้ว ดับแล้ว แปรปรวนไปแล้วว่า ได้มีแล้ว
การให้ชื่อ

สัญญานั้นว่า ได้มีแล้ว การบัญญัติสัญญานั้นว่า ได้มีแล้ว สัญญานั้นไม่นับว่า
มีอยู่ ไม่นับ

ว่า จักมี การนับสังขารที่ผ่านพ้นไปแล้ว ดับแล้ว แปรปรวนไปแล้วว่า ได้มี
แล้ว การให้ชื่อ

สังขารนั้นว่า ได้มีแล้ว การบัญญัติสังขารนั้นว่า ได้มีแล้ว สังขารเหล่านั้นไม่
นับว่า มีอยู่ ไม่

นับว่า จักมี การนับวิญญานที่ผ่านพ้นไปแล้ว ดับแล้ว แปรปรวนไปแล้วว่า
ได้มีแล้ว การ

ให้ชื่อวิญญานนั้นว่า ได้มีแล้ว การบัญญัติวิญญานนั้นว่า ได้มีแล้ว วิญญาน
นั้นไม่นับว่า มีอยู่

ไม่นับว่า จักมีฯ

[๑๓๕] การนับรูปที่ยังไม่เกิด ยังไม่ปรากฏว่า จักมี การให้ชื่อรูปเช่นนั้นว่า
จักมี

และการบัญญัติรูปเช่นนั้นว่า จักมี รูปนั้นไม่นับว่า มีอยู่ ไม่นับว่า มีแล้ว. การ
นับเวทนาที่

ยังไม่เกิด ยังไม่ปรากฏว่า จักมี การให้ชื่อเวทนาเช่นนั้นว่า จักมี และการ
บัญญัติเวทนาเช่นนั้น

ว่า จักมี เวทนานั้นไม่นับว่า มีอยู่ ไม่นับว่า มีแล้ว. การนับสัญญาที่ยังไม่เกิด
ยังไม่ปรากฏว่า

จักมี การให้ชื่อสัญญาเช่นนั้นว่า จักมี และการบัญญัติสัญญาเช่นนั้นว่า จักมี
สัญญานั้นไม่นับ

ว่า มีอยู่ ไม่นับว่า มีแล้ว. การนับสังขารที่ยังไม่เกิด ยังไม่ปรากฏว่า จักมี การ
ให้ชื่อสังขาร

เช่นนั้นว่า จักมี และการบัญญัติ สังขารเช่นนั้นว่า จักมี สังขารเหล่านั้นไม่นับ
ว่า มีอยู่

ไม่นับว่า มีแล้ว. การนับวิญญานที่ยังไม่เกิด ยังไม่ปรากฏว่า จักมี การให้ชื่อ
วิญญานเช่นนั้นว่า

จักมี และการบัญญัติวิญญานเช่นนั้นว่า จักมี วิญญานนั้นไม่นับว่า มีอยู่ ไม่นับว่า มีแล้ว.

[๑๓๖] การนับรูปที่เกิดแล้ว ปรากฏแล้วว่า มีอยู่ การให้ชื่อรูปนั้นว่า มีอยู่ และ

การบัญญัติรูปเช่นนั้นว่า มีอยู่ รูปนั้นไม่นับว่า มีแล้ว ไม่นับว่า จักมี. การนับเวทนาที่เกิดแล้ว

ปรากฏแล้วว่า มีอยู่ การให้ชื่อเวทนาเช่นนั้นว่า มีอยู่ และการบัญญัติเวทนาเช่นนั้นว่า มีอยู่

เวทนานั้นไม่นับว่า มีแล้ว ไม่นับว่า จักมี. การนับสัญญาที่เกิดแล้ว ปรากฏแล้วว่า มีอยู่

การให้ชื่อสัญญาเช่นนั้นว่า มีอยู่ และการบัญญัติสัญญาเช่นนั้นว่า มีอยู่ สัญญานั้นไม่นับว่า มี

แล้ว ไม่นับว่า จักมี. การนับสังขารที่เกิดแล้ว ปรากฏแล้วว่า มีอยู่ การให้ชื่อสังขารเช่นนั้นว่า

มีอยู่ และการบัญญัติสังขารเช่นนั้นว่า มีอยู่ สังขารเหล่านั้น ไม่นับว่า มีแล้ว ไม่นับว่า จักมี.

การนับวิญญานที่เกิดแล้ว ปรากฏแล้วว่า มีอยู่ การให้ชื่อวิญญานเช่นนั้นว่า มีอยู่ และการบัญญัติ

วิญญานเช่นนั้นว่า มีอยู่ วิญญานนั้นไม่นับว่า มีแล้ว ไม่นับว่า จักมี. ดูกร ภิกษุทั้งหลาย

วิถีทาง ๓ ประการ คือ หลักภาษา การตั้งชื่อ และบัญญัติ เหล่านี้แล ไม่ถูกทอดทิ้งแล้ว

ยังไม่เคยถูกทอดทิ้ง ย่อมไม่ถูกทอดทิ้ง จักไม่ถูกทอดทิ้ง อันสมณพราหมณ์ผู้เป็นวิญญชนไม่

คัดค้านแล้ว.

[๑๓๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้ชนชาวอุกกลชนบท กับชนชาววัสสภัญญชนบททั้งสอง

นั้น ล้วนพูดว่าไม่มีเหตุ บุญบาปที่ทำไปแล้ว ไม่เป็นอันทำ ทานที่บุคคลให้แล้วไม่มีผล ก็ได้

สำคัญวิถีทาง ๓ ประการนี้ คือ หลักภาษา การตั้งชื่อ และข้อบัญญัติว่า ไม่ควรตี ไม่ควรคัดค้าน

ข้อนั้นเพราะเหตุอะไร? เพราะกลัวถูกนิินทา กลัวกระทบกระทั่ง กลัวใส่โทษ และกลัวจะต่อ

ความยาว.

จบ สูตรที่ ๑๐.

จบ อุปายวรรคที่ ๑.

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อุปายสูตร	๖. พุทธสูตร
๒. พีชสูตร	๗. ปัญจวัคคียสูตร
๓. อุทานสูตร	๘. มหาลิสสูตร
๔. ปริวัฏฐสูตร	๙. อาทิตตสูตร
๕. สัตตัญฐานสูตร	๑๐. นีรุตติปถสูตร.

อรหันตวรรคที่ ๒

๑. อุปาทิยสูตร

ว่าด้วยการถูกमारผูกมัดเพราะถือมั่น

[๑๓๘] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่าน
อนาถ-

*ปิณฑิกเศรษฐี ไกล่พระนครสาวัตถี. ครั้นนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระ
ผู้มีพระภาคถึงที่

ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กราบทูลว่า
ข้าแต่พระ

องค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดประทานพระวโรกาส แสดงพระธรรม
เทศนา โดยสังเขป

แก่ข้าพระองค์ ที่ข้าพระองค์ได้สดับแล้ว เป็นผู้เดียว หลีกออกจากหมู่ ไม่
ประมาท มีความ

เพียร มีใจมั่นคงอยู่เกิด.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ เมื่อบุคคลยังยึดมั่น ก็ต้องถูกमारมัดไว้
เมื่อไม่ยึด

มั่น จึงหลุดพ้นจากมาร.

ภ. ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์ทราบแล้ว ข้าแต่พระสุคต ข้าพระองค์
ทราบแล้ว.

พ. ดูกรภิกษุ ก็เธอรู้ซึ่งถึงอรรถแห่งคำที่กล่าวแล้วอย่างย่อ โดยพิสดารได้
อย่างไรเล่า?

ภ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อบุคคลยังยึดรูป เวทนา สัญญา สังขาร และ
วิญญาณ

มั่นอยู่ ก็ต้องถูกमारมัดไว้ เมื่อไม่ยึดมั่นจึงหลุดพ้นจากมาร. ข้าแต่พระองค์ผู้
เจริญ ข้าพระองค์

รู้ซึ่งถึงอรรถ แห่งพระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคตรัสแล้วอย่างย่อ โดยพิสดาร
อย่างนี้แล.

พ. ดีแล้วๆ ภิกษุ เธอรู้ซึ่งถึงอรรถแห่งคำที่เรากล่าวแล้วอย่างย่อ โดย
พิสดารอย่างดี

แล้ว. ดูกรภิกษุ บุคคลยังยึดรูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณมั่นอยู่ ก็
ต้องถูกมาร

มัดไว้ เมื่อไม่ยึดมั่น จึงหลุดพ้นจากมาร เธอพึงทราบอรรถแห่งคำนี้ที่เรากล่าว
แล้วอย่างย่อ โดย

พิสดารอย่างนี้เกิด.

[๑๓๔] ครั้งนั้นแล. ภิกษุรูปนั้นเพลิดเพลिन อนุโมทนาพระภาสิตของพระ
ผู้มีพระภาค

ลูกจากอาสนะ ถวายบังคม กระทำประทักษิณแล้วหลีกไป ครั้งนั้นแล เธอเป็น
ผู้ๆ เดียว

หลีกออกจากหมู่ ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจมั่นคงอยู่ ไม่นานเท่าไร ก็
ทำให้แจ้งซึ่งที่สุด

แห่งพรหมจรรย์อันยอดเยี่ยม ที่กุลบุตรทั้งหลายออกบวชเป็นบรรพชิตโดย
ชอบต้องการนั้น ด้วย

ปัญญาอันยิ่งด้วยตนเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่. รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว
พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว

กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี. ก็ภิกษุรูปนั้น ได้
เป็นพระอรหันต์

องค์หนึ่ง ในจำนวนพระอรหันต์ทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๑.

๒. มัญญมานสูตร

ว่าด้วยการถูกมารผูกมัดเพราะสำคัญในชั้นที่ ๕

[๑๔๐] พระนครสาวัตถิ ฯลฯ ภิกษุรูปหนึ่ง เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่
ประทับ ถวาย

อภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาค
ว่า ข้าแต่พระ

องค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดประทานพระวโรกาส โปรดแสดงพระ
ธรรมเทศนา โดย

สังเขปแก่ข้าพระองค์ ที่ข้าพระองค์ได้สดับแล้ว เป็นผู้ๆ เดียว หลีกออกจากหมู่
ไม่ประมาท

มีความเพียร มีใจมั่นคงอยู่เกิด.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ เมื่อบุคคลยังมัวสำคัญอยู่ ก็ต้องถูกมารมัดไว้ เมื่อไม่สำคัญ จึงหลุดพ้นจากบ่วงมาร.

ภิก. ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์ทราบแล้ว ข้าแต่พระสุคต ข้าพระองค์ทราบแล้ว.

พ. ดูกรภิกษุ ก็เธอรู้ซึ่งถึงอรรถแห่งคำที่กล่าวแล้วอย่างย่อ โดยพิสดารได้อย่างไรเล่า?

ภิก. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อบุคคลสำคัญรูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ

อยู่ ก็ต้องถูกมารมัดไว้ เมื่อไม่สำคัญ จึงหลุดพ้นจากบ่วงมาร. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระ

องค์รู้ซึ่งถึงอรรถแห่งพระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคตรัสแล้วอย่างย่อ โดยพิสดารอย่างนี้แล.

พ. ดีแล้วๆ ภิกษุ เธอรู้ซึ่งถึงอรรถแห่งคำที่เรากล่าวแล้วอย่างย่อ โดยพิสดารอย่างดี

แล้ว. ดูกรภิกษุ เมื่อบุคคลสำคัญรูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณอยู่ ก็ต้องถูก

มารมัดไว้ เมื่อไม่สำคัญ จึงหลุดพ้นจากบ่วงมาร. เธอพึงทราบอรรถแห่งคำนี้ที่เรากล่าวแล้วอย่าง

ย่อโดยพิสดารอย่างนี้เถิด.

ครั้งนั้นแล ภิกษุรูปนั้น เพลิดเพลิน อนุโมทนาพระภาสิตของพระผู้มีพระภาค ลุกจาก

อาสนะ ถวายบังคม กระทำประทักษิณแล้วหลีกไป ครั้งนั้นแล เธอเป็นผู้ๆ เดี่ยว หลีกออก

จากหมู่ ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจมั่นคงอยู่ไม่นานเท่าไร ก็ทำให้แจ้งซึ่งที่สุดแห่งพรหมจรรย์

อันยอดเยี่ยม ที่กุลบุตรทั้งหลายออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการนั้น ด้วยปัญญาอันยิ่งด้วย

ตนเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่. รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จ

แล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี. ก็ภิกษุรูปนั้น ได้เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งในจำนวน

พระอรหันต์ทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๒.

๓. อภินันทมานสูตร

ว่าด้วยการถูกมารผูกมัดเพราะมัวเพลิดเพลิน

[๑๔๑] พระนครสาวัตถิ ฯลฯ ภิกษุรูปหนึ่ง เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวาย

อภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระ

องค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดประทานพระวโรกาส โปรดแสดงพระธรรมเทศนา โดย

สังเขปแก่ข้าพระองค์ ที่ข้าพระองค์ได้สดับแล้ว ฯลฯ มีใจมั่นคงอยู่เกิด.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ บุคคลเมื่อยังมัวเพลิดเพลินอยู่ ก็ต้องถูกมารมัดไว้

เมื่อไม่เพลิดเพลิน จึงพ้นจากบ่วงมารได้.

ภิก. ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์ทราบแล้ว ข้าแต่พระสุคต ข้าพระองค์ทราบแล้ว.

พ. ดูกรภิกษุ ก็เธอรู้ซึ่งถึงอรรถแห่งคำที่เรากล่าวแล้วอย่างย่อ โดยพิสดารได้อย่างไร

เล่า?

ภิก. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุคคลเมื่อยังมัวเพลิดเพลินรูป เวทนา สัญญา สังขาร

และวิญญาณอยู่ ก็ต้องถูกมารมัดไว้ เมื่อไม่เพลิดเพลิน จึงพ้นจากบ่วงมารได้. ข้าแต่พระองค์

ผู้เจริญ ข้าพระองค์รู้ซึ่งถึงอรรถแห่งพระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคตรัสแล้วอย่างย่อ โดยพิสดาร

อย่างนี้แล.

พ. ดีแล้วๆ ภิกษุ เธอรู้ซึ่งถึงอรรถแห่งคำที่เรากล่าวแล้วอย่างย่อ โดยพิสดารอย่างดี

แล้ว. ดูกรภิกษุ บุคคลเมื่อเพลิดเพลินรูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณอยู่ ก็ต้อง

ถูกมารมัดไว้ เมื่อไม่เพลิดเพลิน จึงหลุดพ้นจากบ่วงมาร. เธอพึงทราบอรรถแห่งคำที่เรากล่าวแล้ว

อย่างย่อ โดยพิสดารอย่างนี้เกิด.

ครั้งนั้นแล ภิกษุรูปนั้นเพลิดเพลิน อนุโมทนาพระภาสิตของพระผู้มีพระภาค ลุกจาก

อาสนะ ถวายบังคม กระทำประทักษิณแล้วหลีกไป ครั้งนั้นแล เธอเป็นผู้ๆ เดี่ยว หลีกออก

จากหมู่ ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจมั่นคงอยู่ไม่นานเท่าไร ก็ทำให้แจ้งซึ่ง
ที่สุดแห่งพรหม-

*จรรยอันยอดเยี่ยม ที่กุลบุตรทั้งหลายออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบ

ต้องการนั้น ด้วยปัญญาอัน

ยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่. รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่
ควรทำ ทำ

เสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี. ก็ภิกษุรูปนั้นได้เป็นพระอรหันต์
องค์หนึ่ง ใน

จำนวนพระอรหันต์ทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๓.

๔. อนิจจสูตร

ว่าด้วยการละความพอใจในสิ่งที่เป็นอนิจจัง

[๑๔๒] พระนครสาวัตถิ ฯลฯ ภิกษุรูปหนึ่ง เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่
ประทับ ถวาย

อภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาค
ว่า ข้าแต่พระองค์

ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดประทานพระวโรกาส โปรดแสดงพระธรรม
เทศนา โดยสังเขป

แก่ข้าพระองค์ ที่ข้าพระองค์ได้สดับแล้ว ฯลฯ มีใจมั่นคงอยู่เกิด.

พ. ดูกรภิกษุ สิ่งใดแล เป็นของไม่เที่ยง เธอควรละความพอใจในสิ่งนั้น
เสีย.

ภ. ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์ทราบแล้ว ข้าแต่พระสุคต ข้าพระองค์
ทราบแล้ว.

พ. ดูกรภิกษุ ก็เธอรู้ซึ่งถึงอรรถแห่งคำที่เรากล่าวแล้วอย่างย่อ โดยพิสดาร
ได้อย่างไร

เล่า?

ภ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณเป็นของ
ไม่เที่ยง

ข้าพระองค์ควรละความพอใจในสิ่งนั้นๆ เสีย. ข้าพระองค์รู้ซึ่งถึงอรรถแห่ง
พระดำรัสที่พระผู้มี

พระภาคตรัสแล้วอย่างย่อ โดยพิสดารอย่างนี้แล.

พ. ดีแล้วๆ ภิกษุ เธอรู้ซึ่งถึงอรรถแห่งคำที่เรากล่าวแล้วอย่างย่อ โดย
พิสดารอย่างดี

แล้ว. ดูกรภิกษุ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ เป็นของไม่เที่ยง ควร
ละความ

พอใจในสิ่งนั้นๆ เสีย. เธอพึงทราบอรรถแห่งคำที่เรากล่าวแล้วอย่างย่อ โดยพิสดารอย่างนี้เกิด

ฯลฯ ก็ภิกษุนั้น ได้เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่ง ในจำนวนพระอรหันต์ทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๔.

๕. ทุกขสูตร

ว่าด้วยการละความพอใจในสิ่งที่เป็นทุกข์

[๑๔๓] พระนครสาวัตถิ ฯลฯ ภิกษุรูปหนึ่ง เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ. ถวาย

อภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาค ว่า ข้าแต่พระ

องค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดประทานพระวโรกาส โปรดแสดงพระธรรมเทศนา โดย

สังเขปแก่ข้าพระองค์ ที่ข้าพระองค์ได้สดับแล้ว ฯลฯ มีใจมั่นคงอยู่เกิด.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ สิ่งใดแลเป็นทุกข์ เธอควรละความพอใจในสิ่งนั้น

เสีย.

ภิก. ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์ทราบแล้ว ข้าแต่พระสุคต ข้าพระองค์ทราบแล้ว.

พ. ดูกรภิกษุ ก็เธอรู้ซึ่งถึงอรรถแห่งคำที่เรากล่าวแล้วอย่างย่อ โดยพิสดาร ได้อย่างไรเล่า?

ภิก. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ เป็นทุกข์

ข้าพระองค์ควรละความพอใจในสิ่งนั้นๆ เสีย. ข้าพระองค์รู้ซึ่งถึงอรรถแห่งพระดำรัสที่พระผู้มี

พระภาคตรัสแล้วอย่างย่อ โดยพิสดารอย่างนี้แล.

พ. ดีแล้วๆ ภิกษุ เธอรู้ซึ่งถึงอรรถแห่งคำที่เรากล่าวแล้วอย่างย่อ โดยพิสดารอย่างดี

แล้ว. ดูกรภิกษุ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ เป็นทุกข์ ควรละความพอใจใน

สิ่งนั้นๆ เสีย. เธอพึงทราบอรรถแห่งคำที่เรากล่าวแล้วอย่างย่อ โดยพิสดารอย่างนี้เกิด ฯลฯ

ภิกษุรูปนั้น ได้เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่ง ในจำนวนพระอรหันต์ทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๕.

๖. อนัตตสูตร

ว่าด้วยการละความพอใจในสิ่งที่เป็นอนัตตา

[๑๔๔] พระนครสาวตถิ ฯลฯ ภิกษุรูปหนึ่ง เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวาย

อภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระ

องค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดประทานพระวโรกาส โปรดแสดงพระธรรมเทศนา โดย

สังเขปแก่ข้าพระองค์ ที่ข้าพระองค์ได้สดับแล้ว ฯลฯ มีใจมั่นคงอยู่เกิด.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ สิ่งใดแล เป็นอนัตตา เธอควรละความพอใจใน
สิ่งนั้นเสีย.

ภิก. ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์ทราบแล้ว ข้าแต่พระสุคต ข้าพระองค์ทราบแล้ว.

พ. ดูกรภิกษุ ก็เธอรู้ซึ่งถึงอรรถแห่งคำที่เรากล่าวแล้วอย่างย่อ โดยพิสดาร ได้อย่างไรเล่า?

ภิก. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ เป็นอนัตตา

ข้าพระองค์ควรละความพอใจในสิ่งนั้นๆ เสีย. ข้าพระองค์รู้ซึ่งถึงอรรถแห่งพระดำรัสที่พระผู้มี

พระภาคตรัสแล้วอย่างย่อ โดยพิสดารอย่างนี้แล.

พ. ดีแล้วๆ ภิกษุ เธอรู้ซึ่งถึงอรรถแห่งคำที่เรากล่าวอย่างย่อ โดยพิสดารอย่างดีแล้ว.

ดูกรภิกษุ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ เป็นอนัตตา ควรละความพอใจในสิ่งนั้นๆ

เสีย. เธอพึงทราบอรรถแห่งคำที่เรากล่าวแล้วอย่างย่อ โดยพิสดารอย่างนี้เกิด ฯลฯ ภิกษุรูปนั้น

ได้เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่ง ในจำนวนพระอรหันต์ทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๖.

๗. อนัตตนิยสูตร

ว่าด้วยการละความพอใจในสิ่งที่มีไช้ของตน

[๑๔๕] พระนครสาวตถิ ฯลฯ ภิกษุรูปหนึ่ง เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ

ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่

พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดประทานพระวโรกาส โปรดแสดงพระธรรมเทศนา

โดยสังเขปแก่ข้าพระองค์ ที่ข้าพระองค์ได้สดับแล้ว ฯลฯ มีใจมั่นคงอยู่เกิด.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ สิ่งใดแล ไม่ใช่เป็นของตน เธอควรละความพอใจในสิ่งนั้นเสีย.

ภิก. ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์ทราบแล้ว ข้าแต่พระสุคต ข้าพระองค์ทราบแล้ว.

พ. ดูกรภิกษุ ก็เธอรู้ซึ่งถึงอรรถแห่งคำที่เรากล่าวแล้วอย่างย่อ โดยพิสดารได้อย่างไรเล่า?

ภิก. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ มิใช่เป็นของตน

ข้าพระองค์ควรละความพอใจในสิ่งนั้นๆ เสีย. ข้าพระองค์รู้ซึ่งถึงอรรถแห่งพระดำรัสที่พระผู้มี

พระภาคตรัสแล้วอย่างย่อ โดยพิสดารอย่างนี้แล.

พ. ดีแล้วๆ ภิกษุ เธอรู้ซึ่งถึงอรรถแห่งคำที่เรากล่าวแล้วอย่างย่อ โดยพิสดารอย่างดี

แล้ว. ดูกรภิกษุ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ มิใช่เป็นของตน ควรละความ

พอใจในสิ่งนั้นๆ เสีย. เธอพึงทราบอรรถแห่งคำที่เรากล่าวแล้วอย่างย่อ โดยพิสดารอย่างนี้เกิด

ฯลฯ ภิกษุรูปนั้น ได้เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่ง ในจำนวนพระอรหันต์ทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๑.

๘. รชนียสัณฐิตสูตร

ว่าด้วยการละความพอใจในสิ่งที่จูงใจให้กำหนด

[๑๔๖] พระนครสาวัตถิ ฯลฯ ภิกษุรูปหนึ่ง เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวาย

อภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระ-

*องค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดประทานพระวโรกาส โปรดแสดงพระธรรมเทศนา โดย

สังเขปแก่ข้าพระองค์ ที่ข้าพระองค์ได้สดับแล้ว ฯลฯ มีใจมั่นคงอยู่เกิด.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ สิ่งใดแล จูงใจให้กำหนด เธอควรละความพอใจในสิ่งนั้นเสีย.

ภิ. ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์ทราบแล้ว ข้าแต่พระสุคต ข้าพระองค์ทราบแล้ว.

พ. ดูกรภิกษุ ก็เธอรู้ซึ่งถึงอรรถแห่งคำที่เรากล่าวแล้วอย่างย่อ โดยพิสดารได้อย่างไรเล่า?

ภิ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ล้วนจงใจให้

กำหนด ข้าพระองค์ควรละพอใจในสิ่งนั้นๆ เสีย. ข้าพระองค์รู้ซึ่งถึงอรรถแห่งพระดำรัสที่

พระผู้มีพระภาคตรัสแล้วอย่างย่อ โดยพิสดารอย่างนี้แล.

พ. ดีแล้วๆ ภิกษุ เธอรู้ซึ่งถึงอรรถแห่งคำที่เรากล่าวแล้วอย่างย่อ โดยพิสดารอย่างดี

แล้ว. ดูกรภิกษุ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ล้วนจงใจให้กำหนดควรละ

ความพอใจในสิ่งนั้นๆ เสีย. เธอพึงทราบอรรถแห่งคำที่เรากล่าวแล้วอย่างย่อ โดยพิสดารอย่าง

นี้เถิด ฯลฯ ภิกษุรูปนั้น ได้เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่ง ในจำนวนพระอรหันต์ทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๘.

๙. ราชสูตร

ว่าด้วยการไม่มีอหังการ มมังการ และมานานุสัย

[๑๔๗] พระนครสาวัตถี ฯลฯ ณ ที่นั้นแล ท่านพระราชา ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค

ถึงที่ประทับ ครั้นแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุคคลรู้เห็นอย่างไร

จึงจะไม่มีอหังการ มมังการ และมานานุสัย ในกายที่มีวิญญาณนี้ และในสรรพนิมิตภายนอก.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรราชา รูปร่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีตอนาคต และ

ปัจจุบัน เป็นภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต อยู่ในที่ไกลหรือใกล้

อริยสาวก ย่อมพิจารณาเห็นรูปทั้งหมดนั้น ด้วยปัญญาอันชอบ ตามความเป็นจริง อย่างนี้ว่า

นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวของเรา. เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง สัญญาอย่างใด

อย่างหนึ่ง สังขาร เหล่าใดเหล่าหนึ่ง วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็น
อดีต อนาคต และ

ปัจจุบัน ฯลฯ อยู่ในที่ไกลหรือใกล้ อริยสาวก ย่อมพิจารณาเห็นวิญญาณ
ทั้งหมดนั้นด้วยปัญญา

อันชอบ ตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่
ตัวตนของเรา.

ดูกรราคะ บุคคลรู้เห็นอย่างนี้แล จึงไม่มีอหังการ มมังการ และมานานุสัย ใน
กายที่มีวิญญาณนี้

และในสรรพนิमितภายนอก ฯลฯ ท่านพระราชาได้เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่ง
ในจำนวนพระ-

*อรหันต์ทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๙.

๑๐. สุราธสูตร

ว่าด้วยการมีใจปราศจากอหังการมมังการและมานานุสัย

[๑๔๘] พระนครสาวัตถิ ฯลฯ ณ ที่นั้นแล ท่านพระสุราธะ ได้ทูลถามพระผู้
มีพระภาค

ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อบุคคลรู้เห็นอย่างไร จึงจะมีใจปราศจากอหังการ
มมังการ

และมานานุสัย ในกายที่มีวิญญาณนี้ และในสรรพนิमितภายนอก ก้าวล่วง
มานะด้วยดี สงบ

ระงับ พันวิเศษแล้ว.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรสุราธะ รูปร่างอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต
อนาคต

และปัจจุบัน ฯลฯ อยู่ในที่ไกลหรือใกล้ อริยสาวก พิจารณาเห็นรูปทั้งหมดนั้น
ด้วยปัญญาอัน

ชอบ ตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัว
ตนของเรา

ดังนี้แล้ว เป็นผู้หลุดพ้นเพราะไม่ถือมั่น. เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง สัญญา
อย่างใดอย่างหนึ่ง

สังขารเหล่าใดเหล่าหนึ่ง วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง อริยสาวก พิจารณาเห็น
วิญญาณทั้งหมดนั้น

ด้วยปัญญาอันชอบ ตามความเป็นจริง อย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็น
เรา นั่นไม่ใช่

ตัวตนของเรา ดังนี้แล้ว เป็นผู้หลุดพ้นเพราะไม่ถือมั่น. ดูกรสุราธะ บุคคลเมื่อ
รู้เห็นอย่างนี้แล

จึงจะมีใจปราศจากอหังการ มมังการ และมานานุสัย ในกายที่มีวิญญานนี้
และในสรรพนิमित

ภายนอก ก้าวล่วงมานะด้วยดี สงบระงับ พันวิเศษแล้ว ฯลฯ ท่านพระสุราธะ
ได้เป็นพระอรหันต์

องค์หนึ่ง ในจำนวนพระอรหันต์ทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๑๐.

จบ อรหันตวรรคที่ ๒.

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อุปาทิยสูตร	๖. อนัตตสูตร
๒. มัญญูมานสูตร	๗. อนัตตนิยสูตร
๓. อภินันทมานสูตร	๘. รชนียสัณฐิตสูตร
๔. อนิจจสูตร	๙. ราชสูตร
๕. ทุกขสูตร	๑๐. สุราธสูตร.

ชัชชนิยวรรคที่ ๓

๑. อัสดาทสูตร

ว่าด้วยคุณโทษและอุบายสลัดออกแห่งชั้น ๕

[๑๔๔] พระนครสาวัตถิ ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปุณฺชนผู้ไม่ได้ดับแล้ว
ย่อมไม่

รู้ชัดตามความเป็นจริง ซึ่งคุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งรูป ฯลฯ
แห่งเวทนา ฯลฯ

แห่งสัญญา ฯลฯ แห่งสังขาร ฯลฯ แห่งวิญญาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วน
อริยสาวก ผู้ได้

ดับแล้ว ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริง ซึ่งคุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดออก
แห่งรูป ฯลฯ

แห่งเวทนา ฯลฯ แห่งสัญญา ฯลฯ แห่งสังขาร ฯลฯ แห่งวิญญาน.

จบ สูตรที่ ๑.

๒. สมุทยสูตรที่ ๑

ว่าด้วยการไม่รู้ความเกิดดับแห่งชั้น ๕

[๑๕๐] พระนครสาวัตถิ ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปุณฺชนผู้ไม่ได้ดับแล้ว
ย่อมไม่

ทราบชัดตามความเป็นจริง ซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุบายเครื่อง
สลัดออกแห่ง

รูป ฯลฯ แห่งเวทนา ฯลฯ แห่งสัญญา ฯลฯ แห่งสังขาร ฯลฯ แห่งวิญญาน.

ดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย ส่วนอริยสาวก ผู้ได้สดับแล้ว ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริง ซึ่งความ
เกิด ความ

ดับ คุณ โทษ และอุปายเครื่องสลัดออกแห่งรูป ฯลฯ แห่งเวทนา ฯลฯ แห่ง
สัญญา ฯลฯ

แห่งสังขาร ฯลฯ แห่งวิญญาน.

จบ สูตรที่ ๒.

๓. สมุทฺยสูตรที่ ๒

ว่าด้วยการรู้ความเกิดดับแห่งชั้น ๕

[๑๕๑] พระนครสาวัตถิ ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว
ย่อมรู้ชัด

ตามความเป็นจริง ซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุปายเครื่องสลัดออก
แห่งรูป ฯลฯ

แห่งเวทนา ฯลฯ แห่งสัญญา ฯลฯ แห่งสังขาร ฯลฯ แห่งวิญญาน.

จบ สูตรที่ ๑.

๔. อรหันตสูตรที่ ๑

ว่าด้วยพระอรหันต์เป็นผู้เลิศในโลก

[๑๕๒] พระนครสาวัตถิ ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย รูปไม่เที่ยง ฯลฯ เวทนา
ไม่เที่ยง

ฯลฯ สัญญาไม่เที่ยง ฯลฯ สังขารไม่เที่ยง ฯลฯ วิญญานไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง
สิ่งนั้นเป็น

ทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้นควรเห็นตาม
ความเป็นจริง

ด้วยปัญญาอันชอบ อย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตน
ของเรา. ดูกร

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในรูป
ทั้งในเวทนา

ทั้งในสัญญา ทั้งในสังขาร ทั้งในวิญญาน เมื่อเบื่อหน่าย ย่อมคลายกำหนัด
เพราะคลาย

กำหนัด จิตย่อมหลุดพ้น. เมื่อหลุดพ้นแล้ว ย่อมมีญาณหยั่งรู้ว่า หลุดพ้นแล้ว.
ย่อมรู้ชัดว่า

ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความ
เป็นอย่างนี้มิได้

มี. ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระอรหันต์ทั้งหลาย เป็นผู้เลิศ เป็นผู้ประเสริฐสุดใน
โลก กว่าสัตตาวาส

และภวักคภพ.

พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นได้ตรัสไวยาภรณ์ภาษิตนี้ จบลงแล้ว
จึงได้ตรัสคาถา

ประพันธ์ต่อไปว่า

[๑๕๓] พระอรหันต์ทั้งหลาย มีความสุขหนอ เพราะท่านไม่มีตัณหา
ตัดอัสมิมานะได้เด็ดขาด ทำลายช่ายคือโมหะได้แล้ว. พระอรหันต์
เหล่านั้น ถึงซึ่งความไม่หวั่นไหว มีจิตไม่ขุ่นมัว ท่านเหล่านั้นไม่แปด
เปื้อนแล้ว ด้วยเครื่องแปดเปื้อนคือตัณหาและทิฏฐิในโลก เป็นผู้
ประเสริฐ ไม่มีอาสวะ. เป็นสัตบุรุษ เป็นพุทธบุตร เป็นพุทธโอรส
กำหนดรู้เบญจขันธ์มีสัทธิธรรม ๘ เป็นโคจร ควรสรรเสริญ. ท่านมหา
วีรบุรุษ ผู้สมบูรณ์ด้วยรัตนะ ๘ ประการ ศึกษาแล้วในไตรสิกขา
ละความกลัวและความขลาดได้เด็ดขาดแล้ว ย่อมท่องเที่ยวไป โดย
ลำดับ. ท่านมหานาคผู้สมบูรณ์ด้วยองค์ ๑๐ ประการ มีจิตตั้งมั่น
ประเสริฐสุดในโลก ท่านเหล่านั้นไม่มีตัณหา. เมื่อเสขญาณเกิดขึ้นแล้ว
มีร่างกายนี้เป็นครั้งสุดท้าย ไม่ต้องอาศัยผู้อื่น ในคุณที่เป็นแก่นสารแห่ง
พรหมจรรย์. ท่านเหล่านั้นไม่หวั่นไหวเพราะมานะ หลุดพ้นจากภพใหม่
ถึงอรหัตภูมิแล้ว ชนะเด็ดขาดแล้วในโลก. ท่านเหล่านั้นไม่มีความ
เพลิดเพลिनอยู่ในส่วนเบื้องบน ท่ามกลาง และเบื้องล่าง เป็นพุทธ
ผู้ยอดเยี่ยมในโลก ย่อมบันลือสีหนาท.

จบ สุตที่ ๔.

๕. อรหันตสูตรที่ ๒

ว่าด้วยพระอรหันต์เป็นผู้เลิศในโลก

[๑๕๔] พระนครสาวัตถิ ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย รูปไม่เที่ยง ฯลฯ เวทนา
ไม่เที่ยง

ฯลฯ สัญญาไม่เที่ยง ฯลฯ สังขารไม่เที่ยง ฯลฯ วิญญูณไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง
สิ่งนั้นเป็น

ทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้นควรเห็นตาม
ความเป็นจริง

ด้วยปัญญาอันชอบ อย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตน
ของเรา ฯลฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายทั้ง
ในรูป ทั้งในเวทนา

ทั้งในสัญญา ทั้งในสังขาร ทั้งในวิญญูณ เมื่อเบื่อหน่าย ย่อมคลายกำหนัด
เพราะคลาย

กำหนัด จิตย่อมหลุดพ้น. เมื่อหลุดพ้นแล้ว ย่อมมีญาณหยั่งรู้ว่า หลุดพ้นแล้ว.
ย่อมรู้ชัดว่า

ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความ
เป็นอย่างนี้มิได้

มี. ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระอรหันต์ทั้งหลายเป็นผู้เลิศ เป็นผู้ประเสริฐสุดใน
โลก กว่าสัตตาวาส
และภวักคภพ.

จบ สูตรที่ ๕.

๖. สีนสูตร

ว่าด้วยอุปมาพระพุทธเจ้ากับพญาราชสีห์

[๑๕๕] พระนครสาวัตถี ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย พญาสีหมฤคราช เวลา
เย็นออกจากที่

อาศัยแล้ว เหยียดกายแล้ว. เหลี้ยวแลดูทิศทั้ง ๔ โดยรอบแล้ว บั่นล้อสีหนาท
๓ ครั้ง แล้วออก

เดินไปเพื่อหากิน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกสัตว์ดิรัจฉานทุกหมู่เหล่าได้ยิน
เสียงพญาสีหมฤคราช

บั่นล้อสีหนาทอยู่ โดยมากย่อมถึงความกลัว ความตกใจ และความสะดุ้ง
จำพวกที่อาศัยอยู่

ในรู ย่อมเขารู จำพวกที่อาศัยอยู่ในน้ำ ย่อมดำน้ำ จำพวกที่อาศัยอยู่ในป่า
ย่อมเข้าป่า

จำพวกปักษี ย่อมบินขึ้นสู่อากาศ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถึงพระยาช้างทั้งหลาย
ของพระมหากษัตริย์

ซึ่งถูกผูกด้วยเครื่องผูก คือ เชือกหนังอันมั่นคง ในคามนิคมและราชธานี ก็
สลัดทำลายเครื่อง

ผูกเหล่านั้นจนขาด กลัวจนบุตรลูกไหล หนีเตลิดไป. ดูกรภิกษุทั้งหลาย พญา
สีหมฤคราช

มีฤทธิ์ศักดิ์ดานุภาพยิ่งใหญ่กว่าสัตว์ดิรัจฉานทั้งหลาย เช่นนี้แล.

[๑๕๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน เมื่อพระตถาคตอรหันต
สัมมาสัมพุทธเจ้า

ทรงถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปดีแล้ว ทรงรู้แจ้ง ซึ่งโลก ทรงเป็น
สารถีฝึกบุรุษที่ควร

ฝึก ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า ทรงเป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ทรง
เบิกบานแล้ว เป็นผู้

จำแนกธรรม เสด็จอุบัติขึ้นในโลก พระองค์ทรงแสดงธรรมว่า รูปเป็นดังนี้
เหตุเกิดขึ้นแห่งรูป

เป็นดังนี้ ความดับแห่งรูปเป็นดังนี้ เวทนาเป็นดังนี้ ฯลฯ สัญญาเป็นดังนี้ ฯลฯ
สังขารเป็น

ดังนี้ ฯลฯ วิญญูญาณเป็นดังนี้ เหตุเกิดขึ้นแห่งวิญญูญาณเป็นดังนี้ ความดับแห่งวิญญูญาณเป็นดังนี้.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้เทวดาทั้งหลายที่มีอายุยืน มีวรรณะมากด้วยความสุขซึ่งดำรงอยู่ได้นาน

ในวิมานสูง ได้สดับธรรมเทศนาของพระตถาคตแล้ว โดยมากต่างก็ถึงความกลัว ความสังเวช

ความสะดุ้งว่า ผู้เจริญทั้งหลาย ได้ยินว่า เราทั้งหลาย เป็นผู้ไม่เที่ยงแท้ แต่ได้เข้าใจว่าเที่ยง

เราทั้งหลายเป็นผู้ไม่ยั่งยืนเลย แต่ได้เข้าใจว่ายั่งยืน เราทั้งหลายเป็นผู้ไม่แน่นอนเลย แต่

ได้เข้าใจว่าแน่นอน ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ได้ยินว่า ถึงพวกเราก็คือเป็นผู้ไม่เที่ยงไม่ยั่งยืน

ไม่แน่นอน นับเนื่องแล้วในกายตน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตถาคต มีฤทธิ์ศักดิ์ดานภาพ

ยิ่งใหญ่กว่าโลก กับทั้งเทวโลกเช่นนี้แล.

พระผู้มีพระภาค ผู้สุดศาสดา ครั้นได้ตรัสไวยาภรณ์ภาษิตนี้ จบแล้ว จึงได้ตรัส

กาลาประพันธ์ต่อไปว่า

[๑๕๖] เมื่อใด พระพุทธเจ้า ผู้เป็นศาสดา หาบุคคลเปรียบมิได้
ตรัสรู้ด้วยปัญญาอันยิ่งแล้ว ทรงประกาศธรรมจักร คือ ความเกิดพร้อม
แห่งกายตน ความดับแห่งกายตน และอภิญญารัจธรรมอันประเสริฐ
อันให้ถึงความสงบทุกข์ แก่โลกกับทั้งเทวโลก. เมื่อนั้น แม้ถึงเทวดา
ทั้งหลาย ผู้มีอายุยืน มีวรรณะ มียศก็กลัว ถึงความสะดุ้งว่า ท่านผู้
เจริญทั้งหลาย ได้ยินว่า พวกเราไม่เที่ยง ไม่ล่วงพ้นกายตนไปได้ ดังนี้
เพราะได้สดับถ้อยคำของพระอรหันต์ผู้หลุดพ้น ผู้คงที่ เหมือนหม่อมฤค
สะดุ้งต่อพญาสีหมฤคราชฉะนั้น.

จบ สูตรที่ ๖.

๗. ชัชชนียสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่ถูกชนัธ ๕ เคี้ยวกิน

[๑๕๗] พระนครสาวัตถิ ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์
เหล่าใดเหล่า

หนึ่ง เมื่อตามระลึก ย่อมตามระลึกถึงชาติก่อน ได้เป็นอันมาก สมณะหรือ
พราหมณ์ทั้งปวงนั้น

ก็ย่อมตามระลึกถึงอุปาทานชนัธ ๕ หรือกองใดกองหนึ่ง. อุปาทานชนัธ ๕
เป็นไฉน? คือ ย่อม

ตามระลึกถึงรูปดังนี้ว่า ในอดีตกาล เราเป็นผู้มีรูปอย่างนี้. ย่อมตามระลึกถึง
เวณาดังนี้ว่า ใน

อดีตกาล เราเป็นผู้มีเวทนาอย่างนี้. ย่อมตามระลึกถึงสัญญาดังนี้ว่า ใน
อดีตกาล เราเป็นผู้มี

สัญญาอย่างนี้. ย่อมตามระลึกถึงสังขารดังนี้ว่า ในอดีตกาล เราเป็นผู้มีสังขาร
อย่างนี้. ย่อมตาม

ระลึกถึงวิญญาณดังนี้ว่า ในอดีตกาล เราเป็นผู้มีวิญญาณอย่างนี้.

[๑๕๔] ดูกรรณิกษุทั้งหลาย เพราะอะไรจึงเรียกว่ารูป เพราะสลายไป จึง
เรียกว่า รูป

สลายไปเพราะอะไร สลายไปเพราะหนาวบ้าง เพราะร้อนบ้าง เพราะหิวบ้าง
เพราะกระหายบ้าง

เพราะสัมผัสแห่งเหลือบ ยุบ ลม แดด และสัตว์เลื้อยคลานบ้าง. ดูกรรณิกษุ
ทั้งหลาย เพราะ

อะไร จึงเรียกว่า เวทนา เพราะเสวย จึงเรียกว่า เวทนา เสวยอะไร เสวย
อารมณ์สุขบ้าง เสวย

อารมณ์ทุกข์บ้าง เสวยอารมณ์ไม่ใช่ทุกข์ไม่ใช่สุขบ้าง. ดูกรรณิกษุทั้งหลาย
เพราะอะไร จึงเรียก

ว่า สัญญา เพราะจำได้หมายรู้ จึงเรียกว่า สัญญา จำได้หมายรู้อะไร จำได้
หมายรู้สี่เขียวบ้าง

สี่เหลืองบ้าง สี่แดงบ้าง สี่ขาวบ้าง. ดูกรรณิกษุทั้งหลาย เพราะอะไรจึงเรียกว่า
สังขาร เพราะ

ปรุงแต่งสังขตธรรม จึงเรียกว่า สังขาร ปรุงแต่งสังขตธรรมอะไร ปรุงแต่ง
สังขตธรรม คือ รูป

โดยความเป็นรูป ปรุงแต่ง สังขตธรรม คือ เวทนา โดยความเป็นเวทนา ปรุง
แต่งสังขตธรรม

คือ สัญญา โดยความเป็นสัญญา ปรุงแต่งสังขตธรรม คือ สังขาร โดยความ
เป็นสังขาร

ปรุงแต่งสังขตธรรม คือ วิญญาณ โดยความเป็นวิญญาณ. ดูกรรณิกษุทั้งหลาย
เพราะอะไรจึงเรียก

ว่า วิญญาณ เพราะรู้แจ้ง จึงเรียกว่า วิญญาณ รู้แจ้งอะไร รู้แจ้งรสเปรี้ยวบ้าง
รสขมบ้าง

รสเผ็ดบ้าง รสหวานบ้าง รสขื่นบ้าง รสไม่ขื่นบ้าง รสเค็มบ้าง รสไม่เค็มบ้าง.

[๑๖๐] ดูกรรณิกษุทั้งหลาย ในข้อนั้น อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว ย่อมพิจารณา
เห็นดังนี้ว่า

บัดนี้เราถูกรูปกิณอยู่ แม้ในอดีตกาล เราก็กูถูกรูปกิณแล้ว เหมือนกับที่ถูกรูป
ปัจจุบันกิณอยู่ในบัดนี้

ก็เรานี้แล ฟังขึ้นชมรูปอนาคต แม้ในอนาคตกาล เราก็กูฟังถูกรูปกิณ เหมือนกับ
ที่ถูกรูปปัจจุบัน

กิณอยู่ในบัดนี้. เธอพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ย่อมไม่มีความอาลัยในรูปอดีต
ย่อมไม่ขึ้นชมรูปอนาคต

ย่อมปฏิบัติเพื่อเปื้อหนาย เพื่อคลายกำหนด เพื่อความดับรูปในปัจจุบัน.
อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว

ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า บัดนี้เราถูกเวทนากิณอยู่ ... บัดนี้เราถูกสัญญากิณ
อยู่ ... บัดนี้เราถูกสังขาร

กิณอยู่ ... บัดนี้เราถูกวิญญาณกิณอยู่ แม้ในอดีตกาล เราก็กูถูกวิญญาณกิณแล้ว
เหมือนกับที่ถูก

วิญญาณปัจจุบันกิณอยู่ในบัดนี้. ก็เรานี้แล ฟังขึ้นชมวิญญาณอนาคต แม้ใน
อนาคตกาล เราก็กูฟัง

ถูกวิญญาณกิณอยู่เหมือนกับที่ถูกวิญญาณปัจจุบันกิณอยู่ในบัดนี้. เธอ
พิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ย่อม

ไม่มีความอาลัยในวิญญาณ แม้ที่เป็นอดีต ย่อมไม่ขึ้นชมวิญญาณอนาคต
ย่อมปฏิบัติเพื่อความ

เปื้อหนาย เพื่อคลายกำหนด เพื่อความดับวิญญาณปัจจุบัน.

[๑๖๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้น เป็นไฉน รูป
เที่ยงหรือไม่

เที่ยง?

ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า ไม่เที่ยงพระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ควรหรือไม่
ที่จะตาม

เห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา?

ภ. ไม่ควรเห็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ควรหรือไม่
ที่จะตาม

เห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา?

ภ. ไม่ควรเห็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า.

[๑๖๒] พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย รูปร่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และ

ปัจจุบัน เป็นภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเียดย เลวหรือประณีต อยู่ใน ที่ไกลหรือใกล้

รูปทั้งหมดนั้น เธอทั้งหลาย พึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบ ตามความเป็นจริง อย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่

ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา. เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง สัญญาอย่างใดอย่าง

หนึ่ง สังขารอย่างใดอย่างหนึ่ง วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และ

ปัจจุบัน ฯลฯ อยู่ในที่ไกลหรือใกล้ วิญญาณทั้งหมดนั้น เธอทั้งหลาย พึงเห็น ด้วยปัญญาอัน

ชอบตามความเป็นจริง อย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัว ตนของเรา.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกนี้ เราเรียกว่า ย่อมทำให้พินาศ ย่อมไม่ก่อ ย่อม ละทิ้ง ย่อมไม่ถือ

มัน ย่อมเรียกราย ย่อมไม่รวบรวมเข้าไว้ ย่อมทำให้หมด ไม่ก่อให้ลุกโพลงขึ้น.

[๑๖๓] อริยสาวก ย่อมทำอะไรให้พินาศ ย่อมไม่ก่ออะไร? ย่อมทำรูป เวทนา สัญญา

สังขาร วิญญาณ ให้พินาศ ย่อมไม่ก่อรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ. ย่อมละทิ้งอะไร

ย่อมไม่ถือมันอะไร? ย่อมละทิ้งรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ย่อมไม่ถือ มันรูป เวทนา

สัญญา สังขาร วิญญาณ. ย่อมเรียกรายอะไร ย่อมไม่รวบรวมอะไรไว้? ย่อม เรียกรายรูป เวทนา

สัญญา สังขาร วิญญาณ ย่อมไม่รวบรวมรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ. ย่อมทำอะไร

ให้หมด ย่อมไม่ก่ออะไรให้ลุกโพลงขึ้น? ย่อมทำรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ให้หมด

ย่อมไม่ก่อรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ให้ลุกโพลงขึ้น. ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย อริยสาวก

ผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในรูป ทั้งในเวทนา ทั้งใน สัญญา ทั้งในสังขาร

ทั้งในวิญญาน เมื่อเบื้อหน้าย ย่อมคลายกำหนด เพราะคลายกำหนด ย่อมหลุดพ้น. เมื่อหลุด

พ้นแล้ว ย่อมมีญาณหยั่งรู้ว่า หลุดพ้นแล้ว. รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว

กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกนี้

เราเรียกว่า ย่อมไม่ก่อ ย่อมไม่ทำให้พินาศ แต่เป็นผู้ทำให้พินาศได้แล้วตั้งอยู่ ย่อมไม่ละ ย่อม

ไม่ถื้อมั่น แต่เป็นผู้ละได้แล้วตั้งอยู่ ย่อมไม่เรียราย ย่อมไม่รวบรวมไว้ แต่เป็นผู้เรียรายได้แล้ว

ตั้งอยู่ ย่อมไม่ทำให้มอด ย่อมไม่ก่อให้เกิดลูกโปลงขึ้น แต่เป็นผู้ทำให้มอดได้แล้วตั้งอยู่.

[๖๖๔] อริยสาวก ย่อมไม่ก่ออะไร ย่อมไม่ทำอะไรให้พินาศ แต่ทำให้พินาศแล้ว

ตั้งอยู่. ย่อมไม่ก่อรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาน ให้พินาศ แต่เป็นผู้ทำให้พินาศได้

แล้วตั้งอยู่. ย่อมไม่ละอะไร ย่อมไม่ถื้อมั่นอะไร แต่เป็นผู้ละได้แล้วตั้งอยู่ ย่อมไม่ละรูป

เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาน ย่อมไม่ถื้อมั่นรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาน แต่

เป็นผู้ละได้แล้วตั้งอยู่. ย่อมไม่เรียรายอะไร ย่อมไม่รวบรวมอะไรไว้ แต่เป็นผู้เรียรายได้แล้ว

ตั้งอยู่. ย่อมไม่เรียรายรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาน ย่อมไม่รวบรวมรูป เวทนา

สัญญา สังขาร วิญญาน แต่เป็นผู้เรียรายได้แล้วตั้งอยู่. ย่อมไม่ทำอะไรให้มอด ย่อมไม่ก่อ

อะไรให้ลูกโปลงขึ้น แต่เป็นผู้ทำให้มอดได้แล้วตั้งอยู่. ย่อมไม่ทำรูป เวทนา สัญญา สังขาร

วิญญาน ให้มอด ย่อมไม่ก่อรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาน ให้ลูกโปลงขึ้น แต่เป็น

ผู้ทำให้มอดได้แล้วตั้งอยู่. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เทวดาพร้อมด้วยอินทร์ พรหม และทำวปชาบดี

ย่อมนมัสการ ภิกษุผู้มีจิตพ้นแล้ว อย่างนี้แล แต่ที่ไกลทีเดียวว่า

ข้าแต่ท่านผู้เป็นบุรุษอาชาไนย ข้าพเจ้าทั้งหลายขอนอบน้อม

ต่อท่าน ข้าแต่ท่านผู้เป็นอุดมบุรุษ ข้าพเจ้าทั้งหลายขอนอบน้อม

ต่อท่าน ผู้ซึ่งข้าพเจ้าทั้งหลายมิได้รู้จักโดยเฉพาะ และผู้ซึ่งได้
อาศัยพึ่งท่านพินิจอยู่ ดังนี้.

จบ สูตรที่ ๑.

๘. ปิณโฑลยสูตร

ว่าด้วยเหตุที่ต้องดำรงชีพด้วยบิณฑบาต

[๑๖๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิโครธาราม ใกล้พระนคร
กบิลพัสดุ์

สักกชนบท. ครั้นนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงขับไล่พระภิกษุสงฆ์ในเพราะเหตุ
เรื่องหนึ่งแล้ว

เวลาเช้า ทรงผ้าอันตราวาสก ทรงถือบาตรและจีวร เสด็จเข้าไปบิณฑบาตยัง
พระนครกบิลพัสดุ์

ครั้นแล้ว ในเวลาปัจฉิมภัต เสด็จกลับจากบิณฑบาต เสด็จไปยังป่ามหาวัน
เพื่อประทับพักใน

กลางวัน ครั้นเสด็จถึงป่ามหาวันแล้ว ได้ประทับนั่งพักกลางวัน ณ โคนต้น
มะตูมหนุ่ม ครั้นนั้น

แล พระผู้มีพระภาคเสด็จหลีกออกเร้นอยู่ในที่ลับ ได้เกิดพระปริวิตกขึ้นว่า
เราแลได้ขับไล่

ภิกษุสงฆ์ให้ไปแล้ว ในภิกษุสงฆ์เหล่านี้ พวกภิกษุใหม่ บวชยังไม่นาน เพิ่งมา
สู่ธรรมวินัยนี้

มีอยู่ เมื่อภิกษุเหล่านั้นไม่เห็นเรา พึงเป็นผู้มีความกินแทน มีใจแปรปรวน
เหมือนลูกโค

น้อยๆ เมื่อไม่เห็นแม่ พึงมีความกินแทน มีใจแปรปรวน ฉะนั้น เหมือนกับ
พืชที่ยังอ่อนๆ

ไม่ได้น้ำ พึงมีความผันแปรไป มีความเปลี่ยนแปลงไป ฉะนั้น ถ้ากระไรเราพึง
อนุเคราะห์ภิกษุสงฆ์

ในบัดนี้ เหมือนกับที่ได้อนุเคราะห์มาแล้วในก่อนๆ ฉะนั้นเกิด.

[๑๖๖] ครั้นนั้นแล ท้าวสหัมบดีพรหม ได้ทราบพระปริวิตกของพระผู้มีพระ
ภาค ด้วย

ใจของตนแล้ว ได้หายไปจากพรหมโลก มาปรากฏเฉพาะพระพักตร์พระผู้มี
พระภาค เหมือนกับ

บุรุษผู้มีกำลังเหยียดแขนที่คู้ หรือคู้แขนที่เหยียด ฉะนั้น ลำดับนั้นแล ท้าว
สหัมบดีพรหม ทำ

ผ้าอุตราสงค์เฉวียงบ่าข้างหนึ่ง แล้วประนมมือ กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้า
แต่พระผู้มีพระภาค

ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ข้าแต่พระสุคต ข้อนี้เป็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคได้ทรงขับไล่

ภิกษุสงฆ์ไปแล้ว ในภิกษุสงฆ์เหล่านี้ พวกภิกษุที่ยังใหม่ บวชยังไม่นาน เพิ่งมาสู่ธรรมวินัยนี้

มีอยู่ เมื่อภิกษุสงฆ์เหล่านั้นไม่เห็นพระผู้มีพระภาค พึงเป็นผู้มีความกินแหนง มีใจแปรปรวน

เหมือนกับลูกโคน้อยๆ เมื่อไม่เห็นแม่ พึงมีความกินแหนง มีใจแปรปรวน ฉะนั้น เหมือน

กับพืชที่ยังอ่อนๆ เมื่อไม่ได้น้ำ พึงมีความผันแปรไป มีความเปลี่ยนแปลงไป ฉะนั้น พระเจ้าข้า

ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงขึ้นชมกะภิกษุสงฆ์ ขอพระผู้มีพระภาค จงทรงพร่ำสอนภิกษุสงฆ์

จงทรงอนุเคราะห์ภิกษุสงฆ์ในบัดนี้ เหมือนกับที่ได้ทรงอนุเคราะห์มาแล้วแต่ก่อนๆ ฉะนั้นเกิด.

พระผู้มีพระภาค ทรงรับอาราธนาโดยดุชฌณีภาพ. ลำดับนั้นแล ท้าวสหัมบดีพรหม ทราบว่า

พระผู้มีพระภาคทรงรับอาราธนาแล้ว จึงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคกระทำประทักษิณแล้ว อันตร-

*ธานไปจากสำนักของพระผู้มีพระภาคนั้นแล.

[๑๖๗] ลำดับนั้นแล เป็นเวลาเย็น พระผู้มีพระภาคเสด็จออก จากที่พักผ่อนแล้ว

เสด็จไปยังนิโครธาราม แล้วประทับนั่งบนอาสนะที่เขาปูไว้ ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคทรงปันดาล

ด้วยอิทธากิสังขาร ให้ภิกษุเหล่านั้นเกรงกลัว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคจนถึงที่ประทับ ที่ละรูป

บ้าง สองรูปบ้าง ครั้นแล้วต่างก็ถวายบังคมแล้ว นั่งลง ณ สถานที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. ครั้น

ภิกษุเหล่านั้น นั่งลงเรียบร้อยแล้ว พระผู้มีพระภาค จึงได้ตรัสพระพุทธานะว่า ดูกรภิกษุทั้ง-

*หลาย ข้อเลวทรามของการเลี้ยงชีพทั้งหลาย ก็คือการแสวงหาปิณฑบาท.

ภิกษุทั้งหลาย ย่อม

ได้รับคำแข่งด่าในโลกว่า เป็นผู้มัวถือบาตรเที่ยวแสวงหาปิณฑบาท. ดูกรภิกษุทั้งหลายก็กุลบุตร

ทั้งหลาย เป็นผู้เป็นไปในอำนาจแห่งเหตุ อาศัยอำนาจแห่งเหตุ จึงเข้าถึงความเป็นผู้แสวงหา

บิณฑบาตนี้แล ไม่ใช่เป็นคนหนีราชทัณฑ์ ไม่ใช่เป็นคนขอให้โจรปล่อยตัวไป
บวช ไม่ใช่เป็น

คนมีหนี้ ไม่ใช่เป็นคนมีภัย ไม่ใช่เป็นคนมีอาชีพแร้นแค้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ก็อีกอย่าง

หนึ่ง กุลบุตรนี้บวชแล้ว โดยที่คิดเช่นนั้นว่า เราทั้งหลายเป็นผู้อันชาติ ชรา
มรณะ โสกะ

ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส ครบงำแล้ว ชื่อว่าเป็นผู้มีทุกข์ครบงำแล้ว
มีทุกข์ประจำ

แล้ว โฉนหนอ ความทำที่สุดแห่งกองทุกข์ ทั้งหมดนี้ จะพึงปรากฏ. แต่ว่า
กุลบุตรนั้น เป็นผู้

มากด้วยอภิชฌา มีราคะกล้าในกามทั้งหลาย มีจิตพยาบาท มีความดำริแห่งใจ
อันโทษะประทุษ

ร้ายแล้ว มีสติหลงลืม ไม่มีสัมปชัญญะ มีใจไม่เป็นสมาธิ มีจิตหมุนไปผิด ไม่
สำรวมอินทรีย์.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวบุคคลผู้เสื่อมแล้ว จากโภคะแห่งคฤหัสถ์ด้วย ไม่
ทำประโยชน์ คือ

ความเป็นสมณะให้บริบูรณ์ด้วยว่า มีอุปมาเหมือนกับดุ้นฟืนในที่เผาศพ ซึ่ง
ไฟติดทั้งสองข้าง

ตรงกลางก็เปื้อนคูลจะใช้เป็นฟืนในบ้านก็ไม่ได้ ฉะนั้น.

[๖๖๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อกุศลวิตก ๓ อย่างนี้ คือ กามวิตก ๑ พยาบาท
วิตก ๑

วิหิงสาวิตก ๑. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลมีจิตตั้งมั่นดีแล้วในสติปัฏฐาน ๔
หรือเจริญอนิมิตต-

*สมาธิ อกุศลวิตก ๓ อย่างนี้แล ย่อมดับโดยไม่เหลือ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อ
นิมิตตสมาธิควร

แท้ ที่จะเจริญจนกว่าจะละอกุศลวิตกนี้ได้. อนิมิตตสมาธิที่บุคคลเจริญแล้ว
ทำให้มากแล้ว

ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก.

[๖๖๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทิฏฐิ ๒ อย่างนี้ คือ ภวทิฏฐิ ๑ วิภวทิฏฐิ ๑. ดูกร
ภิกษุ

ทั้งหลาย อริยสาวก ผู้ได้สดับแล้ว ย่อมพิจารณาเห็นในทิฏฐิ ๒ อย่างนั้น ดังนี้
ว่า เรายึดถือ

สิ่งใด ในโลกอยู่ จะพึงเป็นผู้ไม่มีโทษ สิ่งนั้นมีอยู่บ้างไหม? เธอย่อมทราบชัด
อย่างนี้ว่า เรา

เรายึดถือสิ่งใดในโลกอยู่ ฟังเป็นผู้ไม่มีโทษ สิ่งนั้นไม่มีเลย. เธอยอมทราบชัด
อย่างนี้ ก็เราเมื่อ

ยึดถือ ฟังยึดถือรูปนั้นเอง เมื่อยึดถือ ฟังยึดถือเวทนานั้นเอง เมื่อยึดถือ ฟัง
ยึดถือสัญญา

นั้นเอง เมื่อยึดถือ ฟังยึดถือสังขารนั้นเอง เมื่อยึดถือ ฟังยึดถือวิญญาณนั้น
เอง ภพพึงมีแก่

เรา เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย ชาติมีเพราะภพเป็นปัจจัย ชรา มรณะ โสกะ
ปริเทวะ ทุกข์

โทมนัส และอุปายาสมี เพราะชาติเป็นปัจจัย ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์
ทั้งหมดนี้ พึงมีได้

ด้วยประการอย่างนี้. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญ ความข้อนั้น
เป็นไฉน รูป ฯลฯ

เวทนา ฯลฯ สัญญา ฯลฯ สังขาร ฯลฯ วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง? ภิกษุ
ทั้งหลายกราบทูล

ว่า ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ควรหรือไม่
ที่จะตาม

เห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวของเรา?

ภ. ไม่ควรเห็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เพราะฉะนั้นแหละ ภิกษุทั้งหลาย ฯลฯ อริยสาวกผู้ได้สดับแล้วเห็นอยู่
อย่างนี้ ฯลฯ

กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

จบ สูตรที่ ๘.

๙. ปาติเลยยสูตร

ว่าด้วยการรู้เห็นที่ทำให้สิ้นอาสวะ

[๑๓๐] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โฆสิตาราม ใกล้พระนคร
โกสัมพี.

ครั้งนั้นแล เป็นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาค ทรงผ้าอันตรวาสก ทรงถือบาตร
และจีวร เสด็จเข้า

ไปยังพระนครโกสัมพีเพื่อบิณฑบาตร ครั้นเสด็จเที่ยวบิณฑบาตในพระนคร
โกสัมพีแล้ว ในเวลา

ปัจฉิมกัณฑ์ เสด็จกลับจากบิณฑบาตแล้ว ทรงเก็บงำเสนาสนะด้วยพระองค์เอง
ทรงถือบาตรและ

จิวร มิได้รับสั่งเรียกพวกภิกษุที่เป็นอุปัฏฐาก มิได้ตรัสอำลาพระภิกษุสงฆ์
พระองค์เดียวไม่มี
เพื่อนเสด็จหลักไปสู่ที่จาริก.

[๑๗๑] ครั้งนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่ง เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จไปแล้วไม่นาน
ได้เข้าไป

หาท่านพระอานนทจนถึงที่อยู่ ครั้นแล้ว ได้กล่าวกะท่านพระอานนท์ว่า มา
เถอะท่านพระอานนท์

พระผู้มีพระภาคทรงเก็บงำเสนาสนะด้วยพระองค์เอง ทรงถือบาตรและจิวร
มิได้ทรงรับสั่งเรียก

พวกภิกษุที่เป็นอุปัฏฐาก มิได้ตรัสอำลาพระภิกษุสงฆ์ พระองค์เดียว ไม่มี
เพื่อน เสด็จไปสู่ที่

จาริก. ท่านพระอานนท์ได้ตอบว่า อาวุโส สมัยใด พระผู้มีพระภาค ทรงเก็บงำ
เสนาสนะ

ด้วยพระองค์เอง ทรงถือบาตรและจิวร มิได้ทรงรับสั่งเรียกพวกภิกษุที่เป็น
อุปัฏฐาก มิได้ตรัส

อำลาภิกษุสงฆ์ พระองค์เดียว ไม่มีเพื่อน เสด็จหลักไปสู่ที่จาริก สมัยนั้น พระ
ผู้มีพระภาค

ย่อมทรงพระประสงค์ ที่จะประทับแต่พระองค์เดียว สมัยนั้น พระผู้มีพระภาค
ย่อมเป็นผู้อัน

ใครๆ ไม่พึงติดตาม.

[๑๗๒] ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาค เสด็จเที่ยวจาริกไปโดยลำดับ เสด็จ
ถึงป่าปาลิ-

*เลยยกะ. ชาว่า พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โคนไม้รังอันเจริญ ในป่าปา
ลิลเลยยกะนั้น.

ครั้งนั้นแล ภิกษุมารูปด้วยกัน ได้เข้าไปหาท่านพระอานนทถึงที่อยู่ ครั้นแล้ว
ต่างก็สนทนา

ปราศรัยกับท่านพระอานนท์ ครั้นผ่านการปราศรัย พอให้ระลึกลึกถึงกันไปแล้ว
นั่ง ณ ที่ควร

ส่วนข้างหนึ่ง. ครั้นแล้ว ได้พากันกล่าวกะท่านพระอานนท์ว่า ท่านอานนท์
นานแล้ว ที่พวก

ผมได้สดับธรรมมีกถาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาค ท่านอานนท์ พวกผม
ปรารถนาที่จะสดับธรรม-

*กถาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาค. ลำดับนั้นแล ท่านพระอานนท์พร้อม
กับภิกษุเหล่านั้น

พากันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ณ โคนไม้รังอันเจริญ ในป่าปาลิ
เลยยกะ ครั้นแล้ว

ต่างถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. ครั้นแล้ว
พระผู้มีพระภาคทรง

ยังภิกษุเหล่านั้น ให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้आหาญ ให้ร่าเริงด้วยธรรมมี
กกา.

[๑๗๓] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่ง ได้เกิดความปริวิตกแห่งใจขึ้นว่า
เมื่อบุคคล

รู้อย่างไร เห็นอย่างไรหนอ อาสวะทั้งหลาย จึงสิ้นไปโดยลำดับ? พระผู้มีพระ
ภาค ทรงทราบ

ความปริวิตกแห่งใจของภิกษุนั้น ด้วยพระทัย จึงตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมา
ตรัสว่า ดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย เราแสดงธรรมด้วยการเลือกเฟ้น แสดงสติปัฏฐาน ๔ ด้วยการเลือก
เฟ้น แสดง

สัมมปธาน ๔ ด้วยการเลือกเฟ้น แสดงอิทธิบาท ๔ ด้วยการเลือกเฟ้น แสดง
อินทรีย์ ๕ ด้วย

การเลือกเฟ้น แสดงผละ ๕ ด้วยการเลือกเฟ้น แสดงโพชฌงค์ ๗ ด้วยการ
เลือกเฟ้น แสดง

อริยมรรคมีองค์ ๘ ด้วยการเลือกเฟ้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราได้แสดงธรรม
ด้วยการเลือกเฟ้น

เช่นนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมอันเราแสดงแล้ว ด้วยการเลือกเฟ้นเช่นนี้ เธอ
ก็มีภิกษุบางรูป

ในธรรมวินัยนี้ ยังเกิดความปริวิตกแห่งใจขึ้นว่า เมื่อบุคคลรู้ได้อย่างไร เห็น
อย่างไรหนอ

อาสวะทั้งหลาย จึงสิ้นไปโดยลำดับ.

[๑๗๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลรู้ได้อย่างไร เห็นอย่างไร อาสวะ
ทั้งหลาย

ได้ดับแล้ว จึงสิ้นไปโดยลำดับ? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปุณฺณผู้มีได้ดับแล้ว ใน
โลกนี้ ไม่ได้

เห็นพระอริยเจ้าทั้งหลาย ไม่ฉลาดในอริยธรรม มิได้รับแนะนำในอริยธรรม
ไม่ได้เห็นสัตบุรุษ

ไม่ฉลาดในสัปปริสธรรม มิได้รับแนะนำในสัปปริสธรรม ย่อมตามเห็นรูป
โดยความเป็นตน.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็การตามเห็นดังนั้นแล เป็นสังขาร ก็สังขารนั้น มีอะไร
เป็นเหตุ มีอะไร

เป็นเครื่องก่อให้เกิดขึ้น มีอะไรเป็นกำเนิด มีอะไรเป็นแดนเกิด? ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังขาร

นั้น เกิดจากตัณหาที่เกิดขึ้น แก่ปุณฺชนผู้มีได้สดับแล้ว ผู้อันความเสวยอารมณ์ที่เกิดแต่อวิชชา

สัมผัสถูกต้องแล้ว. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการฉะนี้แล แม้สังขารนั้นก็ไม่เที่ยง ปัจจยปรุง

แต่ง อาศัยเหตุเกิดขึ้น แม้ตัณหานั้น แม้เวทนานั้น แม้ผัสสะนั้น แม้อวิชชานั้น ก็ไม่เที่ยง

อันปัจจยปรุงแต่ง อาศัยเหตุเกิดขึ้น. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลรู้อยู่ แม้อย่างนี้ เห็นอยู่

อย่างนี้ อาสวะทั้งหลาย ย่อมสิ้นไปโดยลำดับ.

[๑๖๕] ปุณฺชน ย่อมไม่ตามเห็นรูป โดยความเป็นตนเลย แต่ว่าตามเห็นตนมีรูป

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็การตามเห็นดังนั้นเป็นสังขาร. ก็สังขารนั้นมีอะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็น

เครื่องก่อให้เกิดขึ้น มีอะไรเป็นกำเนิด มีอะไรเป็นแดนเกิด? ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังขารนั้น

เกิดจากตัณหาที่เกิดขึ้น แก่ปุณฺชนผู้มีได้สดับ ผู้อันความเสวยอารมณ์ที่เกิดแต่อวิชชา สัมผัส

ถูกต้องแล้ว. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการฉะนี้แล แม้สังขารนั้น ก็ไม่เที่ยง อันปัจจยปรุง

แต่ง อันอาศัยเหตุเกิดขึ้น แม้ตัณหานั้น แม้ผัสสะนั้น แม้อวิชชานั้น ก็ไม่เที่ยง อันปัจจย

ปรุงแต่ง อาศัยเหตุเกิดขึ้น. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลรู้อยู่ แม้อย่างนี้ เห็นอยู่อย่างนี้

อาสวะทั้งหลาย ย่อมสิ้นไปโดยลำดับ.

[๑๖๖] ปุณฺชน ย่อมไม่ตามเห็นรูป โดยความเป็นตนเลย ย่อมไม่ตามเห็นตนมีรูป

แต่ว่าตามเห็นรูปในตน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็การตามเห็นดังนั้นแลเป็นสังขาร ก็สังขารนั้น มี

อะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็นเครื่องก่อให้เกิดขึ้น มีอะไรเป็นกำเนิด มีอะไรเป็นแดนเกิด? ดูกร

ภิกษุทั้งหลาย สังขารนั้น เกิดจากตัณหาที่เกิดขึ้น แก่ปุณฺชนผู้มีได้สดับ ผู้อันความเสวยอารมณ์

ที่เกิดแต่วิชาสัมผัสถูกต้องแล้ว. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการฉะนี้ แม้สังขารนั้นก็ไม่เที่ยง

อันปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยเหตุเกิดขึ้น แม้ตัณหานั้น แม้เวทนานั้น แม้ผัสสะนั้น แม้วิชชานั้น

ก็ไม่เที่ยง อันปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยเหตุเกิดขึ้น. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลรู้อยู่อย่างนี้

เห็นอยู่อย่างนี้ อาสวะทั้งหลาย ย่อมสิ้นไปโดยลำดับ.

[๑๗๑] ปุณฺณ ย่อมไม่ตามเห็นรูป โดยความเป็นตนเลย ย่อมไม่ตามเห็นตนมีรูป

ย่อมไม่ตามเห็นรูปในตน แต่ว่าตามเห็นตนในรูป. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็การตามเห็นดังนั้นแล

เป็นสังขาร ก็สังขารนั้น มีอะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็นเครื่องก่อให้เกิดขึ้น มีอะไรเป็นกำเนิด

มีอะไรเป็นแดนเกิด? ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังขารนั้นเกิดจากตัณหาที่เกิดขึ้น แก่ปุณฺณผู้มีได้สดับ

ผู้อันความเสวยอารมณ์ที่เกิดแต่วิชาสัมผัสถูกต้องแล้ว. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการฉะนี้

แล แม้สังขารนั้น ก็ไม่เที่ยง อันปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยเหตุเกิดขึ้น แม้ตัณหานั้น แม้เวทนา

นั้น แม้ผัสสะนั้น แม้วิชชานั้น ก็ไม่เที่ยง อันปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยเหตุเกิดขึ้น. ดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย บุคคลรู้อยู่อย่างนี้ เห็นอยู่อย่างนี้ อาสวะทั้งหลาย ย่อมสิ้นไปโดยลำดับ.

[๑๗๒] ปุณฺณ ย่อมไม่ตามเห็นรูป โดยความเป็นตนเลย ย่อมไม่ตามเห็นตนมีรูป

ย่อมไม่ตามเห็นรูปในตน ย่อมไม่ตามเห็นตนในรูป แต่ว่าตามเห็นเวทนา โดยความเป็นตน

ฯลฯ แต่ว่าตามเห็นตนมีเวทนา ฯลฯ แต่ว่าตามเห็นเวทนาตนใน ฯลฯ แต่ว่าตามเห็นตนใน

เวทนา ฯลฯ แต่ว่าตามเห็นสัญญา โดยความเป็นตน ฯลฯ แต่ว่าตามเห็นตนมีสัญญา ฯลฯ แต่ว่า

ตามเห็นสัญญาในตน ฯลฯ แต่ว่าตามเห็นตนในสัญญา ฯลฯ แต่ว่าตามเห็นสังขาร โดยความ

เป็นตน ฯลฯ แต่ว่าตามเห็นตนมีสังขาร ฯลฯ แต่ว่าตามเห็นสังขารในตน ฯลฯ แต่ว่าตาม

เห็นตนในสังขาร ฯลฯ แต่ว่าตามเห็นวิญญูณ โดยความเป็นตน ฯลฯ แต่ว่าตามเห็นตนมี

วิญญูณ ฯลฯ แต่ว่าตามเห็นวิญญูณในตน ฯลฯ แต่ว่าตามเห็นตนในวิญญูณ. ดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย ก็การตามเห็นดังนั้นแล เป็นสังขาร ก็สังขารนั้น มีอะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็นเครื่อง

ก่อให้เกิดขึ้น มีอะไรเป็นกำเนิด มีอะไรเป็นแดนเกิด? สังขารนั้น เกิดจากตัณหาที่เกิดขึ้น

แก่ปุถุชนผู้มีได้สดับ ผู้อันความสวຍอารมณ์ที่เกิดแต่อวิชชาสัมผัสถูกต้องแล้ว. ดูกรภิกษุทั้งหลาย

ด้วยประการฉะนี้แล แม้สังขารนั้น ก็ไม่เที่ยง อันปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยเหตุเกิดขึ้น แม้ตัณหานั้น

แม้เวทนานั้น แม้สัมผัสะนั้น แม้วิชชาะนั้น ก็ไม่เที่ยง อันปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยเหตุเกิดขึ้น.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลรู้อยู่เมื่อนี้ เห็นอยู่อย่างนี้ อาสวะทั้งหลายย่อมสิ้นไปโดย

ลำดับ.

[๑๗๙] ปุถุชน ย่อมไม่ตามเห็นรูป โดยความเป็นตนเลย ฯลฯ ย่อมไม่ตามเห็นเวทนา

โดยความเป็นตน ฯลฯ ย่อมไม่ตามเห็นสัญญา โดยความเป็นตน ฯลฯ ย่อมไม่ตามเห็นสังขาร

โดยความเป็นตน ฯลฯ ย่อมไม่ตามเห็นวิญญูณ โดยความเป็นตน ฯลฯ แต่ว่าเป็นผู้มี

ทิฏฐิ เช่นนี้ ว่า ตนก็อันนั้น โลกก็อันนั้น เรานั้นละโลกนี้ไปแล้ว จักเป็นผู้เที่ยง ยั่งยืน

มั่นคง มีความไม่เปลี่ยนแปลงเป็นธรรม. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทิฏฐิความเห็น ว่าเที่ยงเช่นนั้น

เป็นสังขาร ก็สังขารนั้น มีอะไรเป็นเหตุ ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลรู้อยู่เมื่อนี้

เห็นอยู่อย่างนี้ อาสวะทั้งหลาย ย่อมสิ้นไปโดยลำดับ.

[๑๘๐] ปุถุชนย่อมไม่ตามเห็นรูป โดยความเป็นตนเลย ฯลฯ ย่อมไม่ตามเห็นเวทนา

โดยความเป็นตน ฯลฯ ย่อมไม่ตามเห็นสัญญา โดยความเป็นตน ฯลฯ ย่อมไม่ตามเห็นสังขาร

โดยความเป็นตน ฯลฯ ย่อมไม่ตามเห็นวิญญูณ โดยความเป็นตน ฯลฯ เป็น
ผู้ไม่มีทิวฏฐิ เช่นนี้

ว่า ตนก็อันนั้น โลกก็อันนั้น เรานั้นละโลกนี้ไปแล้ว จักเป็นผู้เที่ยง ยั่งยืน
มั่นคง มีความ

ไม่เปลี่ยนแปลงเป็นธรรมดา แต่ว่าเป็นผู้มีทิวฏฐิ เช่นนี้ว่า เราไม่พึงมี และ
บริหารของเราไม่พึงมี

เราจักไม่มี บริหารของเราจักไม่มี ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็มีทิวฏฐิความเห็นวาท
สุญฺชนั้นเป็น

สังขาร. ก็สังขารนั้น มีอะไรเป็นเหตุ ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลแม้รู้อยู่
อย่างนี้ เห็น

อยู่อย่างนี้ อาสวะทั้งหลาย ย่อมสิ้นไปโดยลำดับ.

[๑๘๑] ปุณฺณ ย่อมไม่ตามเห็นรูป โดยความเป็นตน ฯลฯ ย่อมไม่เห็น
เวทนา

โดยความเป็นตน ฯลฯ ย่อมไม่ตามเห็นสัญญา โดยความเป็นตน ฯลฯ ย่อมไม่
ตามเห็นสังขาร

โดยความเป็นตน ฯลฯ ย่อมไม่ตามเห็นวิญญูณ โดยความเป็นตน ฯลฯ เป็น
ผู้ไม่มีทิวฏฐิ เช่นนี้

ว่า ตนก็อันนั้น โลกก็อันนั้น เรานั้นละโลกนี้ไปแล้ว จักเป็นผู้เที่ยง ยั่งยืน
มั่นคง มีความ

ไม่เปลี่ยนแปลงเป็นธรรมดา และเป็นผู้ไม่มีทิวฏฐิ เช่นนี้ว่า เราไม่พึงมี และ
บริหารของเราไม่พึงมี

มี เราจักไม่มี บริหารของเราจักไม่มี แต่ว่าเป็นผู้มีความสงสัย เคลือบแคลง
ไม่แน่ใจใน

สัทธรรม. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ความเป็นผู้มีความสงสัย เคลือบแคลง ไม่
แน่ใจในสัทธรรม

เช่นนั้นเป็นสังขาร. ก็สังขารนั้น มีอะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็นเครื่องก่อให้เกิด
ขึ้น มีอะไรเป็น

กำเนิด มีอะไรเป็นแดนเกิด? ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังขารนั้น เกิดจากตัณหาที่
เกิดขึ้น แก่ปุณฺณ

ผู้มีได้สดับ ผู้อันความเสวยอารมณ์ที่เกิดแต่อวิชชาสัมผัสถูกต้อง. ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย ด้วย

ประการฉะนี้แล แม้สังขารนั้น ก็ไม่เที่ยง อันปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยเหตุเกิดขึ้น
แม้ตัณหานั้น

แม้เวทนานั้น แม้ผัสสะนั้น แม้วิชชานั้น ก็ไม่เที่ยง อันปัจจัยปรุงแต่ง อาศัย
เหตุเกิดนั้น.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลแม้อู้อย่างนี้ เห็นอยู่อย่างนี้ อาสวะทั้งหลาย
ย่อมสิ้นไปโดย
ลำดับ.

จบ สูตรที่ ๙.

๑๐. ปุณณมสูตร

ว่าด้วยอุปาทานชั้นที่ ๕

[๑๘๒] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ มิคารมาตุประสาท ใน
พระวิหาร

บุพพาราม ใกล้พระนครสาวัตถี พร้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์เป็นอันมาก. ก็ใน
สมัยนั้นแล ในคืน

วันอุโบสถขึ้น ๑๕ ค่ำ เป็นวันเพ็ญ มีพระจันทร์เต็มดวง พระผู้มีพระภาค อัน
ภิกษุสงฆ์ห้อม

ล้อมแล้ว ประทับนั่งอยู่ในที่แจ้ง.

[๑๘๓] ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่งลุกจากอาสนะ ทำผ้าอุตตราสงฆ์เฉียงปาข้าง
หนึ่งแล้ว

ประนมมือไปทางพระผู้มีพระภาคเจ้า ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ ข้า-

*พระองค์จะพึงทูลถามเหตุประการหนึ่ง กะพระผู้มีพระภาค ถ้าพระผู้มีพระ
ภาคทรงประทานโอกาส

ที่จะพยากรณ์ปัญหา แก่ข้าพระองค์. พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรภิกษุ
ถ้าเช่นนั้นเธอจง

นั่ง ณ อาสนะของตนแล้ว ถามปัญหาที่เธอมุ่งจำนงเกิด ภิกษุนั้น รับพระดำรัส
ของพระผู้มี

พระภาคแล้วนั่ง ณ อาสนะของตน ทูลถามปัญหาพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ

อุปาทานชั้นที่ ๕ ได้แก่อุปาทานชั้นที่คือรูป อุปาทานชั้นที่คือเวทนา อุปาทาน
ชั้นที่คือสัญญา

อุปาทานชั้นที่คือสังขาร อุปาทานชั้นที่คือวิญญาณ เหล่านี้ ใช่ไหม พระเจ้าข้า?

พ. ดูกรภิกษุ อุปาทานชั้นที่ ๕ ได้แก่อุปาทานชั้นที่ คือ รูป เวทนา สัญญา
สังขาร

วิญญาณ เหล่านี้แหละภิกษุ.

ว่าด้วยมูลแห่งอุปาทานชั้นที่ ๕

[๑๘๔] ภิกษุนั้น ชื่นชมอนุโมทนาภาษิตของพระผู้มีพระภาคว่า ดีแล้ว
พระเจ้าข้า แล้ว

ได้ทูลถามปัญหาที่ยิ่งขึ้นไปว่า อุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้แล มีอะไรเป็นมูลเหตุ พระเจ้าข้า?

พ. ดูกกริกษุ อุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้แล มีฉันทะเป็นมูลเหตุ ฯลฯ

ภิก. อุปาทานก็อันนั้น และอุปาทานชั้น ๕ ก็อันนั้น หรือว่าอุปาทานอื่น จากอุปาทาน-

*ชั้น ๕ พระเจ้าข้า?

พ. ดูกกริกษุ อุปาทานก็อันนั้น และอุปาทานชั้น ๕ ก็อันนั้น ห้ามได้ และอุปาทาน

อื่นจากอุปาทานชั้น ๕ ก็ห้ามได้ แต่ฉันทราคะในอุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้เป็นตัวอุปาทาน

ว่าด้วยฉันทราคะในอุปาทานชั้น ๕

[๑๘๕] ภิกษุ นั้น ชื่นชมอนุโมทนาภาษิตของผู้มีพระภาคว่า ดีแล้วพระเจ้าข้า แล้วได้

ทูลถามปัญหาที่ยิ่งขึ้นไปว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ฉันทราคะในอุปาทานชั้น ๕ แตกต่างกัน

หรือ? พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ต่างกันภิกษุ ดังนี้แล้ว ได้ตรัสต่อไปว่า ดูกกริกษุ

บุคคลบางคนในโลกนี้ มีความปรารถนาอย่างนี้ว่า ในอนาคตกาล ขอเราพึงมีรูปเช่นนั้น พึงมี

เวทนาเช่นนั้น พึงมีสัญญาเช่นนั้น พึงมีสังขารเช่นนั้น พึงมีวิญญาณเช่นนั้น. ดูกกริกษุ ฉันทราคะ

ในอุปาทานชั้น ๕ ต่างกันด้วยประการฉะนี้แล.

ว่าด้วยเหตุที่เรียกว่าชั้น

[๑๘๖] ภิกษุ นั้น ชื่นชมอนุโมทนาภาษิตของพระผู้มีพระภาคว่า ดีแล้วพระเจ้าข้า

แล้วได้ทูลถามปัญหาที่ยิ่งขึ้นไปว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ ชั้น จึงชื่อว่า

ชั้น?

พ. ดูกกริกษุ รูปร่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน เป็น

ภายในก็ดี ภายนอกก็ดี หยาบก็ดี ละเอียดก็ดี เลวก็ดี ประณีตก็ดี มีในที่ไกลก็ดี ในที่ใกล้

ก็ดี นี่เรียกว่ารูปชั้น เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง ฯลฯ นี่เรียกว่าเวทนาชั้น สัญญาอย่างใดอย่าง

หนึ่ง ฯลฯ นี้เรียกว่าสัญญาชั้นธ สัณฑารอย่างใดอย่างหนึ่ง ฯลฯ นี้เรียกว่า
สัณฑารชั้นธ วิญญาน
อย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน เป็นภายในก็ดี
ภายนอกก็ดี หยาบก็ดี
ละเอียดก็ดี เลวกัฏฐิ ประณีตกัฏฐิ มีในที่ไกลกัฏฐิ ในที่ใกล้กัฏฐิ นี้เรียกว่า
วิญญานชั้นธ. ดูกรภิกษุ
ด้วยเหตุมีประมาณเท่านั้นแล ชั้นธจึงชื่อว่าชั้นธ.

ว่าด้วยเหตุปัจจัยแห่งชั้นธ ๕

[๑๘๗] ภิกษุนั้น ขึ้นชมอนุโมทนาภาษิตของพระผู้มีพระภาคว่า ดีแล้ว
พระเจ้าข้า แล้ว
ได้ทูลถามปัญหาที่ยิ่งขึ้นไปว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุเป็น
ปัจจัยทำให้รูปชั้นธ

เวทนาชั้นธ สัญญาชั้นธ สัณฑารชั้นธ วิญญานชั้นธ ปรากฏ?

พ. ดูกรภิกษุ มหาภูตรูป ๔ แล เป็นเหตุเป็นปัจจัยทำให้รูปชั้นธปรากฏ.
ผัสสะ เป็น

เหตุเป็นปัจจัยทำให้เวทนาชั้นธปรากฏ. ผัสสะ เป็นเหตุเป็นปัจจัย ทำให้
สัญญาชั้นธปรากฏ.

ผัสสะ เป็นเหตุเป็นปัจจัยทำให้สัณฑารชั้นธปรากฏ. นามรูปเป็นเหตุเป็นปัจจัย
ทำให้วิญญานชั้นธ
ปรากฏ.

ว่าด้วยเหตุเกิดสัณฑารกัฏฐิ

[๑๘๘] ภิกษุนั้น ขึ้นชมอนุโมทนาภาษิตของพระผู้มีพระภาคว่า ดีแล้ว
พระเจ้าข้า แล้ว

ได้ทูลถามปัญหาที่ยิ่งขึ้นไปว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สัณฑารกัฏฐิมีได้อย่างไร
หนอ?

พ. ดูกรภิกษุ บุคคลในโลกนี้ ผู้ยังมีได้สดับ เป็นผู้ไม่ได้เห็นพระอริยเจ้า
ไม่ฉลาด

ในอริยธรรม ไม่ได้รับแนะนำในอริยธรรม เป็นผู้ไม่ได้เห็นสัตบุรุษ ไม่ฉลาด
ในสัปปริสธรรม

ไม่ได้รับแนะนำในสัปปริสธรรม ย่อมเห็นรูปโดยความเป็นตน ย่อมเห็นตนมี
รูป ย่อมเห็นรูป

ในตน ย่อมเห็นตนในรูป ย่อมเห็นเวทนา โดยความเป็นตน ย่อมเห็นตนมี
เวทนา ย่อมเห็น

เวทนาในตน ย่อมเห็นตนในเวทนา ย่อมเห็นสัญญา โดยความเป็นตน ย่อม
เห็นตนมีสัญญา

ย่อมเห็นสัญญาในตน ย่อมเห็นตนในสัญญา ย่อมเห็นสังขาร โดยความเป็นตน ย่อมเห็น

ตนมีสังขาร ย่อมเห็นสังขารในตน ย่อมเห็นตนในสังขาร ย่อมเห็นวิญญูญาณ โดยความเป็นตน

ย่อมเห็นตนมีวิญญูญาณ ย่อมเห็นวิญญูญาณในตน ย่อมเห็นตนในวิญญูญาณ.

ดูกรภิกษุ สักกาย-

*ทักขิณีมีได้ด้วยอาการเช่นนี้แล.

ว่าด้วยเหตุจะไม่มีสักกายทักขิณี

[๑๘๙] ภิกษุ นั้น ขึ้นชมอนุโมทนาภาษิตของพระผู้มีพระภาคว่า ดีแล้ว พระเจ้าข้า

แล้วได้ทูลถามปัญหาที่ยิ่งขึ้นไปว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สักกายทักขิณีย่อมไม่มีได้อย่างไร?

พ. ดูกรภิกษุ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ผู้ได้สดับแล้ว เป็นผู้ได้เห็นพระอริยเจ้า

ฉลาดในอริยธรรม ได้รับแนะนำแล้วเป็นอย่างดีในอริยธรรม เป็นผู้ได้เห็น สัตบุรุษ ฉลาดใน

สัพปุริสธรรม ได้รับแนะนำแล้วเป็นอย่างดีในสัพปุริสธรรม ย่อมไม่เห็นรูป โดยความเป็นตน

ไม่เห็นตนมีรูป ไม่เห็นรูปในตน หรือไม่เห็นตนในรูป ย่อมไม่เห็นเวทนา โดยความเป็นตน

ไม่เห็นตนมีเวทนา ไม่เห็นเวทนาในตน หรือไม่เห็นตนในเวทนา ย่อมไม่เห็นสัญญา โดยความ

เป็นตน ไม่เห็นตนมีสัญญา ไม่เห็นสัญญาในตน หรือไม่เห็นตนในสัญญา ย่อมไม่เห็นสังขาร

โดยความเป็นตน ไม่เห็นตนมีสังขาร ไม่เห็นสังขารมีในตน หรือไม่เห็นตนในสังขาร ย่อมไม่

เห็นวิญญูญาณ โดยความเป็นตน ไม่เห็นตนมีวิญญูญาณ ไม่เห็นวิญญูญาณในตน หรือไม่เห็นตนใน

วิญญูญาณ. ดูกรภิกษุ สักกายทักขิณีย่อมไม่มีด้วยอาการเช่นนี้แล.

ว่าด้วยคุณโทษและอุปายสลดออกแห่งอุปาทานชั้นนี้

[๑๙๐] ภิกษุ นั้น ขึ้นชมอนุโมทนาภาษิตของพระผู้มีพระภาคว่า ดีแล้ว พระเจ้าข้า แล้ว

ได้ทูลถามปัญหาที่ยิ่งขึ้นไปว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นคุณ เป็นโทษ เป็นเครื่อง

สลดออก แห่งรูป แห่งเวทนา แห่งสัญญา แห่งสังขาร แห่งวิญญูญาณ?

พ. ดุกรภิกขุ สุขโสมนัส อาศัยรูปเกิดขึ้น นี่เป็นคุณแห่งรูป รูปไม่เที่ยง เป็นทุกข์

มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา นี่เป็นโทษแห่งรูป การกำจัดฉันทราคะ การละฉันทราคะในรูป

เสียได้ นี่เป็นเครื่องสลัดออกแห่งรูป สุขโสมนัส อาศัยเวทนาเกิดขึ้น ฯลฯ อาศัยสัญญาเกิด

ขึ้น ฯลฯ อาศัยสังขารเกิดขึ้น อาศัยวิญญาณเกิดขึ้น นี่เป็นคุณแห่งวิญญาณ วิญญาณไม่เที่ยง

เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา นี่เป็นโทษแห่งวิญญาณ. การกำจัดฉันทราคะ

การละฉันทราคะในวิญญาณเสียได้ นี่เป็นเครื่องสลัดออกแห่งวิญญาณ.

ว่าด้วยการไม่มีมือหังการมมังกการและมานานุสัย

[๑๔๑] ภิกษุ นั้น ชื่นชมอนุโมทนาภาษิตของพระผู้มีพระภาคว่า ดีแล้ว พระเจ้าข้า แล้ว

ได้ทูลถามปัญหาที่ยิ่งขึ้นไปอีกว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อบุคคลรู้อยู่ อย่างไร เห็นอยู่อย่างไร

จึงจะไม่มีมือหังการ มมังกการ และมานานุสัย ในกายที่มีวิญญาณนี้ และใน สรรพนิมิตภายนอก?

พ. ดุกรภิกขุ รูปร่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน เป็นภายใน

กัฏฐิ กายนอกกัฏฐิ หยาบกัฏฐิ ละเอียดกัฏฐิ เลวกัฏฐิ ประณีตกัฏฐิ มีในที่ไกลกัฏฐิ ในที่ ใกล้กัฏฐิ

อริยสาวกย่อมพิจารณาเห็นรูปทั้งหมดนั้น ด้วยปัญญาอันชอบ ตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่น

ไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา. เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง สัญญาอย่างใด

อย่างหนึ่ง สังขารอย่างใดอย่างหนึ่ง วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และ

ปัจจุบัน เป็นภายในกัฏฐิ กายนอกกัฏฐิ หยาบกัฏฐิ ละเอียดกัฏฐิ เลวกัฏฐิ ประณีตกัฏฐิ มีในที่ไกล

กัฏฐิ ในที่ใกล้กัฏฐิ อริยสาวกย่อมพิจารณาเห็นวิญญาณทั้งหมดนั้น ด้วยปัญญาอันชอบ ตามความ

เป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา.

ดุกรภิกขุ เมื่อบุคคล

รู้อยู่อย่างนี้ เห็นอยู่อย่างนี้แล จึงจะไม่มีอหังการ มมังการ และมานานุสัย ใน
กายที่มีวิญญานนี้
และสรรพนิตกายนอก.

ว่าด้วยกรรมที่อนัตตากระทำจะถูกต้องอัตตา

[๑๙๒] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่ง ได้เกิดความปริวิตกแห่งใจขึ้นว่า
ท่านผู้เจริญ

ทั้งหลาย ได้ยินว่า ด้วยประการดังนี้แล รูปเป็นอนัตตา เวทนา สัญญา สังขาร
วิญญาน เป็น

อนัตตา กรรมที่อนัตตากระทำ จักถูกต้องอนัตตาคือกรรมได้อย่างไร? ครั้น
นั้นแล พระผู้มีพระภาค

ทรงทราบความปริวิตกแห่งใจของภิกษุนั้นด้วยพระทัยแล้ว ได้ตรัสเรียกภิกษุ
ทั้งหลายมาตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่โหมฆบุรุษบางคน ในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ตกอยู่ใน
อำนาจอวิชชา มีใจถูกตัณหา

ครอบงำ จะพึงสำคัญสัตตสุตสนัน ว่าเป็นคำสอนที่ควรคิดให้ตระหนักว่า ท่านผู้
เจริญทั้งหลาย

ได้ยินว่า ด้วยประการดังนี้แล รูปเป็นอนัตตา เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาน
เป็นอนัตตา

กรรมที่อนัตตากระทำ จักถูกต้องอัตตาคือกรรมได้อย่างไร? นี่เป็นฐานะที่จะมี
ได้. ดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย เธอทั้งหลาย อันเราได้แนะนำไว้แล้ว ด้วยการทวนถามในธรรม
นั้นๆ ในบาลีประเทศ

นั้นๆ จะสำคัญความชื่อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง? ภิกษุเหล่านั้น
กราบทูลว่า ไม่เที่ยง

พระเจ้าข้า.

พ. เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาน เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ควรหรือหนอ
ที่จะตาม

เห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา?

ภ. ไม่ควรเห็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เพราะเหตุนั้นแล ฯลฯ อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ
ย่อมทราบ

ขัดว่า ฯลฯ กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี ฉะนั้นแล.

จบ สูตรที่ ๑๐.

จบ ขัชนิยวรรคที่ ๓.

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อัสสาทสูตร	๖. สีหสูตร
๒. สมุทฺยสูตร ๑	๗. ขัชนิยสูตร
๓. สมุทฺยสูตร ๒	๘. ปิณโทลยสูตร
๔. อรหันตสูตรที่ ๑	๙. ปาลิเลยกสูตร
๕. อรหันตสูตรที่ ๒	๑๐. ปุณณมสูตร.

เถรวรรคที่ ๔

๑. อานันทสูตร

ว่าด้วยปัจจัยให้มีและไม่ให้มีตัณหามานะทิฏฐิ

[๑๔๓] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิก-

*เศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี. ณ ที่นั้นแล ท่านพระอานนทเถระเรียกภิกษุ
ทั้งหลายมาแล้วกล่าว

ว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย. ภิกษุเหล่านั้น รับคำท่านพระอานนท์แล้ว. ท่านพระ
อานนท์ จึงได้

กล่าวว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ท่านพระปุณณมันตานีบุตร มีอุปการะมากแก่
พวกเราเหล่าภิกษุใหม่

ท่านกล่าวสอนพวกเราด้วยโอวาทอย่างนี้ว่า ดูกรท่านอานนท์ เพราะถ้อยคำ
จึงมีตัณหา มานะ

ทิฏฐิว่า เป็นเรา เพราะไม่ถ้อยคำ จึงไม่มีตัณหา มานะ ทิฏฐิว่า เป็นเรา. เพราะ
ถ้อยคำ อะไร

จึงมีตัณหา มานะ ทิฏฐิว่า เป็นเรา เพราะไม่ถ้อยคำอะไร จึงไม่มีตัณหา มานะ
ทิฏฐิว่า เป็นเรา.

เพราะถ้อยคำรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ จึงมีตัณหา มานะ ทิฏฐิว่า
เป็นเรา

เพราะไม่ถ้อยคำรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ จึงไม่มีตัณหา มานะ
ทิฏฐิว่า เป็น

เรา. ดูกรท่านอานนท์ เปรียบเสมือนสตรีหรือบุรุษรุ่นหนุ่มรุ่นสาว มีนิสัยชอบ
แต่งตัว สองดู

เงาหน้าของตน ที่กระจกหรือที่ภาชนะน้ำ อันใสบริสุทธิ์ผุดผ่อง เพราะยึดถือ
จึงเห็น เพราะ

ไม่ยึดถือจึงไม่เห็นนั้นใด. ดูกรท่านอานนท์ เพราะถือมั่นรูป เวทนา สัญญา
สังขาร วิญญาณ

จึงมีตัณหา มานะ ทิฏฐิว่า เป็นเรา เพราะไม่ถือมั่นรูป เวทนา สัญญา สังขาร
วิญญาณ

จึงไม่มีตัณหา มานะ ทิฏฐิว่า เป็นเรา ฉะนั้นเหมือนกันแล. ดูกรท่านอานนท์
ท่านจะสำคัญ

ความข้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

อ. ไม่เที่ยง อาวุโส.

ป. เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

อ. ไม่เที่ยง อาวุโส ฯลฯ

ป. เพราะเหตุนี้แล อริยสาวกผู้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ฯลฯ
ก็จ้อง

เพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี. (โดยเหตุนี้แล ข้าพเจ้าจึงกล่าวว่า) ดูกรอาวุโส
ท่านพระปุลณ-

*มณฑานิบุตร เป็นผู้มีอุปการะมาก แก่พวกเราเหล่าภิกษุใหม่ ท่านสอนพวก
เราด้วยโอวาทนี้ ก็

เราได้ตรัสรู้ธรรม เพราะฟังธรรมเทศนานี้ ของท่านพระปุลณมณฑานิบุตร.

จบ สูตรที่ ๑.

๒. ตีสสสูตร

ว่าด้วยปัจจัยให้เกิดและไม่ให้เกิดโสกะ

[๑๔๔] พระนครสาวัตถิ ฯลฯ ก็สมัยนั้น ท่านพระตีสสะซึ่งเป็นโอรสของ
พระปิตุจนา

ของพระผู้มีพระภาค บอกแก่ภิกษุหลายรูปอย่างนี้ว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย กาย
ของข้าพเจ้า เป็น

ดูจภาระอันหนักโดยแท้ แม้ทิศทั้งหลายไม่ปรากฏแก่ข้าพเจ้า แม้ธรรม
ทั้งหลาย ไม่แจ่มแจ้งแก่

ข้าพเจ้า ถิ่นมิตถะ ย่อมครอบงำจิตของข้าพเจ้าอยู่ ข้าพเจ้าไม่ยินดีประพฤติ
พรหมจรรย์ และ

ความสงสัยในธรรมทั้งหลาย ย่อมเกิดมีแก่ข้าพเจ้า.

[๑๔๕] ครั้งนั้นแล ภิกษุหลายรูป พากันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่
ประทับ ถวาย

บังคมแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. ครั้นแล้วจึงกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์
ผู้เจริญ ท่าน

ติสสะผู้เป็นโอรสของปิตุจฉาของพระผู้มีพระภาค บอกแก่ภิกษุหลายรูปว่า
อาวุโสทั้งหลาย กาย

ของข้าพเจ้า เป็นคุณภาระอันหนักโดยแท้ แม้ทิศทั้งหลาย ย่อมไม่ปรากฏแก่
ข้าพเจ้า แม้ธรรม

ทั้งหลาย ก็ไม่แจ่มแจ้งแก่ข้าพเจ้า ถิ่นมิทธะ ย่อมครอบงำจิตของข้าพเจ้า
ข้าพเจ้าไม่ยินดีประพฤติ

พรหมจรรย์ และความสงสัยในธรรมทั้งหลาย ย่อมเกิดมีแก่ข้าพเจ้า. ครั้น
นั้นแล พระผู้มีพระภาค

ตรัสเรียกภิกษุรูปหนึ่งมาแล้ว รับสั่งว่า ดูกรภิกษุ เธอจงไปเรียกติสสภิกษุตาม
คำของเราว่า ท่าน

ติสสะ พระศาสดารับสั่งให้หาท่าน ภิกษุนั้นรับพระดำรัสแล้ว เข้าไปหาท่านติส
สะถึงที่อยู่แล้ว

บอกแก่ท่านติสสะอย่างนี้ว่า ท่านติสสะ พระศาสดารับสั่งให้หาท่าน. ท่าน
พระติสสะรับคำภิกษุ

นั้นแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ ที่ควร
ส่วนข้างหนึ่ง.

ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามท่านพระติสสะว่า ดูกรติสสะ ทราบว่า
เธอได้บอกแก่

ภิกษุหลายรูปว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย กายของข้าพเจ้า เป็นคุณภาระอันหนัก
โดยแท้ ฯลฯ และ

ความสงสัยในธรรมทั้งหลาย ย่อมเกิดมีแก่ข้าพเจ้า จริงหรือ? ท่านพระติสสะ
กราบทูลว่า จริง

อย่างนั้นพระเจ้าข้า.

พ. ดูกรติสสะ เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน โสกะ ปริเทวะ ทุกข์
โทมนัส

และอุปายาส ย่อมบังเกิดแก่บุคคลผู้ไม่ปราศจากความกำหนัด ความพอใจ
ความรักใคร่ ความ

กระหาย ความเร้าร้อน ความทะเยอทะยานในรูป เพราะความที่รูปนั้น
แปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป

ใช่ไหม?

ต. ใช่ พระเจ้าข้า.

พ. ดีละๆ ติสสะ ก็ข้อนี้ย่อมเป็นอย่างนี้ สำหรับบุคคลผู้ไม่ปราศจากความ
กำหนัดใน

รูป. ดูกรติสสะ เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน โสกะ ปริเทวะ ทุกข์
โทมนัสและอุปายาส

ย่อมเกิดขึ้นแก่บุคคลผู้ไม่ปราศจากความกำหนัด ความพอใจ ความรักใคร่
ความกระหาย ความ

เร้าร้อน ความทะเยอทะยาน ในเวทนา ในสัญญา ในสังขาร ในวิญญาน
เพราะวิญญาน

นั้นแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป ใช่ไหม?

ต. ใช่ พระเจ้าข้า.

พ. ดีละๆ ติสสะ ก็ข้อนี้ย่อมเป็นอย่างนี้ สำหรับบุคคลผู้ยังไม่ปราศจาก
ความกำหนัด

ในวิญญาน.

[๑๔๖] พ. ดูกรติสสะ เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน โสกะ ปริเทวะ
ทุกข์

โถมหนัสนและอุปายาส ย่อมเกิดขึ้นแก่บุคคลผู้ปราศจากความกำหนัด ความ
พอใจ ความรักใคร่

ความกระหาย ความเร้าร้อน ความทะเยอทะยานในรูป เวทนา สัญญา สังขาร
วิญญาน

เพราะความที่วิญญานแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป ใช่ไหม?

ต. ไม่ใช่อย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พ. ดีละๆ ติสสะ ก็ข้อนี้ย่อมเป็นอย่างนี้ สำหรับบุคคลผู้ปราศจากความ
กำหนัดใน

วิญญาน. ดูกรติสสะ เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยงหรือไม่
เที่ยง?

ต. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า ฯลฯ

พ. เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาน เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ต. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า ฯลฯ

พ. เพราะเหตุนั้นแล ติสสะ อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ
กิจอื่น

เพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มีอีก.

[๑๔๗] พ. ดูกรติสสะ เปรียบเหมือน มีบุรุษ ๒ คน คนหนึ่งไม่ฉลาดใน
หนทาง

คนหนึ่งฉลาดในหนทาง บุรุษคนที่ไม่ฉลาดในหนทางนั้น จึงถามทางบุรุษผู้
ฉลาดในหนทาง บุรุษ

ผู้ฉลาดในหนทางนั้น พึงบอกอย่างนี้ว่า ดูกรบุรุษผู้เจริญ ท่านจงไปตามทางนี้
แหละสักครู่หนึ่ง

แล้ว จักพบทาง ๒ แพร่ง ในทาง ๒ แพร่งนั้น ท่านจงละทางซ้ายเสีย ถือเอา
ทางขวาไปตาม

ทางนั้นสักครู่หนึ่งแล้ว จักพบราวป่าอันทึบ ท่านจงไปตามนั้นสักพักหนึ่งแล้ว
จักพบที่กลุ่มใหญ่

มีเปือกตม จงไปตามทางนั้นสักครู่หนึ่งแล้ว จักพบหนองบึง จงไปตามทางนั้น
สักครู่หนึ่งแล้ว

จักพบภูมิภาควรรณารบริน. ดูกรตีสสะ เรากระทำอุปมานี้แล เพื่อให้เข้าใจ
เนื้อความ ในข้อนี้มี

อธิบายอย่างนี้. คำว่าบุรุษผู้ไม่ฉลาดในหนทางนี้แล เป็นชื่อแห่งปุถุชน. คำว่า
บุรุษผู้ฉลาดใน

หนทางนี้แล เป็นชื่อแห่งตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า. คำว่าทาง ๒ แพร่ง
นี้แล เป็นชื่อแห่ง

วิจิกิจฉา. คำว่าทางซ้ายนี้แล เป็นชื่อแห่งมรรคผิดอันประกอบด้วยองค์ ๘ คือ
มิจฉาทิฏฐิ ฯลฯ

มิจฉาสมมติ. คำว่าทางขวานี้แล เป็นชื่อแห่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘
คือ สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ

สัมมาสมมติ. คำว่าราวป่าอันทึบนี้แล เป็นชื่อแห่งอวิชชา. คำว่าที่กลุ่มใหญ่มี
เปือกตมนี้แล

เป็นชื่อแห่งกามทั้งหลาย. คำว่าหนองบึงนี้แล เป็นชื่อแห่งความโกรธและ
ความคับแค้น. คำว่า

ภูมิภาควรรณารบรินนี้แล เป็นชื่อแห่งนิพพาน. เธอจงยินดีเกิด ตีสสะ เธอจง
ยินดีเกิด ตีสสะ

ตามโอวาทของเราตามความอนุเคราะห์ของเรา ตามคำปราศรัยของเรา พระผู้มี
พระภาคได้ตรัส

พระพุทธพจน์นี้แล้ว ท่านพระตีสสะปลื้มใจ ชื่นชม พระภาสิตของพระผู้มีพระ
ภาคดังนี้แล.

จบ สูตรที่ ๒.

๑. ยมกสูตร

ว่าด้วยพระชีณาสพตายแล้วสุญหรือไม

[๑๔๘] สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตร อยู่ที่พระวิหารเชตวัน อารามของท่าน
อนาถ-

*ปิณฑิกเศรษฐี ไกล่พระนครสาวัตถิ. ก็โดยสมัยนั้นแล ยมกภิกษุเกิดทิฏฐิอัน
ชั่วช้าเห็นปานนี้ว่า

เราย่อมรู้ทั่วถึงธรรม ตามที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้วว่า พระชีณาสพเมื่อ
ตายไปแล้ว

ย่อมขาดสุญ ย่อมพินาศ ย่อมไม่เกิดอีก. ภิกษุหลายรูป ได้ฟังแล้วว่า ได้ยินว่า
ยมกภิกษุเกิด

ทิวฏฐิอันชั่วช้าเป็นปานนี้ว่า เรารู้ทั่วถึงธรรม ตามที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้วว่า พระชีณาสพ

เมื่อตายไปแล้ว ย่อมขาดสูญ ย่อมพินาศ ย่อมไม่เกิดอีก. ครั้นนั้น ภิกษุเหล่านั้น จึงพากัน

เข้าไปหาท่านยมกภิกษุถึงที่อยู่ ได้สนทนาปราศรัยกับท่านยมกภิกษุ ครั้นผ่านการสนทนาปราศรัย

ชวนให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. ครั้นแล้ว จึงถามท่านยมกภิกษุว่า

ดูกรท่านยมกะ ทราบว่า ท่านเกิดทิวฏฐิอันชั่วช้า เห็นปานนี้ว่า เรารู้ว่าทั่วถึงธรรม ตามที่พระผู้มี-

*พระภาคทรงแสดงแล้วว่า พระชีณาสพเมื่อตายไปแล้ว ย่อมขาดสูญ ย่อมพินาศ ย่อมไม่เกิดอีก

จริงหรือ? ท่านยมกะกล่าวว่า อย่างนั้น อาวุโส.

ภิก. ดูกรอาวุโสยมกะ ท่านอย่าได้พูดอย่างนั้น อย่าได้กล่าวต่อพระผู้มีพระภาค เพราะ

การกล่าวต่อพระผู้มีพระภาคไม่ดีเลย เพราะพระผู้มีพระภาคไม่พึงตรัสตอบอย่างนี้ว่า พระชีณาสพเมื่อ

ตายไปแล้ว ย่อมขาดสูญ ย่อมพินาศ ย่อมไม่เกิดอีก.

ท่านยมกะ เมื่อถูกภิกษุเหล่านั้นกล่าวแหม้อย่างนี้ ยังขึ้นกล่าวถือทิวฏฐิอันชั่วช้านั้น อย่าง

หนักแน่นอย่างนั้นว่า เรารู้ทั่วถึงธรรม ตามที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้วว่า พระชีณาสพเมื่อ

ตายไปแล้ว ย่อมขาดสูญ ย่อมพินาศ ย่อมไม่เกิดอีก.

ภิกษุเหล่านั้น ย่อมไม่อาจเพื่อยังท่านยมกะ ให้ถอนทิวฏฐิอันชั่วช้านั้นได้ จึงลุกจาก

อาสนะ เข้าไปหาท่านพระสารีบุตรจนถึงที่อยู่ ครั้นแล้ว จึงกล่าวกะท่านพระสารีบุตรว่า ข้าแต่

ท่านสารีบุตร ยมกภิกษุเกิดทิวฏฐิอันชั่วช้าเห็นปานนี้ว่า เรารู้ทั่วถึงธรรม ตามที่พระผู้มีพระภาค

ทรงแสดงแล้วว่า พระชีณาสพเมื่อตายไปแล้ว ย่อมขาดสูญ ย่อมพินาศ ย่อมไม่เกิดอีก ขอ

โอกาสนิมนต์ท่านพระสารีบุตรไปหายมกภิกษุถึงที่อยู่ เพื่ออนุเคราะห์เกิด.

ท่านพระสารีบุตรรับ

นิมนต์โดยดุษณีภาพ.

[๑๙๙] ครั้งนั้น เวลาเย็น ท่านพระสารีบุตรออกจากที่พักผ่อนแล้วเข้าไปหาท่านยมกะ

ถึงที่อยู่ ได้สนทนาปราศรัยกับท่านยมกะ ครั้นผ่านการสนทนาปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว

จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ถามท่านยมกะว่า ดูกรอาวุโสยมกะ ทราบว่า ท่านเกิด

ทิฏฐิอันชั่วช้าเห็นปานนี้ว่า เรารู้ทั่วถึงธรรม ตามที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้วว่า พระชีณาสพ

เมื่อตายไปแล้ว ย่อมขาดสูญ ย่อมพินาศ ย่อมไม่เกิดอีก ดังนี้ จริงหรือ? ท่านยมกะตอบว่า

อย่างนั้นแล ท่านสารีบุตร.

สา. ดูกรท่านยมกะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ย. ไม่เที่ยง ท่าน ฯลฯ

สา. เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ย. ไม่เที่ยง ท่าน ฯลฯ

สา. เพราะเหตุนี้แล ยมกะ พระอริยสาวกผู้ใดดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ

รู้ชัดว่า ฯลฯ กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มีอีก.

[๒๐๐] สา. ดูกรท่านยมกะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ท่านเห็นรูปว่าเป็น

สัตว์เป็นบุคคลหรือ?

ย. ไม่ใช่อย่างนั้น ท่าน.

สา. ท่านเห็นเวทนาว่าสัตว์เป็นบุคคลหรือ?

ย. ไม่ใช่อย่างนั้น ท่าน.

สา. ท่านเห็นสัญญาว่าเป็นสัตว์เป็นบุคคลหรือ?

ย. ไม่ใช่อย่างนั้น ท่าน.

สา. ท่านเห็นสังขารว่าเป็นสัตว์เป็นบุคคลหรือ?

ย. ไม่ใช่อย่างนั้น ท่าน.

สา. ท่านเห็นวิญญาณว่าเป็นสัตว์เป็นบุคคลหรือ?

ย. ไม่ใช่อย่างนั้น ท่าน.

[๒๐๑] สา. ดูกรท่านยมกะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ท่านเห็นว่า สัตว์บุคคล

มีในรูปหรือ?

ย. ไม่ใช่อย่างนั้น ท่าน.

สา. ท่านเห็นว่าสัตว์บุคคลอื่นจากรูปหรือ?

ย. ไม่ใช่อย่างนั้น ท่าน.

สา. ท่านเห็นว่าสัตว์บุคคลมีในเวทนาหรือ?

ย. ไม่ใช่อย่างนั้น ท่าน.

สา. ท่านเห็นว่าสัตว์บุคคลอื่นจากเวทนาหรือ?

ย. ไม่ใช่อย่างนั้น ท่าน.

สา. ท่านเห็นว่าสัตว์บุคคลมีในสัญญาหรือ?

ย. ไม่ใช่อย่างนั้น ท่าน.

สา. ท่านเห็นว่าสัตว์บุคคลมีในสังขารหรือ?

ย. ไม่ใช่อย่างนั้น ท่าน.

สา. ท่านเห็นว่าสัตว์บุคคลอื่นจากสังขารหรือ?

ย. ไม่ใช่อย่างนั้น ท่าน.

สา. ท่านเห็นว่าสัตว์บุคคลมีในวิญญาณหรือ?

ย. ไม่ใช่อย่างนั้น ท่าน.

สา. ท่านเห็นว่าสัตว์บุคคลอื่นจากวิญญาณหรือ?

ย. ไม่ใช่อย่างนั้น ท่าน.

[๒๐๒] สา. ดูกรยมกะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ท่านเห็นรูป
เวทนา

สัญญา สังขาร วิญญาณ ว่าเป็นสัตว์บุคคลหรือ?

ย. ไม่ใช่อย่างนั้น ท่าน.

[๒๐๓] สา. ดูกรท่านยมกะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ท่านเห็นว่า
สัตว์

บุคคลนี้นั้นไม่มีรูป ไม่มีเวทนา ไม่มีสัญญา ไม่มีสังขาร ไม่มีวิญญาณ หรือ?

ย. ไม่ใช่อย่างนั้น ท่าน.

สา. ดูกรท่านยมกะ ก็โดยที่จริง โดยที่แท้ ท่านจะค้นหาสัตว์บุคคลในชั้น
๕ เหล่านี้

ในปัจจุบันไม่ได้เลย ควรแลหรือที่ท่านจะยืนยันว่า เรารู้ทั่วถึงธรรม ตามที่
พระผู้มีพระภาค

ทรงแสดงแล้วว่า พระชินาสพเมื่อตายไปแล้ว ย่อมขาดสูญ ย่อมพินาศ ย่อม
ไม่เกิดอีก.

ย. ข้าแต่ท่านพระสารีบุตร เมื่อก่อนผมไม่รู้อย่างนี้ จึงได้เกิดทวิฏฐิอันชั่วช้า
อย่างนั้น แต่

เดี๋ยวนี้ ผมละทวิฏฐิอันชั่วช้านั้นได้แล้ว และผมก็ได้บรรลุธรรมแล้วเพราะฟัง
ธรรมเทศนาอันนี้ ของ

ท่านพระสารีบุตร.

[๒๐๔] สก. ดูกรท่านยมกะ ถ้าชนทั้งหลาย พึงถามท่านอย่างนี้ว่า ท่านยมกะ ภิกษุ

ผู้ที่เป็นพระอรหันตชินาสพ เมื่อตายไปแล้ว ย่อมเป็นอะไร ท่านถูกถามอย่างนั้น จะพึงกล่าวแก่

ว่าอย่างไร?

ย. ข้าแต่ท่านสารีบุตร ถ้าเขาถามอย่างนั้น ผมพึงกล่าวแก้อย่างนี้ว่ารูปแล ไม่เที่ยง สิ่ง

ใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นดับไปแล้ว ถึงแล้วซึ่งการตั้งอยู่ไม่ได้ เวทนา

สัญญา สังขาร วิญญาณไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นดับไป

แล้ว ถึงแล้วซึ่งการตั้งอยู่ไม่ได้ ข้าแต่ท่านสารีบุตร ผมถูกเขาถามอย่างนั้น พึงกล่าวแก้อย่างนี้.

[๒๐๕] สก. ดีละฯ ยมกะ ถ้าอย่างนั้น เราจักอุปมาให้ท่านฟัง เพื่อหยั่งรู้ความข้อ

นั้นให้ยิ่งๆ ขึ้น. ดูกรท่านยมกะ เปรียบเหมือนคฤหบดี หรือบุตรของคฤหบดีผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์

มาก มีโภคะมาก และเขารักษาตัวกวดขัน เกิดมีบุรุษคนหนึ่งประสงค์ความพินาศ ประสงค์ความ

ไม่เป็นประโยชน์ ประสงค์ความไม่ปลอดภัย อยากจะปลงชีวิตเขาเสีย เขาพึงมีความคิดอย่างนี้ว่า

คฤหบดีและบุตรคฤหบดีนี้ เป็นคนมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก และเขามีการรักษาอย่าง

กวดขัน การที่จะออกอาจปลงชีวิตนี้ ไม่ใช่เป็นการทำได้ง่ายเลย อย่างกระนั้นเลย เราพึงใช้อุบาย

ปลงชีวิต. บุรุษนั้น พึงเข้าไปหาคฤหบดีหรือบุตรคฤหบดีนั้นแล้ว พึงกล่าวอย่างนี้ว่า ผมขอเป็น

คนรับใช้ท่าน. คฤหบดีหรือบุตรคฤหบดีนั้น พึงรับบุรุษนั้นไว้ใช้ เขาพึงรับใช้เรียบร้อยดีทุกประการ

คือ มีปรกติตื่นก่อน นอนภายหลัง คอยฟังคำสั่ง ประพฤติให้เป็นทีพอใจ กล่าวแต่ว่าจาเป็นที่รัก

เราไม่.

ย. อย่างนั้น ท่าน.

[๒๐๖] สก. ดูกรท่านยมกะ ข้ออุปมานี้ฉันใด บุคคลผู้มีได้สดับ ไม่ได้เห็นพระอริยะ

ทั้งหลาย ไม่ฉลาดในอริยธรรม ไม่ได้รับแนะนำในอริยธรรม ไม่ได้เห็น
สัตบุรุษทั้งหลาย ไม่

ฉลาดในสัปปริสธรรม ไม่ได้รับแนะนำในสัปปริสธรรม ก็ฉันนั้นเหมือนกัน
ย่อมเห็นรูป โดย

ความเป็นตน ย่อมเห็นตนมีรูป ย่อมเห็นรูปในตน หรือย่อมเห็นตนในรูป
ย่อมเห็นเวทนา

โดยความเป็นตน ฯลฯ ย่อมเห็นสัญญา โดยความเป็นตน ฯลฯ ย่อมเห็น
สังขาร โดยความเป็นตน

ฯลฯ ย่อมเห็นวิญญูณ โดยความเป็นตน ย่อมเห็นตนมีวิญญูณ ย่อมเห็น
วิญญูณในตน หรือ

ย่อมเห็นตนในวิญญูณ. เขาย่อมไม่รู้ชัด ตามความเป็นจริงซึ่งรูป เวทนา
สัญญา สังขาร วิญญูณ

อันไม่เที่ยงว่า ไม่เที่ยง ย่อมไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งรูป เวทนา สัญญา
สังขาร วิญญูณ

อันเป็นทุกข์ว่า เป็นทุกข์ ย่อมไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งรูป เวทนา สัญญา
สังขาร วิญญูณ

อันเป็นอนัตตาว่า เป็นอนัตตา ย่อมไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งรูป เวทนา
สัญญา สังขาร

วิญญูณ อันปัจจัยปรุงแต่งว่า อันปัจจัยแต่ง ย่อมไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่ง
รูป เวทนา สัญญา

สังขาร วิญญูณ อันเป็นผู้ฆ่า ว่าเป็นผู้ฆ่า. เขาย่อมเข้าไปถือมั่น ยึดมั่น ซึ่งรูป
เวทนา สัญญา

สังขาร วิญญูณว่า เป็นตัวตนของเรา. อุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้ อันปุถุชนนั้น
เข้าไปถือมั่น ยึด

มั่นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อสิ่งมิใช่ประโยชน์เกื้อกูล เพื่อทุกข์ตลอดกาลนาน.

[๒๐๗] ดูกรท่านยมกะ ส่วนพระอริยสาวกผู้สดับแล้ว ได้เห็นพระอริยะ
ทั้งหลาย ฉลาด

ในอริยธรรม ได้รับแนะนำในอริยธรรมดีแล้ว ได้เห็นสัตบุรุษทั้งหลาย ฉลาด
ในสัปปริสธรรม

ได้รับแนะนำในสัปปริสธรรมดีแล้ว ย่อมไม่เห็นรูป โดยความเป็นตน ย่อมไม่
เห็นตนมีรูป ย่อม

ไม่เห็นรูปในตน หรือย่อมไม่เห็นตนในรูป ย่อมไม่เห็นเวทนา โดยความเป็น
ตน ฯลฯ ย่อมไม่

เห็นสัญญา โดยความเป็นตน ฯลฯ ย่อมไม่เห็นสังขาร โดยความเป็นตน ฯลฯ
ย่อมไม่เห็นวิญญูณ

โดยความเป็นตน ย่อมไม่เห็นตนมีวิญญูณ ย่อมไม่เห็นวิญญูณในตน หรือ
ย่อมไม่เห็นตนใน

วิญญูณ. เขาย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งรูป เวทนา สัญญา สังขาร
วิญญูณ อันไม่เที่ยงว่า

ไม่เที่ยง. ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญูณ
อันเป็นทุกข์ว่า

เป็นทุกข์. ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญูณ
อันเป็นอนัตตา

ว่า เป็นอนัตตา. ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งรูป เวทนา สัญญา สังขาร
วิญญูณ อันปัจจัย

ปรุงแต่ง ว่าปัจจัยปรุงแต่ง. ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งรูป เวทนา สัญญา
สังขาร วิญญูณ

อันเป็นผู้ฆ่า ว่าเป็นผู้ฆ่า. เขาย่อมไม่เข้าไปถือมั่น ยึดมั่น ซึ่งรูป เวทนา สัญญา
สังขาร

วิญญูณว่า เป็นตัวตนของเรา. อุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้ อันอริยสาวกนั้น ไม่
เข้าไปถือมั่น ยึด

มั่นแล้ว ย่อมเป็นไป เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุขตลอดกาลนาน.

ย. ข้าแต่ท่านสารีบุตร ชื่อที่เพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ของท่านผู้มีอายุ
ทั้งหลาย ผู้เช่น

นั้น เป็นผู้อนุเคราะห์ ใครประโยชน์ เป็นผู้ว่ากล่าวพรัมสอน ย่อมเป็นอย่าง
นั้นแท้ ก็แล

จิตของผมหลุดพ้นแล้วจากอาสวะทั้งหลาย ไม่ถือมั่น เพราะได้ฟังธรรม
เทศนาของท่านสารีบุตร.

จบ สุตที่ ๓.

๔. อนุราธสูตร

ว่าด้วยสัตว์บุคคลไม่มีในชั้น ๕

[๒๐๘] สมัยหนึ่งพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาศาลา ปามหาวัน
ใกล้พระนคร

เวสาลี. ก็สมัยนั้น ท่านพระอนุราธอยู่ที่กระท่อมในป่า ไม่ไกลพระผู้มีพระ
ภาค. ครั้นนั้น

อัญญาเดียรธีย์ปริพาชก พวกเข้เข้าไปหาท่านพระอนุราธจนถึงที่อยู่ ได้สนทนา
ปราศรัยกับท่านพระ-

*อนุราธะ ครั้นผ่านการสนทนาปราศรัย พอให้ระลึกถึงกันแล้ว จึงนั่ง ณ ที่
ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว

จึงได้กล่าวกะท่านอนุราธว่า ดูกรท่านอนุราธ พระตลาคตเป็นอุดมบุรุษ
เป็นยอดบุรุษ ทรงถึง
ความบรรลुชั้นเยี่ยม เมื่อจะทรงบัญญัติ ย่อมทรงบัญญัติ ในฐานะ ๔ นี้ คือ
สัตว์เบื้องหน้าแต่

ตายแล้ว ย่อมเกิดอีก ๑ ย่อมไม่เกิดอีก ๑ ย่อมเกิดอีกก็มี ย่อมไม่เกิดอีกก็มี ๑
ย่อมไม่เกิดอีก

อีกก็หาไม่ได้ ๑. เมื่อพวกปริพาชกกล่าวอย่างนั้นแล้ว ท่านพระอนุราธได้
กล่าวกะอัญญเดียรถีย์

ปริพาชกเหล่านั้นว่า ดูกรท่านทั้งหลาย พระตลาคตทรงเป็นอุดมบุรุษ ทรงเป็น
ยอดบุรุษ ทรงถึง

ความบรรลุชั้นเยี่ยม เมื่อจะทรงบัญญัติ ย่อมทรงบัญญัติ นอกจากฐานะ ๔
เหล่านี้ คือ สัตว์เบื้อง

หน้าแต่ตายแล้ว ย่อมเกิดอีก ๑ ย่อมไม่เกิดอีก ๑ ย่อมเกิดอีกก็มี ย่อมไม่เกิดก็
มี ๑ ย่อมเกิดอีก

ก็หาไม่ได้ ย่อมไม่เกิดก็หาไม่ได้ ย่อมไม่เกิดอีกก็หาไม่ได้ ๑. เมื่อท่านพระ
อนุราธกล่าวอย่างนั้นแล้ว

อัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้นได้กล่าวกะท่านพระอนุราธว่า ภิกษุนี้จักเป็น
ภิกษุใหม่ บวชแล้ว

ไม่นาน ก็หรือว่าเป็นภิกษุเถระ แต่โง่เขลาไม่ฉลาด. ครั้งนั้น พวกอัญญเดี
ยรถีย์ปริพาชกกล่าว

รุกรานท่านพระอนุราธด้วยวาตะว่าเป็นภิกษุใหม่ และเป็นผู้โง่เขลาแล้ว พา
กันลุกจากอาสนะ

หลีกไป.

[๒๐๙] เมื่ออัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้น หลีกไปแล้วไม่นาน ท่านพระ
อนุราธได้มี

ความคิดว่า ถ้าอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้น พึงถามเราต่อไป เมื่อเรา
พยากรณ์อย่างไร จึงจะ

ชื่อว่าไม่เป็นผู้กล่าวตามที่อัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้นกล่าวแล้ว และชื่อว่า
เป็นผู้กล่าว ตามที่

พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว ไม่พึงกล่าวต่อพระผู้มีพระภาคด้วยคำอันไม่จริง และ
พึงพยากรณ์ธรรม

สมควรแก่ธรรม ทั้งการคล้อยตามวาตะที่ถูกใดๆ จะไม่พึงถึงฐานะอันวิญญูชน
จะติเตียนได้.

ลำดับนั้น ท่านพระอนุราธ จึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคจนถึงที่ประทับ ฯลฯ
แล้วกราบทูลพระผู้มี

พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส ข้าพระองค์อยู่ที่
กระท่อมในป่า ไม่ไกล

พระผู้มีพระภาค ครั้งนั้น พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเป็นอันมาก พากันเข้าไป
หาข้าพระองค์ถึงที่

อยู่ ฯลฯ กล่าวกะข้าพระองค์ว่า ดูกรท่านพระอนุราธะ พระตถาคตทรงเป็น
อุดมบุรุษ ทรงเป็น

ยอดบุรุษ ทรงถึงความบรรลुชั้นเยี่ยม เมื่อจะทรงบัญญัติในฐานะ ๔ เหล่านี้
คือ สัตว์เบื่องหน้า

แต่ตายแล้ว ย่อมเกิดอีก ๑ ย่อมไม่เกิดอีก ๑ ย่อมเกิดอีกก็มี ย่อมไม่เกิดอีกก็มี
๑ ย่อมเกิดก็หา

มิได้ ย่อมไม่เกิดก็หาไม่ได้ ๑. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อพวกอัญญเดีย
รถีย์ปริพาชกกล่าวอย่างนี้

แล้ว ข้าพระองค์จึงได้กล่าวกะพวกเขาว่า ดูกรท่านทั้งหลาย พระตถาคตทรง
เป็นอุดมบุรุษ ทรง

เป็นยอดบุรุษ ทรงถึงความบรรลุชั้นเยี่ยม เมื่อจะทรงบัญญัติ ย่อมทรงบัญญัติ
นอกจากฐานะ ๔

เหล่านี้ คือ สัตว์เบื่องหน้าแต่ตายแล้ว ย่อมเกิดอีก ๑ ย่อมไม่เกิดอีก ๑ ย่อม
เกิดอีกก็มี ย่อม

ไม่เกิดอีกก็มี ๑ ย่อมเกิดอีกก็หาไม่ได้ ย่อมไม่เกิดอีกก็หาไม่ได้ ๑. ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ เมื่อ

ข้าพระองค์กล่าวอย่างนั้นแล้ว อัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้น ได้กล่าวกะ
ข้าพระองค์ว่า ภิกษุนี้

จักเป็นภิกษุใหม่ บวชไม่นาน ก็หรือว่าเป็นเถระ แต่โง่เขลาไม่ฉลาด. ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ

อัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้น รุกรานข้าพระองค์ด้วยวาตะว่า เป็นผู้ใหม่
เป็นผู้เขลาแล้ว ลุกจาก

อาสนะหลีกไป. เมื่ออัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้น หลีกไปแล้วไม่นาน
ข้าพระองค์เกิดความ

คิดว่า ถ้าอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้น ฟังถามเราต่อไป เมื่อเราพยากรณ์
อย่างไร จึงจะชื่อว่า

ไม่เป็นผู้กล่าว ตามที่อัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้นกล่าวแล้ว และชื่อว่าเป็น
ผู้กล่าว ตามที่

พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว ไม่พึงกล่าวต่อพระผู้มีพระภาคด้วยคำอันไม่จริง และ
พยากรณ์ธรรมสมควร

แก้กรรม ทั้งการคล้อยตามวาตะที่ถูกใดๆ จะไม่พียงถึงฐานะอันวิญญูชนจะ
ติเตียนได้.

[๒๑๐] พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรอนุราธะ เธอจะสำคัญความข้อนั้น
เป็นไฉน

รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

อ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

อ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ควรหรือหนอ
ที่จะตาม

เห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา?

อ. ไม่ควรเห็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

อ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. เพราะเหตุนี้แล ฯลฯ อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ ย่อมรู้
ชัดว่า

ฯลฯ กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

[๒๑๑] พ. ดูกรอนุราธะ เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน เธอย่อมเห็นรูป
ว่า

เป็นสัตว์บุคคลหรือ?

อ. ไม่ใช้อย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เธอย่อมเห็นเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณว่า เป็นสัตว์บุคคลหรือ?

อ. ไม่ใช้อย่างนั้น พระเจ้าข้า.

[๒๑๒] พ. ดูกรอนุราธะ เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน เธอย่อมเห็นว่า
สัตว์บุคคลในรูปหรือ?

อ. ไม่ใช้อย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เธอย่อมเห็นว่า สัตว์บุคคลอื่นจากรูปหรือ?

อ. ไม่ใช้อย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เธอย่อมเห็นว่า สัตว์บุคคลในเวทนาหรือ?

อ. ไม่ใช้อย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เธอย่อมเห็นว่า สัตว์บุคคลอื่นจากเวทนาหรือ?

อ. ไม่ใช้อย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เธอย่อมเห็นว่า สัตว์บุคคลในสัญญาหรือ?

อ. ไม่ใช้อย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เธอย่อมเห็นว่า สัตว์บุคคลอื่นจากสัญญาหรือ?

อ. ไม่ใช่ออย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เธอย่อมเห็นว่า สัตว์บุคคลในสังขารหรือ?

อ. ไม่ใช่ออย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เธอย่อมเห็นว่า สัตว์บุคคลอื่นจากสังขารหรือ?

อ. ไม่ใช่ออย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เธอย่อมเห็นว่า สัตว์บุคคลในวิญญานหรือ?

อ. ไม่ใช่ออย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เธอย่อมเห็นว่า สัตว์บุคคลอื่นจากวิญญานหรือ?

อ. ไม่ใช่ออย่างนั้น พระเจ้าข้า.

[๒๑๓] พ. ดูกรอนุราธะ เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน เธอย่อมเห็นว่า สัตว์

บุคคลมีรูป มีเวทนา มีสัญญา มีสังขาร มีวิญญาน อย่างนั้นหรือ?

อ. ไม่ใช่ออย่างนั้น พระเจ้าข้า.

[๒๑๔] พ. ดูกรอนุราธะ เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน เธอย่อมเห็นว่า สัตว์

บุคคลนี้ไม่มีรูป ไม่มีเวทนา ไม่มีสัญญา ไม่มีสังขาร ไม่มีวิญญาน อย่างนั้น หรือ?

อ. ไม่ใช่ออย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พ. ดูกรอนุราธะ ก็โดยที่จริง โดยที่แท้ เธอค้นหาสัตว์บุคคลในชั้น ๕ เหล่านี้ใน

ปัจจุบันไม่ได้เลย ควรแลหรือที่เธอจะพยากรณ์ว่า พระตถาคตเป็นอุดมบุรุษ เป็นยอดบุรุษ ถึง

ความบรรลุลุชนิยม เมื่อจะบัญญัติ ย่อมบัญญัติเว้นจากฐานะ ๔ เหล่านี้ คือ สัตว์เบื้องหน้าแต่

ตายแล้ว ย่อมเกิดอีก ๑ ย่อมไม่เกิดอีก ๑ ย่อมเกิดอีกก็มี ย่อมไม่เกิดอีกก็มี ๑ ย่อมเกิดอีก

ก็หามิได้ ย่อมไม่เกิดอีกก็หามิได้ ๑?

อ. ข้อนั้นไม่ควรเลย พระเจ้าข้า.

พ. ถูกละๆ อนุราธะ ทั้งเมื่อก่อนและทั้งบัดนี้ เราย่อมบัญญัติทุกซ์ และความดับทุกซ์

จบ สูตรที่ ๔.

๕. วักกสิสูตร

ว่าด้วยการเห็นธรรมชื่อว่าเห็นพระพุทฺธเจ้า

[๒๑๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน กลันทก นีวาปสถาน

ใกล้พระนครราชคฤห์. สมัยนั้นแล ท่านพระวักกฺกิลิอาพาธ มีทุกข์ เป็นไข้หนัก ได้รับทุกข-

*เวทนา พักอยู่ที่นิเวศน์ของนายช่างหม้อ. ครั้งนั้น ท่านพระวักกฺกิลิ เรียกภิกษุ ผู้ปฏิบัติจากทั้งหลาย

มาแล้ว กล่าวว่า มาเถิดอาวุโส ท่านทั้งหลาย จงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถึงที่ประทับ จงถวาย

บังคมพระยுகลบาทด้วยเศียรเกล้า ตามคำของเราแล้ว ทูลว่า พระเจ้าข้า วักกฺกิลิ ภิกษุอาพาธ

เป็นไข้หนัก ได้รับทุกขเวทนา ท่านถวายบังคมพระยுகลบาทของพระองค์ด้วยเศียรเกล้า และ

พวкт่านจงทูลอย่างนี้ว่า พระเจ้าข้า ได้ยินว่า ท่านขอประทานวโรกาส ขอทูลเชิญพระผู้มีพระภาค

ทรงอาศัยความอนุเคราะห์ เสด็จเข้าไปหาท่านวักกฺกิลิถึงที่อยู่เถิด. ภิกษุเหล่านั้น รับคำท่านวักกฺกิลิ

แล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ ครั้นแล้ว ได้กราบทูลว่า พระเจ้าข้า วักกฺกิลิ-

*ภิกษุอาพาธ เป็นไข้หนัก ได้รับทุกขเวทนา ท่านถวายบังคมพระยுகลบาทของพระองค์ด้วยเศียร

เกล้า และทูลอย่างนี้ว่า พระเจ้าข้า ได้ยินว่า ท่านขอประทานพระวโรกาส ขอทูลเชิญพระผู้มี-

*พระภาคทรงอาศัยความอนุเคราะห์ เสด็จเข้าไปหาวักกฺกิลิภิกษุถึงที่อยู่เถิด พระผู้มีพระภาคทรงรับ

นิมนต์ด้วยดุชนิภาพ.

[๒๑๖] ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงครองผ้าแล้ว ทรงถือบาตรและจีวร เสด็จเข้า

ไปหาท่านพระวักกฺกิลิถึงที่อยู่ ท่านพระวักกฺกิลิ ได้เห็นพระผู้มีพระภาคเสด็จมาแต่ไกล ครั้นเห็น

แล้ว ก็ลุกขึ้นจากเตียง. ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านพระวักกฺกิลิว่า อย่าเลย วักกฺกิลิ

เธออย่าลุกจากเตียงเลย อาสนะเหล่านี้ ที่เขาปูลาดไว้มีอยู่ เราจะนั่งที่อาสนะนั้น. พระผู้มีพระ-

*ภาคประทับนั่งบนอาสนะที่เขาปูลาดไว้. ครั้นแล้ว ได้ตรัสถามท่านพระวักกฺกิลิว่า ดูกรวักกฺกิลิ

เธอพอทนได้หรือ พอยังอัตภาพให้เป็นไปได้หรือ ทุกขเวทนานั้น ปราภฏว่าทุเลาลง ไม่กำเริบ

ขึ้นหรือ. ท่านพระวัฏฏกสิกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทนไม่ไหว ไม่สามารถ

ยังอึดทนให้เป็นไปได้ ทุกขเวทนาของข้าพระองค์แรงกล้า มีแต่กำเริบขึ้น ไม่ทุเลาลงเลย ทุกข-

*เวทนาปรากฏว่ากำเริบขึ้น ไม่ทุเลาลงเลย.

พ. ดูกรวัฏฏสิ เธอไม่มีความรำคาญ ไม่มีความเดือดร้อนอะไรบ้างหรือ?

ว. พระเจ้าข้า ที่แท้จริง ข้าพระองค์มีความรำคาญไม่น้อย มีความเดือดร้อนอยู่ไม่น้อยเลย.

พ. ดูกรวัฏฏสิ ก็ตัวเธอเอง ไม่ติเตียนตนเองได้โดยศีลบ้างหรือ?

ว. พระเจ้าข้า ตัวข้าพระองค์เอง จะติเตียนได้โดยศีลก็หาไม่.

พ. ดูกรวัฏฏสิ ถ้าหากว่า ตัวเธอเองติเตียนตนเอง โดยศีลไม่ได้ เมื่อเป็นเช่นนั้น

เธอจะมีความรำคาญและมีความเดือดร้อนอะไร?

ว. พระเจ้าข้า จำเดิมแต่กาลนานมาแล้ว ข้าพระองค์ประสงค์จะเข้าไปเฝ้าพระผู้มี

พระภาค แต่ไว้ในร่างกายของข้าพระองค์ ไม่มีกำลังพอที่จะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคได้.

พ. ออย่าเลย วัฏฏสิ ร่างกายอันเปื่อยเน่าที่เธอเห็นนี้ จะมีประโยชน์อะไร? ดูกรวัฏฏสิ

ผู้ใดแล เห็นธรรม ผู้นั้นชื่อว่ายอมเห็นเรา ผู้ใดเห็นเรา ผู้นั้นชื่อว่ายอมเห็นธรรม. วัฏฏสิ

เป็นความจริง บุคคลเห็นธรรม ก็ยอมเห็นเรา บุคคลเห็นเราก็กยอมเห็นธรรม. วัฏฏสิ เธอจะ

สำคัญความชื่อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ว. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ว. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ควรหรือหนอที่จะตาม

เห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา?

ว. ไม่ควรเห็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ว. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ว. เป็นทกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ควรหรือหนอที่จะตาม

เห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา?

ว. ไม่ควรเห็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เพราะเหตุนั้นแล ฯลฯ อริยสาวกเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ ย่อมทราบชัดว่า
 ฯลฯ

กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสสอน ท่านพระวักกलि ด้วยพระโอวาทนี้
แล้ว ทรงลุก

จากอาสนะ เสด็จไปยังกุเชาคิชฌกูฏ.

[๒๑๗] ครั้งนั้นแล พระวักกलि เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จหลีกไปแล้วไม่
นาน ได้เรียก

ภิกษุอุปฐากทั้งหลายมาแล้ว กล่าวว่า มาเถิด อาวุโส ท่านจงช่วยอุ้มเราขึ้น
เตียงแล้ว หามไป

ยังวิหารกาฬิสลาข้างกุเชาคิชฌกูฏ ก็ภิกษุผู้เช่นกับเรา ไฉนเล่า จะพึงสำคัญว่า
ตนพึงทำกาละ ใน

ละแวกบ้านเล่า? ภิกษุอุปฐากเหล่านั้น รับคำท่านวักกलिแล้ว อุ้มท่านพระวั
กलिขึ้นเตียง หาม

ไปยังวิหารกาฬิสลา ข้างกุเชาคิชฌกูฏ. ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่
กุเชาคิชฌกูฏตลอด

ราตรีและวันที่ยังเหลืออยู่นั้น. ครั้งนั้น เมื่อปฐมยามล่วงไปแล้ว เทวดา ๒ องค์
มีฉวีวรรณ

งดงาม ทำกุเชาคิชฌกูฏให้สว่างทั่วไปทั้งหมดแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค
ถึงที่ประทับ ฯลฯ

ได้ยืนอยู่ ณ ส่วนข้างหนึ่ง. ครั้นแล้ว เทวดาองค์หนึ่ง ได้กราบทูลพระผู้มีพระ
ภาคว่า พระเจ้าข้า

วักกलिภิกษุ คิดเพื่อความหลุดพ้น. เทวดาอีกองค์หนึ่ง ได้กราบทูลพระผู้มีพระ
ภาคว่า พระเจ้าข้า

ก็วักกलिภิกษุนั้นหลุดพ้นดีแล้ว จักหลุดพ้นได้แน่แท้. เทวดาเหล่านั้น ได้กราบ
ทูลอย่างนี้แล้ว

ครั้นแล้ว ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค ทำประทักษิณแล้ว ก็หายไป ณ ที่นั้น
เอง.

[๒๑๘] ครั้นพอราตรีนั้นผ่านไป พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลาย
มารับสั่งว่า มา

เกิด ภิกษุทั้งหลาย จงพากันเข้าไปหาวักกलिภิกษุถึงที่อยู่ ครั้นแล้วจงบอกวักก
ลิกภิกษุอย่างนี้ว่า

อาวุโส วักกलि ท่านจงฟังพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคและคำของเทวดา ๒
องค์ อาวุโส

ณ ราตรีนี้ เมื่อปฐมยามผ่านไปแล้ว เทวดา ๒ องค์ ผู้มีนิวัตรนงงาม ทำ
ภูเขาคิชฌกูฏให้

สว่างทั่วไปทั้งหมด เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มี
พระภาคแล้ว ยืนอยู่

ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว เทวดาองค์หนึ่ง ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาค
ว่า พระเจ้าข้า

วักกलिภิกษุ คิดเพื่อความหลุดพ้น เทวดาอีกองค์หนึ่ง ได้กราบทูลพระผู้มีพระ
ภาคว่า พระเจ้าข้า

ก็วักกलिภิกษุนั้น หลุดพ้นดีแล้ว จักหลุดพ้นได้แน่แท้. อาวุโส วักกलि แต่ว่า
พระผู้มีพระภาค

ตรัสกะท่านอย่างนี้ว่า อย่ากลัวเลย วักกलि อย่ากลัวเลย วักกलि จักมีความตาย
อันไม่ต่ำช้าแก่

เธอ จักมีกาลกิริยาอันไม่เลวทรามแก่เธอ. ภิกษุเหล่านั้น รับพระดำรัสของ
พระผู้มีพระภาคแล้ว

เข้าไปหาท่านพระวักกलिถึงที่อยู่ ครั้นแล้ว ได้กล่าวกะท่านวักกलिว่า อาวุโส วั
กलि ท่านจงฟัง

พระดำรัสของพระผู้มีพระภาค และคำของเทวดา ๒ องค์.

[๒๑๔] ครั้งนั้นแล ท่านพระวักกलिเรียกภิกษุอุปัฏฐากทั้งหลายมาแล้ว
กล่าวว่า มาเถิด

อาวุโส ท่านจงช่วยกันอุ้มเราลงจากเตียง เพราะว่า ภิกษุผู้เช้นกับเรานั่งบน
อาสนะสูงแล้ว จะ

ฟังสำคัญว่า ตนควรฟังคำสั่งสอนของพระผู้มีพระภาคนั้นอย่างไรเล่า? ภิกษุ
เหล่านั้น รับคำของ

ท่านพระวักกलिแล้ว ก็ช่วยกันอุ้มท่านพระวักกलिลงจากเตียงแล้ว กล่าวว่า ณ
ราตรีนี้ เมื่อปฐม

ยามล่วงไปแล้ว เทวดา ๒ องค์ ฯลฯ ได้ยืนอยู่ ณ ที่สมควรส่วนข้างหนึ่ง. ครั้น
แล้ว

เทวดาองค์หนึ่งได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า พระเจ้าข้า วักกलिภิกษุ คิดเพื่อ
ความหลุดพ้น

เทวดาอีกองค์หนึ่ง ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า พระเจ้าข้า ก็วักกलिภิกษุนั้น
หลุดพ้นแล้ว

จักหลุดพ้นได้แน่แท้. อาวุโส วักกลิ แต่ว่าพระผู้มีพระภาคได้ตรัสถึงท่าน
อย่างนี้ว่า อย่างกลัว

เลย วักกลิ อย่างกลัวเลย วักกลิ จักมีความตายอันไม่ต่ำช้าแก่เธอ จักมี
กาลกิริยาไม่เลวทราม

แก่เธอ. พระวักกลิลกล่าวว่า อาวุโส ถ้าเช่นนั้น ท่านจงช่วยถวายบังคมพระ
ยุคลบาทของพระผู้มี

พระภาคด้วยเศียรเกล้า ตามคำของผมหว่า พระเจ้าข้า วักกลิภิกษุอาพาธ
เป็นไข้หนักได้รับ

ทุกขเวทนา เธอถวายบังคมพระยุคลบาทของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า
และยังได้สั่งมา

กราบทูล อย่างนี้ว่า พระเจ้าข้า ข้าพระองค์ไม่เคลือบแคลงว่า รูปไม่เที่ยง ไม่
สงสัยว่า สิ่งใด

ไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ ไม่สงสัยว่า สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความ
แปรปรวนเป็นธรรมดา

ความพอใจก็ดี ความกำหนดก็ดี ความรักใคร่ก็ดี ในสิ่งนั้น มิได้มีแก่ข้าพระ
องค์. ข้าพระองค์

ไม่เคลือบแคลงว่า เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณไม่เที่ยง ไม่สงสัย
ว่า สิ่งใดไม่เที่ยง

สิ่งนั้นเป็นทุกข์ ไม่สงสัยว่า สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็น
ธรรมดา

ความพอใจก็ดี กำหนดก็ดี ความรักใคร่ก็ดี ในสิ่งนั้น มิได้มีแก่ข้าพระองค์
ดังนี้. ภิกษุเหล่านั้น

รับคำท่านพระวักกลิแล้วหลีกไป ครั้งนั้น เมื่อภิกษุเหล่านั้น หลีกไปไม่นาน
ท่านพระวักกลิก็

นำเอาศัตรามา.

[๒๒๐] ครั้งนั้นแล ภิกษุเหล่านั้น เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ
นั่ง ณ ที่ควร

ส่วนข้างหนึ่ง. ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
วักกลิภิกษุอาพาธ

เป็นไข้หนัก ได้รับทุกขเวทนา ท่านจงถวายบังคมพระยุคลบาทของพระผู้มี
พระภาคด้วยเศียรเกล้า

และยังได้สั่งมากราบทูลอย่างนี้ว่า พระเจ้าข้า ข้าพระองค์ไม่เคลือบแคลงว่า
รูปไม่เที่ยง ไม่

สงสัยว่า สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ ไม่สงสัยว่า สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์
มีความแปร

ปรวนเป็นธรรมดา ความพอใจก็ดี ความกำหนดก็ดี ความรักใคร่ก็ดี ในสิ่งนั้น
มิได้มีแก่ข้า

พระองค์. ข้าพระองค์ไม่เคลือบแคลงว่า เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ...

วิญญานไม่เที่ยง ไม่

สงสัยว่า สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ ไม่สงสัยว่า สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์
มีความแปร

ปรวนเป็นธรรมดา ความพอใจก็ดี ความกำหนดก็ดี ความรักใคร่ก็ดี ในสิ่งนั้น
มิได้มีแก่

ข้าพระองค์ ดังนี้.

[๒๒๑] ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมารับสั่งว่า มา
ไปกันเถิด

ภิกษุทั้งหลาย เราจะพากันไปยังวิหารกาฬสัณฐิ ช้างภูเขาสีลิลี ซึ่งเป็นที่ที่วัฏ
กลีฏบุตรนำเอาศาตรา

มา. ภิกษุเหล่านั้น รับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว. ลำดับนั้น พระผู้มี
พระภาคเสด็จไปยัง

วิหารกาฬสัณฐิ ช้างภูเขาสีลิลี พร้อมด้วยภิกษุเป็นจำนวนมาก. ได้
ทอดพระเนตรเห็น ท่าน

พระวัฏกลีณอนคอบิดอยู่บนเตียงแต่ไกลเทียว. ก็สมัยนั้นแล ปราภเป็นกลุ่ม
คว้น กลุ่มหมอก

ลอยไป ทางทิศบูรพา ทิศปัจจิม ทิศอุดร ทิศทักษิณ ทิศเบื้องบน ทิศเบื้องต่ำ
และอนุทิศ.

ลำดับนั้นเอง พระผู้มีพระภาคก็ตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เธอทั้งหลายมองเห็น

กลุ่มคว้น กลุ่มหมอก ลอยไปทางทิศบูรพา ฯลฯ และอนุทิศหรือไม่? ภิกษุ
เหล่านั้นกราบทูลว่า

เห็น พระเจ้าข้า.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย นั้นแหละคือมารใจหยาบช้า ค้นหาวิญญานของวัฏ
กลีฏบุตร

ด้วยคิดว่าวิญญานของวัฏกลีฏบุตร ตั้งอยู่ ณ ที่แห่งไหนหนอ? ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย วัฏกลีฏ-

*บุตรมีวิญญานไม่ได้ตั้งอยู่ ปรินิพพานแล้ว.

จบ สูตรที่ ๕.

๖. อัสนชิสูตร

ว่าด้วยความเป็นอนิจจังแห่งเวทนา

[๒๒๒] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน กลันทกนิวา-

*ปสถาน ไกลพระนครราชคฤห์. ก็สมัยนั้นแล ท่านพระอัสสชิอาพาธ เป็นไข้หนัก ได้รับทุกข-

*เวทนา พักอยู่ที่อารามของกัศสปเศรษฐี. ครั้งนั้น ท่านพระอัสสชิเรียกภิกษุผู้อุปฐากทั้งหลาย

มาแล้วกล่าวว่า มาเถิดอาวุโสทั้งหลาย ขอท่านทั้งหลาย จงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ

จงถวายบังคมพระยุคลบาทของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า ตามคำของเราว่า พระเจ้าข้า อัสสชิ-

*ภิกษุอาพาธ เป็นไข้หนัก ได้รับทุกขเวทนา และท่านทั้งหลายจึงทูลอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้

เจริญ ขอประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคทรงอาศัยความอนุเคราะห์เสด็จเข้าไปหา

อัสสชิภิกษุถึงที่อยู่เกิด. ภิกษุเหล่านั้น รับคำท่านอัสสชิแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่

ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. ครั้นแล้ว ได้กราบทูล

พระผู้มีพระภาคว่า พระเจ้าข้า อัสสชิภิกษุ อาพาธ เป็นไข้หนัก ได้รับทุกขเวทนา ท่าน

ถวายบังคมพระยุคลบาทของพระผู้มีพระภาคด้วย เศียรเกล้า และสั่งมากราบทูลว่า พระเจ้าข้า

ขอประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคทรงอาศัยความอนุเคราะห์ เสด็จเข้าไปหาอัสสชิ

ภิกษุถึงที่อยู่เกิด. พระผู้มีพระภาคทรงรับอาราธนาโดยดุชนิภาพ.

[๒๒๓] ครั้งนั้นแล เป็นเวลาเย็น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่พักผ่อนแล้ว

เสด็จเข้าไปหาท่านพระอัสสชิถึงที่อยู่ ท่านพระอัสสชิได้แลเห็นพระผู้มีพระภาคเสด็จมาแต่ไกล

ครั้นเห็นแล้ว ก็ลุกขึ้นจากเตียง. ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านพระอัสสชิว่า อย่าเลย

อัสสชิ เธออย่าลุกจากเตียงเลย อาสนะเหล่านี้ ที่เขาปูลาดไว้มีอยู่ เราจะนั่งที่อาสนะนั้น.

พระผู้มีพระภาค ประทับนั่งบนอาสนะที่เขาปูลาดไว้. ครั้นแล้ว ได้ตรัสถามท่านพระอัสสชิว่า

ดูกรอัสสชิ เธอพอทนได้หรือ พอยังอึดภาพให้เป็นไปได้หรือ ฯลฯ ทุกขเวทนานั้นปรากฏว่า

ทุเลาลง ไม่กำเริบขึ้นหรือ? ท่านพระอัสสชิกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์

ทนไม่ไหว ไม่สามารถจะยังอึดภาพให้เป็นไปได้ ฯลฯ ทุกขเวทนานั้นปรากฏว่า กำเริบขึ้น

ไม่ทุเลาลงเลย.

พ. ดูกรอัสสชิ เธอไม่มีความรำคาญ ไม่มีความเดือดร้อนอะไรบ้างหรือ?

อ. พระเจ้าข้า แท้ที่จริง ข้าพระองค์มีความรำคาญไม่น้อย มีความเดือดร้อนอยู่ไม่น้อย
เลย.

พ. ดูกรอัสสชิ ก็ตัวเธอเองไม่ติเตียนตนเองได้โดยศีลบ้างหรือ?

อ. พระเจ้าข้า ตัวข้าพระองค์เองจะติเตียนข้าพระองค์เองได้โดยศีลก็หาไม่.

พ. ดูกรอัสสชิ ถ้าหากว่า ตัวเธอเองติเตียนตนเองโดยศีลไม่ได้ เมื่อเป็นเช่นนั้น เธอ

จะมีความรำคาญและความเดือดร้อนอะไร?

อ. พระเจ้าข้า ครึ่งก่อน ข้าพระองค์ระงับกายสังขาร (ลมหายใจเข้าออก) ได้อย่าง

ลำบาก จึงไม่ได้สมาธิ เมื่อข้าพระองค์ไม่ได้สมาธิ จึงเกิดความคิดอย่างนี้ว่า เราไม่เสื่อมหรือหนอ.

พ. ดูกรอัสสชิ สมณพราหมณ์ที่มีสมาธิเป็นสาระ มีสมาธิเป็นสามัญญะเมื่อไม่ได้

สมาธินั้น ย่อมเกิดความคิดอย่างนี้ว่า เราทั้งหลายไม่เสื่อมหรือหนอ.

ดูกรอัสสชิ เธอจะสำคัญ

ความชื่อนั้นเป็นโชน รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

อ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า ฯลฯ

พ. วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

อ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า ฯลฯ

พ. เพราะเหตุนั้นแล ฯลฯ อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ ย่อมทราบ

ชัดว่า ฯลฯ กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี. ถ้าอริยสาวกนั้น ได้เสวยสุข เวทนา ก็ทราบชัดว่า

สุขเวทนานั้นไม่เที่ยง ไม่น่าพอใจ ไม่น่าเพลิดเพลิน หากว่า เสวยทุกขเวทนา ก็ทราบชัดว่า

ทุกขเวทนานั้นไม่เที่ยง ไม่น่าพอใจ ไม่น่าเพลิดเพลิน ถ้าหากว่า เสวยอทุกขม
สุขเวทนา ก็ทราบ

ชัดว่า อทุกขมสุขเวทนานั้นไม่เที่ยง ไม่น่าพอใจ ไม่น่าเพลิดเพลิน หากว่า
เสวยสุขเวทนา ก็

ปราศจากความยินดียินร้าย เสวยสุขเวทนานั้น ถ้าหากว่า เสวยทุกขเวทนา ก็
ปราศจาก ความ

ยินดียินร้าย เสวยทุกขเวทนานั้น ถ้าหากว่า เสวยอทุกขมสุขเวทนา ก็
ปราศจาก ความยินดียินร้าย

เสวยอทุกขมสุขเวทนานั้น ย่อมทราบชัดว่า เวทนานั้น ไม่เที่ยง ไม่น่าพอใจ
ไม่น่าเพลิดเพลิน.

หากว่า เสวยเวทนา ๑- มีกายเป็นที่สุด ก็ทราบชัดว่า เสวยเวทนามีกายเป็น
ที่สุด ถ้าเสวยเวทนามี

ชีวิตเป็นที่สุด ก็ทราบชัดว่า เสวยเวทนา ๒- มีชีวิตเป็นที่สุด ทราบชัดว่า ก่อน
แต่จะสิ้นชีวิต

เพราะกายแตก ความเสวยอารมณ์ทั้งมวลในโลกนี้ไม่น่ายินดี จักเป็นของ
เย็น.

[๒๒๔] ดูกรอัสสชิ อุปมาเหมือนประทีปน้ำมันจะพึงติดอยู่ได้ เพราะอาศัย
น้ำมันและไส้

เชื้อไม่มีก็พึงดับ เพราะหมดน้ำมันและไส้ นั้นใด. ดูกรอัสสชิ ภิกษุเมื่อ
เสวยเวทนามีกาย

เป็นที่สุด ก็ทราบชัดว่า เสวยเวทนามีกายเป็นที่สุด เมื่อเสวยเวทนามีชีวิตเป็น
ที่สุด ก็ทราบชัด

ว่า เสวยเวทนามีชีวิตเป็นที่สุด ทราบชัดว่า ก่อนแต่จะสิ้นชีวิต เพราะกายแตก
ความเสวย

อารมณ์ทั้งมวลในโลกนี้ไม่น่ายินดี จักเป็นของเย็น.

จบ สูตรที่ ๖.

@๑. เวทนาทางทวารทั้ง ๕ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย

@๒. เวทนาทางใจ

๑. เขมกสูตร

ว่าด้วยไม่มีตนในชั้น ๕

[๒๒๕] สมัยหนึ่ง ภิกษุผู้เป็นพระเถระหลายรูป อยู่ ณ โขสิตาราม ใกล้
พระนครโกสัมพี.

ก็สมัยนั้นแล ท่านพระเขมกะอาพาธ เป็นไข้หนัก ได้รับทุกขเวทนา พักอยู่ที่พ
ทริการาม. ครั้งนั้น

เป็นเวลาเย็น ภิกษุผู้เป็นพระเถระทั้งหลาย ออกจากที่พักผ่อนแล้ว เรียกท่าน
พระทาสกะมากล่าว

ว่า มาเถิด ท่านทาสกะ จงเข้าไปหาเขมกภิกษุถึงที่อยู่ จงบอกกะเขมกภิกษุ
อย่างนี้ว่า ดูกรท่าน

เขมกะ พระเถระทั้งหลายได้ถามท่านอย่างนี้ว่า อาวุโส ท่านพอดทนได้หรือ
ยังพอเยียวยา

อรรถภาพให้เป็นไปได้หรือ ทุกขเวทนาทุเลาลง ไม่กำเริบขึ้น ทุกขเวทนานั้น
ปรากฏว่า ทุเลา ไม่

กำเริบขึ้นหรือ? ท่านพระทาสกะรับคำภิกษุผู้เป็นเถระทั้งหลายแล้ว เข้าไปหา
ท่านพระเขมกะถึงที่

อยู่ ได้กล่าวกะท่านพระเขมกะว่า ดูกรท่านเขมกะ พระเถระทั้งหลายถามถึง
ท่านอย่างนี้ว่า

อาวุโส ท่านพอดทนได้หรือ ยังพอเยียวยาอรรถภาพให้เป็นไปได้หรือ ฯลฯ
ท่านพระเขมกะตอบ

ว่า ผมอดทนไม่ไหว เยียวยาอรรถภาพให้เป็นไปไม่ได้ ทุกขเวทนาอันกล้าของ
ผมกำเริบขึ้น ไม่

ทุเลาลงเลย ปรากฏว่ากำเริบขึ้น ไม่ทุเลาเลย.

[๒๒๖] ครั้งนั้น ท่านพระทาสกะเข้าไปหาภิกษุผู้เป็นเถระทั้งหลายถึงที่อยู่
แล้ว ได้กล่าว

กะภิกษุผู้เป็นเถระว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย เขมกภิกษุกล่าวอย่างนี้ว่า อาวุโส
ผมทนไม่ไหว

เยียวยาอรรถภาพให้เป็นไปไม่ได้ ฯลฯ

ถ. มาเถิด ท่านทาสกะ ท่านจงเข้าไปหาเขมกภิกษุถึงที่อยู่ จงกล่าวกะเขมก
ภิกษุอย่าง

นี้ว่า ท่านเขมกะ พระเถระทั้งหลายกล่าวกะท่านอย่างนี้ว่า อาวุโส อุปาทาน
ชั้น ๕ เหล่านี้ พระผู้มี

พระภาคตรัสแล้ว คือ รูปุปาทานชั้น เวทณุปาทานชั้น สัญญูปาทานชั้น
สังขารุปาทาน

ชั้น วิญญาณุปาทานชั้น. ท่านเขมกะพิจารณาเห็นอะไร ในอุปาทานชั้น
ทั้ง ๕ นี้ว่า เป็นตน

หรือว่ามีในตนหรือ? ท่านพระทาสกะรับคำภิกษุผู้เป็นเถระทั้งหลายแล้ว
เข้าไปหาพระเขมกะ

ถึงที่อยู่แล้ว กล่าวว่ ดูกรท่านเขมกะ พระเถระทั้งหลายกล่าวกะท่านอย่างนี้
ว่า อาวุโส

อุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้ พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว คือ รูปอุปาทานชั้น ๑๗
วิญญาณอุปาทานชั้น.

ท่านเขมกะพิจารณาเห็นอะไร ในอุปาทานชั้น ๕ นี้ว่า เป็นต้น หรือว่ามีใน
ตนหรือ?

ข. อาวุโส อุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้ พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว คือ รูป
อุปาทานชั้น ๑๗

วิญญาณอุปาทานชั้น ผมไม่พิจารณาเห็นอะไร ในอุปาทานชั้นทั้ง ๕ นี้ว่า
 เป็นต้น หรือว่ามี
ในตน.

[๒๒๗] ครั้งนั้นแล ท่านพระทาสกะเข้าไปหาภิกษุผู้เฒ่าทั้งหลายถึงที่อยู่
 ครั้นแล้ว

ได้กล่าวกะภิกษุผู้เฒ่าทั้งหลายว่า ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุเขมกะกล่าว
อย่างนี้ว่า อุปาทาน

ชั้น ๕ เหล่านี้ พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว คือ รูปอุปาทานชั้น ๑๗
วิญญาณอุปาทานชั้น.

ดูกรผู้มีอายุ ผมไม่ได้เห็นสิ่งอะไร ในอุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้ว่า เป็นต้น
หรือว่า มีในตนเลย.

ค. มาเถิด ท่านทาสกะ ท่านจงเข้าไปหาภิกษุเขมกะถึงที่อยู่ ครั้นแล้ว จง
กล่าวกะ

ภิกษุเขมกะอย่างนี้ว่า อาวุโส พระเฒ่าทั้งหลายกล่าวกะท่านอย่างนี้ว่า ดูกร
อาวุโส อุปาทาน

ชั้น ๕ เหล่านี้ พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว คือ รูปอุปาทานชั้น ๑๗
วิญญาณอุปาทานชั้น.

ได้ทราบว่ ถ้าท่านเขมกะไม่พิจารณาเห็นอะไร ในอุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้
ว่า เป็นต้น หรือว่ามี

ในตน ถ้าเช่นนั้น ท่านเขมกะก็เป็นพระอรหันตชีณาสพ. ท่านพระทาสกะ
รับคำภิกษุผู้เฒ่า

ทั้งหลายแล้ว เข้าไปหาท่านพระเขมกะถึงที่อยู่ ครั้นแล้วได้กล่าวว่า ดูกรท่าน
เขมกะ พระเฒ่า

ทั้งหลายกล่าวกะท่านอย่างนี้ว่า อุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้ พระผู้มีพระภาคตรัส
แล้ว คือ รูปอุปาทาน

ชั้น ๑๗ วิญญาณอุปาทานชั้น. ได้ทราบว่ ถ้าท่านเขมกะไม่พิจารณาเห็น
อะไร ในอุปาทาน

ชั้น ๕ เหล่านี้ว่า เป็นต้น หรือว่ามีในตน ถ้าเช่นนั้น ท่านเขมกะก็เป็นพระ
อรหันตชีณาสพ.

ข. ดูกรอาวุโส อุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้ พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว คือ รูป
ปาทาน

ชั้น ๑ ฯลฯ วิญญูปาทานชั้น. ผมไม่ได้พิจารณาเห็นสิ่งอะไร ในอุปาทาน
ชั้น ๕ เหล่านี้ว่า

เป็นตน หรือว่ามีในตน และผมก็ไม่ได้เป็นพระอรหันตชีณาสพ แต่ผมเข้าใจ
ว่า เรามีในอุปาทาน

ชั้น ๕ และผมไม่ได้พิจารณาเห็นว่า นี่เป็นเรา.

[๒๒๘] ครั้นนั้นแล ท่านพระทาสกะเข้าไปหาภิกษุผู้เถระถึงที่อยู่ ครั้นแล้ว
ได้กล่าว

กะภิกษุผู้เถระทั้งหลายว่า ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุเขมกะกล่าวอย่างนี้
ว่า ดูกรอาวุโส

อุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้ พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว คือ รูปปาทานชั้น ๑ ฯลฯ
วิญญูปาทาน

ชั้น. ผมไม่ได้พิจารณาเห็นสิ่งอะไร ในอุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้ว่า เป็นตน
หรือว่ามีในตน และ

ผมก็ไม่ได้เป็นพระอรหันตชีณาสพ แต่ผมเข้าใจว่า เรามีในอุปาทานชั้น ๕
และผมไม่ได้พิจารณา

เห็นว่า นี่เป็นเรา.

ค. มาเถิด ท่านทาสกะ ท่านจงเข้าไปหาภิกษุเขมกะถึงที่อยู่ ครั้นแล้ว จง
กล่าวกะภิกษุ

เขมกะอย่างนี้ว่า ท่านเขมกะ พระเถระทั้งหลายถามท่านอย่างนี้ว่า ดูกรท่าน
เขมกะ ที่ท่านกล่าว

ว่า เรามี นี่คืออะไร? ท่านกล่าวรูปว่า เรามี หรือกล่าวว่า เรามีนอกจากรูป
ท่านกล่าว

เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณว่า เรามี หรือกล่าวว่า เรามีนอกจากวิญญาณ.
ดูกรท่าน

เขมกะ ที่ท่านกล่าวว่า เรามีนั่น คืออย่างไร? ท่านพระทาสกะรับคำภิกษุผู้เถระ
ทั้งหลายแล้ว

เข้าไปหาท่านพระเขมกะถึงที่อยู่ ครั้นแล้ว ได้กล่าวกะท่านพระเขมกะ ว่าท่าน
เขมกะ พระเถระ

ทั้งหลายกล่าวกะท่านอย่างนี้ว่า ดูกรท่านเขมกะ ที่ท่านกล่าวว่า เรามี นั่น คือ
อย่างไร? ท่าน

กล่าวรูปว่า เรามี หรือกล่าวว่า เรามีนอกจากรูป ท่านกล่าวเวทนา สัญญา
สังขาร วิญญาณว่า

เรามี หรือกล่าวว่า เรามีนอกจากวิญญาน. ดูรท่านเขมกะ คำที่ท่านกล่าวว่า เรามี นั้น คืออย่างไร?

ข. พอที่เกิด ท่านทาสกะ การเดินไปเดินมาบ่อยๆ อย่างนี้ จะมีประโยชน์อะไร

อาวุโส จงไปหยิบเอาไม้เท้ามาเถิด ผมจักไปหาภิกษุผู้เถระทั้งหลายเอง.

[๒๒๙] ครั้งนั้น ท่านพระเขมกะยืนไม้เท้าเข้าไปหาภิกษุผู้เถระทั้งหลาย ถึงที่อยู่ ได้

สนทนาปราศรัยกับภิกษุผู้เถระทั้งหลาย ครั้นผ่านการสนทนาปราศรัยพอให้ ระลึกถึงกันไปแล้ว นั่ง

ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. ครั้นแล้ว ภิกษุผู้เถระทั้งหลาย ได้กล่าวกะท่านพระเขมกะว่า ดูรท่าน

เขมกะ ที่ท่านกล่าวว่า เรามี นั้นคืออย่างไร ฯลฯ

ข. ดูรอาวุโสทั้งหลาย ผมไม่กล่าวรูปว่า เรามี ทั้งไม่กล่าวว่า เรามีนอกจากรูป ไม่

กล่าวเวทนา สัญญา สังขาร วิญญานว่า เรามี ทั้งไม่กล่าวว่า เรามีนอกจาก วิญญาน แต่ผม

เข้าใจว่า เรามีในอุปาทานชั้น ๕ และผมไม่ได้พิจารณาเห็นว่า นี่เป็นเรา เปรียบเหมือนกลืน

ดอกอูบลก็ดี กลืนดอกปทุมก็ดี กลืนดอกบุณฑริก (บัวขาว) ก็ดี ผู้ใดหนอ จะ ฟังก้าวอย่างนี้ว่า

กลืนใบ กลืนสีหรือว่ากลืนเกสร ผู้นั้นเมื่อกล่าวอย่างนี้ จะฟังก้าวชอบละ หรือ?

ค. ไม่เป็นอย่างนั้น อาวุโส.

ข. ดูรอาวุโสทั้งหลาย ก็โดยที่ถูก เมื่อจะกล่าวแก้ ควรกล่าวแก้อย่างไร?

ค. ดูรอาวุโส โดยที่ถูก เมื่อจะกล่าวแก้ ควรกล่าวแก้ว่า กลืนดอก.

ข. ดูรอาวุโสทั้งหลาย ฉันทันเหมือนกันแล ผมไม่กล่าวรูปว่า เรามี ทั้ง ไม่กล่าวว่า

เรามีนอกจากรูป ไม่กล่าวเวทนา สัญญา สังขาร วิญญานว่า เรามี ทั้งไม่กล่าว ว่า เรามีนอก

จากวิญญาน แต่ผมเข้าใจว่า เรามีในอุปาทานชั้น ๕ และผมไม่ได้พิจารณาเห็นว่า นี่เป็นเรา.

สังโยชนส่วนเบื้องต้น ๕ พระอริยสาวกจะได้แล้วก็จริง แต่ท่านก็ยังถอนมานะ ฉันทะ อนุสัย

อย่างละเอียดในอุปาทานชั้น ๕ ว่า เรามีไม่ได้. สมัยต่อมา ท่านพิจารณาเห็น ความเกิดขึ้นและ

ความเสื่อมไป ในอุปาทานชั้น ๕ ว่า รูปดังนี้ ความเกิดขึ้นแห่งรูปดังนี้ ความดับแห่งรูปดังนี้

เวทนาดังนี้ สัญญาดังนี้ สังขารดังนี้ วิญญาณดังนี้ ความเกิดขึ้นแห่งวิญญาณดังนี้ ความดับ

แห่งวิญญาณดังนี้. เมื่อท่านพิจารณาเห็นความเกิดขึ้นและความเสื่อมไป ในอุปาทานชั้น ๕ เหล่า

นี้อยู่ แม้ท่านยังถอนมานะ ฉันทะ อนุสัยอย่างละเอียดในอุปาทานชั้น ๕ ว่า เรามี ไม่ได้ แต่

มานะ ฉันทะ และอนุสัยนั้น ก็ถึงการเพิกถอนได้. ดูกรอาวุโสทั้งหลาย เปรียบเหมือนผ้า

เปื้อนเปรอะด้วยมลทิน เจ้าของทั้งหลายมอบผ้านั้นให้แก่ช่างซักฟอก ช่างซักฟอกขยี้ผ้านั้นในน้ำ

ด่างซีเถา ในน้ำด่างเกลือ หรือในโคลมัยแล้ว เอาซักในน้ำใสสะอาด ผ้านั้นเป็นของสะอาดขาว

ผ่องก็จริง แต่ผ้านั้นยังไม่หมดกลิ่นน้ำด่างซีเถา กลิ่นน้ำด่างเกลือ หรือกลิ่นโคลมัยที่ละเอียด ช่าง

ซักฟอกมอบผ้านั้นให้แก่เจ้าของทั้งหลาย เจ้าของทั้งหลายเก็บผ้านั้น ใส่ไว้ในหีบอบกลิ่น แม้ผ้า

นั้นยังไม่หมดกลิ่นน้ำด่างซีเถา กลิ่นน้ำด่างเกลือ หรือกลิ่นโคลมัยที่ละเอียด แม้กลิ่นนั้นก็หายไป

ฉันใด. ดูกรอาวุโสทั้งหลาย สังโยชนเบื้องต่ำ ๕ พระอริยสาวกละได้แล้วก็จริง แต่ท่านก็ยัง

ถอนมานะ ฉันทะ อนุสัยอย่างละเอียดในอุปาทานชั้น ๕ ว่า เรามี ไม่ได้ สมัยต่อมา ท่าน

พิจารณาเห็นความเกิดขึ้นและความเสื่อมไป ในอุปาทานชั้น ๕ ว่า รูปดังนี้ ความเกิดขึ้นแห่ง

รูปดังนี้ ความดับแห่งรูปดังนี้ เวทนาดังนี้ สัญญาดังนี้ สังขารดังนี้ วิญญาณดังนี้ ความเกิด

ขึ้นแห่งวิญญาณดังนี้ ความดับแห่งวิญญาณดังนี้. เมื่อท่านพิจารณาเห็นความเกิดขึ้นและความ

เสื่อมไปในอุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้อยู่ แม้ท่านยังถอนมานะ ฉันทะ อนุสัยอย่างละเอียดใน

อุปาทานชั้น ๕ ว่า เรามี ไม่ได้ แต่มานะ ฉันทะ และอนุสัยนั้น ก็ถึงการเพิกถอนได้

ฉันนั้น.

[๒๓๐] เมื่อท่านพระเชมกะกล่าวอย่างนี้แล้ว ภิกษุผู้เถระทั้งหลาย ได้กล่าว
กะท่านพระ

เชมกะว่า ผมทั้งหลายไม่ได้ถามมุ่งหมายเบียดเบียนท่านเชมกะเลย แต่ว่า
ท่านเชมกะสามารถพอ

จะบอก แสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก ทำให้ตื่น ซึ่งคำสั่งสอนของ
พระผู้มีพระภาค

นั้นโดยพิสดาร ตามที่ท่านเชมกะบอกแล้ว แสดงแล้ว บัญญัติแล้ว แต่งตั้ง
แล้ว เปิดเผยแล้ว

จำแนกแล้ว ทำให้ตื่นแล้ว โดยพิสดาร.

ท่านพระเชมกะได้กล่าวคำนี้แล้ว. ภิกษุผู้เถระทั้งหลายชื่นชมยินดีภาษิต
ของท่านพระ

เชมกะ. ก็เมื่อท่านพระเชมกะกล่าวคำไวยากรณ์ภาษิตอยู่ จิตของภิกษุผู้เถระ
ประมาณ ๖๐ รูป และ

ของท่านพระเชมกะ พ้นแล้วจากอาสวะเพราะไม่ถือมั่น.

จบ สูตรที่ ๑.

๘. นินนสูตร

ว่าด้วยเหตุที่เรียกว่าเป็นสัมมาทิฐิ

[๒๓๑] สมัยหนึ่ง ภิกษุผู้เถระหลายรูป อยู่ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้
พระนคร

พาราณสี. ครั้งนั้น ท่านพระนันทะออกจากที่เรือนในเวลาเย็น ถือลูกตาลเข้าไป
สู่วิหาร ได้กล่าว

กะภิกษุผู้เถระทั้งหลายว่า ขอท่านพระเถระทั้งหลาย จงกล่าวสอนผมด้วย ขอ
ท่านพระเถระ

ทั้งหลาย จงพรา้สอนผมด้วย ขอท่านพระเถระทั้งหลาย จงแสดงธรรมมีกถาแก่
ผมด้วย ตามที่ผม

จะพึงเห็นธรรมได้.

[๒๓๒] เมื่อพระนันทะกล่าวอย่างนี้แล้ว ภิกษุผู้เถระทั้งหลายได้กล่าวกะ
ท่านพระนันทะ

ว่า ดูกรท่านนันทะ รูปไม่เที่ยง เวทนาไม่เที่ยง สัญญาไม่เที่ยง สังขารไม่เที่ยง
วิญญาณ

ไม่เที่ยง รูปเป็นอนัตตา เวทนาเป็นอนัตตา สัญญาเป็นอนัตตา สังขารเป็น
อนัตตา วิญญาณ

เป็นอนัตตา สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา. ลำดับนั้น ท่าน
พระนันทะเกิดความ

คิดนี้ว่า แม้เราก็มีความคิดเห็นอย่างนี้ว่า รูปไม่เที่ยง ฯลฯ วิญญาณไม่เที่ยง
รูปเป็นอนัตตา ฯลฯ

วิญญาณเป็นอนัตตา สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา เมื่อเป็น
เช่นนี้ จิตของเรา

ไม่แล่นไป ไม่เลื่อมใส ไม่ตั้งอยู่ ไม่หลุดพ้น ในธรรมเป็นที่ระงับสังขารทั้งปวง
ในการสละ

คตินอุปธิทั้งปวง ในความสันตัตถา ในวิราคะ ในนิโรธ ในนิพพาน ความ
สะดุ้งกลัวและอุปาทาน

ย่อมเกิดขึ้น ใจก็ถอยกลับอย่างนี้ว่า เมื่อเป็นเช่นนี้ อะไรเล่าเป็นตนของเรา.
แต่ความคิดเห็น

อย่างนี้ไม่มีแก่ผู้เห็นธรรม (สัจจธรรม ๔) ใครหนอจะแสดงธรรมแก่เรา
โดยที่เราจะฟังเห็นธรรม
ได้.

[๒๓๓] ลำดับนั้นเอง ท่านพระฉันทะได้มีความคิดว่า ท่านพระอานนทนี
อยู่ ณ โขสิตาราม

ใกล้เมืองโกสัมพี ท่านพระอานนทผู้ซึ่งพระศาสดาทรงสรรเสริญและทรง
ยกย่องแล้ว ย่อมสามารถ

แสดงธรรมแก่เพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายผู้เป็นวิญญู และสามารถจะแสดง
ธรรมแก่เรา โดยที่เรา

จะฟังเห็นธรรมได้ อนึ่ง เราก็มีความคุ้นเคยในท่านพระอานนทอยู่มาก อย่า
กระนั้นเลย เราควรเข้า

ไปหาท่านพระอานนทเถิด. ลำดับนั้น ท่านพระฉันทะก็เก็บเสนาสนะแล้ว ถือ
บาตรและจีวรเข้า

ไปหาท่านพระอานนทถึงที่อยู่ ณ โขสิตาราม ใกล้เมืองโกสัมพี ได้ปราศรัย
กับท่านพระอานนท ครั้น

ผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้วจึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. ครั้น
แล้ว ได้กล่าวกะท่าน

พระอานนทว่า ท่านอานนท สมัยหนึ่ง ผมอยู่ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้
พระนครพาราณสี

ครั้งนั้น ผมออกจากที่พักผ่อนในเวลาเย็น ถือลูกตาลเข้าไปสู่วิหาร ทางวิหาร
แล้ว ได้กล่าวกะ

ภิกษุผู้เถระทั้งหลายว่า ขอท่านพระเถระทั้งหลาย จงกล่าวสอนผมด้วย ขอ
ท่านพระเถระทั้งหลาย

จงพราสอนผมด้วย ขอท่านพระเถระทั้งหลาย จงแสดงธรรมมีกถาแก่ผมด้วย
ตามที่ผมจะฟังเห็น

ธรรมได้. เมื่อผมกล่าวอย่างนี้แล้ว ภิกษุผู้เถระทั้งหลายได้กล่าวกะผมว่า ท่าน
ฉันนะ รูปไม่เที่ยง

ฯลฯ วิญญาณไม่เที่ยง รูปเป็นอนัตตา ฯลฯ วิญญาณเป็นอนัตตา สังขาร
ทั้งปวงไม่เที่ยง ธรรม

ทั้งปวงเป็นอนัตตา ดังนี้ ผมนั้นได้มีความคิดว่า แม้เราก็มีความคิดเห็นอย่าง
นั้นว่า รูปไม่เที่ยง

ฯลฯ วิญญาณไม่เที่ยง รูปเป็นอนัตตา ฯลฯ วิญญาณเป็นอนัตตา สังขาร
ทั้งปวงไม่เที่ยง ธรรม

ทั้งปวงเป็นอนัตตา ก็เมื่อเป็นเช่นนั้น จิตของเราไม่แล่นไป ไม่เลื่อมใส ไม่ตั้ง
อยู่ ไม่หลุดพ้น

ในธรรมเป็นที่ระงับสังขารทั้งปวง ในการสลัดคืนอุปธิทั้งปวง ในความสิ้น
ตัณหา ในวิราคะ ในนิโรธ

ในนิพพาน ความสะดุ้งกลัวและอุปาทานย่อมเกิดขึ้น ใจก็ถอยกลับอย่างนี้ว่า
เมื่อเป็นเช่นนั้น

อะไรเล่าเป็นตนของเรา. แต่ความคิดเห็นอย่างนี้ไม่มีแก่ผู้เห็นธรรม ใครหนอ
จะแสดงธรรมแก่เรา

โดยที่เราจะพึงเห็นธรรมได้. อาวุโส ผมนั้นได้มีความคิดว่า ท่านพระอานนท์
นี้ อยู่ ณ โขสัตตาราม

ใกล้เมืองโกสัมพี ท่านพระอานนท์ผู้ซึ่งพระศาสดาทรงสรรเสริญและยกย่อง
ย่อมสามารถแสดง

ธรรมแก่เพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายผู้เป็นวิญญู และสามารถจะแสดงธรรมแก่
เราโดยที่เราจะพึงเห็น

ธรรมได้ อนึ่ง เราก็มีความคุ้นเคยในท่านพระอานนท์อยู่มาก อย่างกระนั้นเลย
เราควรเข้าไปหา

ท่านพระอานนท์เถิด ขอท่านพระอานนท์ จงกล่าวสอนผมด้วย ขอท่านพระ
อานนท์ จงพราสสอน

ผมด้วย ขอท่านพระอานนท์ จงแสดงธรรมีกาแก่ผมด้วย ตามที่ผมจะพึงเห็น
ธรรมได้.

[๒๓๔] ท่านพระอานนท์กล่าวว่า แม้ด้วยเหตุเท่านั้น ผมก็ดีใจด้วยท่านพระฉัน
นะ ทั้ง

ได้รำพึงกันมาแต่แรก ท่านพระฉันนะได้กระทำเช่นนั้นให้แจ่มแจ้งแล้ว ทำลาย
ความถือติดได้แล้ว

ท่านพระฉันนะ ท่านจงเงียโสตกลงฟัง ท่านเป็นผู้สมควรจะรู้ธรรมได้อย่าง
แจ่มแจ้ง. ลำดับนั้น

ความปิติและความปราโมทย์อย่างโอฬาร ก็บังเกิดมีแก่ท่านพระฉินนะ ด้วยเหตุเพียงเท่านั้นว่า

เราเป็นผู้สมควรจะรู้ธรรมได้อย่างแจ่มแจ้ง.

อา. ท่านพระฉินนะ ผมได้สดับคำนี้มาเฉพาะพระพักตร์ รับมาแล้ว

เฉพาะพระพักตร์

พระผู้มีพระภาค ผู้ตรัสสั่งสอนภิกษุทั้งหลายโคตรอยู่ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย โลกนี้โดยมากอาศัยส่วน

๒ อย่าง คือ ความมี ๑ ความไม่มี ๑. ก็เมื่อบุคคลเห็นเหตุเกิดแห่งโลก ด้วยปัญญาอันชอบตาม

เป็นจริงอยู่ ความไม่มีในโลกย่อมไม่มี. เมื่อบุคคลเห็นความดับแห่งโลก ด้วยปัญญาอันชอบตาม

ความเป็นจริงอยู่ ความมีในโลกย่อมไม่มี โลกนี้โดยมากยังพัวพันด้วยอุบายเป็นเหตุถือมั่นและ

ความยึดมั่น แต่อริยสาวกย่อมไม่เข้าถึง ไม่ถือมั่น ไม่ตั้งไว้ ซึ่งอุบายเป็นเหตุถือมั่น มีความ

ยึดมั่นด้วยความตั้งจิตไว้เป็นอนุสัยว่า อัตตาของเรา ย่อมไม่เคลือบแคลงสงสัยว่า ทุกข์นั้นแหละ

เมื่อบังเกิดขึ้น ย่อมบังเกิดขึ้น ทุกข์เมื่อดับย่อมดับ อริยสาวกนั้นมีญาณหยั่งรู้ในเรื่องนี้โดยไม

ต้องเชื่อผู้อื่นเลย. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ด้วยเหตุเพียงเท่านั้นแล จึงชื่อว่าสัมมาทิฐิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย

ส่วนสุดที่ ๑ นี้ว่า สิ่งทั้งปวงมีอยู่ ส่วนสุดที่ ๒ นี้ว่า สิ่งทั้งปวงไม่มี. ตถาคตแสดงธรรมโดย

สายกลาง ไม่เข้าไปใกล้ส่วนสุดทั้งสองนั้นว่า เพราะอวิชชาเป็นปัจจัยจึงมีสังขาร เพราะสังขาร

เป็นปัจจัย จึงมีวิญญาณ ฯลฯ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยอาการอย่างนี้. เพราะ

อวิชชานั้นแหละดับด้วยการส่ำรอกโดยไม่เหลือ สังขารจึงดับ เพราะสังขารดับ วิญญาณจึงดับ

ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยอาการอย่างนี้.

จ. ดูกรท่านอานนท์ ท่านเหล่าใด มีการกล่าวสอนอย่างนี้ ท่านเหล่านั้นเป็นผู้อนาถ

มุ่งประโยชน์ กล่าวสอนและพราสอนเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ก็แลผมเองได้ฟังธรรมเทศนา

ของท่านอานนท์แล้ว เข้าใจธรรมได้อย่างแจ่มแจ้ง.

จบ สูตรที่ ๘.

๙. ราชสูตรที่ ๑

ว่าด้วยการรู้การเห็นที่ไม่ให้มือหังการมมังการและมานานุสัย

[๒๓๕] พระนครสาวัตถิ ฯลฯ ครั้งนั้นแล ท่านพระราหุลเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่

ประทับ ถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. ครั้นแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า

พระเจ้าข้า เมื่อบุคคลรู้้อยู่อย่างไร เห็นอยู่อย่างไรรนอ อหังการ มมังการ และมานานุสัย ในกาย

ที่มีวิญญูณนี้ และในสรรพนิมิตภายนอกจึงจะไม่มี?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรราหุล รูปอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และ

ปัจจุบัน เป็นภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต อยู่ในที่ไกลหรือในที่ใกล้

บุคคลพิจารณาเห็นรูปทั้งหมดนั้น ด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริง อย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่เรา

นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา. เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง สังขาร

เหล่าใดเหล่าหนึ่ง วิญญูณอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน เป็นภายใน

หรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต อยู่ในที่ไกลหรือในที่ใกล้ บุคคลพิจารณาเห็น

วิญญูณทั้งหมดนั้น ด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริง อย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่เรา นั่นไม่เป็นเรา

นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา. ดูกรราหุล เมื่อบุคคลรู้้อยู่อย่างนี้ เห็นอยู่อย่างนี้แล อหังการ มมังการ

และมานานุสัย ในกายที่มีวิญญูณนี้ และในสรรพนิมิตภายนอก จึงจะไม่มี.

จบ สูตรที่ ๙.

๑๐. ราชสูตรที่ ๒

ว่าด้วยการรู้การเห็นที่ทำให้ปราศจากอหังการมมังการและมานานุสัย

[๒๓๖] พระนครสาวัตถิ ฯลฯ ท่านพระราหุลเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ

ถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. ครั้นแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า พระเจ้าข้า

เมื่อบุคคลรู้้อย่างไร เห็น้อย่างไรหนอ ใจจึงปราศจากอหังการ มมังการ และมานานุสัย

ในกายที่มีวิญญูณนี้และในสรรพนิमित ภายนอก เป็นของกำลั่งด้วยดี ในส่วนแห่งมานะ

สงบแล้ว หลุดพ้นดีแล้ว?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรราหุล รูปร่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต

และปัจจุบัน เป็นภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต อยู่ในที่ไกลหรือ

ในที่ใกล้ บุคคลพิจารณาเห็นรูปทั้งหมดนั้น ด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริง อย่างนี้ว่า

นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเราแล้ว ย่อมหลุดพ้น เพราะไม่ถือมั่น.

เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง สังขารเหล่าใดเหล่าหนึ่ง วิญญูณอย่างใด

อย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน เป็นภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด

เลวหรือประณีต อยู่ในที่ไกลหรือในที่ใกล้ บุคคลพิจารณาเห็นวิญญูณทั้งหมดนั้น ด้วยปัญญา

อันชอบตามความเป็นจริง อย่างนี้ว่า นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา

แล้ว ย่อมหลุดพ้นเพราะไม่ถือมั่น. ดูกรราหุล เมื่อบุคคลรู้้อยู่ เห็น้อย่างนี้แล ใจจึงจะ

ปราศจากอหังการ มมังการ และมานานุสัย ในกายที่มีวิญญูณนี้ และในสรรพนิमितภายนอก

เป็นของกำลั่งด้วยดีในส่วนแห่งมานะ สงบแล้ว หลุดพ้นดีแล้ว.

จบ สูตรที่ ๑๐.

จบ เถรวรรคที่ ๔.

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อนันตสูตร ๖. อัสนธิสูตร

๒. ติสสสูตร ๗. เขมกสูตร

๓. ยมกสูตร ๘. นันนสูตร

๔. อนุราธสูตร ๙. ราหุลสูตรที่ ๑

๕. วักกสิสูตร ๑๐. ราหุลสูตรที่ ๒.

ปุปผวรรคที่ ๕

๑. นทีสูตร

ว่าด้วยเหตุให้ถึงความพินาศ

[๒๓๖] พระนครสาวัตถิ ฯลฯ ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลาย

มาแล้วตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำไหลไปจากภูเข่า พัดเอาหญ้า ใบไม้ และไม้เป็นต้นไป

ในภายใต้อันไหลไปสู่ที่ไกล มีกระแสนเชี่ยว ถ้าแม่ต้นเลาทั้งหลาย พึงเกิดที่ฝั่งทั้งสองข้างแห่ง

แม่น้ำนั้น ต้นเลาเหล่านั้น พึงโน้มไปสู่แม่น้ำนั้น ถ้าแม่หญ้าคาทั้งหลาย พึงเกิด หญ้าคา

เหล่านั้น พึงโน้มไปสู่แม่น้ำนั้น ถ้าแม่หญ้ามุงกระต่ายทั้งหลาย พึงเกิด หญ้ามุงกระต่ายเหล่านั้น

พึงโน้มไปสู่แม่น้ำนั้น ถ้าแม่หญ้าคมบางทั้งหลาย พึงเกิด หญ้าคมบางเหล่านั้น พึงโน้ม

ไปสู่แม่น้ำนั้น ถ้าแม่ต้นไม้ทั้งหลาย พึงเกิด ต้นไม้เหล่านั้น พึงโน้มไปสู่แม่น้ำนั้น บุรุษถูก

กระแสน้ำพัดไปอยู่ ถ้าแม่พื้จับต้นเลาทั้งหลาย ต้นเลาเหล่านั้นพึงหลุดไป บุรุษนั้นพึงถึงความ

พินาศ มีการหลุดนั้นเป็นเหตุ ถ้าแม่พื้จับหญ้าคา หญ้ามุงกระต่าย หญ้าคมบาง ต้นไม้ หญ้าคา

เป็นต้นเหล่านั้น พึงหลุดไป บุรุษนั้นพึงถึงความพินาศ มีการหลุดนั้นเป็นเหตุ แม้ฉันใด.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปุณฺณผู้ไม่ได้สดับ ฉะนั้นเหมือนกันแล ไม่เห็นพระอริยเจ้า ไม่ฉลาดใน

อริยธรรม ไม่ได้รับแนะนำในอริยธรรม ไม่เห็นสัตบุรุษ ไม่ฉลาดในสัพปุริสธรรม ไม่ได้รับ

แนะนำในสัพปุริสธรรม ย่อมตามเห็นรูปโดยความเป็นตน เห็นตนมีรูป เห็นรูปในตน หรือ

เห็นตนในรูป รูปนั้นของปุณฺณนั้นย่อยยับไป ปุณฺณนั้น ย่อมถึงความพินาศ มีข้อนี้เป็นเหตุ.

ปุณฺณย่อมตามเห็นเวทนา สัญญา สังขาร วิญญูณ โดยความเป็นตน เห็นตนมี

วิญญูณ เห็นวิญญูณในตน หรือเห็นตนในวิญญูณ วิญญูณนั้นของ
ปุถุชนนั้นย่อมย่อยยับไป

ปุถุชนนั้นย่อมถึงความพินาศ มีข้อนั้นเป็นเหตุ.

[๒๓๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูป
เที่ยงหรือ

ไม่เที่ยง? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ไม่เที่ยงพระเจ้าข้า.

พ. เวทนา สัญญา สังขาร วิญญูณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. เพราะเหตุนั้นแล ภิกษุทั้งหลาย ฯลฯ อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่
อย่างนี้

ฯลฯ รู้ชัดว่า ฯลฯ กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๑.

๒. ปุพผสูตร

ว่าด้วยพระพุทธร่องค์ไม่ขัดแย้งกับโลก

[๒๓๙] พระนครสาวัตถิ ฯลฯ สมัยนั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุ
ทั้งหลาย

มาแล้วตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่ขัดแย้งกับโลก. แต่โลกย่อม
ขัดแย้งกับเรา. ผู้

กล่าวเป็นธรรมย่อมไม่ขัดแย้งกับใครๆ ในโลก สิ่งใดที่บังเกิดขึ้นในโลกสมมติ
ว่า ไม่มี แม้เรา

ก็กล่าวสิ่งนั้นว่า ไม่มี. สิ่งใดที่บังเกิดขึ้นในโลก สมมติว่า มี แม้เราก็ก้าวสิ่งนั้น
ว่า มี ดูกร

ภิกษุทั้งหลาย สิ่งที่บังเกิดขึ้นในโลกสมมติว่า ไม่มี ซึ่งเราก็ก้าวว่าไม่มีนั้น คือ
อะไร? คือ รูปที่

เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง มีความไม่แปรปรวนเป็นธรรมดา บังเกิดขึ้นในโลกสมมติว่า
ไม่มี แม้เรา

ก็ก้าวรูปนั้นว่า ไม่มี. เวทนา สัญญา สังขาร วิญญูณที่เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง
มีความไม่

แปรปรวนเป็นธรรมดา โลกสมมติว่า ไม่มี แม้เราก็ก้าววิญญูณนั้นว่า ไม่มี.
ดูกรภิกษุทั้งหลาย

นี่แหละที่เป็นบังเกิดขึ้นในโลกสมมติว่า ไม่มี ซึ่งเราก็ก้าวว่า ไม่มี. ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย สิ่ง

บังเกิดขึ้นในโลกสมมติว่า มี ซึ่งเราก็ก้าวว่ามีนั้น คืออะไร. ดูกรภิกษุทั้งหลาย
รูปที่ไม่เที่ยง

เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ที่บันทึกในโลกสมมติว่า มี แม่เราก็ก
กล่าวรูปนั้นว่า มี.

เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็น
ธรรมดา ที่บันทึก

ในโลกสมมติว่า มี แม่เราก็ก้าววิญญาณนั้นว่า มี. ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี่
แหละที่บันทึกใน

โลกสมมติว่า มี ซึ่งเราก็ก้าวว่า มี.

[๒๔๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โลกธรรมมีอยู่ในโลก พระตถาคตย่อมตรัสรู้
ทราบชัด

โลกธรรมนั้น ครั้นแล้วย่อมบอก แสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก
กระทำให้ตื่น.

ก็โลกธรรมในโลก พระตถาคตย่อมตรัสรู้ ทราบชัดโลกธรรม ครั้นแล้ว ย่อม
บอก แสดง

บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก กระทำให้ตื่นนั้น คืออะไร? ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย คือ รูป

เป็นโลกธรรมในโลก พระตถาคตย่อมตรัสรู้ ทราบชัดโลกธรรมนั้น ฯลฯ
กระทำให้ตื่น. ดูกร

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลใด เมื่อพระตถาคตบอก แสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย
จำแนก

กระทำให้ตื่นอยู่อย่างนี้ ย่อมไม่รู้ ไม่เห็น เราจะกระทำอะไรได้กะบุคคลนั้น ผู้
เป็นปุถุชนคนพาล

บอด ไม่มีจักขุ ไม่รู้ ไม่เห็น. เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เป็นโลกธรรม
ในโลก

พระตถาคตย่อมตรัสรู้ ทราบชัดโลกธรรมนั้น ครั้นแล้ว ย่อมบอก แสดง
บัญญัติ แต่งตั้ง

เปิดเผย จำแนก กระทำให้ตื่น. บุคคลใด เมื่อพระตถาคตบอก แสดง บัญญัติ
แต่งตั้ง

เปิดเผย จำแนก กระทำให้ตื่นอยู่อย่างนี้ ย่อมไม่รู้ ไม่เห็น เราจะกระทำอะไร
ได้กะบุคคลนั้น

ผู้เป็นปุถุชนคนพาล บอด ไม่มีจักขุ ไม่รู้ ไม่เห็น.

[๒๔๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุบลก็ดี ปทุมก็ดี บุณฑริกก็ดี เกิดแล้วในน้ำ
เจริญแล้ว

ในน้ำ ขึ้นพ้นจากน้ำตั้งอยู่ แต่้ำไม่ติด แม้ฉันใด. พระตถาคตเกิดแล้วในโลก
เจริญแล้วใน

โลก ย่อมครอบงำโลกอยู่ แต่โลกฉาบทาไม่ได้ ฉะนั้นเหมือนกันแล.

จบ สูตรที่ ๒.

๓. เพลนปีณทสูตร

ว่าด้วยอุปมาชั้น ๕

[๒๔๒] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่ฝั่งแม่น้ำคงคาใกล้อยุธยา
บุรี. ณ ที่นั้นแล

พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
แม่น้ำคงคานี้ ฟังนำ

กลุ่มฟองน้ำใหญ่มา บุรุษผู้มีจักขุพึงเห็น เฟ่ง พิจารณากลุ่มฟองน้ำใหญ่นั้น
โดยแยบคาย เมื่อ

บุรุษนั้นเห็น เฟ่ง พิจารณาอยู่โดยแยบคาย กลุ่มฟองน้ำนั้น ฟังปรากฏเป็น
ของว่างเปล่า

หาสาระมิได้เลย สาระในกลุ่มฟองน้ำ ฟังมิได้อย่างไร แม้ฉันใด. ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย รูปอย่าง

ใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ฯลฯ อยู่ในที่ไกลหรือในที่
ใกล้ ภิกษุย่อมเห็น

เฟ่ง พิจารณารูปนั้นโดยแยบคาย เมื่อภิกษุนั้นเห็น เฟ่ง พิจารณาอยู่โดย
แยบคาย รูปนั้นย่อม

ปรากฏเป็นของว่างเปล่า หาสาระมิได้ สาระในรูปฟังมิได้อย่างไร ฉะนั้น
เหมือนกัน.

[๒๔๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อฝนเมล็ดหยาบตกอยู่ในสรวทสมัย ฟองน้ำ
ในน้ำ ย่อม

บังเกิดขึ้นและดับไป บุรุษผู้มีจักขุ ฟังเห็น เฟ่ง พิจารณาฟองน้ำนั้นโดย
แยบคาย เมื่อบุรุษนั้น

เห็น เฟ่ง พิจารณาอยู่โดยแยบคาย ฟองน้ำนั้น ฟังปรากฏเป็นของว่างเปล่า
หาสาระมิได้เลย

สาระในฟองน้ำนั้นฟังมิได้อย่างไร แม้ฉันใด. เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่
เป็นอดีต อนาคต

และปัจจุบัน ฯลฯ อยู่ในที่ไกลหรือในที่ใกล้ ภิกษุย่อมเห็น เฟ่ง พิจารณาอยู่
โดยแยบคาย

เวทนานั้นย่อมปรากฏเป็นของว่างเปล่า หาสาระมิได้ สาระในเวทนาฟังมิได้
อย่างไร ฉะนั้น

เหมือนกัน.

[๒๔๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อเดือนสุดท้ายแห่งฤดูร้อนยังอยู่ พยับแดด
ย่อมเด่น

ระยิบระยับในเวลาเที่ยง บุรุษผู้มีจักขุพึงเห็น เฟ่ง พิจารณา พยับแดดนั้นโดย
แบบคาย เมื่อ

บุรุษนั้นเห็น เฟ่ง พิจารณาอยู่โดยแบบคาย พยับแดดนั้น พึงปรากฏเป็น
ของว่างเปล่า ฯลฯ

สาระในพยับแดดพึงมีได้อย่างไร แม้ฉันใด. สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง ฯลฯ ก็
ฉันนั้นเหมือนกันแล.

[๒๔๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุรุษผู้มีความต้องการด้วยไม้แก่น เสาหาไม้
แก่น เทียว

แสวงหาไม้แก่นอยู่ ถือเอาจอบอันคม พึงเข้าไปสู่ป่า บุรุษนั้นพึงเห็นต้นกล้วย
ใหญ่ ตรง ใหม่

ยังไม่เกิดแก่นในป่านั้น พึงตัดโคนต้นกล้วยนั้นแล้วจึงตัดปลาย แล้วจึงปอก
กาบใบออก บุรุษ

นั้นปอกกาบใบออก ไม่พึงได้แม้กระพี้ในต้นกล้วยใหญ่นั้น จะพึงได้แก่นแต่
ที่ไหน บุรุษผู้มีจักขุ

พึงเห็น เฟ่ง พิจารณาอยู่โดยแบบคาย ซึ่งต้นกล้วยใหญ่นั้น เมื่อบุรุษนั้นเห็น
เฟ่ง พิจารณา

อยู่โดยแบบคาย ต้นกล้วยใหญ่นั้น พึงปรากฏเป็นของว่างเปล่า หาแก่นมิได้
แก่นในต้นกล้วย

พึงมีได้อย่างไร แม้ฉันใด. สังขารเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต
และปัจจุบัน ฯลฯ

อยู่ในที่ไกลหรือในที่ใกล้ ภิกษุย่อมเห็น เฟ่ง พิจารณาสังขารนั้นโดยแบบคาย
เมื่อภิกษุนั้นเห็น

เฟ่ง พิจารณาอยู่โดยแบบคาย สังขารนั้น ย่อมปรากฏเป็นของว่างเปล่า หา
สาระมิได้ สาระใน

สังขารทั้งหลายพึงมีได้อย่างไร ฉันนั้นเหมือนกันแล.

[๒๔๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย นักเล่นกลหรือลูกมือนักเล่นกล พึงแสดงกลที่
หนทางใหญ่

สีแพรง บุรุษผู้มีจักขุพึงเห็น เฟ่ง พิจารณากลนั้นโดยแบบคาย เมื่อบุรุษนั้นเห็น
เฟ่ง พิจารณา

อยู่โดยแบบคาย กลนั้น พึงปรากฏเป็นของว่างเปล่า หาสาระมิได้ สาระใน
กลพึงมีได้อย่างไร

แม้ฉันใด. วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน
 ฯลฯ อยู่ในที่

ไกลหรือในที่ใกล้ ภิกษุย่อมเห็น เฟ่ง พิจารณาอยู่โดยแบบคาย เมื่อภิกษุเห็น
เฟ่ง

พิจารณาวิญญูณนั้นโดยแยบคาย วิญญูณนั้น ย่อมปรากฏเป็นของว่างเปล่า
หาสาระมิได้

สาระในวิญญูณพึงมีได้อย่างไร ฉะนั้นเหมือนกันแล. ดูกรภิกษุทั้งหลาย
อริยสาวกผู้สดับแล้ว

เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในรูป ทั้งในเวทนา ทั้งในสัญญา ทั้งใน
สังขาร ทั้งในวิญญูณ

เมื่อเบื่อหน่าย ย่อมคลายกำหนัด เพราะคลายกำหนัด ย่อมหลุดพ้น เมื่อ
หลุดพ้นแล้ว ย่อมมี

ญาณหยั่งรู้ว่า หลุดพ้นแล้ว รู้ชัดว่า ฯลฯ กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี
ดังนี้.

พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นได้ตรัสไวยาकरणภาษิตนี้จบลงแล้ว จึง
ได้ตรัสคาถา

ประพันธ์ต่อไปว่า

[๒๔๖] พระพุทธเจ้าผู้เป็นเผ่าพันธุ์ แห่งพระอาทิตย์ ทรงแสดงแล้วว่า
รูปอุปมาด้วยกลุ่มฟองน้ำ เวทนาอุปมาด้วยฟองน้ำ สัญญาอุปมาด้วย

พยับแดด สังขารอุปมาด้วยต้นกล้วย และวิญญูณอุปมาด้วยกล.
ภิกษุย่อมพึงพิจารณาเห็นเบญจขันธ์นั้นโดยแยบคายด้วยประการ

ใดๆ เบญจขันธ์นั้น ย่อมปรากฏเป็นของว่าง เป็นของเปล่า
ด้วยประการนั้นๆ ก็การละธรรม ๓ อย่าง อันพระพุทธเจ้า ผู้มี

ปัญญาดังแผ่นดิน ปราปรากายนี้ทรงแสดงแล้ว ท่านทั้งหลาย
จงดูรูปอันบุคคลทิ้งแล้ว. อายุ ใ้อ่อน และวิญญูณย่อมละ

กายนี้เมื่อใด เมื่อนั้น กายนี้อันเขาทอดทิ้งแล้วย่อมเป็นเหยื่อ
แห่งสัตว์อื่น หาเจตนามิได้ นอนทับถมแผ่นดิน. นี่เป็น

ความสืบทอดเช่นนี้ นี่เป็นกลสำหรับหลอกลวงคนโง่ เบญจขันธ์
เพียงดั่งว่าเพชฌฆาตผู้หนึ่ง เราบอกแล้ว สาระย่อมไม่มีใน

เบญจขันธ์นี้. ภิกษุผู้มีความเพียรอันปราปรากแล้วมีสัมปชัญญะ มีสติ
พึงพิจารณาขันธ์ทั้งหลายอย่างนี้ ทั้งกลางวัน ทั้งกลางคืน. ภิกษุเมื่อ

ปราปรากบารอันไม่จุติ (นิพพาน) พึงละสังโยชนทั้งปวง พึงกระทำ
ที่พึงแก้ตน พึงประพฤติ ดูบุคคลผู้มีศีรษะอันไฟไหม้ ดังนี้.

จบ สุตที่ ๑.

๔. โคมยสูตร

ว่าด้วยความไม่เที่ยงแท้แน่นอนแห่งขันธ์ ๕

[๒๔๘] พระนครสาวัตถิ ฯลฯ ครั้นนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มี
พระภาคถึง

ที่ประทับ ฯลฯ ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
รูปอะไรๆ ที่

เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง ไม่มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา จักคงเที่ยงอยู่เสมอ
อย่างนั้น มีอยู่หรือ

หนอแล? เวทนาอะไรๆ ฯลฯ สัญญาอะไรๆ ฯลฯ สังขารอะไรๆ ฯลฯ วิญญาณ
อะไรๆ ที่เที่ยง

ยั่งยืน มั่นคง ไม่มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา จักคงเที่ยงอยู่เสมออย่างนั้น
มีอยู่หรือหนอแล?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ รูปอะไรๆ ที่เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง ไม่มีความ
แปรปรวนเป็น

ธรรมดา จักคงเที่ยงอยู่เสมออย่างนั้น ไม่มีเลย. เวทนาอะไรๆ ... สัญญาอะไร
ๆ ... สังขาร

อะไรๆ ... วิญญาณอะไรๆ ที่เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง ไม่มีความแปรปรวนเป็น
ธรรมดา จักคงเที่ยง

อยู่เสมออย่างนั้น ไม่มีเลย.

[๒๔๔] ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงหยีบก้อนโคลมยเล็กๆ แล้ว ได้
ตรัสกะภิกษุ

นั้นว่า ดูกรภิกษุ การได้อัตภาพแม้มีประมาณเท่านั้นแล เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง ไม่
มีความแปร

ปรวนเป็นธรรมดา จักคงเที่ยงอยู่เสมออย่างนั้น ไม่มี. ถ้าแม้การได้อัตภาพมี
ประมาณเท่านั้น จัก

ได้เป็นสภาพเที่ยง ยั่งยืน มั่นคง ไม่มีความแปรปรวนเป็นธรรมดาแล้วไซ้
การอยู่ประพฤติ

พรหมจรรย์ เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบนี้ ก็จะไม่พึงปรากฏ. ก็เพราะเหตุที่
การได้อัตภาพมี

ประมาณเท่านั้น เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง ไม่มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ไม่มี
ฉะนั้น การอยู่

ประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ จึงปรากฏ.

[๒๕๐] ดูกรภิกษุ เรื่องเคยมีมาแล้ว เราได้เป็นชัตตยิราชได้รับมูรธาภิเศก.
เรานั้นมี

นคร ๘๔,๐๐๐ นคร มีกุสาวดีราชธานีเป็นประมุข. มีปราสาท ๘๔,๐๐๐ มีธรรม
ปราสาทเป็นประมุข.

มีเรือนยอด ๘๔,๐๐๐ มีเรือนยอดมหาพยุหะเป็นประมุข. มีบัลลังก์ ๘๔,๐๐๐
ทำด้วยงา ทำด้วย

แก่นจันทน์แดง ทำด้วยทอง ทำด้วยรูปียะ ลาดด้วยผ้าโกเชาว มีขนยาวเกิน ๔
ลงคุลี ลาด

ด้วยผ้ากำพลขาว ทำด้วยชนแกะ มีขนทั้งสองข้าง ลาดด้วยเครื่องลาดทำด้วย
ชนแกะมีดอกทึบ

มีเครื่องลาดอย่างดีทำด้วยหนังชมด มีเพดานแดง มีหมอนข้างสีแดง. มีข้าง
๘๔,๐๐๐ เชือก มี

เครื่องประดับทำด้วยทอง มีธงทำด้วยทอง ปกปิดด้วยชายทอง มีพระยาช้าง
อุโบสถเป็นประมุข.

มีม้า ๘๔,๐๐๐ ตัว มีเครื่องประดับทำด้วยทอง ปกปิดด้วยชายทอง มีวลาหก
อัสสวราชเป็นประมุข.

มีรถ ๘๔,๐๐๐ คัน มีเครื่องประดับทำด้วยทอง มีธงทำด้วยทอง ปกปิดด้วย
ชายทอง มีเวชยันต-

*ราชรถเป็นประมุข. มีแก้ว ๘๔,๐๐๐ ดวง มีแก้วมณีเป็นประมุข. มีหญิง
๘๔,๐๐๐ มีนางภัททาเทวี

เป็นประมุข มีกษัตริย์ ๘๔,๐๐๐ เป็นเหล่าอนุยนต์ มีปริณายกรัตนเป็นประมุข.
มีแม่โคนม

๘๔,๐๐๐ ตัว ผูกด้วยเชือกป่าน แขนวกระดิ่งโลหะ. มีผ้า ๘๔,๐๐๐ โกฏิ มีผ้า
ทำด้วยเปลือกไม้

มีเนื้อละเอียด มีผ้าทำด้วยไหมมีเนื้อละเอียด มีผ้าทำด้วยขนสัตว์มีเนื้อ
ละเอียด. มีผ้าทำด้วยฝ้ายมี

เนื้อละเอียด. มีสำหรับ ๘๔,๐๐๐ ซึ่งใส่อาหารที่ชนทั้งหลายเชิญไปโดยเฉพาะ
ในเวลาเย็นใน เวลาเช้า.

[๒๕๑] ดูกรภิกษุ ก็บรรดามหานคร ๘๔,๐๐๐ เหล่านั้นแล นครที่เราครอง
ในสมัยนั้น

นครเดียวเท่านั้น คือ กุสาวดีราชธานี. บรรดาปราสาท ๘๔,๐๐๐ เหล่านั้นแล
ปราสาทที่เรา

ครองในสมัยนั้น ปราสาทเดียวเท่านั้น คือ ธรรมปราสาท. บรรดาเรือนยอด
๘๔,๐๐๐ เหล่านั้น

แล เรือนยอดที่เราครองในสมัยนั้น หลังเดียวเท่านั้น คือ เรือนยอดมหาพยุ
หะ. บรรดาบัลลังก์

๘๔,๐๐๐ เหล่านั้นแล บัลลังก์ที่เราใช้ในสมัยนั้น บัลลังก์เดียวเท่านั้น คือ
บัลลังก์ที่ทำด้วยงา

ทำด้วยแก่นจันทน์แดง ทำด้วยทอง หรือทำด้วยรูปียะ. บรรดาช้าง ๘๔,๐๐๐
เชือกเหล่านั้นแล

ช้างที่เราทรงในสมัยนั้นเชือกเดียวเท่านั้น คือ พระยาช้างชื่ออุโบสถ. บรรดา
ม้า ๘๔,๐๐๐ ตัว

เหล่านั้นแล ม้าที่เราทรงสมัยนั้น ๑ ม้าเท่านั้น คือ วลหกอัสสวราช. บรรดารถ
๘๔,๐๐๐

เหล่านั้นแล รถที่เราทรงในสมัยนั้นคันเดียวเท่านั้น คือ รถเวชยันต์. บรรดา
หญิง ๘๔,๐๐๐

เหล่านั้นแล หญิงที่เรายกย่องในสมัยนั้นคนเดียวเท่านั้น คือ นางกษัตริย์หรือ
หญิงที่มีกำเนิด

จากกษัตริย์และพราหมณ์. บรรดาผ้า ๘๔,๐๐๐ โกฏิ เหล่านั้นแล ผ้าที่เรา
นุ่งห่มในสมัยนั้นคู่เดียว

เท่านั้น คือ ผ้าทำด้วยเปลือกไม้มีเนื้อละเอียด ผ้าทำด้วยไหมมีเนื้อละเอียด ผ้า
กัมพลมีเนื้อละเอียด

หรือผ้าทำด้วยฝ้ายมีเนื้อละเอียด บรรดาสำหรับ ๘๔,๐๐๐ สำหรับซึ่งใส่ชาวสุก
ที่หุงจากข้าวสาร

๑ ทะนานเป็นอย่างยิ่ง และแกงกับอันพอเหมาะแก่ข้าวนั้นที่เราบริโภคนั้น สำหรับ
เดียวเท่านั้น.

ดูกรภิกษุ สังขารทั้งปวงนั้น เป็นอดีต ดับไปแล้ว แปรปรวนไปแล้ว ด้วย
ประการดังนี้แล

สังขารทั้งหลายไม่เที่ยงอย่างนี้แล สังขารทั้งหลายไม่ยั่งยืนอย่างนี้แล สังขาร
ทั้งหลายทั้งปวง

เว้นจากลมอัสสาสะอย่างนี้แล. ก็ลักษณะอันไม่เที่ยงนี้ ควรที่เดียวเพื่อจะเบื่อ
หน่าย ควรเพื่อจะ

คลายกำหนด ควรเพื่อจะพ้นไปเพียงไรในสังขารทั้งปวง.

จบ สูตรที่ ๔.

๕. นขลิขสูตร

ว่าด้วยความไม่เที่ยงแท้แน่นอนแห่งชั้น ๕

[๒๕๒] พระนครสาวัตถิ ฯลฯ ภิกษุที่นั่งแล้ว ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว
ได้

ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ รูปอะไรๆ ที่เที่ยง ยั่งยืน
มั่นคง ไม่มีความแปร

ปรวนเป็นธรรมดา จักคงเที่ยงอยู่เสมออย่างนั้น มีอยู่หรือหนอแล? เวทนา
อะไรๆ ฯลฯ สัญญา

อะไรๆ ฯลฯ สังขารอะไรๆ ฯลฯ วิญญาณอะไรๆ ที่เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง ไม่มีความ
แปร

ปรวนเป็นธรรมดา จักคงเที่ยงอยู่เสมออย่างนั้น มีอยู่หรือหนอแล? พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกรภิกษุรูปอะไรๆ ที่เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง ไม่มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา จักเที่ยงอยู่เสมอ

อย่างนั้นไม่มีเลย. เวทนาอะไรๆ ... สัญญาอะไรๆ ... สังขารอะไรๆ ... วิญญาณอะไรๆ

ที่เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง ไม่มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา จักคงเที่ยงอยู่เสมออย่างนั้น ไม่มีเลย.

[๒๕๓] ครั้นนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงช้อนฝุ่นนิดหน่อยด้วยปลายเล็บแล้ว ตรัส

กะภิกษุเห็นว่า ดูกรภิกษุ แม้รูปมีประมาณเท่านั้นแล เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง ไม่มีความแปรปรวน

เป็นธรรมดา จักคงเที่ยงอยู่เสมออย่างนั้น ไม่มี. ถ้าว่ารูปแม้มีประมาณเท่านั้น จักได้เป็นของ

เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง ไม่มีความแปรปรวนเป็นธรรมดาแล้วไซ้ การอยู่ประพฤติพรหมจรรย์

เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบนี้ ก็จะไม่พึงปรากฏ. ก็เพราะเหตุที่รูปแม้มีประมาณเท่านั้นแล เป็นของ

เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง ไม่มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ไม่มี ฉะนั้น การอยู่ประพฤติพรหมจรรย์

เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ จึงปรากฏ. เวทนาแม้มีประมาณเท่านั้นแล ฯลฯ วิญญาณแม้มีประมาณ

เท่านั้นแล เป็นของเที่ยง ยั่งยืน มั่นคง ไม่มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา จักคงเที่ยงอยู่เสมอ

อย่างนั้น ไม่มี. ถ้าแม้ว่าวิญญาณมีประมาณเท่านั้น จักเที่ยง ยั่งยืน มั่นคง ไม่มีความแปรปรวน

เป็นธรรมดาแล้วไซ้ การอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบนี้ ก็จะไม่พึงปรากฏ.

ก็เพราะเหตุที่วิญญาณแม้มีประมาณเท่านั้นแล เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง ไม่มีความแปรปรวนเป็น

ธรรมดา ไม่มี ฉะนั้น การอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ จึงปรากฏ.

[๒๕๔] ดูกรภิกษุ เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ดูกรภิกษุ เพราะเหตุนั้นแหละ อริยสาวกผู้ได้แล้วเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้
ชัดว่า

ฯลฯ กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๕.

๖. สามททกสูตร

ว่าด้วยความไม่เที่ยงแท้แน่นอนแห่งชั้นที่ ๕

[๒๕๕] พระนครสาวัตถิ ฯลฯ ภิกษุนั้นนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้

ทูล

ถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ รูปอะไรๆ ที่เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง
ไม่มีความ

แปรปรวนเป็นธรรมดา จักคงเที่ยงอยู่เสมออย่างนั้น มีอยู่หรือหนอแล?

เวทนาอะไรๆ ฯลฯ

สัญญาอะไรๆ ฯลฯ สังขารอะไรๆ ฯลฯ วิญญาณอะไรๆ ที่เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง
ไม่มี

ความแปรปรวนเป็นธรรมดา จักคงเที่ยงอยู่เสมออย่างนั้น มีอยู่หรือหนอแล?

พระผู้มีพระภาค

ตรัสว่า ดูกรภิกษุ รูปอะไรๆ ที่เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง ไม่มีความแปรปรวนเป็น
ธรรมดา จักคง

เที่ยงอยู่เสมออย่างนั้น ไม่มีเลย. เวทนาอะไรๆ ฯลฯ สัญญาอะไรๆ ฯลฯ สังขาร
อะไรๆ

ฯลฯ วิญญาณอะไรๆ ที่เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง ไม่มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา
จักคงเที่ยงอยู่

อยู่เสมออย่างนั้น ไม่มีเลย.

จบ สูตรที่ ๖.

๗. คัททูลสูตรที่ ๑

ว่าด้วยอุปมาชั้นที่ ๕ ด้วยเสาล่ามสุนัข

[๒๕๖] พระนครสาวัตถิ ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สงสารนี้มีที่สุดเบื้องต้น
เบื้องปลาย

รู้ไม่ได้แล้ว ที่สุดเบื้องต้น ย่อมไม่ปรากฏสำหรับสัตว์ทั้งหลายผู้มีวิชาเป็น
เครื่องกางกั้น มี

ตัณหาเป็นเครื่องประกอบไว้ ท่องเที่ยวไปมาอยู่. มหาสมุทรยังมีสมัย
เหือดแห้งไม่เป็นมหาสมุทร.

แต่เราไม่กล่าวว่าสัตว์ทั้งหลายผู้มีวิชาเป็นเครื่องกางกั้น มีตัณหาเป็น
เครื่องประกอบไว้ ท่อง

เที่ยวไปมาอยู่จะกระทำที่สุดทุกข์ได้. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ชุนเขาสีเนรุษยังมีสมัย
ที่ถูกไฟไหม้พินาศ

ไปมีอยู่ไม่ได้. แต่เรากล่าวไม่ได้ถึงการกระทำที่สุดทุกข์แห่งสัตว์ทั้งหลายผู้มี
อวิชาเป็นเครื่องกาง

กั้น มีตัณหาเป็นเครื่องประกอบ ท่องเที่ยวไปมาอยู่. ดูกรภิกษุทั้งหลาย
แผ่นดินใหญ่ยังมีสมัย

ที่ถูกไฟไหม้ พินาศไป มีอยู่ไม่ได้. แต่เรากล่าวว่าสัตว์ทั้งหลาย ผู้มีวิชาเป็น
เครื่องกางกั้น มี

ตัณหาเป็นเครื่องประกอบไว้ ท่องเที่ยวไปมาอยู่ จะกระทำที่สุดทุกข์ได้.

[๒๕๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สุนัขที่เขาผูกไว้ด้วยเชือก ถูกล่ามไว้ที่หลักหรือ
เสาอันมั่นคง

ย่อมวิ่งวนเวียนหลักหรือเสานั้นเอง แม้ฉันใด. ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ฉันนั้น
เหมือนกันแล ไม่ได้

เห็นพระอริยเจ้า ไม่ฉลาดในอริยธรรม ไม่ได้รับแนะนำในอริยธรรม ไม่ได้
เห็นสัตบุรุษ ไม่ฉลาด

ในสัปปริสธรรม ไม่ได้รับแนะนำในสัปปริสธรรม ย่อมตามเห็นรูปโดยความ
เป็นตน เห็นตนมีรูป

เห็นรูปในตน หรือเห็นตนในรูป ย่อมตามเห็นเวทนา ... เห็นสัญญา ... เห็น
สังขาร ... เห็นวิญญูญาณ

โดยความเป็นตน เห็นตนมีวิญญูญาณ เห็นวิญญูญาณในตน หรือเห็นตนใน
วิญญูญาณ เขาย่อมเล่น

วนเวียนรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญูณนั้นเอง เมื่อเขาเล่นวนเวียนรูป
เวทนา สัญญา

สังขาร วิญญูญาณอยู่ ย่อมไม่พ้นไปจากรูป ไม่พ้นไปจากเวทนา ไม่พ้นไปจาก
สัญญา ไม่พ้นไป

จากสังขาร ไม่พ้นไปจากวิญญูญาณ ไม่พ้นไปจากชาติ ชรา มรณะ โสกะ
ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส

อุปายาส เรากล่าวว่าย่อมไม่พ้นไปจากทุกข์. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วน
อริยสาวกผู้ได้สดับ ได้เห็น

พระอริยเจ้า ฉลาดในอริยธรรม ได้รับแนะนำดีแล้วในอริยธรรม ได้เห็น
สัตบุรุษ ฉลาดใน

สัปปริสธรรม ได้รับแนะนำดีแล้วในสัปปริสธรรม ย่อมไม่พิจารณาเห็นรูป
โดยความเป็นตน ...

ไม่พิจารณาเห็นเวทนา โดยความเป็นตน ... ไม่พิจารณาเห็นสัญญา โดย
ความเป็นตน ... ไม่พิจารณา
เห็นสังขาร โดยความเป็นตน ... ไม่พิจารณาเห็นวิญญาณ โดยความเป็นตน
ไม่เห็นตนมีวิญญาณ
ไม่เห็นวิญญาณในตน หรือไม่เห็นตนในวิญญาณ อริยสาวกนั้นย่อมไม่เล่น
วนเวียนรูป เวทนา
สัญญา สังขาร วิญญาณ อริยสาวกนั้นเมื่อไม่เล่นวนเวียนรูป เวทนา สัญญา
สังขาร วิญญาณ
ย่อมพ้นจากรูป พ้นจากเวทนา พ้นจากสัญญา พ้นจากสังขาร พ้นจาก
วิญญาณ พ้นจากชาติ
ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส เรากล่าวว่า ย่อมพ้นไปจาก
ทุกข์.

จบ สูตรที่ ๑.

๘. คัมภูลสูตรที่ ๒

ว่าด้วยอุปมาขันธ ๕ ด้วยเสาล่ามสุนัข

[๒๕๘] พระนครสาวัตถิ ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สงสารนี้ที่สุด เบื้องต้น
เบื้องปลายรู้

ไม่ได้แล้ว ที่สุดเบื้องต้น ย่อมไม่ปรากฏแก่สัตว์ทั้งหลาย ผู้มีวิชาเป็นเครื่อง
กางกั้น มีตัณหาเป็น

เครื่องประกอบไว้ ท่องเที่ยวไปมาอยู่. ดูกรภิกษุทั้งหลาย สุนัขที่เขาผูกไว้ด้วย
เชือก ถูกล่ามไว้

ที่หลักหรือเสาอันมั่นคง ถ้าแม่มันเดิน มันก็ย่อมเดินใกล้หลักหรือเสานั้นเอง
ถ้าแม่มันยืน

มันก็ย่อมยืนใกล้หลักหรือเสานั้นเอง ถ้าแม่มันนั่ง มันก็ย่อมนั่งใกล้หลักหรือ
เสานั้นเอง ถ้าแม่

มันนอน มันก็ย่อมนอนใกล้หลักหรือเสานั้นเอง แม่ฉันใด. ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ปุถุชนผู้ไม่ได้

สดับ ฉะนั้นเหมือนกันแล ย่อมตามเห็นรูปว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็น
ตัวตนของเรา

ย่อมตามเห็นเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่น
เป็นตัวตนของเรา.

ปุถุชนนั้น ถ้าแม่เดิน เขาก็ย่อมเดินใกล้อุปาทานขันธ ๕ เหล่านี้นั่นเอง ถ้าแม่
ยืน เขาก็ย่อมยืน

ใกล้อุปาทานขันธ ๕ เหล่านี้นั่นเอง ถ้าแม่นั่ง เขาก็ย่อมนั่งใกล้อุปาทานขันธ
๕ เหล่านี้นั่นเอง

ถ้าแม่นอน เขาย่อมนอนใกล้อุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้นั่นเอง. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แล เธอทั้งหลาย พึงพิจารณาจิตของตนเนื่องๆ ว่า จิตนี้เศร้าหมองแล้วด้วยราคะ โทสะ โมหะ สิ้นกาลนาน.

ว่าด้วยความเศร้าหมองและผ่องแผ้วของจิต

[๒๕๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลาย ย่อมเศร้าหมองเพราะจิตเศร้าหมอง สัตว์

ทั้งหลายย่อมบริสุทธิ์ เพราะจิตผ่องแผ้ว. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภาพนิทรธการนั้น เธอทั้งหลาย

เห็นแล้วหรือ? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า เห็นแล้วพระเจ้าข้า.

พ. ภาพนิทรธการเช่นนั้นแล ช่างเขียนคิดแล้วด้วยจิตนั้นแหละ. จิตนั้นแหละ วิจิตร

กว่าภาพนิทรธการเช่นนั้น. เพราะเหตุนี้ เธอทั้งหลาย พึงพิจารณาจิตของตนเนื่องๆ ว่า จิตนี้

เศร้าหมองด้วย ราคะ โทสะ โมหะ สิ้นกาลนาน. สัตว์ทั้งหลายย่อมเศร้าหมองเพราะจิต

เศร้าหมอง สัตว์ทั้งหลายย่อมบริสุทธิ์ เพราะจิตผ่องแผ้ว. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่พิจารณา

เห็นหมู่สัตว์อื่นแม้เพียงหมู่หนึ่ง ซึ่งวิจิตรเหมือนอย่างสัตว์ดิรัจฉานทั้งหลายนี้เลย. ดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย สัตว์ดิรัจฉานแม้เหล่านี้แล คนคิดด้วยจิตนั้นแหละ. จิตนั้นแหละ วิจิตรกว่าสัตว์

ดิรัจฉานแม้เหล่านั้น. เพราะเหตุนี้ เธอทั้งหลายพึงพิจารณาจิตของตนเนื่องๆ ว่า จิตนี้

เศร้าหมองแล้วด้วยราคะ โทสะ โมหะ สิ้นกาลนาน. สัตว์ทั้งหลายย่อมเศร้าหมอง เพราะจิต

เศร้าหมอง สัตว์ทั้งหลายย่อมบริสุทธิ์ เพราะจิตผ่องแผ้ว. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ช่างย่อมหรือช่าง

เขียน เมื่อมีเครื่องย่อมก็ดี ครั่งก็ดี ขมิ้นก็ดี สีเขียวก็ดี สีแดงก็ดี พึงเขียนรูปสตรีหรือรูป

บุรุษ มีอวัยวะใหญ่่น้อยครบทุกส่วนลงที่แผ่นกระดานเกลี้ยงเกลา หรือที่ฝา หรือที่แผ่นผ้า แม้

ฉันใด. ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ไม่ได้สดับ ฉันนั้นเหมือนกัน เมื่อจะให้ เกิด ย่อมยังรูปนั้น

แหละให้เกิด เมื่อจะให้เกิด ย่อมยังเวทนานั้นแหละให้เกิด เมื่อจะให้เกิด ย่อมยังสัญญา นั้น

แหละให้เกิด เมื่อจะให้เกิด ย่อมยังสังขารนั้นแหละให้เกิด เมื่อจะให้เกิด ย่อมยังวิญญาณ

นั้นแหละให้เกิด. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นอย่างไร รูปเที่ยงหรือไม่

เที่ยง? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ไม่เที่ยงพระเจ้าข้า.

พ. เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. เพราะเหตุนั้นแล ฯลฯ อริยสาวกผู้ได้สดับ เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ฯลฯ กิจอื่น

เพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

จบ สูตรที่ ๘.

๙. นาวาสุต

ว่าด้วยการสิ้นและไม่สิ้นไปแห่งอาสวะ

[๒๖๐] พระนครสาวัตถี ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวความสิ้นไปแห่งอาสวะของผู้

รู้ อยู่ เห็นอยู่ เราไม่กล่าวความสิ้นไปแห่งอาสวะของผู้ไม่รู้ ไม่เห็น. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เมื่อ

บุคคลรู้ อยู่ เห็นอยู่อย่างใด จึงมีความสิ้นแห่งอาสวะ. เมื่อบุคคลรู้ อยู่ เห็นอยู่ว่า รูปดังนี้ ความ

เกิดขึ้นแห่งรูปดังนี้ ความดับแห่งรูปดังนี้ เวทนาดังนี้ ... สัญญาดังนี้ ...

สังขารดังนี้ ... วิญญาณ

ดังนี้ ความเกิดขึ้นแห่งวิญญาณดังนี้ ความดับแห่งวิญญาณดังนี้ จึงมีความสิ้นไปแห่งอาสวะ.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลรู้ อยู่ เห็นอยู่อย่างนี้แล จึงมีความสิ้นไปแห่งอาสวะ.

[๒๖๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุไม่ประกอบภาวนานุโยคอยู่ จะพึงเกิดความ

ปรารถนาอย่างนี้ว่า โฉนหนอ ขอจิตของเราพึงพ้นจากอาสวะ เพราะไม่ถือมั่น ดังนี้ ก็จริงอยู่

ถึงอย่างนั้น จิตของเธอย่อมไม่พ้นไปจากอาสวะเพราะไม่ถือมั่นได้เลย. ข้อนั้น เพราะเหตุไร ข้อ

นั้นพึงกล่าวได้ว่า เพราะเธอไม่อบรม เพราะไม่อบรมอะไร เพราะไม่อบรมสติปัฏฐาน ๔ เพราะ

ไม่อบรมสัมมปปธาน ๔ เพราะไม่อบรมอิทธิบาท ๔ เพราะไม่อบรมอินทรีย์ ๕ เพราะไม่อบรม

พละ ๕ เพราะไม่อบรมโพชฌงค์ ๑ เพราะไม่อบรมอริยมรรคมีองค์ ๘. ดูกรรณิกะทั้งหลาย ไชโก

๘ ฟอง ๑๐ ฟอง หรือ ๑๒ ฟอง ไชเหล่านั้นพึงเป็นของอันแม่ไก่ไม่นอนทับด้วยดี ไม่กกด้วยดี

ไม่ฟักด้วยดี แม่ไก่นั้นถึงจะเกิดความปรารถนาอย่างนี้ว่า ไฉนหนอ ขอลูกของเราพึงทำลายเปลือก

ไชด้วยปลายเล็บเท้า หรือด้วยจะงอยปากออกมาโดยความสวัสดิ์ ดังนี้ก็จริงถึงอย่างนั้น ลูกไก่

เหล่านั้นก็ไม่สามารถจะทำลายเปลือกไชด้วยปลายเล็บเท้า หรือด้วยจะงอยปาก ออกมาโดยความ

สวัสดิ์ได้. ชื่อนั้นเพราะเหตุอะไร ทั้งนี้เพราะไชโก ๘ ฟอง ๑๐ ฟอง หรือ ๑๒ ฟองนั้น อันแม่ไก่ไม่

นอนทับด้วยดี ไม่กกด้วยดี ไม่ฟักด้วยดี แม้ฉันใด. ดูกรรณิกะทั้งหลาย เมื่อภิกษุไม่ประกอบ

ภาวนานุโยคอยู่ ฉะนั้นเหมือนกันแล ถึงจะเกิดความปรารถนาอย่างนี้ว่า ไฉนหนอ ขอจิต

ของเราพึงพ้นจากอาสวะ เพราะไม่ถื้อมัน ดังนี้ก็จริง ถึงอย่างนั้น จิตของเธอย่อมไม่พ้นไปจาก

อาสวะเพราะไม่ถื้อมันได้เลย. ชื่อนั้นเพราะเหตุอะไร ชื่อนั้นพึงกล่าวได้ว่า เพราะเธอไม่อบรม

เพราะเธอไม่อบรมอะไร เพราะไม่อบรมสติปัฏฐาน ๔ เพราะไม่อบรมสัมมปปธาน ๔ เพราะไม่

อบรมอิทธิบาท ๔ เพราะไม่อบรมอินทรีย์ ๕ เพราะไม่อบรมพละ ๕ เพราะไม่อบรมโพชฌงค์ ๑

เพราะไม่อบรมอริยมรรคมีองค์ ๘. ดูกรรณิกะทั้งหลาย เมื่อภิกษุประกอบภาวนานุโยคอยู่ ถึงจะไม่

เกิดความปรารถนาอย่างนี้ว่า ไฉนหนอ ขอจิตของเราพึงพ้นจากอาสวะเพราะไม่ถื้อมัน ดังนี้ก็จริง

อยู่ ถึงอย่างนั้น จิตย่อมพ้นจากอาสวะเพราะไม่ถื้อมัน. ชื่อนั้นเพราะเหตุอะไร ชื่อนั้นพึงกล่าว

ได้ว่า เพราะเธออบรม เพราะอบรมอะไร เพราะอบรมสติปัฏฐาน ๔ เพราะอบรมสัมมปปธาน ๔

เพราะอบรมอิทธิบาท ๔ เพราะอบรมอินทรีย์ ๕ เพราะอบรมพละ ๕ เพราะ
อบรมโพชฌงค์ ๑

เพราะอบรมอริยมรรคมีองค์ ๘. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ไช้ไก่ ๘ ฟอง ๑๐ ฟอง
หรือ ๑๒ ฟอง ไช้

เหล่านั้นอันแม่ไก่นอนทับด้วยดี กกด้วยดี ฟักด้วยดี แม่ไก่นั้นถึงจะไม่เกิด
ความปรารถนาอย่าง

นี้ว่า ไฉนหนอ ขอลูกของเราพึงทำลายเปลือกไข่ด้วยปลายเล็บเท้า หรือด้วย
จะงอยปาก ออกมา

โดยสวัสดิ์ดังนี้ก็จริงอยู่ ถึงอย่างนั้น ลูกไก่เหล่านั้นสามารถทำลายเปลือกไข่
ด้วยปลายเล็บเท้าหรือ

ด้วยจะงอยปาก ออกมาโดยสวัสดิ์. ชื่อนั้นเพราะเหตุอะไร ทั้งนี้ เพราะไข่ไก่ ๘
ฟอง ๑๐ ฟอง

หรือ ๑๒ ฟองนั้น อันแม่ไก่นอนทับด้วยดี กกด้วยดี ฟักด้วยดี แม้ฉันใด. ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย

เมื่อภิกษุประกอบภาวนานุโยคอยู่ ก็ฉันนั้นเหมือนกันแล ถึงจะไม่เกิดความ
ปรารถนาอย่างนี้ว่า

ไฉนหนอ ขอจิตของเราพึงพ้นจากอาสวะเพราะไม่ถือมั่น ดังนี้ ก็จริงอยู่ ถึง
อย่างนั้น จิตของเธอ

ย่อมพ้นจากอาสวะเพราะไม่ถือมั่น. ชื่อนั้นเพราะเหตุอะไร ชื่อนั้นพึงกล่าวได้
ว่า เพราะว่าเธอ

อบรม เพราะอบรมอะไร เพราะอบรมสติปัญญา ๔ เพราะอบรมสัมมปปธาน
๔ เพราะอบรม

อิทธิบาท ๔ เพราะอบรมอินทรีย์ ๕ เพราะอบรมพละ ๕ เพราะอบรมโพชฌงค์
๑ เพราะอบรม

อริยมรรคมีองค์ ๘.

[๒๖๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย รอยนิ้วมีย่อมปรากฏ หรือรอยนิ้วหัวแม่มือ
ย่อมปรากฏ

ที่ด้ามมีดของนายช่างไม้ หรือลูกมือของนายช่างไม้ แต่นายช่างไม้หรือลูกมือ
ของนายช่างไม้นั้น

หารู้ไม่ว่า วันนี้ด้ามมีดของเราสึกไปประมาณเท่านี้ วานนี้สึกไปประมาณเท่านี้
วันก่อนๆ สึกไป

ประมาณเท่านี้ นายช่างไม้หรือลูกมือของนายช่างไม้นั้น มีความรู้แต่ว่า สึกไป
แล้ว โดยแท้แล

แม้ฉันใด. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุประกอบภาวนานุโยคอยู่ หารู้ไม่ว่า วัน
นี้อาสวะทั้งหลาย

ของเราสิ้นไปแล้วประมาณเท่านี้ วานนี้สิ้นไปแล้วประมาณเท่านี้ หรือวัน
ก่อนๆ สิ้นไปแล้ว

ประมาณเท่านี้ก็จริง ถึงอย่างไรนั้น เมื่ออาสวะสิ้นไปแล้ว เธอก็มีความรู้แต่ว่า
สิ้นไปแล้วๆ ฉะนั้น

นั้นเหมือนกันแล. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อเรือที่เขาผูกด้วยพรวน เล่นไปใน
สมุทร จมลงในน้ำ

สิ้น ๖ เดือน โดยเหมนต์สมัย เขาเข็นขึ้นบก พรวนเหล่านั้นถูกลมและแดด
กระทบแล้ว ถูก

ฝนตกรดแล้วย่อมผุ และเปื่อย โดยไม่ยากเลย ฉะนั้นเหมือนกันแล.

จบ สูตรที่ ๙.

๑๐. สัญญาสูตร

ว่าด้วยการเจริญอนิจจสัญญา

[๒๖๓] พระนครสาวัตถิ ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนิจจสัญญา อันบุคคล
เจริญแล้ว

กระทำให้มากแล้ว ย่อมครอบงำการระคะทั้งปวงได้ ย่อมครอบงำรูปราคะ
ทั้งปวงได้ ย่อมครอบงำ

ภวาราคะทั้งปวงได้ ย่อมครอบงำอวิชาทั้งปวงได้ ย่อมถอนขึ้นซึ่งอสมิมานะ
ทั้งปวงได้. ดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย ในสรทสมัย ชาวนาเมื่อไถนาด้วยไถคันใหญ่ ย่อมไถทำลายความ
สืบต่อแห่งราก (หญ้า)

ทุกชนิด แม้คันไถ. อนิจจสัญญา อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อม
ครอบงำ กาม

ราคะทั้งปวงได้ ย่อมครอบงำ รูปราคะทั้งปวงได้ ย่อมครอบงำภวาราคะทั้งปวง
ได้ ย่อมครอบงำ

อวิชาทั้งปวงได้ ย่อมถอนขึ้นซึ่งอสมิมานะทั้งปวงได้ ฉะนั้นเหมือนกันแล.

[๒๖๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนเกี่ยวหญ้ามุงกระต่าย เกี่ยวหญ้ามุงกระต่าย
แล้ว จับ

ปลาย เขย่า ฟาด สลัดออก แม้คันไถ. อนิจจสัญญา อันบุคคลเจริญแล้ว ฯลฯ
ฉะนั้น

เหมือนกันแล.

[๒๖๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อพวงมะม่วงขาดจากขั้ว ในมะม่วงเหล่านั้น
มะม่วง

เหล่านี้เนื่องด้วยขั้ว มะม่วงเหล่านั้นทั้งหมด ย่อมเป็นของหลุดไปตามขั้ว
มะม่วงนั้น แม้คันไถ.

อนิจจสัญญา อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ฯลฯ ฉะนั้นเหมือนกันแล.

[๒๖๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กลอนใดๆ แห่งเรื่อนยอด กลอนทั้งหมดนั้นไป
สู่ยอด

น้อมไปที่ยอด ประชุมลงที่ยอด ยอด ชนทั้งหลายกล่าวว่า เลิศกว่ากลอนเหล่านั้น แม้ฉันใด.

อนิจจสัญญา อันบุคคลเจริญแล้ว ฯลฯ ฉะนั้นเหมือนกันแลฯ

[๒๖๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ไม่มีกลิ่นที่รากใดๆ ไม่กะล่ำฟัก ชนทั้งหลาย
กล่าวว่า

เลิศกว่าไม่มีกลิ่นที่รากเหล่านั้น แม้ฉันใด. อนิจจสัญญา อันบุคคลเจริญแล้ว
ฉะนั้นเหมือน

กันแล.

[๒๖๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ไม่มีกลิ่นที่แก่นใดๆ จันทน์แดง ชนทั้งหลาย
กล่าวว่า

เลิศกว่าไม้ที่มีกลิ่นเหล่านั้น แม้ฉันใด. อนิจจสัญญา อันบุคคลเจริญแล้ว ฯลฯ
ฉะนั้นเหมือน

กันแล.

[๒๖๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ไม่มีกลิ่นที่ดอกใดๆ มะลิ ชนทั้งหลายกล่าวว่า
เลิศกว่าไม่มี

กลิ่นที่ดอกเหล่านั้น แม้ฉันใด. อนิจจสัญญา อันบุคคลเจริญแล้ว ฯลฯ ฉะนั้น
เหมือนกันแล.

[๒๗๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระราชาผู้น้อยใดๆ ทั้งหมดนั้น ย่อมเป็นผู้
เสด็จไปตาม

(คล้อยตาม) พระเจ้าจักรพรรดิ พระเจ้าจักรพรรดิ ชนทั้งหลายย่อมกล่าวว่า
เลิศกว่าพระราชาผู้

น้อยเหล่านั้น แม้ฉันใด. อนิจจสัญญา อันบุคคลเจริญแล้ว ฯลฯ ฉะนั้น
เหมือนกันแล.

[๒๗๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย แสงดาวทั้งหลาย ชนิดใดชนิดหนึ่ง แสงดาว
ทั้งหมดนั้น

ไม่ถึงเสียที่ ๑๖ แห่งแสงพระจันทร์ แสงพระจันทร์ ชนทั้งหลายกล่าวว่า เลิศ
กว่าแสงดาว

เหล่านั้น แม้ฉันใด. อนิจจสัญญา อันบุคคลเจริญแล้ว ฯลฯ ฉะนั้นเหมือนกัน
แล.

[๒๗๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในสรวทสมัย ท้องฟ้าบริสุทธิ์ ปราศจากเมฆ
พระอาทิตย์

ขึ้นไปสู่ท้องฟ้า ย่อมส่องแสงและแผดแสงไพโรจน์ กำจัดความมืดอันอยู่ใน
อากาศทั่วไป

แม้ฉันใด. อนิจจสัญญา อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมครอบงำ
กามราคะทั้งปวง

ได้ ย่อมครอบงำรูปราคะทั้งปวงได้ ย่อมครอบงำภวราคะทั้งปวงได้ ย่อม
ครอบงำอวิชาทั้งปวงได้

ย่อมถอนขึ้นซึ่งอัสมิมานะได้ทั้งหมด ฉะนั้นเหมือนกันแล.

[๒๑๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อนิจจสัญญา อันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร?
กระทำให้

มากแล้วอย่างไร? จึงครอบงำกามราคะทั้งปวง ฯลฯ ถอนขึ้นซึ่งอัสมิมานะได้
หมด. อนิจ-

*สัญญา อันบุคคลเจริญแล้วอย่างนี้ กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ว่า รูปดังนี้
ความเกิดแห่งรูปดังนี้

ความดับแห่งรูปดังนี้. เวทนาดังนี้ ... สัญญาดังนี้ ... สังขารดังนี้ ... วิญญาณ
ดังนี้ ความเกิดขึ้น

แห่งวิญญาณดังนี้ ความดับแห่งวิญญาณดังนี้ ย่อมครอบงำกามราคะทั้งปวง
ได้ ฯลฯ ถอนขึ้น

ซึ่งอัสมิมานะได้ทั้งหมด. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนิจจสัญญา อันบุคคลเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว

อย่างนี้แล ย่อมครอบงำกามราคะทั้งปวงได้ ย่อมครอบงำรูปราคะทั้งปวงได้
ย่อมครอบงำภวราคะ

ทั้งปวงได้ ย่อมครอบงำอวิชาทั้งปวงได้ ย่อมถอนขึ้นซึ่งอัสมิมานะได้หมด.

จบ สูตรที่ ๑๐.

จบ ปุพพวรรคที่ ๕.

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. นทีสูตร ๖. สามุททกสูตร
 ๒. ปุพพสูตร ๑. คัมภูลสูตรที่ ๑
 ๓. เณปิณฑสูตร ๘. คัมภูลสูตรที่ ๒
 ๔. โคมยสูตร ๕. นาวาสูตร
 ๕. นขสิขสูตร ๑๐. สัญญาสูตร.
- จบ มัชฌิมปิณณาสก.

รวมวรรคที่มีในมูลปิณณาสกนี้ คือ

๑. อุปายวรรค ๒. อรหันตวรรค ๓. ชัชชนียวรรค ๔. เถรวรรค

๕. ปุพพวรรค รวม ๕ วรรค ทุติยปณณาสกก็เรียกในชั้นธสังยุตนั้น.

จุลปณณาสก
อันทวรรคที่ ๑

๑. อันทสูตร

ว่าด้วยส่วนคือสักกายะ ๔

[๒๖๔] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิก

เศรษฐี ไกล่พระนครสาวัตถี. ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุ
ทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย

ส่วน ๔ อย่างเหล่านี้. ส่วน ๔ อย่างเป็นไหน? ส่วนคือสักกายะ ๑ ส่วนคือสัก
กายสมุทัย ๑

ส่วนคือสักกายนิโรธ ๑ ส่วนคือสักกายนิโรธคามินีปฏิปทา ๑.

[๒๖๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ส่วนคือสักกายะเป็นไหน? ส่วนคือสักกายะ
นั้น ควร

จะกล่าวว่า อุปาทานชั้น ๕ อุปาทานชั้น ๕ เป็นไหน? อุปาทานชั้น ๕ นั้น
ได้แก่ อุปา-

*ทานชั้นคือรูป ๑ อุปาทานชั้นคือเวทนา ๑ อุปาทานชั้นคือสัญญา ๑
อุปาทานชั้นคือ

สังขาร ๑ อุปาทานชั้นคือวิญญาณ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า ส่วนคือ
สักกายะ.

[๒๖๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ส่วนคือสักกายสมุทัยเป็นไหน? ส่วนคือสัก
กายสมุทัยนั้น

คือ ตัณหาอันทำให้เกิดในภพใหม่ ประกอบด้วยความกำหนัดด้วยอำนาจ
ความเพลิดเพลิน มี

ปกติเพลิดเพลินยิ่งในภพหรืออารมณ์นั้นๆ. ได้แก่กามตัณหา ภวตัณหา
วิภวตัณหา. ดูกร

ภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า ส่วนคือสักกายสมุทัย.

[๒๖๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ส่วนคือสักกายนิโรธเป็นไหน? ส่วนคือสัก
กายนิโรธนั้น

คือ ความดับโดยไม่เหลือแห่งตัณหาที่นั่นแล ด้วยมรรค คือ วิราคะ ความสละ
ความสละคืน

ความหลุดพ้น ความไม่มีอาลัย. ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี่เรียกว่า ส่วนคือสัkkายนิโรธ.

[๒๗๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ส่วนคือสัkkายนิโรธคามินีปฏิปทาเป็นไหน? ส่วนคือสัkk-

*กายนิโรธคามินีปฏิปทานั้น ได้แก่อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ นี่แล
สัมมาทิฐิ ๑ สัมมาสัง-

*กัมปะ ๑ สัมมาวาจา ๑ สัมมากัมมันตะ ๑ สัมมาอาชีวะ ๑ สัมมาวายามะ ๑
สัมมาสติ ๑.

สัมมาสมาธิ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี่เรียกว่า ส่วนคือสัkkายนิโรธคามินีปฏิป
ทา. ดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย ส่วน ๔ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑.

๒. ทุกขสูตร

ว่าด้วยอริยสัจธรรม

[๒๗๙] พระนครสาวัตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงทุกข์ ทุกขสมุทัย
ทุกขนิโรธ

และทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง.

[๒๘๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทุกข์เป็นไหน? คำว่า ทุกข์นั้น ควรจะกล่าวว่
อุปาทาน-

*ชั้น ๕. อุปาทานชั้น ๕ เป็นไหน? คือ อุปาทานชั้นคือรูป ๑ อุปาทานชั้น
คือเวทนา ๑

อุปาทานชั้นคือสัญญา ๑ อุปาทานชั้นคือสังขาร ๑ อุปาทานชั้นคือวิญญาณ
๑. ดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย นี่เรียกว่า ทุกข์.

[๒๘๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทุกขสมุทัยเป็นไหน? คือ ตัณหาอันทำให้เกิด
ในภพใหม่

ประกอบด้วยความกำหนัดด้วยอำนาจความเพติดเพลิน มีปกติเพติดเพลินยิ่ง
ในภพหรืออารมณ์

นั้นๆ. คือกามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี่เรียกว่า
ทุกขสมุทัย.

[๒๘๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทุกขนิโรธเป็นไหน? คือความดับโดยไม
เหลือแห่งตัณหา

นั่นแล ด้วยมรรค คือ วิราคะ ความสละ ความสละคืน ความหลุดพ้น ความไม่
มีความอาลัย.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี่เรียกว่า ทุกขนิโรธ.

[๒๘๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาเป็นไฉน? คือ อริยมรรคประกอบด้วย

ด้วยองค์ ๘ นี้ กล่าวคือ สัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้ เรียกว่า ทุกข-

*นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๒.

๓. สักกายสูตร

ว่าด้วยสักกายะตามแนวอริยสัจธรรม

[๒๘๔] พระนครสาวัตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงสักกายะ สักกาย

สมุทัย สักกายนิโรธ และสักกายนิโรธคามินีปฏิปทา แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจง ฟัง.

[๒๘๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สักกายะเป็นไฉน? คำว่าสักกายะนั้น ควรจะ กล่าวว่

อุปาทานขันธ ๕. อุปาทานขันธ ๕ เป็นไฉน? อุปาทานขันธ ๕ นั้น ได้แก่ อุปาทานขันธคือรูป

ฯลฯ อุปาทานขันธคือวิญญูญาณ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า สักกายะ.

[๒๘๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สักกายสมุทัยเป็นไฉน? สักกายสมุทัยนั้นคือ ตัณหา

อันทำให้เกิดในภพใหม่ ประกอบด้วยความกำหนัด ด้วยอำนาจความ เพลิดเพลินยิ่งในภพหรือ

อารมณ์นั้น. กล่าวคือ กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา. ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้ เรียกว่า

สักกายสมุทัย.

[๒๘๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สักกายนิโรธเป็นไฉน? คือความดับโดยไม เหลือแห่ง

ตัณหานั้นแล ด้วยมรรค คือ วิราคะ ความสละ ความสละคืน ความหลุดพ้น ความไม่อาลัย.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า สักกายนิโรธ.

[๒๘๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สักกายนิโรธคามินีปฏิปทาเป็นไฉน? คือ อริยมรรค

ประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ กล่าวคือ สัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ. ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย นี้เรียกว่า

สักกายนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๓.

๔. ปรีญญะยตสูร
ว่าด้วยธรรมที่ควรกำหนดรู้

[๒๘๙] พระนครสาวัตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมที่ควรกำหนดรู้ ความ

กำหนดรู้ และบุคคลผู้กำหนดรู้แล้ว แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง.

[๒๙๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ธรรมที่ควรกำหนดรู้เป็นไฉน? คือ รูป เวทนา สัญญา

สังขาร วิญญาณ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า ธรรมที่ควรกำหนดรู้.

[๒๙๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความกำหนดรู้เป็นไฉน? ความสิ้นไปแห่งราคะ ความสิ้น

ไปแห่งโทสะ ความสิ้นไปแห่งโมหะ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า ความกำหนดรู้.

[๒๙๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้กำหนดรู้แล้วเป็นไฉน? บุคคลผู้กำหนดรู้แล้ว

ควรจะกล่าวว่าพระอรหันต์ กล่าวคือ ท่านผู้มีชื่ออย่างนี้ มีโคตรอย่างนี้. ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้

เรียกว่า บุคคลผู้กำหนดรู้แล้ว.

จบ สูตรที่ ๔.

๕. สมณสูตร ๑

ว่าด้วยผู้ไม่ควรและผู้ควรยกย่องว่าเป็นสมณพราหมณ์

[๒๙๓] พระนครสาวัตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้. อุปาทานชั้น

๕ เป็นไฉน? ได้แก่อุปาทานชั้นคือรูป ฯลฯ อุปาทานชั้นคือ วิญญาณ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ไม่รู้ชัดซึ่งคุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งอุปาทาน-

*ชั้น ๕ เหล่านี้ ตามความเป็นจริง. สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นนั้น ย่อมไม่ได้รับยกย่องว่า

เป็นสมณะในหมู่สมณะ และไม่ได้รับยกย่องว่า เป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ อนึ่ง ท่านเหล่านั้น

ทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะ หรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญา

อันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ไม่ได้.

[๒๙๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด เหล่าหนึ่ง ย่อมรู้ชัดซึ่ง

คุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งอุปาทานชั้นที่ ๕ เหล่านี้ ตามความเป็นจริง. สมณะหรือ

พราหมณ์เหล่านี้นั้นแล ย่อมได้รับยกย่องว่า เป็นสมณะในหมู่สมณะ และได้รับยกย่องว่า

เป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ อนึ่ง ท่านเหล่านั้นย่อมทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะ

หรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ได้.

จบ สูตรที่ ๕.

๖. สมณสูตรที่ ๒

ว่าด้วยผู้ไม่ควรยกย่องว่าเป็นสมณพราหมณ์

[๒๔๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุปาทานชั้นที่ ๕ เหล่านี้. อุปาทานชั้นที่ ๕ เป็นไฉน?

ได้แก่ อุปาทานชั้นที่คือรูป ฯลฯ อุปาทานชั้นที่คือวิญญาณ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือ

พราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ไม่รู้ชัดซึ่งเหตุเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดออก

แห่งอุปาทานชั้นที่ ๕ เหล่านี้ ตามความเป็นจริง. สมณะหรือพราหมณ์เหล่านี้ นั้น ย่อมไม่ได้รับ

ยกย่องว่า เป็นสมณะในหมู่สมณะ และไม่ได้รับยกย่องว่า เป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ อนึ่ง

ท่านเหล่านั้นย่อมทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะ หรือประโยชน์แห่งความเป็น

พราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ไม่ได้.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง รู้ชัดซึ่งเหตุเกิด ความ

ดับ คุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งอุปาทานชั้นที่ ๕ เหล่านี้ ตามความเป็นจริง. สมณะ

หรือพราหมณ์เหล่านี้นั้นแล ย่อมได้รับยกย่องว่า เป็นสมณะในหมู่สมณะ และได้รับยกย่องว่า

เป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ อนึ่ง ท่านเหล่านั้นย่อมทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะ

หรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ได้.

จบ สูตรที่ ๖.

๑. โสตาปันนสูตร

ว่าด้วยผู้เป็นพระอริยสาวกโสดาบัน

[๒๔๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้. อุปาทานชั้น ๕ เป็น
ไหน? ได้

แก่ อุปาทานชั้นคือรูป ฯลฯ อุปาทานชั้นคือวิญญาณ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เพราะเหตุที่พระอริย-

*สาวกย่อมรู้ชัดซึ่งเหตุเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุปายเครื่องสลัดออกแห่ง
อุปาทานชั้น ๕

เหล่านี้ ตามความเป็นจริง. ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า พระอริยสาวกผู้
โสดาบัน มีอันไม่ตก

ต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงมีอันจะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๑.

๒. อรหันตสูตร

ว่าด้วยผู้เป็นพระอรหันตชีนาสพ

[๒๔๗] พระนครสาวัตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้.

อุปาทานชั้น ๕

เป็นไหน? คือ อุปาทานชั้นคือรูป ฯลฯ อุปาทานชั้นคือวิญญาณ. ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย เพราะ

เหตุที่ภิกษุรู้เหตุเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุปายเครื่องสลัดออกแห่ง
อุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้

ตามความเป็นจริง จึงเป็นผู้หลุดพ้นแล้วเพราะไม่ถือมั่น. ดูกรภิกษุทั้งหลาย
นี้เรียกว่า ภิกษุผู้

เป็นอรหันตชีนาสพ อยู่จบพรหมจรรย์ ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว มีประโยชน์
ของตนอันบรรลุลแล้ว

โดยลำดับ มีกิเลสเป็นเครื่องประกอบไว้ในภพสิ้นไปรอบแล้ว หลุดพ้นแล้ว
เพราะรู้โดยชอบ.

จบ สูตรที่ ๒.

๓. ฉันทปทีนสูตรที่ ๑

ว่าด้วยการละความพอใจในชั้น ๕

[๒๔๘] พระนครสาวัตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละความพอใจ
ความกำหนัด

ความเพลิดเพลิน ความทะยานอยากในรูปเสีย ด้วยอาการอย่างนี้ รูปนั้นจัก
เป็นอันเธอทั้งหลาย

ละได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว กระทำให้เป็นจุจตาลยอดด้วน กระทำให้มีมิ ไม่
ให้เกิดขึ้นอีก

ต่อไปเป็นธรรมดา. เธอทั้งหลายจงละความพอใจ ความกำหนัด ความ
ผลิตเพลิน ความทะยาน
อยากในเวทนา ... ในสัญญา ... ในสังขาร ... ในวิญญูณเสีย ด้วยอาการ
อย่างนี้ วิญญูณนั้นจัก
เป็นอันเธอทั้งหลายละได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว กระทำให้เป็นจุดตาลยอดด้วน
กระทำไม่ให้มี
ไม่ให้เกิดอีกต่อไปเป็นธรรมดา.

จบ สูตรที่ ๙.

๑๐. ฉันทปหีนสูตรที่ ๒

ว่าด้วยการละความพอใจในชั้นที่ ๕

[๒๔๔] พระนครสาวัตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละความพอใจ
ความกำหนัด

ความผลิตเพลิน ความทะยานอยาก ความเข้าถึงและความยึดมั่น อันเป็นที่
ตั้ง ที่อยู่ประจำ

และที่อาศัยแห่งจิต ในรูปเสีย ด้วยอาการอย่างนี้ รูปนั้น จักเป็นอันเธอ
ทั้งหลายละได้แล้ว ตัด

รากขาดแล้ว ทำให้เป็นจุดตาลยอดด้วน ทำไม่ให้มี ไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็น
ธรรมดา. เธอ

ทั้งหลายจงละความพอใจ ความกำหนัด ความผลิตเพลิน ความทะยานอยาก
ความเข้าถึงและ

ความยึดมั่น อันเป็นที่ตั้ง ที่อยู่ประจำและที่อาศัยแห่งจิต ในเวทนา ในสัญญา
ในสังขาร ใน

วิญญูณเสีย ฯลฯ ด้วยอาการอย่างนี้ วิญญูณนั้นจักเป็นอันเธอทั้งหลายละ
ได้แล้ว ตัดรากขาด

แล้ว ทำให้เป็นจุดตาลยอดด้วน ทำไม่ให้มี ไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา
ฉะนั้นแล.

จบ สูตรที่ ๑๐.

จบ อังตวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อันตสูตร

๖. สมณสูตรที่ ๒

๒. ทุกขสูตร

๑. โสตาปันนสูตร

๓. สักกายสูตร

๘. อรหันตสูตร

๔. ปริญญะยสูตร

๙. ฉันทปหีนสูตรที่ ๑

๕. สมณสูตรที่ ๑

๑๐. ฉันทปหีนสูตรที่ ๒.

ธัมมกถิการวรรคที่ ๒

๑. อวิชาสูตร

ว่าด้วยความหมายของอวิชา

[๓๐๐] พระนครสาวัตถิ. ครั้งนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่ง เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่

ประทับ ฯลฯ ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า อวิชา

อวิชา ดังนี้ อวิชาเป็นไฉนหนอแล? และบุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยอวิชา ด้วยเหตุเพียงเท่าไร?

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรภิกษุ ปุณฺชนผู้ไม่ได้สดับแล้วในโลกนี้ ไม่รู้ชัดซึ่งรูป ไม่รู้ชัด

ซึ่งเหตุเกิดแห่งรูป ไม่รู้ชัดซึ่งความดับแห่งรูป ไม่รู้ชัดซึ่งปฏิบัติอันให้ถึงความดับแห่งรูป ไม่รู้

ชัดซึ่งเวทนา ฯลฯ ไม่รู้ชัดซึ่งสัญญา ฯลฯ ไม่รู้ชัดซึ่งสังขาร ฯลฯ ไม่รู้ชัดซึ่งวิญญาน ไม่รู้

ชัดซึ่งเหตุเกิดวิญญาน ไม่รู้ชัดซึ่งความดับวิญญาน ไม่รู้ชัดซึ่งปฏิบัติอันให้ถึงความดับวิญญาน.

ดูกรภิกษุ นี้เรียกว่า อวิชา และบุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยอวิชา ด้วยเหตุเพียงเท่านั้นแล.

จบ สูตรที่ ๑.

๒. วิชาสูตร

ว่าด้วยความหมายของวิชา

[๓๐๑] พระนครสาวัตถิ. ภิกษุรูปหนึ่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ทูลถาม

พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า วิชา วิชา ดังนี้ วิชาเป็นไฉนหนอแล?

และบุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยวิชาด้วยเหตุเพียงเท่าไร? พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรภิกษุ

อริยสาวกผู้ได้สดับแล้วในโลกนี้ รู้ชัดซึ่งรูป รู้ชัดซึ่งเหตุเกิดแห่งรูป รู้ชัดซึ่งความดับแห่งรูป รู้ชัด

ซึ่งปฏิบัติอันให้ถึงความดับแห่งรูป รู้ชัดซึ่งเวทนา ฯลฯ รู้ชัดซึ่งสัญญา ฯลฯ รู้ชัดซึ่งสังขาร ฯลฯ

รู้ชัดซึ่งวิญญาน รู้ชัดซึ่งเหตุเกิดวิญญาน รู้ชัดซึ่งความดับวิญญาน รู้ชัดซึ่งปฏิบัติอันให้ถึงความ

ดับวิญญาณ. ดูกรภิกษุ นี่เรียกว่า วิชชา และบุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยวิชา ด้วยเหตุเพียงเท่า นี้แล.

จบ สูตรที่ ๒.

๓. อัมมกถิกสูตรที่ ๑

ว่าด้วยเหตุที่เรียกว่าพระธรรมกถิก

[๓๐๒] พระนครสาวัตถิ. ภิกษุรูปนั้น ๓ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ทูลถาม

พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า พระธรรมกถิก พระธรรมกถิก ดังนี้ ภิกษุ

ชื่อว่า เป็นธรรมกถิก ด้วยเหตุเพียงเท่าไร ชื่อว่า เป็นผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมด้วยเหตุเพียง

เท่าไร? พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรภิกษุ หากว่า ภิกษุแสดงธรรมเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อ

ความคลาดกำหนด เพื่อความดับรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณไซ้ ธรรมจะเรียกว่า

ภิกษุธรรมกถิก. หากว่า ภิกษุเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อความดับรูป เวทนา สัญญา

สังขาร วิญญาณไซ้ ธรรมจะเรียกว่า ภิกษุผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม.

หากว่า ภิกษุเป็นผู้หลุด

พ้นแล้ว เพราะเบื่อหน่าย เพราะคลาดกำหนด เพราะดับ เพราะไม่ถือมั่นรูป เวทนา สัญญา

สังขาร วิญญาณไซ้ ธรรมจะเรียกว่า ภิกษุผู้ได้บรรลุนิพพานในปัจจุบัน.

จบ สูตรที่ ๓.

๔. อัมมกถิกสูตรที่ ๒

ว่าด้วยเหตุที่เรียกว่าพระธรรมกถิก

[๓๐๓] พระนครสาวัตถิ. ภิกษุนั้น ๓ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มี

พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า พระธรรมกถิก พระธรรมกถิก ดังนี้ ภิกษุชื่อว่า

เป็นธรรมกถิกด้วยเหตุเพียงเท่าไร ชื่อว่า เป็นผู้ปฏิบัติธรรม สมควรแก่ธรรม ด้วยเหตุเพียงเท่าไร?

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรภิกษุ หากว่า ภิกษุแสดงธรรมเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อความ

คล้ายกำหนด เพื่อความดับรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณไซ้ ควรจะเรียกว่า ภิกษุผู้

ธรรมกถึก. หากว่า ภิกษุเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อความคลายกำหนด เพื่อความ

ดับรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณไซ้ ควรจะเรียกว่า ภิกษุผู้ปฏิบัติธรรมสมควร

แก่ธรรม. หากว่า ภิกษุเป็นผู้หลุดพ้นแล้วเพราะเบื่อหน่าย เพราะคลายกำหนด เพราะดับ เพราะ

ไม่ถือมั่นรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณไซ้ ควรจะเรียกว่า ภิกษุผู้ได้บรรลุนิพพานในปัจจุบัน.

จบ สูตรที่ ๔.

๕. พันธสูตร

ว่าด้วยเครื่องจองจำคือขันธ์ ๕

[๒๐๔] พระนครสาวัตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปุถุชนผู้ไม่ได้ดับแล้วในโลกนี้ ไม่ได้

เห็นพระอริยเจ้าทั้งหลาย ฯลฯ ไม่ได้รับคำแนะนำในสัปปริสธรรม ย่อมตามเห็นรูปโดยความ

เป็นตน เห็นตนมีรูป เห็นรูปในตน หรือเห็นตนในรูป ย่อมตามเห็นเวทนา ... ตามเห็นสัญญา

ตามเห็นสังขาร ... ตามเห็นวิญญาณโดยความเป็นตน เห็นตนมีวิญญาณ เห็นวิญญาณในตน

หรือเห็นตนในวิญญาณ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า ปุถุชนผู้ไม่ได้ดับแล้ว เป็นผู้ถูกเครื่อง

จำ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ จำไว้แล้ว เป็นผู้ถูกเครื่องจำทั้งภายในทั้ง

ภายนอกจำไว้แล้ว เป็นผู้มองไม่เห็นฝั่งนี้ เป็นผู้มองไม่เห็นฝั่งโน้น ย่อมแก่ทั้งๆ ที่ถูกจำ ย่อม

ตายทั้งๆ ที่ถูกจำ ย่อมไปจากโลกนี้สู่โลกหน้าทั้งๆ ที่ถูกจำ.

[๒๐๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนอริยสาวกผู้ได้ดับแล้ว ได้เห็นพระอริยเจ้าทั้งหลาย

ฯลฯ ได้รับแนะนำดีแล้วในสัปปริสธรรม ย่อมไม่พิจารณาเห็นรูปโดยความเป็นตน ไม่เห็นตน

มีรูป ไม่เห็นรูปในตน หรือไม่เห็นตนในรูป. ย่อมไม่พิจารณาเห็นเวทนา ... สัญญา ... สังขาร ...

วิญญูณโดยความเป็นตน ไม่เห็นตนมีวิญญูณ ไม่เห็นวิญญูณในตน หรือ ไม่เห็นตนในวิญญูณ.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี่เรียกว่า อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว ไม่เป็นผู้ถูกเครื่องจำ คือ รูป เวทนา

สัญญา สังขาร วิญญูณ จำไว้ ไม่เป็นผู้ถูกเครื่องจำทั้งภายในภายนอกจำไว้ เป็นผู้มองเห็นฝั่งนี้

เป็นผู้มองเห็นฝั่งโน้น เรากล่าวว่า ภิกษุนั้นพ้นแล้วจากทุกข์.

จบ สูตรที่ ๕.

๖. ปริมุจจิตสูตรที่ ๑

ว่าด้วยการพิจารณาเห็นขั้นที่ ๕ เพื่อความหลุดพ้น

[๓๐๖] พระนครสาวัตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน

เธอทั้งหลายย่อมพิจารณาเห็นรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญูณ ว่า นั่นไม่ของเรา นั่นเป็นเรา

นั่นเป็นตัวตนของเรา ดังนี้หรือ? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า หามิได้พระเจ้าข้า. พระผู้มีพระภาค

ตรัสว่า ดีละ ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงพิจารณาเห็นรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญูณนั้น

ด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของ

เราดังนี้. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ฯลฯ กิจอื่นเพื่อ

ความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

จบ สูตรที่ ๖.

๗. ปริมุจจิตสูตรที่ ๒

ว่าด้วยการพิจารณาเห็นขั้นที่ ๕ เพื่อความหลุดพ้น

[๓๐๗] พระนครสาวัตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน

เธอทั้งหลายพิจารณาเห็นรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญูณ ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา

นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา ดังนี้หรือ? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า อย่างนั้น พระเจ้าข้า. พระผู้มี

พระภาคตรัสว่า ดีละ ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงพิจารณาเห็นรูป เวทนา สัญญา สังขาร

วิญญูณนั้น ด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา
นั่นไม่เป็นเรา

นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา ดังนี้. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็น
อยู่อย่างนี้ ฯลฯ

รู้ชัดว่า ฯลฯ กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

จบ สูตรที่ ๑.

๘. สังโยชนสูตร

ว่าด้วยธรรมเป็นที่ตั้งแห่งสังโยชน และสังโยชน

[๓๐๘] พระนครสาวัตถี. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมเป็นที่ตั้ง
แห่งสังโยชน

และสังโยชน เธอทั้งหลายจงฟัง. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ธรรมเป็นที่ตั้งแห่ง
สังโยชนเป็นไฉน

สังโยชนเป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญูณ
ชื่อว่า ธรรมเป็น

ที่ตั้งแห่งสังโยชน. ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจในรูป เวทนา สัญญา
สังขาร วิญญูณนั้น

ชื่อว่า สังโยชน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งสังโยชน นี้
เรียกว่า สังโยชน.

จบ สูตรที่ ๘.

๙. อุปาทานสูตร

ว่าด้วยธรรมเป็นที่ตั้งแห่งอุปาทาน และอุปาทาน

[๓๐๙] พระนครสาวัตถี. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมเป็นที่ตั้ง
แห่งอุปาทาน

และอุปาทาน เธอทั้งหลายจงฟัง. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ธรรมเป็นที่ตั้งแห่ง
อุปาทานเป็นไฉน อุปาทาน

เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญูณ ชื่อว่า ธรรม
เป็นที่ตั้ง

แห่งอุปาทาน. ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจ ในรูป เวทนา สัญญา
สังขาร วิญญูณนั้น

ชื่อว่า อุปาทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งอุปาทาน นี้
เรียกว่า อุปาทาน.

จบ สูตรที่ ๙.

(จบตอนที่ ๑)

ตอนที่ ๒
ข้อ ๓๖๑/หน้า ๑๖๘ - จบ
พระสูตรตันตปิฎก เล่มที่ ๔ สังยุตตนิกาย ขันธวารวรรค
๑๐. สีสสูตร
ว่าด้วยธรรมที่ควรใส่ใจโดยแยบคาย

[๓๑๐] สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตรและท่านพระมหาโกฏิฐิตะ อยู่ ณ ป่าอิสิปตน-

*มฤคทายวัน ใกล้พระนครพาราณสี. ครั้งนั้นแล ท่านพระมหาโกฏิฐิตะออกจากที่พักผ่อนในเวลา

เย็น เข้าไปหาพระสารีบุตรถึงที่อยู่ ฯลฯ ได้ถามว่า ดูกรท่านพระสารีบุตร ภิกษุผู้มีศีลควร

กระทำกรรมเหล่าไหนไว้ในใจโดยแยบคาย? ท่านพระสารีบุตรตอบว่า ดูกรท่านโกฏิฐิตะ ภิกษุ

ผู้มีศีล ควรกระทำอุปาทานชั้นที่ ๕ ไว้ในใจโดยแยบคาย โดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์

เป็นดังโรค เป็นดังฝี เป็นดังลูกศร เป็นความคับแค้น เป็นอาพาธ เป็นของแปรปรวน

เป็นของทรุดโทรม เป็นของสูญ เป็นของไม่ใช่ตัวตน. อุปาทานชั้นที่ ๕ เป็นไหน? คือ

อุปาทานชั้นที่ ๑ อุปาทานชั้นที่ ๑ คือเวทนา ๑ อุปาทานชั้นที่ ๑ คือสัญญา ๑ อุปาทานชั้นที่

คือสังขาร ๑ อุปาทานชั้นที่ ๑ คือวิญญาณ ๑. ดูกรท่านโกฏิฐิตะ ภิกษุผู้มีศีล ควรกระทำอุปาทานชั้นที่ ๕

เหล่านี้ไว้ในใจโดยแยบคาย โดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นดังโรค เป็นดังผี เป็น

ดังลูกศร เป็นความคับแค้น เป็นอาพาธ เป็นของแปรปรวน เป็นของ
ทรุดโทรม เป็นของสูญ

เป็นของไม่ใช่ตัวตน. ดูกรท่านโกณฑัญญะ ข้อนี้เป็นฐานะที่จะมีได้ คือ ภิกษุผู้มี
ศีล กระทำ

อุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้ไว้ในใจโดยแยบคาย ฯลฯ เป็นของไม่ใช่ตัวตน พึง
ทำให้แจ้งซึ่ง

โสดาปัตติผล.

[๑๑๑] โก. ดูกรท่านสารีบุตร ภิกษุผู้เป็นโสดาบัน ควรกระทำกรรมเหล่า
ไหนไว้

ในใจโดยแยบคาย?

สา. ดูกรท่านโกณฑัญญะ แม้ภิกษุผู้เป็นโสดาบัน ก็ควรกระทำอุปาทานชั้น
๕ เหล่านี้

ไว้ในใจโดยแยบคาย โดยความเป็นของไม่เที่ยง ฯลฯ เป็นของไม่ใช่ตัวตน.

ดูกรท่านโกณฑัญญะ

ข้อนี้ก็เป็นอย่างที่จะมีได้ คือ ภิกษุผู้เป็นโสดาบัน กระทำอุปาทานชั้น ๕
เหล่านี้ไว้ในใจโดย

แยบคาย โดยความเป็นของไม่เที่ยง ฯลฯ เป็นของไม่ใช่ตัวตน พึงทำให้แจ้ง
ซึ่งสกทาคามีผล.

[๑๑๒] โก. ดูกรท่านพระสารีบุตร ภิกษุผู้เป็นสกทาคามี ควรกระทำกรรม
เหล่าไหน

ไว้ในใจโดยแยบคาย?

สา. ดูกรท่านโกณฑัญญะ แม้ภิกษุผู้เป็นพระสกทาคามี ก็ควรกระทำอุปาทาน
ชั้น ๕

เหล่านี้แน่นอน ไว้ในใจโดยแยบคาย โดยความเป็นของไม่เที่ยง ฯลฯ เป็นของ
ไม่ใช่ตัวตน. ดูกร

ท่านโกณฑัญญะ ข้อนี้ก็เป็นอย่างที่จะมีได้ คือ ภิกษุผู้เป็นสกทาคามี กระทำ
อุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้

ไว้ในใจโดยแยบคาย โดยความเป็นของไม่เที่ยง ฯลฯ เป็นของไม่ใช่ตัวตน
พึงทำให้แจ้งซึ่ง

อนาคามีผล.

[๑๑๓] โก. ดูกรท่านพระสารีบุตร ภิกษุผู้เป็นอนาคามี ควรกระทำกรรม
เหล่าไหนไว้

ในใจโดยแยบคาย?

สา. ดูกרתานโกฏฐิตะ แม้ภิกษุผู้เป็นอนาคามี ก็ควรกระทำอุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้นั่นแล

ไว้ในใจโดยแยบคาย โดยความเป็นของไม่เที่ยง ฯลฯ เป็นของไม่ใช่ตัวตน.

ดูกרתานโกฏฐิตะ

ข้อนี้ก็พื้นฐานที่จะมีได้ คือ ภิกษุผู้เป็นอนาคามีกระทำอุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้ไว้ในใจโดยแยบคาย

โดยความเป็นของไม่เที่ยง ฯลฯ เป็นของไม่ใช่ตัวตน พึงทำให้แจ้งซึ่ง อรหัตผล.

[๑๑๔] โก. ดูกרתานพระสารีบุตร ภิกษุผู้เป็นอรหันต์ ควรกระทำธรรม เหล่าไหนไว้

ในใจโดยแยบคาย?

สา. ดูกרתานโกฏฐิตะ แม้ภิกษุผู้เป็นอรหันต์ ก็ควรกระทำอุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้นั่น

แล ไว้ในใจโดยแยบคาย โดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นดังโรค เป็นดังฝี เป็นดัง

ลูกศร เป็นความคับแค้น เป็นอาพาธ เป็นของแปรปรวน เป็นของทรุดโทรม เป็นของสูญ

เป็นของไม่ใช่ตัวตน. ดูกרתานโกฏฐิตะ กิจที่จะพึงทำให้ยิ่งขึ้นไป หรือการ สัมสมกิจที่กระทำแล้ว

ย่อมไม่มีแก่พระอรหันต์ และแม้ธรรมเหล่านี้ที่ภิกษุผู้เป็นอรหันต์เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ก็

เป็นไปเพื่ออยู่เป็นสุขในปัจจุบัน และเพื่อสติสัมปชัญญะ.

จบ สูตรที่ ๑๐.

๑๑. สุตवासุต

ว่าด้วยธรรมที่ควรใส่ใจโดยแยบคาย

[๑๑๕] สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตรและท่านพระมหาโกฏฐิตะ อยู่ ณ ป่า อสิปตนะ-

*มฤคทายวัน ใกล้พระนครพาราณสี. ครั้งนั้นแล ท่านพระมหาโกฏฐิตะออกจากที่พักผ่อนในเวลา

เย็น เข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึงที่อยู่ ฯลฯ ได้ถามว่า ดูกרתานพระสารีบุตร ภิกษุผู้ได้สดับแล้ว

ควรกระทำธรรมเหล่าไหนไว้ในใจโดยแยบคาย? ท่านสารีบุตรตอบว่า ดูกרתานโกฏฐิตะ ภิกษุผู้

ได้สดับแล้ว ควรกระทำอุปาทานชั้น ๕ ไว้ในใจโดยแยบคาย โดยความเป็นของไม่เที่ยง ฯลฯ

เป็นของไม่ใช่ตัวตน. อุปาทานชั้น ๕ เป็นไหน? คือ อุปาทานชั้น คือ รูป
 ฯลฯ อุปาทาน

ชั้น คือ วิญญาณ. ดูกรท่านโกณฑัญญะ ภิกษุผู้ได้สดับแล้ว ควรกระทำอุปาทาน
ชั้น ๕ เหล่านี้

ไว้ในใจโดยแยบคาย โดยความเป็นของไม่เที่ยง ฯลฯ เป็นของไม่ใช่ตัวตน.

ดูกรท่านโกณฑัญญะ

ข้อนี้เป็นฐานะที่จะมีได้ คือ ภิกษุผู้ได้สดับแล้ว กระทำอุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้
ไว้ในใจโดย

แยบคาย โดยความเป็นของไม่เที่ยง ฯลฯ เป็นของไม่ใช่ตัวตน พึงทำให้แจ้ง
ซึ่งโสดาปัตติผล.

[๑๑๖] โก. ดูกรท่านพระสารีบุตร ภิกษุผู้เป็นพระโสดาบันแล้ว ควรกระทำ
ธรรมเหล่า

ไหนไว้ในใจโดยแยบคาย?

สา. ดูกรท่านโกณฑัญญะ แม้ภิกษุผู้เป็นโสดาบัน ก็ควรกระทำอุปาทานชั้น
๕ เหล่านี้นั่นแล

ไว้ในใจโดยแยบคาย โดยความเป็นของไม่เที่ยง ฯลฯ เป็นของไม่ใช่ตัวตน.

ดูกรท่านโกณฑัญญะ

ข้อนี้ก็เป็นที่ฐานะที่จะมีได้ คือ ภิกษุผู้เป็นโสดาบัน กระทำอุปาทานชั้น ๕
เหล่านี้ไว้ในใจโดย

แยบคาย โดยความเป็นของไม่เที่ยง ฯลฯ เป็นของไม่ใช่ตัวตน พึงกระทำให้
แจ้งซึ่งสกทาคามีผล

ฯลฯ อนาคตนิมิต ฯลฯ อรหัตผล.

[๑๑๗] โก. ดูกรท่านพระสารีบุตร ภิกษุผู้เป็นอรหันต์แล้ว ควรกระทำ
ธรรมเหล่าไหน

ไว้ในใจโดยแยบคาย?

สา. ดูกรท่านโกณฑัญญะ แม้ภิกษุผู้เป็นอรหันต์ ก็ควรกระทำอุปาทานชั้น ๕
เหล่านี้นั่นแล

ไว้ในใจโดยแยบคาย โดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นดังโรค เป็นดัง
ฝี เป็นดังลูกศร

เป็นความคับแค้น เป็นอาพาธ เป็นของแปรปรวนเป็นของทรุดโทรม เป็นของ
สูญ เป็นของไม่

ใช่ตัวตน. ดูกรท่านโกณฑัญญะ กิจที่จะพึงทำให้อย่างขึ้นไป หรือการสั่งสมกิจที่
กระทำแล้ว ย่อมไม่

มีแก่พระอรหันต์ และแม้ถึงธรรมเหล่านี้ที่ภิกษุผู้เป็นพระอรหันต์เจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้ว

ก็เป็นไปเพื่ออยู่เป็นสุขในปัจจุบัน และเพื่อสติสัมปชัญญะเท่านั้น.

จบ สูตรที่ ๑๑.

๑๒. กัมปสูตรที่ ๑

ว่าด้วยการรู้เห็นเป็นเหตุไม่มีอหังการ มมังการ และมานานุสัย

[๑๑๘] พระนครสาวัตถิ. ครั้งนั้นแล ท่านพระกัมปะ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่

ประทับ ฯลฯ ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อบุคคลรู้้อย่างไร

เห็น้อย่างไรหนอแล จึงจะไม่มีอหังการ มมังการ และมานานุสัย ในกายที่มีใจครองนี้ และ

ในสรรพนิमितภายนอก?

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรกัมปะ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ อย่าง

ใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน เป็นภายในก็ดี ภายนอกก็ดี หยาบก็ดี

ละเอียดก็ดี เลวก็ดี ประณีตก็ดี มีอยู่ในที่ไกลก็ดี ในที่ใกล้ก็ดี อริยสาวกเห็นสิ่งทั้งหมดนั้น

ด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตน

ของเรา. ดูกรกัมปะ เมื่อบุคคลรู้้อย่างนี้ เห็น้อย่างนี้แล จึงจะไม่มีอหังการ มมังการ และ

มานานุสัยในกายที่มีใจครองนี้ และในสรรพนิमितภายนอก.

จบ สูตรที่ ๑๒.

๑๓. กัมปสูตรที่ ๒

ว่าด้วยการรู้การเห็นเป็นเหตุปราศจากอหังการ มมังการ และมานานุสัย

[๑๑๙] พระนครสาวัตถิ. ครั้งนั้นแล ท่านพระกัมปะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่

ประทับ ฯลฯ ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อบุคคลรู้้อย่าง

ไร เห็น้อย่างไรหนอแล มนัสจึงจะปราศจาก อหังการ มมังการ และมานานุสัย ในกายที่

มีใจครองนี้ และในสรรพนิमितภายนอก ก้าวล่วงมานะด้วยดี สงบระงับ พ้นวิเศษแล้ว?

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรกัมปะ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ อย่าง

ใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน เป็นภายในก็ดี ภายนอกก็ดี
หยาบก็ดี

ละเอียดก็ดี เลวกดี ประณีตก็ดี มีอยู่ในที่ไกลก็ดี ในที่ใกล้ก็ดี อริยสาวกเห็น
สิ่งทั้งหมดนั้น

ด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็น
เรา นั่นไม่ใช่ตัวตน

ของเรา อย่างนี้แล้ว จึงหลุดพ้นเพราะไม่ถือมั่น. ดูกรกัปปะ เมื่อบุคคลรู้อยู่
อย่างนี้ เห็นอยู่

อย่างนี้แล มนัสจึงปราศจากอหังการ มมังการ และมานานุสัย ในกายที่มีใจ
ครองนี้ และใน

สรรพนิมิตภายนอก ก้าวล่วงมานะด้วยดี สงบระงับ พันวิเศษแล้ว.

จบ สูตรที่ ๑๓.

จบธัมมกถิกาวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อวิชชาสูตร	๗. ปริมุจจิตสูตรที่ ๒
๒. วิชชาสูตร	๘. สังโยชนสูตร
๓. ธัมมกถิกสูตรที่ ๑	๙. อุปาทานสูตร
๔. ธัมมกถิกสูตรที่ ๒	๑๐. สีสสูตร
๕. พันธสูตร	๑๑. สุตวาสูตร
๖. ปริมุจจิตสูตรที่ ๑	๑๒. กัปปสูตรที่ ๑
๑๓. กัปปสูตรที่ ๒.	

อวิชชาวรรคที่ ๓

๑. สมุททยธัมมสูตรที่ ๑

ว่าด้วยความหมายของอวิชชาและวิชา

[๓๒๐] พระนครสาวัตถิ. ครั้งนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระ
ภาคถึงที่

ประทับ ฯลฯ ครั้นแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่
เรียกว่า อวิชชา

อวิชชา ดังนี้ อวิชชาเป็นไฉนหนอแล และบุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยอวิชชา
ด้วยเหตุเพียงเท่าไร?

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรภิกษุ ปุณฺณผู้ไม่ได้สดับแล้วในโลกนี้
ย่อมไม่รู้

ขัดตามความเป็นจริงซึ่งรูปอันมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดาว่า รูปมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา ย่อม

ไม่รู้ขัดตามความเป็นจริง ซึ่งรูปอันมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดาว่า รูปมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา

ย่อมไม่รู้ขัดตามความเป็นจริงซึ่งรูปอันมีความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปเป็นธรรมดาว่า รูปมีความ

เกิดขึ้นและความเสื่อมไปเป็นธรรมดา ย่อมไม่รู้ขัดตามความเป็นจริงซึ่งเวทนา ... ย่อมไม่รู้ขัดตาม

ความเป็นจริงซึ่งสัญญา ... ย่อมไม่รู้ขัดตามความเป็นจริงซึ่งสังขาร ... ย่อมไม่รู้ขัดตามความเป็นจริงซึ่ง

วิญญาณอันมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดาว่า วิญญาณมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา ย่อมไม่ รู้ขัดตาม

ความเป็นจริงซึ่งวิญญาณอันมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดาว่า วิญญาณมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา

ย่อมไม่รู้ขัดตามความเป็นจริงซึ่งวิญญาณ อันมีความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปเป็นธรรมดาว่า

วิญญาณมีความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปเป็นธรรมดา. ดูกรภิกษุ นี่เรียกว่า อวิชา และ

บุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยอวิชาด้วยเหตุเพียงเท่านี้.

[๒๒๑] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุนั้นทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ

ที่เรียกว่า วิชา วิชา ดังนี้ วิชาเป็นไฉนหนอแล และบุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยวิชาด้วย

เหตุเพียงเท่าไร?

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรภิกษุ อริยสาวกผู้ได้สดับแล้วในธรรมวินัยนี้ ย่อม

รู้ขัดตามความเป็นจริงซึ่งรูป อันมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดาว่า รูปมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา ย่อม

รู้ขัดตามความเป็นจริงซึ่งรูป อันมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดาว่า รูปมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา

ย่อมรู้ขัดตามความเป็นจริงซึ่งรูป อันมีความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปเป็นธรรมดาว่า รูปมีความ

เกิดขึ้นและความเสื่อมไปเป็นธรรมดา ย่อมรู้ขัดตามความเป็นจริงซึ่งเวทนา ... ย่อมรู้ขัดตามความ

เป็นจริงซึ่งสัญญา ... ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งสังขาร ... ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งวิญญูญาณ

อันมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดาว่า วิญญูญาณมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริง

ซึ่งวิญญูญาณ อันมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดาว่า วิญญูญาณมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา ย่อมรู้ชัดตาม

ความเป็นจริงซึ่งวิญญูญาณ อันมีความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปเป็นธรรมดาว่า วิญญูญาณมีความ

เกิดขึ้นและเสื่อมไปเป็นธรรมดา. ดูกรภิกษุ นี่เรียกว่า วิชชา และบุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยวิชา

ด้วยเหตุเพียงเท่านั้นแล.

จบ สูตรที่ ๑.

๒. สมุทฺยธัมมสูตรที่ ๒

ว่าด้วยความหมายของอวิชา

[๑๒๒] สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตรและท่านพระมหาโกณฑัญญะ อยู่ ณ ป่าอิสิปตน-

*มฤคทายวัน ใกล้พระนครพาราณสี. ครั้งนั้นแล ท่านพระมหาโกณฑัญญะ ออกจากที่พักผ่อนใน

เวลาเย็น ได้เข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึงที่อยู่ ฯลฯ ได้ถามท่านพระสารีบุตรว่า ดูกรท่านพระ-

*สารีบุตร ที่เรียกว่า อวิชา อวิชา ดังนี้ อวิชาเป็นไหนหนอแล และบุคคลเป็นผู้ประกอบ

ด้วยอวิชาด้วยเหตุเพียงเท่าไร? ท่านพระสารีบุตรตอบว่า ดูกรท่านผู้มีอายุ ... ดูกรท่านผู้มีอายุ

นี้เรียกว่า อวิชา และบุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยอวิชา ด้วยเหตุเพียงเท่านั้นแล.

จบ สูตรที่ ๒.

๓. สมุทฺยธัมมสูตรที่ ๓

ว่าด้วยความหมายของวิชา

[๑๒๓] สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตรและท่านพระมหาโกณฑัญญะ อยู่ ณ ป่าอิสิปตน-

*มฤคทายวัน ใกล้พระนครพาราณสี. ครั้งนั้นแล ท่านพระมหาโกณฑัญญะ ออกจากที่พักผ่อนใน

เวลาเย็น ได้เข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึงที่อยู่ ฯลฯ แล้วได้ถามท่านพระสารีบุตรว่า ดูกรท่าน

พระสารีบุตร ที่เรียกว่า วิชชา วิชชา ดังนี้ วิชชาเป็นไฉนหนอแล และบุคคลเป็นผู้ประกอบ

ด้วยวิชชาด้วยเหตุเพียงเท่าไร? ท่านพระสารีบุตรตอบว่า ดูกรท่านผู้มีอายุ ... ดูกรท่านผู้มีอายุ นี่

เรียกว่า วิชชา และบุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยวิชชา ด้วยเหตุเพียงเท่านั้นแล.

จบ สูตรที่ ๑.

๔. อัสสาทสูตรที่ ๑

ว่าด้วยความหมายของอวิชชา

[๑๒๔] พระนครพาราณสี. ท่านพระมหาโกณฑัญญะนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว

ได้ถามท่านพระสารีบุตรว่า ดูกรท่านพระสารีบุตร ที่เรียกว่า อวิชชา อวิชชา ดังนี้ อวิชชา

เป็นไฉนหนอแล และบุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยอวิชชาด้วยเหตุเพียงเท่าไร? ท่านพระสารีบุตร

ตอบว่า ดูกรท่านผู้มีอายุ ปุณฺณผู้ไม่ได้สดับแล้วในโลกนี้ ย่อมไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งคุณ

โทษและอุปายเครื่องสลัดออกแห่งรูป ย่อมไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งคุณโทษ และอุปายเครื่อง

สลัดออกแห่งเวทนา ... แห่งสัญญา ... แห่งสังขาร ... แห่งวิญญาณ. ดูกรท่านผู้มีอายุ นี่เรียกว่า

อวิชชา และบุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยอวิชชา ด้วยเหตุเพียงเท่านั้นแล.

จบ สูตรที่ ๔.

๕. อัสสาทสูตรที่ ๒

ว่าด้วยความหมายของวิชชา

[๑๒๕] พระนครพาราณสี. ท่านพระมหาโกณฑัญญะนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว

ได้ถามท่านพระสารีบุตรว่า ดูกรท่านพระสารีบุตร ที่เรียกว่า วิชชา วิชชา ดังนี้ วิชชาเป็นไฉน

หนอแล และบุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยวิชชาด้วยเหตุเพียงเท่าไร? ท่านพระสารีบุตรตอบว่า ดูกร

ท่านผู้มีอายุ อริยสาวกผู้ได้สดับแล้วในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งคุณ โทษ

และอุปายเครื่องสลัดออกแห่งรูป ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งคุณ โทษ และอุปายเครื่องสลัด

ออกแห่งเวทนา ... แห่งสัญญา ... แห่งสังขาร ... แห่งวิญญาณ. ดูกรท่านผู้มีอายุ นี่เรียกว่า วิชชา
และบุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยวิชา ด้วยเหตุเพียงเท่านั้นแล.

จบ สูตรที่ ๕.

๖. สมุทยัมมสูตรที่ ๑

ว่าด้วยความหมายของอวิชา

[๑๒๖] พระนครพาราณสี ท่านพระมหาโกฏฐิตะนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง
แล้ว

ได้ถามท่านพระสารีบุตรว่า ดูกรท่านพระสารีบุตร ที่เรียกว่า อวิชา อวิชา
ดังนี้ อวิชา

เป็นไฉนหนอแล และบุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยอวิชาด้วยเหตุเพียงเท่าไร?
ท่านพระสารี

บุตรตอบว่า ดูกรท่านผู้มีอายุ ปุณฺณผู้ไม่ได้สดับแล้วในโลกนี้ ย่อมไม่รู้ชัด
ตามความเป็นจริง

ซึ่งความเกิดขึ้น ความดับไป คุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งรูปย่อม
ไม่รู้ชัดตาม

ความเป็นจริงซึ่งความเกิดขึ้น ความดับไป คุณ โทษ และเครื่องสลัดออกแห่ง
เวทนา ... แห่ง

สัญญา ... แห่งสังขาร ... แห่งวิญญาณ. ดูกรท่านผู้มีอายุ นี่เรียกว่า อวิชา
และบุคคลเป็นผู้

ประกอบด้วยวิชา ด้วยเหตุเพียงเท่านั้นแล.

จบ สูตรที่ ๖.

๗. สมุทยัมมสูตรที่ ๒

ว่าด้วยความหมายของวิชา

[๑๒๗] พระนครพาราณสี. ท่านพระมหาโกฏฐิตะนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้าง
หนึ่งแล้ว

ได้ถามท่านพระสารีบุตรว่า ดูกรท่านพระสารีบุตร ที่เรียกว่า วิชา วิชา ดังนี้
วิชา เป็นไฉน

หนอแล และบุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยวิชาด้วยเหตุเพียงเท่าไร? ท่านพระสา
รีบุตร

ตอบว่า ดูกรท่านผู้มีอายุ อริยสาวกได้สดับแล้วในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้ชัดตาม
ความเป็นจริงซึ่ง

ความเกิดขึ้น ความดับไป คุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งรูป ย่อมรู้
ชัดตามความ

เป็นจริงซึ่งความเกิดขึ้น ความดับไป คุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดออกแห่ง
เวทนา ... แห่ง

สัญญา ... แห่งสังขาร ... แห่งวิญญาณ. ดูกรท่านผู้มีอายุ นี่เรียกว่า วิชชา และ
บุคคลเป็นผู้

ประกอบด้วยวิชชา ด้วยเหตุเพียงเท่านั้นแล.

จบ สูตรที่ ๑.

๘. โกฏฐิตสูตรที่ ๑

ว่าด้วยความหมายของอวิชชาและวิชชา

[๑๒๘] สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตรและท่านพระมหาโกฏฐิตะอยู่ ณ ป่าอิสิ
ปตน-

*มฤทายวัน ใกล้พระนครพาราณสี. ครั้งนั้นแล ท่านพระสารีบุตรออกจากที่
พักผ่อนในเวลาเย็น

ได้เข้าไปหาท่านพระมหาโกฏฐิตะถึงที่อยู่ ฯลฯ แล้วได้ถามท่านพระมหา

โกฏฐิตะว่า ดูกรท่าน

โกฏฐิตะ ที่เรียกว่า อวิชชา อวิชชา ดังนี้ อวิชชาเป็นไฉนหนอแล และบุคคล
เป็นผู้ประกอบ

ด้วยอวิชชา ด้วยเหตุเพียงไร? ท่านพระมหาโกฏฐิตะตอบว่า ดูกรท่านผู้มีอายุ
ปุถุชนผู้ไม่ได้

สดับแล้วในโลกนี้ ย่อมไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งคุณ โทษ และอุบาย
เครื่องสลัดออกแห่งรูป

ย่อมไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งคุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดออกแห่ง
เวทนา ... แห่งสัญญา ...

แห่งสังขาร ... แห่งวิญญาณ. ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย นี่เรียกว่า อวิชชา และ
บุคคลเป็น

ผู้ประกอบด้วยอวิชชา ด้วยเหตุเพียงเท่านั้นแล.

[๑๒๙] เมื่อท่านพระมหาโกฏฐิตะกล่าวอย่างนี้แล้ว ท่านพระสารีบุตรจึงได้
ถามว่า

ดูกรท่านโกฏฐิตะ ที่เรียกว่า วิชชา วิชชา ดังนี้ วิชชาเป็นไฉนหนอแล และ
บุคคลเป็นผู้

ประกอบด้วยวิชชา ด้วยเหตุเพียงเท่าไร? ท่านพระมหาโกฏฐิตะตอบว่า ดูกร
ท่านผู้มีอายุ อริยสาวก

ผู้ได้สดับแล้วในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งคุณ โทษ และ
อุบายเครื่องสลัด

ออกแห่งรูป ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งคุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัด
ออกแห่งเวทนา ...

แห่งสัญญา ... แห่งสังขาร แห่งวิญญาณ. ดูกรท่านผู้มีอายุ นี่เรียกว่า วิชชา และบุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยวิชา ด้วยเหตุเพียงเท่านั้นแล.

จบ สูตรที่ ๘.

๙. โกฏฐิตสูตรที่ ๒

ว่าด้วยความหมายของอวิชาและวิชา

[๑๓๐] พระนครพาราณสี ท่านพระสารีบุตรนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ถามท่าน

พระมหาโกฏฐิตะว่า ดูกรท่านโกฏฐิตะ ที่เรียกว่า อวิชา อวิชา ดังนี้ อวิชา เป็นไฉนหนอแล

และบุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยอวิชา ด้วยเหตุเพียงเท่าไร? ท่านพระมหาโกฏฐิตะตอบว่า ดูกรท่าน

ผู้มีอายุ ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับแล้วในโลกนี้ ย่อมไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่ง ความเกิด ความดับ

คุณ โทษ และอุปายเครื่องสลัดออกแห่งรูป ย่อมไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่ง ความเกิด ความ

ดับ คุณ โทษ และอุปายเครื่องสลัดออกแห่งเวทนา ... แห่งสัญญา ... แห่ง สังขาร ... แห่งวิญญาณ.

ดูกรท่านผู้มีอายุ นี่เรียกว่า อวิชา และบุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยอวิชา ด้วย เหตุเพียงเท่านั้นแล.

[๑๓๑] เมื่อท่านพระมหาโกฏฐิตะกล่าวอย่างนี้แล้ว ท่านพระสารีบุตรจึงได้ถามว่า ดูกร

ท่านโกฏฐิตะ ที่เรียกว่า วิชา วิชา ดังนี้ วิชาเป็นไฉนหนอแล และบุคคลเป็นผู้ประกอบ

ด้วยวิชาด้วยเหตุเพียงเท่าไร? ท่านพระมหาโกฏฐิตะตอบว่า ดูกรท่านผู้มีอายุ อริยสาวกผู้ได้

สดับแล้วในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และ

อุปายเครื่องสลัดออกแห่งรูป ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และ

และอุปายเครื่องสลัดออกแห่งเวทนา ... แห่งสัญญา ... แห่งสังขาร ... แห่ง วิญญาณ. ดูกรท่านผู้มี

มีอายุ นี่เรียกว่า วิชา และบุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยวิชา ด้วยเหตุเพียงเท่านั้นแล.

จบ สูตรที่ ๙.

๑๐. โภควัตตสูตรที่ ๓

ว่าด้วยความหมายของอวิชาและวิชา

[๑๓๒] พระนครพาราณสี. ท่านพระสารีบุตรนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้ว ได้ถาม

ท่านพระมหาโกณฑัญญะว่า ดูกรท่านโกณฑัญญะ ที่เรียกว่า อวิชา อวิชา ดังนี้ อวิชาเป็นไฉน

หนอแล และบุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยอวิชา ด้วยเหตุเพียงเท่าไร? ท่านพระมหาโกณฑัญญะกล่าวว่า

ดูกรท่านผู้มีอายุ ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับแล้วในโลกนี้ ย่อมไม่รู้ชัดซึ่งรูป ย่อมไม่รู้ชัดซึ่งเหตุเกิดแห่ง

รูป ย่อมไม่รู้ชัดซึ่งความดับแห่งรูป ย่อมไม่รู้ชัดซึ่งข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับแห่งรูป ย่อม

ไม่รู้ชัดซึ่งเวทนา ... ซึ่งสัญญา ... ซึ่งสังขาร ... ซึ่งวิญญาณ ย่อมไม่รู้ชัดซึ่งเหตุเกิดแห่งวิญญาณ

ย่อมไม่รู้ชัดซึ่งความดับแห่งวิญญาณ ย่อมไม่รู้ชัดซึ่งข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับแห่งวิญญาณ.

ดูกรท่านผู้มีอายุ นี้เรียกว่า อวิชา และบุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยอวิชา ด้วยเหตุเพียงเท่านั้นแล.

[๑๓๓] เมื่อท่านพระมหาโกณฑัญญะกล่าวอย่างนี้แล้ว ท่านพระสารีบุตรจึง ได้ถามว่า ดูกร

ท่านโกณฑัญญะ ที่เรียกว่า วิชา วิชา ดังนี้ วิชาเป็นไฉนหนอแล และบุคคลเป็นผู้ประกอบ

ด้วยวิชา ด้วยเหตุเพียงเท่าไร? ท่านพระมหาโกณฑัญญะตอบว่า ดูกรท่านผู้มีอายุ อริยสาวกผู้ได้

สดับแล้วในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้ชัดซึ่งรูป ย่อมรู้ชัดซึ่งเหตุเกิดแห่งรูป ย่อมรู้ชัดซึ่งความดับแห่ง

รูป ย่อมรู้ชัดซึ่งข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับแห่งรูป ย่อมรู้ชัดซึ่งเวทนา ... ซึ่งสัญญา ... ซึ่ง

สังขาร ... ซึ่งวิญญาณ ย่อมรู้ชัดซึ่งเหตุเกิดแห่งวิญญาณ ย่อมรู้ชัดซึ่งความดับแห่งวิญญาณ ย่อม

รู้ชัดซึ่งข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับแห่งวิญญาณ ดูกรท่านผู้มีอายุ นี้เรียกว่า วิชา และ

บุคคลเป็นผู้ประกอบด้วยวิชา ด้วยเหตุเพียงเท่านั้นแล.

จบ สูตรที่ ๑๐.

จบ อวิชาวรรคที่ ๓.

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สมุทยธัมมสูตรที่ ๑	๖. สมุทยธัมมสูตรที่ ๑
๒. สมุทยธัมมสูตรที่ ๒	๗. สมุทยธัมมสูตรที่ ๒
๓. สมุทยธัมมสูตรที่ ๓	๘. โกฏฐิตสูตรที่ ๑
๔. อัสสาทสูตรที่ ๑	๙. โกฏฐิตสูตรที่ ๒
๕. อัสสาทสูตรที่ ๒	๑๐. โกฏฐิตสูตรที่ ๓.
-

กุกกุฬวรรคที่ ๔

๑. กุกกุฬสูตร

ว่าด้วยขันธ ๕ เป็นของร้อน

[๓๓๔] พระนครสาวัตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย รูปเป็นของเราร้อน เวทนาเป็นของ

เราร้อน สัญญาเป็นของเราร้อน สังขารเป็นของเราร้อน วิญญาณเป็นของเราร้อน. ดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในรูป ย่อมเบื่อหน่ายแม้ใน

เวทนา ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในสัญญา ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในสังขาร ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในวิญญาณ

เมื่อเบื่อหน่าย ย่อมคลายกำหนัด เพราะคลายกำหนัด จึงหลุดพ้น. เมื่อหลุดพ้นแล้ว ย่อมมี

ญาณหยั่งรู้ว่า หลุดพ้นแล้ว. รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำทำ

เสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๑.

๒. อนิจจสูตรที่ ๑

ว่าด้วยการละฉันทะในสิ่งที่เป็นอนิจจัง

[๓๓๕] พระนครสาวัตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงละฉันทะในสิ่งที่ไม่เที่ยง

เสีย. กิอะไรเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง รูปเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง เธอทั้งหลายพึงละฉันทะในรูปนั้นเสีย.

เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง เธอทั้งหลายพึงละฉันทะในวิญญาณ

นั้นเสีย.

จบ สูตรที่ ๒.

๓. อนิจจสูตรที่ ๒

ว่าด้วยการละราคะในสิ่งที่เป็นอนิจจัง

[๓๓๖] พระนครสาวัตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงละราคะในสิ่งที่ไม่เที่ยง

เสีย. ก็อะไรเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง รูปเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง เธอทั้งหลายพึงละราคะในรูปนั้นเสีย.

เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง เธอทั้งหลายพึงละราคะในวิญญาณนั้น

เสีย.

จบ สูตรที่ ๓.

๔. อนิจจสูตรที่ ๓

ว่าด้วยการละฉันทะราคะในสิ่งที่เป็นอนิจจัง

[๓๓๗] พระนครสาวัตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงละฉันทะราคะในสิ่งที่ไม่

เที่ยงเสีย. ก็อะไรเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง รูปเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง เธอทั้งหลายพึงละฉันทะราคะในรูปนั้น

เสีย. เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง เธอทั้งหลายพึงละฉันทะราคะใน

วิญญาณเสีย.

จบ สูตรที่ ๔.

๕. ทุกขสูตรที่ ๑

ว่าด้วยการละฉันทะในสิ่งที่เป็นทุกข

[๓๓๘] พระนครสาวัตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงละฉันทะในสิ่งที่เป็นทุกข

เสีย. ก็อะไรเป็นสิ่งที่是一切ทุกข รูปเป็นสิ่งที่是一切ทุกข เธอทั้งหลายพึงละฉันทะในรูปนั้นเสีย.

เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณเป็นสิ่งที่是一切ทุกข เธอทั้งหลายพึงละฉันทะในวิญญาณ

นั้นเสีย

จบ สูตรที่ ๕.

๖. ทุกขสูตรที่ ๒

ว่าด้วยการละราคะในสิ่งที่เป็นทุกข

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงละราคะในสิ่งที่เป็นทุกขเสีย. ก็อะไรเป็นสิ่งที่是一切ทุกข

รูปเป็นสิ่งที่是一切 เธอทั้งหลายพึงละราคะในรูปนั้นเสีย. เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ...

วิญญานเป็นสิ่งที่是一切 เธอทั้งหลายพึงละราคะในวิญญานนั้นเสีย

จบ สูตรที่ ๖.

๗. ทุกขสูตรที่ ๓

ว่าด้วยการละฉันทราคะในสิ่งที่是一切

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงละฉันทราคะในสิ่งที่是一切เสีย. ก็อะไรเป็นสิ่งที่

是一切 รูปเป็นสิ่งที่是一切 เธอทั้งหลายพึงละฉันทราคะในรูปนั้นเสีย.

เวทนา ... สัญญา ...

สังขาร ... วิญญานเป็นสิ่งที่是一切 เธอทั้งหลายพึงละฉันทราคะในวิญญานนั้นเสีย.

จบ สูตรที่ ๗.

๘. อนัตตสูตรที่ ๑

ว่าด้วยการละฉันทะในสิ่งที่是一切อนัตตา

[๓๓๙] พระนครสาวัตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงละฉันทะในสิ่งที่是一切

อนัตตาเสีย ก็อะไรเป็นสิ่งที่是一切อนัตตา รูปเป็นสิ่งที่是一切อนัตตา เธอทั้งหลายพึงละฉันทะใน

รูปนั้นเสีย. เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญานเป็นสิ่งที่是一切อนัตตา เธอทั้งหลายพึงละ

ฉันทะในวิญญานนั้นเสีย.

จบ สูตรที่ ๘.

๙. อนัตตสูตรที่ ๒

ว่าด้วยการละราคะในสิ่งที่是一切อนัตตา

[๓๔๐] พระนครสาวัตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงละราคะในสิ่งที่是一切อนัตตา

เสีย. ก็อะไรเป็นสิ่งที่是一切อนัตตา รูปเป็นสิ่งที่是一切อนัตตา เธอทั้งหลายพึงละราคะในรูปนั้นเสีย

เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญานเป็นสิ่งที่是一切อนัตตา เธอทั้งหลายพึงละราคะในวิญญาน

นั้นเสีย.

จบ สูตรที่ ๙.

๑๐. อนัตตสูตรที่ ๓

ว่าด้วยการละฉันทราคะในสิ่งที่是一切อนัตตา

[๒๔๑] พระนครสาวตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงละนันทราคะ
ในสิ่งที่เป็
อนัตตาเสีย. ก็อะไรเป็นสิ่งที่เป็อนัตตา รูปเป็นสิ่งที่เป็อนัตตา เธอทั้งหลาย
พึงละนันทราคะ
ในรูปนั้นเสีย. เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณเป็นสิ่งที่เป็อนัตตา
เธอทั้งหลายพึงละ
นันทราคะในวิญญาณนั้นเสีย.

จบ สูตรที่ ๑๐.

๑๑. กุลปุตตสูตรที่ ๑

ว่าด้วยธรรมอันสมควรแก่กุลบุตร

[๒๔๒] พระนครสาวตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเป็นผู้มากด้วยความ
เปื้อนหนายในรูป

ในเวทนา ในสัญญา ในสังขาร ในวิญญาณ นี้ย่อมเป็ธรรมสมควรแห่ง
กุลบุตรผู้บวชด้วย

ศรัทธา. เมื่อเป็ผู้มากด้วยความเปื้อนหนายในรูป ในเวทนา ในสัญญา ใน
สังขาร ในวิญญาณ

ย่อมกำหนดรู้ซึ่งรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เมื่อกำหนดรู้ซึ่งรูป
เวทนา สัญญา

สังขาร วิญญาณ ย่อมหลุดพ้นไปจากรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ จาก
ชาติ ชรา

มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส เรากล่าวว่า ย่อมหลุดพ้นไปจาก
ทุกข์.

จบ สูตรที่ ๑๑.

๑๒. กุลปุตตสูตรที่ ๒

ว่าด้วยธรรมอันสมควรแก่กุลบุตร

[๒๔๓] พระนครสาวตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเป็นผู้พิจารณาเห็น
ความไม่เที่ยง

ในรูป ในเวทนา ในสัญญา ในสังขาร ในวิญญาณ นี้ย่อมเป็ธรรมสมควร
แห่งกุลบุตรผู้บวช

ด้วยศรัทธา. เมื่อพิจารณาเห็นความไม่เที่ยง ในรูป ในเวทนา ในสัญญา ใน
สังขาร ในวิญญาณ

ย่อมกำหนดรู้ซึ่งรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เมื่อกำหนดรู้ซึ่งรูป
เวทนา สัญญา

สังขาร วิญญาณ ย่อมหลุดพ้นไปจากรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ จาก
ชาติ ชรา

มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส เรากล่าวว่า ย่อมหลุดพ้นไปจากทุกข์.

จบ สูตรที่ ๑๒.

๑๓. กุลปุตตสูตรที่ ๓

ว่าด้วยธรรมอันสมควรแก่กุลบุตร

[๒๔๔] พระนครสาวัตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเป็นผู้พิจารณาเห็นความเป็นทุกข์

ในรูป ในเวทนา ในสัญญา ในสังขาร ในวิญญูณ นี้ย่อมเป็นธรรมสมควรแห่งกุลบุตรผู้บวช

ด้วยศรัทธา ฯลฯ เรากล่าวว่า ย่อมหลุดพ้นไปจากทุกข์.

จบ สูตรที่ ๑๓.

๑๔. กุลปุตตสูตรที่ ๔

ว่าด้วยธรรมอันสมควรแก่กุลบุตร

[๒๔๕] พระนครสาวัตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเป็นผู้พิจารณาเห็นความเป็น

อนัตตาในรูป ในเวทนา ในสัญญา ในสังขาร ในวิญญูณ นี้ย่อมเป็นธรรมสมควรแห่งกุลบุตร

ผู้บวชด้วยศรัทธา. เมื่อพิจารณาเห็นความเป็นอนัตตาในรูป ในเวทนา ในสัญญา ในสังขาร

ในวิญญูณ ย่อมกำหนดรู้ซึ่งรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญูณ เมื่อกำหนดรู้ซึ่งรูป เวทนา

สัญญา สังขาร วิญญูณ ย่อมหลุดพ้นไปจากรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญูณ จากชาติ

ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส เรากล่าวว่า ย่อมหลุดพ้นไปจากทุกข์.

จบ สูตรที่ ๑๔.

จบ กุกกุฬวรรคที่ ๔.

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. กุกกุฬสูตร

๒. อนิจจสูตรที่ ๑

๓. อนิจจสูตรที่ ๒

๔. อนิจจสูตรที่ ๓

๕. ทุกขสูตรที่ ๑

๖. ทุกขสูตรที่ ๒

๗. อนัตตสูตรที่ ๑

๘. อนัตตสูตรที่ ๒

๑๐. อนัตตสูตรที่ ๓

๑๑. กุลปุตตสูตรที่ ๑

๑๒. กุลปุตตสูตรที่ ๒

๑๓. กุลปุตตสูตรที่ ๓

ทิวรรคที่ ๕

๑. อัชฌัตติกสูตร

ว่าด้วยเหตุแห่งสุขและทุกข์ภายใน

[๑๔๖] พระนครสาวัตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไรมี

อยู่ เพราะอาศัยอะไร สุขและทุกข์ภายในจึงเกิดขึ้น? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์

ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อรูปมีอยู่ เพราะอาศัยรูป สุขและทุกข์ภายในจึงเกิดขึ้น

เมื่อเวทนามีอยู่ ... เมื่อสัญญาามีอยู่ ... เมื่อสังขารมีอยู่ ... เมื่อวิญญาณมีอยู่ ... เพราะอาศัยวิญญาณ

สุขและทุกข์ภายในจึงเกิดขึ้น.

[๑๔๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูป เทียงหรือไม่

เทียง?

ภ. ไม่เทียง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เทียง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เทียง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา สุขและทุกข์ ภายในพึง

บังเกิดขึ้น เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้นบ้างหรือ?

ภ. ไม่ใช่เช่นนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เทียงหรือไม่เทียง?

ภ. ไม่เทียง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เทียง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เทียง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา สุขและทุกข์ ภายในพึง

เกิดขึ้น เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้นบ้างหรือ?

ภ. ไม่ใช่เช่นนั้น พระเจ้าข้า.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ กิจอื่น เพื่อ

ความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

จบ สูตรที่ ๑.

๒. เอตังมมสูตร

ว่าด้วยเหตุแห่งการยึดมั่นว่าเป็นของเรา

[๑๔๘] พระนครสาวิตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไรมี

อยู่ เพราะอาศัยอะไร เพราะยึดมั่นอะไร บุคคลจึงตามเห็นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่น

เป็นตัวตนของเรา? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย

มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีรูปอยู่ เพราะอาศัยรูป เพราะยึดมั่นรูป บุคคลจึงตามเห็น

ว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา. เมื่อเวทนามีอยู่ ... เมื่อสัญญาามีอยู่ ... เมื่อ

สังขารมีอยู่ ... เมื่อวิญญูณมีอยู่ ... เพราะอาศัยวิญญูณ เพราะยึดมั่นวิญญูณ บุคคลจึงตามเห็น

ว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา.

[๑๔๙] พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยงหรือ

ไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา บุคคลพึงตามเห็นสิ่งนั้น

ว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้นบ้าง หรือ?

ภ. ไม่ใช่เช่นนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญูณ ... เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา บุคคลพึงตามเห็นว่า

นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้นบ้างหรือ?

ภ. ไม่ใช่เช่นนั้น พระเจ้าข้า.

พ. ดูกฤกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ กิจอื่นเพื่อความ

เป็นอย่างนี้มีได้มี.

จบ สูตรที่ ๒.

๓. เอโสอัตตาสสูตร

ว่าด้วยเหตุแห่งสัสสตทิกฺขุ

[๒๕๐] พระนครสาวตเถ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่า ดูกฤกษุทั้งหลาย

เมื่ออะไรมีอยู่ เพราะอาศัยอะไร เพราะยึดมั่นอะไร จึงเกิดมีทิกฺขุอย่างนี้ว่า ตนก็อันนั้น โลกก็

อันนั้น เรานั้นละโลกนี้ไปแล้ว จักเป็นผู้เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง มีความไม่เปลี่ยนแปลงเป็นธรรมดา?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาค

เป็นรากฐาน ฯลฯ

พ. ดูกฤกษุทั้งหลาย เมื่อรูปมีอยู่ เพราะอาศัยรูป เพราะยึดมั่นรูป จึงเกิดมีทิกฺขุอย่างนี้

ว่า ตนก็อันนั้น โลกก็อันนั้น เรานั้นละโลกนี้ไปแล้ว จักเป็นผู้เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง มีความ

ไม่เปลี่ยนแปลงเป็นธรรมดา. เมื่อเวทนามีอยู่ ... เมื่อสัญญาามีอยู่ ... เมื่อสังขารมีอยู่ ... เมื่อวิญญาน

มีอยู่ เพราะอาศัยวิญญาน เพราะยึดมั่นวิญญาน จึงเกิดมีทิกฺขุอย่างนี้ว่า ตนก็อันนั้น โลกก็อัน

นั้น เรานั้นละโลกนี้ไปแล้ว จักเป็นผู้เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง มีความไม่เปลี่ยนแปลงเป็นธรรมดา.

[๒๕๑] พ. ดูกฤกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยง

หรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา พึงเกิดมีทิกฺขุอย่างนี้ว่า

ตนก็อันนั้น โลกก็อันนั้น เรานั้นละโลกนี้ไปแล้ว จักเป็นผู้เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง มีความไม่

เปลี่ยนแปลงเป็นธรรมดา เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้นบ้างหรือ?

ภ. ไม่ใช่เช่นนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา พึงเกิดมี
ทิฏฐิอย่างนี้ว่า

ตนก็อันนั้น โลกก็อันนั้น เรานั้นละโลกนี้ไปแล้ว จักเป็นผู้เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง มีความไม่

เปลี่ยนแปลงเป็นธรรมดา เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้นบ้างหรือ?

ภ. ไม่ใช่เช่นนั้น พระเจ้าข้า.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ กิจอื่น
เพื่อความ

เป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๑.

๔. โนจเมสียาสูตร

ว่าด้วยเหตุแห่งนัตถิกทิฏฐิ

[๑๕๒] พระนครสาวัตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เมื่ออะไร

มีอยู่ เพราะอาศัยอะไร เพราะยึดมั่นอะไร จึงเกิดมีทิฏฐิอย่างนี้ว่า เราไม่พึงมี
และบริหารของ

เราไม่พึงมี เราจักไม่มี บริหารของเราจักไม่มี? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ

ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อรูปมีอยู่ เพราะอาศัยรูป เพราะยึดมั่นรูป จึงเกิด
มีทิฏฐิ

อย่างนี้ว่า เราไม่พึงมี บริหารของเราไม่พึงมี เราจักไม่มี บริหารของเราจักไม่มี.
เมื่อเวทนามีอยู่ ...

เมื่อสัญญามีอยู่ ... เมื่อสังขารมีอยู่ ... เมื่อวิญญาณมีอยู่ เพราะอาศัยวิญญาณ
เพราะยึดมั่นวิญญาณ

จึงเกิดมีทิฏฐิอย่างนี้ว่า เราไม่พึงมี และบริหารของเราไม่พึงมี เราจักไม่มี
บริหารของเราจักไม่มี.

[๒๕๓] พ. ดูกกริภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน
รูปเที่ยง
หรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา พึงเกิดมี
ทริฏฐิอย่างนี้ว่า
เราไม่พึงมี และบริขารของเราไม่พึงมี เราจักไม่มี บริขารของเราจักไม่มี เพราะ
ไม่อาศัยสิ่งนั้น
บ้างหรือ?

ภ. ไม่ใช่เช่นนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา พึงเกิดมี
ทริฏฐิอย่างนี้ว่า
เราไม่พึงมี และบริขารของเราไม่พึงมี เราจักไม่มี บริขารของเราจักไม่มี เพราะ
ไม่อาศัยสิ่งนั้น
บ้างหรือ?

ภ. ไม่ใช่เช่นนั้น พระเจ้าข้า.

พ. ดูกกริภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ กิจอื่น
เพื่อความ
เป็นอย่างนี้มีได้มี.

จบ สูตรที่ ๔.

๕. มิจฉาทิฏฐิสสูตร

ว่าด้วยเหตุแห่งมิจฉาทิฏฐิ

[๒๕๔] พระนครสวัตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกกริภิกษุทั้งหลาย
เมื่ออะไรมีอยู่
เพราะอาศัยอะไร เพราะยึดมั่นอะไร จึงเกิดมีมิจฉาทิฏฐิ? ภิกษุทั้งหลายกราบ
ทูลว่า ธรรมของ

ข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

พ. ดูกกริภิกษุทั้งหลาย เมื่อรูปแลมีอยู่ เพราะอาศัยรูป เพราะยึดมั่นรูป จึง
เกิดมีมิจฉาทิฏฐิ.

เมื่อเวทนามีอยู่ ... เมื่อสัญญาามีอยู่ ... เมื่อสังขารมีอยู่ ... เมื่อวิญญูณามีอยู่
เพราะอาศัยวิญญูณ

เพราะยึดมั่นวิญญูณ จึงเกิดมีมิจฉาทิฏฐิ.

[๒๕๕] พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน
รูปเที่ยง

หรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนธรรมดา พึงเกิดมี
มิจฉาทิฏฐิ เพราะไม่

อาศัยสิ่งนั้นบ้างหรือ?

ภ. ไม่ใช่เช่นนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญูณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา พึงเกิดมี
มิจฉาทิฏฐิ

เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้นบ้างหรือ?

ภ. ไม่ใช่เช่นนั้น พระเจ้าข้า.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ กิจอื่น
เพื่อความ

เป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๕.

๖. สักกายทิฏฐิสสูตร

ว่าด้วยเหตุแห่งสักกายทิฏฐิ

[๒๕๖] พระนครสาวัตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เมื่ออะไรมีอยู่

เพราะอาศัยอะไร เพราะยึดมั่นอะไร จึงเกิดมีสักกายทิฏฐิ? ภิกษุทั้งหลาย
กราบทูลว่า ข้าแต่

พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน
 ฯลฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อรูปมีอยู่ เพราะอาศัยรูป เพราะยึดมั่นรูป จึงเกิด
มีสักกายทิฏฐิ.

เมื่อเวทนามีอยู่ ... เมื่อสัญญาามีอยู่ ... เมื่อสังขารมีอยู่ เมื่อวิญญูณมีอยู่
เพราะอาศัยวิญญูณ

เพราะยึดมั่นวิญญูณ จึงเกิดมีสักกายทิฏฐิ.

[๒๕๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูป
เที่ยงหรือไม่

เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา พึงเกิดมีสัก
กายทิฏฐิ

เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้นบ้างหรือ?

ภ. ไม่ใช่เช่นนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญูณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา พึงเกิดมีสัก
กายทิฏฐิ

เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้นบ้างหรือ?

ภ. ไม่ใช่เช่นนั้น พระเจ้าข้า.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ กิจอื่น
เพื่อความ

เป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๖

๗. อัตตานุทิฏฐิสสูตร

ว่าด้วยเหตุแห่งอัตตานุทิฏฐิ

[๒๕๗] พระนครสาวัตถี. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เมื่ออะไรมีอยู่

เพราะอาศัยอะไร เพราะยึดมั่นอะไร จึงเกิดอัตตานุทิฏฐิ? ภิกษุทั้งหลายกราบ
ทูลว่า ข้าแต่

พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน
 ฯลฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อรูปมีอยู่ เพราะอาศัยรูป เพราะยึดมั่นรูป จึงเกิด
มีอัตตานุ-

*ทิกฺขุ. เมื่อเวทนามีอยู่ ... เมื่อสัญญาามีอยู่ ... เมื่อสังขารมีอยู่ ... เมื่อวิญญาณมีอยู่ เพราะอาศัย-

*วิญญาณ เพราะยึดมั่นวิญญาณ จึงเกิดมีอัตตานุทิกฺขุ.

[๒๕๔] พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา พึงเกิดมีอัตตานุทิกฺขุ

เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้นบ้างหรือ?

ภ. ไม่ใช่เช่นนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา พึงเกิดมีอัตตานุทิกฺขุ

เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้นบ้างหรือ?

ภ. ไม่ใช่เช่นนั้น พระเจ้าข้า.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ กิจอื่นเพื่อความ
เป็นอย่างนี้มีได้มี.

จบ สูตรที่ ๑.

๘. อภินิเวสสูตรที่ ๑

ว่าด้วยเหตุแห่งความยึดมั่น

[๒๖๐] พระนครสาวัตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไรมีอยู่

เพราะอาศัยอะไร เพราะยึดมั่นอะไร จึงเกิดความพัวพันด้วยสังโยชนและความยึดมั่น?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาค

เป็นรากฐาน ฯลฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อรูปมีอยู่ เพราะอาศัยรูป จึงเกิดความพัวพันด้วย
สังโยชน์และ

ความยึดมั่น. เมื่อเวทนามีอยู่ ... เมื่อสัญญาามีอยู่ ... เมื่อสังขารมีอยู่ ... เมื่อ
วิญญาณมีอยู่

เพราะอาศัยวิญญาณ เพราะยึดมั่นวิญญาณ จึงเกิดความพัวพันด้วยสังโยชน์
และความยึดมั่น.

[๖๖๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูป
เที่ยงหรือไม่-

*เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา พึงเกิดความ
พัวพันด้วย

สังโยชน์และความยึดมั่น เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้นบ้างหรือ?

ภ. ไม่ใช่เช่นนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา พึงเกิดความ
พัวพันด้วย

สังโยชน์และความยึดมั่น เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้นบ้างหรือ?

ภ. ไม่ใช่เช่นนั้น พระเจ้าข้า.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ กิจอื่น
เพื่อความ

เป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๘.

๙. อภินิเวสสูตรที่ ๒

ว่าด้วยเหตุแห่งความยึดมั่น

[๖๖๒] พระนครสาวัตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เมื่ออะไรมีอยู่

เพราะอาศัยอะไร เพราะยึดมั่นอะไร จึงเกิดความพัวพันและความหมกมุ่น
ด้วยสังโยชน์ และ

ความยึดมั่น? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของ
ข้าพระองค์ทั้งหลาย

มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อรูปมีอยู่ เพราะอาศัยรูป เพราะยึดมั่นรูป จึงเกิด
ความพัวพัน

และความหมกมุ่นด้วยสังโยชนและความยึดมั่น. เมื่อเวทนามีอยู่ ... เมื่อ
สัญญาามีอยู่ ... เมื่อ

สังขารมีอยู่ ... เมื่อวิญญูณมีอยู่ เพราะอาศัยวิญญูณ เพราะยึดมั่นวิญญูณ
จึงเกิดความพัวพัน

และความหมกมุ่นด้วยสังโยชนและความยึดมั่น.

[๖๖๓] พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน
รูปเที่ยง

หรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา พึงเกิดความ
พัวพันและ

ความหมกมุ่นด้วยสังโยชน และความยึดมั่น เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้นบ้างหรือ?

ภ. ไม่ใช่เช่นนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญูณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา พึงเกิดความ
พัวพันและ

ความหมกมุ่นด้วยสังโยชนและความยึดมั่น เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้นบ้างหรือ?

ภ. ไม่ใช่เช่นนั้น พระเจ้าข้า.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ กิจอื่น
เพื่อความ

เป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๙.

๑๐. อานันทสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่เป็นอนิจจังและมีไข้ของเรา

[๖๖๔] พระนครสาวดี. ครั้งนั้นแล ท่านพระอานนท์ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์โดยย่อ ซึ่งข้าพระองค์ได้ฟังแล้ว ฟังเป็นผู้ๆ เดียวหลักออกจากหมู่ ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยวอยู่เถิด. พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกรอานนท์ เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

อา. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

อา. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ควรหรือไม่ที่จะตาม

เห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา?

อา. ไม่ควรเห็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

อา. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

อา. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ควรหรือไม่ที่จะตาม

เห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา?

อา. ไม่ควรเห็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า.

[๖๖๕] พ. ดูกรอานนท์ เพราะเหตุนี้แล รูปอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต

อนาคต และปัจจุบัน เป็นภายในก็ดี ภายนอกก็ดี หยาบก็ดี ละเอียดก็ดี เลวก็ดี ประณีตก็ดี

อยู่ในที่ไกลก็ดี อยู่ในที่ใกล้ก็ดี รูปทั้งหมดนั้น เธอพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริง

อย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา. เวทนา ... สัญญา ...

สังขาร ... วิญญาณ อย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน เป็นภายในก็ดี

ภายนอกก็ดี หยาบก็ดี ละเอียดยก็ดี เลวก็ดี ประณีตก็ดี อยู่ในที่ไกลก็ดี อยู่ในที่ใกล้ก็ดี

วิญญูณทั้งหมดนั้น เธอพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา

นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา. ดูกรอานนท์ อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้

ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในรูป แม้ในเวทนา แม้ในสัญญา แม้ในสังขาร แม้ในวิญญูณ เมื่อเบื่อหน่าย

ย่อมคลายกำหนัด เพราะคลายกำหนัด จึงหลุดพ้น. เมื่อหลุดพ้นแล้ว ย่อมมีญาณ หยั่งรู้

หลุดพ้นแล้ว รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความ

ความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

จบ สูตรที่ ๑๐.

จบ ทิฏฐิวัรรคที่ ๕.

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อัชฌัตติกสูตร	๖. สักกายทิฏฐิสูตร
๒. เอตังมมสูตร	๗. อัตตานุทิฏฐิสูตร
๓. เอโสอัตตาสสูตร	๘. อภินิเวสสูตรที่ ๑
๔. โมจเมสียาสูตร	๙. อภินิเวสสูตรที่ ๒
๕. มิจนาทิฏฐิสูตร	๑๐. อานันทสูตร.

จบ จุลปิณณาสก.

รวมวรรคที่มีในจุลปิณณาสกนั้น คือ

๑. อันตวรรค	๔. กุกกุฬวรรค
๒. ธัมมกถิการวรรค	๕. ทิฏฐิวัรรค
๓. อวิชชาวรรค	

รวม ๕ วรรค ตติยปิณณาสกและนิบาตก็เรียกในชั้นธสังยุตนั้น

รวมปิณณาสกที่มีในชั้นธสังยุต ๑ ปิณณาสก.

จบ ชั้นธสังยุต.

๒. ราชสังยุต

ปฐมวรรคที่ ๑

๑. มารสูตร

ว่าด้วยขันธมาร

[๓๖๖] พระนครสาวตถิ. ครั้งนั้นแล ท่านพระราธะ ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่

ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ทูลถาม

พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า มาร มาร ดังนี้ ด้วยเหตุมีประมาณเท่าไรหนอ แล จึงเรียกว่า มาร?

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรราธะ เมื่อรูปมีอยู่ มาร (ความตาย) จึงมี ผู้ทำให้ตายจึงมี ผู้ตายจึงมี เพราะฉะนั้นแหละ ราธะ เธอจงพิจารณาเห็นรูปว่าเป็นมาร

เป็นผู้ทำให้ตาย เป็นผู้ตาย เป็นโรค เป็นหัวฝี เป็นลูกศร เป็นความทุกข์ เป็นตัวทุกข์

บุคคลเหล่าใดพิจารณาเห็นรูปนั้นอย่างนี้ บุคคลเหล่านั้น ชื่อว่า ย่อมเห็นชอบ. เมื่อเวทนามีอยู่ ฯลฯ

เมื่อสัญญาามีอยู่ ฯลฯ เมื่อสังขารมีอยู่ ฯลฯ เมื่อวิญญูณมีอยู่ มารจึงมี ผู้ทำให้ตายจึงมี

ผู้ตายจึงมี เพราะฉะนั้นแหละ ราธะ เธอจงพิจารณาเห็นวิญญูณว่าเป็นมาร เป็นผู้ทำให้ตาย

เป็นผู้ตาย เป็นโรค เป็นหัวฝี เป็นลูกศร เป็นความทุกข์ เป็นตัวทุกข์ บุคคลเหล่าใดพิจารณา

เห็นวิญญูณนั้นอย่างนี้ บุคคลเหล่านั้น ชื่อว่า ย่อมเห็นชอบ.

รา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ความเห็นชอบมีประโยชน์อย่างไร พระเจ้าข้า?

พ. ดูกรราธะ ความเห็นชอบมีประโยชน์ให้เบื่อหน่าย.

รา. ความเบื่อหน่ายมีประโยชน์อย่างไร พระเจ้าข้า?

พ. ดูกรราธะ ความเบื่อหน่ายมีประโยชน์ให้คลายกำหนด.

รา. ก็ความคลายกำหนดเล่ามีประโยชน์อย่างไร พระเจ้าข้า?

พ. ดูกรราธะ ความคลายกำหนดมีประโยชน์ให้หลุดพ้น.

รา. ความหลุดพ้นเล่า มีประโยชน์อย่างไร พระเจ้าข้า?

พ. ดูกรราธะ ความหลุดพ้นมีประโยชน์เพื่อนิพพาน.

รา. นิพพานเล่ามีประโยชน์อย่างไร พระเจ้าข้า?

พ. ดูกรราธะ เธอถามเลยปัญหาไปเสียแล้ว เธอไม่อาจเพื่อถือเอาที่สุดของปัญหาได้.

ดูกรราธะ อันพรหมจรรย์เป็นคุณชาติหยั่งลงสู่निพพาน มีนิพพานเป็นที่สุด อันกุลบุตรย่อมอยู่

ประพฤติแล.

จบ สูตรที่ ๑.

๒. สัตตสูตร

ว่าด้วยเหตุที่เรียกว่าสัตว์

[๑๖๑] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวันอารามของท่าน

อนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี. ครั้นนั้นแล ท่านพระราธะได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค

ถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ทูลถาม

พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า สัตว์ สัตว์ ดังนี้ ด้วยเหตุมีประมาณเท่าไร

หนอแล จึงเรียกว่า สัตว์?

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรราธะ เพราะเหตุที่มี ความพอใจ ความกำหนด

ความเพลิดเพลิน ความทะยานอยากในรูปแล เป็นผู้ข้องในรูป เป็นผู้เกี่ยวข้องในรูปนั้น ฉะนั้น

จึงเรียกว่า สัตว์. เพราะเหตุที่มีความพอใจ ความกำหนด ความเพลิดเพลิน ความทะยานอยาก

ในเวทนา ... ในสัญญา ... ในสังขาร ... ในวิญญาณ เป็นผู้ข้องในวิญญาณ เป็นผู้เกี่ยวข้อง

ในวิญญาณนั้น ฉะนั้น จึงเรียกว่า สัตว์. ดูกรราธะ เด็กชายหรือเด็กหญิง เล่นอยู่ตามเรือนฝุ่น

ทั้งหลาย เป็นผู้ยังไม่ปราศจากความกำหนด ไม่ปราศจากความพอใจ ไม่ปราศจากความรัก

ไม่ปราศจากความกระหาย ไม่ปราศจากความกระวนกระวาย ไม่ปราศจากความทะยานอยาก

ในเรือนฝุ่นเหล่านั้นอยู่เพียงใด ย่อมอาลัย ย่อมอยากเล่น ย่อมหวงแหน ย่อมยึดถือเรือนฝุ่น

ทั้งหลายอยู่เพียงนั้น. ดูกรราธะ แต่ในกาลใด เด็กชายหรือเด็กหญิงเป็นผู้ปราศจากความ

กำหนด ปราศจากความพอใจ ปราศจากความรัก ปราศจากความกระหาย ปราศจากความกระวน

กระวาย ปราศจากความทะยานอยากในเรือนฝุ่นเหล่านั้นแล้ว ในกาลนั้นแล เด็กชายหรือ

เด็กหญิงเหล่านั้น ย่อมรื้อ ย่อมยื้อแย่ง ย่อมกำจัด ย่อมทำเรือนฝุ่นเหล่านั้นให้เล่นไม่ได้

ด้วยมือและเท้า นั่นใด ดูกรราคะ แม้เธอทั้งหลายก็จงรื้อ จงยื้อแย่ง จงกำจัด จงทำรูปให้

เป็นของเล่นไม่ได้ จงปฏิบัติเพื่อความสิ้นไปแห่งตัณหา จงรื้อ จงยื้อแย่ง จงกำจัด จงทำเวทนา

ให้เป็นของเล่นไม่ได้ จงปฏิบัติเพื่อความสิ้นไปแห่งตัณหา จงรื้อ จงยื้อแย่ง จงกำจัด จงทำ

สัญญาให้เป็นของเล่นไม่ได้ จงปฏิบัติเพื่อความสิ้นไปแห่งตัณหา จงรื้อ จงยื้อแย่ง จงกำจัด

จงทำสังขารให้เป็นของเล่นไม่ได้ จงปฏิบัติเพื่อความสิ้นไปแห่งตัณหา จงรื้อ จงยื้อแย่ง

จงกำจัด จงทำวิญญานให้เป็นของเล่นไม่ได้ จงปฏิบัติเพื่อความสิ้นไปแห่งตัณหา นั่นนั้น

นั่นเทียวแล. ดูกรราคะ เพราะว่าความสิ้นไปแห่งตัณหา เป็นนิพพาน.

จบ สูตรที่ ๒.

๓. ภวนตติสูตร

ว่าด้วยกิเลสที่นำไปสู่ภพ

[๑๖๘] พระนครสาวัตถิ. ท่านพระราคะได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์

ผู้เจริญ ที่เรียกว่า กิเลสเครื่องนำไปในภพ ในภพ ดังนี้ กิเลสเครื่องนำไปในภพเป็นไฉน?

ความดับกิเลสเครื่องนำไปในภพเป็นไฉน?

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรราคะ ความพอใจ ความกำหนัด ความเพติดเพลิน

ความทะยานอยาก ความเข้าถึง ความยึดมั่น อันเป็นที่ตั้งที่อยู่อาศัยแห่งจิตในรูป.

นี้เรากล่าวว่า กิเลสเครื่องนำไปในภพ เพราะความดับสนิทแห่งกิเลสเหล่านั้น เรากล่าวว่า

เป็นธรรมที่ดับสนิทแห่งกิเลสเครื่องนำไปในภพ. ความพอใจ ความกำหนัด ความเพติดเพลิน

ความทะยานอยาก ความเข้าถึง ความยึดมั่น อันเป็นที่ตั้งที่อยู่อาศัยแห่งจิตในเวทนา ...

ในสัญญา ... ในสังขาร ... ในวิญญาน. นี้เรากล่าวว่า กิเลสเครื่องนำไปในภพ เพราะความดับ-

*สนิทแห่งกิเลสเหล่านั้น เรากล่าวว่า เป็นธรรมเป็นที่ดับสนิทแห่งกิเลส
เครื่องนำไปในภพ.

จบ สูตรที่ ๓.

๔. ปริญญะยสูตร

ว่าด้วยธรรมที่ควรกำหนดรู้

[๒๖๔] พระนครสาวัตถิ. ครั้งนั้นแล ท่านพระราธะได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มี
พระภาคถึงที่

ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. พระผู้มี
พระภาคได้ตรัส

กะท่านพระราธะว่า ดูกรราธะ เราจักแสดงปริญญะยธรรม ธรรมอันบุคคล
ควรกำหนดรู้ ปริญญา

ความกำหนดรู้ และปริญญาตาวิบุคคล บุคคลผู้กำหนดรู้ เธอจงฟัง จงใส่ใจให้
ดี เราจักกล่าว.

ท่านพระราธะ รับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว. พระผู้มีพระภาคตรัสว่า
ดูกรราธะ ปริญญะย-

*ธรรมเป็นไหน? ดูกรราธะ รูปแลเป็นปริญญะยธรรม เวทนาเป็นปริญ
ญะยธรรม สัญญาเป็น

ปริญญะยธรรม สังขารเป็นปริญญะยธรรม วิญญาณเป็นปริญญะยธรรม.
ดูกรราธะ ธรรม

เหล่านี้เรากล่าวว่า ปริญญะยธรรม: ดูกรราธะ ปริญญาเป็นไหน? ความสิ้น
ราคะ ความสิ้น

โทสะ ความสิ้นโมหะ. นี้เรากล่าวว่าปริญญา. ดูกรราธะ ปริญญาตาวิบุคคล
เป็นไหน? ผู้ที่เขา

พึงเรียกกันว่า พระอรหันต์ คือ ท่านผู้มีชื่ออย่างนี้ มีโคตรอย่างนี้. ดูกรราธะ ผู้
นี้เรากล่าวว่า

ปริญญาตาวิบุคคล.

จบ สูตรที่ ๔.

๕. สมณพราหมณสูตรที่ ๑

ว่าด้วยผู้ควรยกย่องและไม่ควรยกย่องว่าเป็นสมณพราหมณ์

[๒๗๐] พระนครสาวัตถิ. พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านพระราธะว่า ดูกร
ราธะ

อุปาทานชั้น ๕ ประการนี้. ๕ ประการเป็นไหน? คือ อุปาทานชั้น ๕ คือรูป ๑
อุปาทานชั้น ๕ คือ

เวทนา ๑ อุปาทานชั้น ๕ คือสัญญา ๑ อุปาทานชั้น ๕ คือสังขาร ๑ อุปาทานชั้น ๕
คือวิญญาณ ๑

ดูกรราคะ ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ไม่รู้ชัดซึ่งคุณ โทษ และ
ธรรมเครื่องสลัด

ออกแห่งอุปาทานชั้นที่ ๕ ประการนี้ ตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์
เหล่านั้น ย่อมไม่ได้

รับยกย่องว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ หรือไม่ได้รับยกย่องว่าเป็นพราหมณ์ใน
หมู่พราหมณ์ อนึ่ง

ท่านเหล่านั้นจะทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะ หรือประโยชน์
แห่งความเป็นพราหมณ์

ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ไม่ได้เลย.

[๓๑๑] ดูกรราคะ ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง รู้ชัดซึ่งคุณ
โทษ และ

ธรรมเครื่องสลัดออกแห่งอุปาทานชั้นที่ ๕ ประการ ตามความเป็นจริง สมณะ
หรือพราหมณ์เหล่านั้น

แล ย่อมได้รับยกย่องว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ และได้รับยกย่องว่าเป็น
พราหมณ์ในหมู่พราหมณ์

อนึ่ง ท่านเหล่านั้นย่อมทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะ และ
ประโยชน์แห่งความเป็น

พราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ได้ด้วย.

จบ สูตรที่ ๕.

๖. สมณพราหมณสูตรที่ ๒

ว่าด้วยผู้ควรยกย่องและไม่ควรยกย่องว่าเป็นสมณพราหมณ์

[๓๑๒] พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านพระราคะว่า ดูกรราคะ อุปาทาน
ชั้นที่ ๕ ประการ

นี้. ๕ ประการเป็นไฉน? คือ อุปาทานชั้นที่คือรูป ... อุปาทานชั้นที่คือ
วิญญาณ. ดูกรราคะ

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ไม่รู้ชัดเหตุเกิด ความดับ คุณ โทษ
และธรรมเครื่องสลัด

ออกแห่งอุปาทานชั้นที่ ๕ ประการนี้ ตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์
เหล่านั้น ย่อมไม่

ได้รับยกย่องว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ หรือว่าไม่ได้รับยกย่องว่าเป็น
พราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ อนึ่ง

ท่านเหล่านั้นจะทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะ หรือประโยชน์
แห่งความเป็นพราหมณ์

ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ไม่ได้เลย. ดูกรราคะ ส่วนสมณะ
หรือพราหมณ์

เหล่าใดเหล่านั้น ย่อมรู้ชัดเหตุเกิด ความดับ คุณ โทษ และธรรมเครื่องสลัด
ออกแห่งอุปาทาน-

*ชั้นที่ ๕ ประการนี้ ตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ย่อมได้
รับยกย่องว่าเป็น

สมณะในหมู่สมณะและได้รับยกย่องว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ อนึ่ง
ท่านเหล่านั้นย่อมทำ

ให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน
เข้าถึงอยู่ได้ด้วย.

จบ สูตรที่ ๖.

๗. โสตาปันนสูตร

ว่าด้วยเหตุให้สำเร็จเป็นพระโสดาบัน

[๓๑๓] พระนครสาวัตถิ. พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านพระราธะว่า ดูกร
ราธะ อุปาทาน-

*ชั้นที่ ๕ ประการนี้. ๕ ประการเป็นไหน? คือ อุปาทานชั้นที่คือรูป ฯลฯ
อุปาทานชั้นที่คือวิญญาน.

ดูกรราธะ ในกาลใดแล อริยสาวกย่อมรู้ชัดเหตุเกิด ความดับ คุณ โทษ และ
ธรรมเครื่อง

สลัดออกแห่งอุปาทานชั้นที่ ๕ ประการนี้ ตามความเป็นจริง. เมื่อนั้น
อริยสาวกนี้เรากล่าวว่า

เป็นโสดาบันผู้มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็น
เบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๗.

๘. อรหัตตสูตร

ว่าด้วยเหตุให้สำเร็จเป็นพระอรหันต์

[๓๑๔] พระนครสาวัตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสกะท่านพระราธะว่า ดูกร
ราธะ อุปาทาน-

*ชั้นที่ ๕ ประการนี้. ๕ ประการเป็นไหน? คือ อุปาทานชั้นที่คือรูป ...
อุปาทานชั้นที่คือวิญญาน.

ดูกรราธะ ในกาลใดแล ภิกษุรู้ชัดเหตุเกิด ความดับ คุณ โทษ และธรรม
เครื่องสลัดออก

แห่งอุปาทานชั้นที่ ๕ ประการนี้ ตามความเป็นจริงแล้ว ย่อมเป็นผู้หลุดพ้น
เพราะไม่ถือมั่น. ดูกร

ราธะ ภิกษุนี้เรากล่าวว่า เป็นอรหัตตชีนาสพ ผู้อยู่จบพรหมจรรย์ ทำกิจที่ควร
ทำเสร็จแล้ว ปลง

ภาระลงแล้ว บรรลุประโยชน์ตนโดยลำดับแล้ว ผู้หมดสิ้นกิเลสเครื่อง
ประกอบสัตว์ไว้ในภพแล้ว
ผู้หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ.

จบ สูตรที่ ๘.

๙. นันทราคสูตรที่ ๑

ว่าด้วยการละนันทราคะในชั้นที่ ๕

[๑๗๕] พระนครสาวัตถิ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านพระราธะว่า ดูกร
ราธะ เธอ

จงละความพอใจ ความกำหนัด ความเพติดเพลิน ความทะยานอยากในรูป
เสีย ด้วยอาการอย่างนี้

รูปนั้นจักเป็นของอันเธอละได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาล
ยอดด้วน ทำให้ไม่มี

ไม่ให้เกิดอีกต่อไปเป็นธรรมดา เธอจงละความพอใจ ความกำหนัด ความ
เพติดเพลิน ความทะยาน

อยาก ในเวทนา ... ในสัญญา ... ในสังขาร ... ในวิญญูณเสีย ด้วยอาการ
อย่างนี้ วิญญูณนั้น

จักเป็นธรรมชาติอันเธอละได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาล
ยอดด้วน ทำให้ไม่มี

ไม่ให้เกิดอีกต่อไปเป็นธรรมดา.

จบ สูตรที่ ๙.

๑๐. นันทราคสูตรที่ ๒

ว่าด้วยการละนันทราคะในชั้นที่ ๕

[๑๗๖] พระนครสาวัตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสกะท่านพระราธะว่า ดูกร
ราธะ เธอจงละ

ความพอใจ ความกำหนัด ความเพติดเพลิน ความทะยานอยาก ความเข้าถึง
ความยึดมั่น อันเป็น

ที่ตั้ง ที่อยู่ ที่อาศัยแห่งจิตในรูปเสีย ด้วยอาการอย่างนี้ รูปนั้น จักเป็นของอัน
เธอละได้แล้ว

ตัดรากขาดแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำให้ไม่มี ไม่ให้เกิดอีกต่อไป
เป็นธรรมดา.

เธอจงละความพอใจ ความกำหนัด ความเพติดเพลิน ความทะยานอยาก
ความเข้าถึง ความยึดมั่น

อันเป็นที่ตั้ง ที่อยู่ ที่อาศัยแห่งจิตในเวทนา ... ในสัญญา ... ในสังขาร ... ใน
วิญญูณเสีย

ด้วยอาการอย่างนี้ วิญญูณนั้น จักเป็นธรรมชาติอันเธอละได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำให้ไม่มี ไม่ให้เกิดอีกต่อไปเป็นธรรมดา.

จบ สูตรที่ ๑๐.

จบ วรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. มารสูตร	๖. สมณพราหมณสูตรที่ ๒
๒. สัตตสูตร	๗. โสตาปันนสูตร
๓. ภวเนตติสูตร	๘. อรหันตสูตร
๔. ปริญญุยยสูตร	๙. นันทราคสูตรที่ ๑
๕. สมณพราหมณสูตรที่ ๑	๑๐. นันทราคสูตรที่ ๒

ทุติยวรรคที่ ๒

๑. มารสูตร

ว่าด้วยขันธมาร

[๑๑๑] พระนครสาวัดถิ. ครั้งนั้นแล ท่านพระราชาได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึง

ที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มี

พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า มาร มาร ดังนี้ มารเป็นไฉนหนอ?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรราชา รูปเป็นมาร เวทนาเป็นมาร สัญญาเป็นมาร

สังขารเป็นมาร วิญญูณเป็นมาร ดูกรราชา อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อ

หน่ายทั้งในรูป ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในเวทนา ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในสัญญา ย่อมเบื่อหน่ายทั้งใน

สังขาร ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในวิญญูณ เมื่อเบื่อหน่าย ย่อมคลายกำหนัด เพราะคลายกำหนัด

ย่อมหลุดพ้น. ครั้นหลุดพ้นแล้ว ย่อมมีญาณหยั่งรู้ว่า หลุดพ้นแล้ว. รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว

พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๑.

๒. มารธัมมสูตร
ว่าด้วยธรรมของมาร

[๒๖๘] พระนครสาวัตถิ. ท่านพระราธะได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์

ผู้เจริญ ที่เรียกว่า มารธรรม มารธรรม ดังนี้ มารธรรมเป็นไฉนหนอ? พระผู้มีพระภาคตรัส

ตอบว่า ดูกรราธะ รูปเป็นมารธรรม เวทนาเป็นมารธรรม สัญญาเป็นมารธรรม สังขารเป็น

มารธรรม วิญญาณเป็นมารธรรม. ดูกรราธะ อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ กิจ

อื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๒.

๓. อนิจจสูตร
ว่าด้วยสิ่งที่เป็นอนิจจัง

[๒๖๙] พระนครสาวัตถิ. ท่านพระราธะได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์

ผู้เจริญ ที่เรียกว่า อนิจจัง อนิจจัง ดังนี้ อะไรหนอเป็นอนิจจัง? พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

ดูกรราธะ รูปเป็นอนิจจัง เวทนาเป็นอนิจจัง สัญญาเป็นอนิจจัง สังขารเป็นอนิจจัง วิญญาณ

เป็นอนิจจัง. ดูกรราธะ อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้

มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๓.

๔. อนิจจธัมมสูตร
ว่าด้วยสิ่งที่เป็นอนิจจธรรม

[๒๗๐] พระนครสาวัตถิ. ท่านพระราธะได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์

ผู้เจริญ ที่เรียกว่า อนิจจธรรม อนิจจธรรม ดังนี้ อะไรหนอเป็นอนิจจธรรม? พระผู้มีพระภาค

ตรัสตอบว่า รูปเป็นอนิจจธรรม เวทนาเป็นอนิจจธรรม สัญญาเป็นอนิจจธรรม สังขารเป็น

อนิจจธรรม ดูกรราธะ อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ กิจอื่นเพื่อความ

เป็นอย่างนี้

มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๔.

๕. ทุกขสูตร
ว่าด้วยสิ่งที่เป็นทุกข์

[๒๘๑] พระนครสาวัตถิ. ท่านพระราธะได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์

ผู้เจริญ ที่เรียกว่า ทุกข์ ทุกข์ ดังนี้ อะไรหนอเป็นทุกข์? พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกร

ราธะ รูปเป็นทุกข์ เวทนาเป็นทุกข์ สัญญาเป็นทุกข์ สังขารเป็นทุกข์ วิญญาณเป็นทุกข์. ดูกร

ราธะ อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๕.

๖. ทุกขธัมมสูตร
ว่าด้วยสิ่งที่เป็นทุกข์ธรรม

[๒๘๒] พระนครสาวัตถิ. ท่านพระราธะได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้

เจริญ ที่เรียกว่า ทุกขธรรม ทุกขธรรม ดังนี้ อะไรหนอเป็นทุกข์ธรรม? พระผู้มีพระภาค

ตรัสตอบว่า ดูกรราธะ รูปเป็นทุกข์ธรรม เวทนาเป็นทุกข์ธรรม สัญญาเป็นทุกข์ธรรม สังขาร

เป็นทุกข์ธรรม วิญญาณเป็นทุกข์ธรรม. ดูกรราธะ อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ

กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๖.

๗. อนัตตาสสูตร
ว่าด้วยสิ่งที่เป็นอนัตตา

[๒๘๓] พระนครสาวัตถิ. ท่านพระราธะได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์

ผู้เจริญ ที่เรียกว่า อนัตตา อนัตตา ดังนี้ อะไรหนอเป็นอนัตตา? พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

ดูกรราธะ รูปเป็นอนัตตา เวทนาเป็นอนัตตา สัญญาเป็นอนัตตา สังขารเป็นอนัตตา วิญญาณ

เป็นอนัตตา ดูกรราธะ อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๑.

๘. อนัตตัมมสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่เป็นอนัตตธรรม

[๑๘๔] พระนครสาวัตถิ. ท่านพระราธะได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์

ผู้เจริญ ที่เรียกว่า อนัตตธรรม อนัตตธรรม ดังนี้ อะไรหนอเป็นอนัตตธรรม? พระผู้มี

พระภาคตรัสตอบว่า ดูกรราธะ รูปเป็นอนัตตธรรม เวทนาเป็นอนัตตธรรม สัญญาเป็นอนัตต-

*ธรรม สังขารเป็นอนัตตธรรม วิญญาณเป็นอนัตตธรรม. ดูกรราธะ อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว

เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

จบ สูตรที่ ๘.

๙. ขยัมมสูตร

ว่าด้วยสภาพที่รู้จักสิ้นสูญ

[๑๘๕] พระนครสาวัตถิ. ท่านพระราธะได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์

ผู้เจริญ ที่เรียกว่า ขยธรรม ขยธรรม ดังนี้ อะไรหนอเป็นขยธรรม? พระผู้มีพระภาคตรัส

ตอบว่า ดูกรราธะ รูปเป็นขยธรรม เวทนาเป็นขยธรรม สัญญาเป็นขยธรรม สังขารเป็นขยธรรม

วิญญาณเป็นขยธรรม. ดูกรราธะ อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ กิจอื่นเพื่อความ

เป็นอย่างนี้มีได้มี.

จบ สูตรที่ ๙.

๑๐. วยัมมสูตร

ว่าด้วยสภาพที่รู้จักเสื่อมสลาย

[๑๘๖] พระนครสาวัตถิ. ครั้งนั้นแล ท่านพระราธะได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่

ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มี

พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า วยธรรม วยธรรม ดังนี้ อะไรหนอเป็นวยธรรม?

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรราธะ รูปเป็นวยธรรม เวทนาเป็นวยธรรม สัญญาเป็นวยธรรม

สังขารเป็นวยธรรม วิญญูณเป็นวยธรรม. ดูกรราคะ อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว
เห็นอยู่อย่างนี้

ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในรูป ฯลฯ รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่
ควรทำ ทำ

เสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

จบ สูตรที่ ๑๐.

๑๑. สมุทยธัมมสูตร

ว่าด้วยสภาพที่รู้จักเกิดขึ้น

[๒๘๖] พระนครสาวัตถิ. ครั้งนั้นแล ท่านพระราคะได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มี
พระภาคถึงที่

ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว
ได้ทูลถาม

พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า สมุทยธรรม สมุทยธรรม
ดังนี้ อะไรหนอ

เป็นสมุทยธรรม? พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรราคะ รูปเป็นสมุทยธรรม
เวทนาเป็น

สมุทยธรรม สัญญาเป็นสมุทยธรรม สังขารเป็นสมุทยธรรม วิญญูณเป็นสมุ
ทยธรรม. ดูกรราคะ

อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายทั้งในรูป ฯลฯ รู้ชัดว่า
ชาติสิ้นแล้ว

พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้
มิได้มี.

จบ สูตรที่ ๑๑.

๑๒. นิโรธธัมมสูตร

ว่าด้วยสภาพที่รู้จักดับ

[๒๘๗] พระนครสาวัตถิ. ครั้งนั้นแล ท่านพระราคะได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มี
พระภาคถึงที่

ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว
ได้ทูลถามพระผู้มี

พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า นิโรธธรรม นิโรธธรรม ดังนี้
อะไรหนอเป็น

นิโรธธรรม? พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรราคะ รูปเป็นนิโรธธรรม
เวทนาเป็นนิโรธธรรม

สัญญาเป็นนิโรธธรรม สังขารเป็นนิโรธธรรม วิญญูณเป็นนิโรธธรรม. ดูกร
ราคะ อริยสาวก

ผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้.

จบ สูตรที่ ๑๒.

จบ ทุติยวรรคที่ ๒.

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. มารสูตร	๗. อนัตตาสสูตร
๒. มารธัมมสูตร	๘. อนัตตธัมมสูตร
๓. อนิจจสูตร	๙. ขยธัมมสูตร
๔. อนิจจธัมมสูตร	๑๐. วยธัมมสูตร
๕. ทุกขสูตร	๑๑. สมุทยธัมมสูตร
๖. ทุกขธัมมสูตร	๑๒. นิโรธธัมมสูตร

อายาจนวรรคที่ ๓

๑. มารสูตร

ว่าด้วยการละความพอใจในขันธมาร

[๑๘๙] พระนครสาวัตถิ. ครั้งนั้นแล ท่านพระราชนิเวศน์ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค

ถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้

มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดประทานพระวโรกาสทรงแสดงธรรม

โดยย่อแก่ข้าพระองค์ ที่ข้าพระองค์ได้ฟังแล้ว จะพึงเป็นผู้ๆ เดียว หลีกออกจากหมู่ ไม่ประมาท

มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยวอยู่เถิด. พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรราชนิเวศน์ สิ่งใดแลเป็นมาร เธอ

พึงละความพอใจ ความกำหนัด ความกำหนัดด้วยสามารถความพอใจในสิ่งนั้นเสีย. ดูกรราชนิเวศน์

ก็อะไรเล่าเป็นมาร? ดูกรราชนิเวศน์ รูปเป็นมาร เธอพึงละความพอใจ ความกำหนัด ความกำหนัด

ด้วยสามารถความพอใจในรูปนั้นเสีย. เวทนาเป็นมาร ... สัญญาเป็นมาร ... สังขารเป็นมาร ...

วิญญาณเป็นมาร เธอพึงละความพอใจ ความกำหนัด ความกำหนัดด้วยสามารถความพอใจ

ในวิญญาณนั้นเสีย. ดูกรราชนิเวศน์ สิ่งใดแลเป็นมาร เธอพึงละความพอใจ ความกำหนัด ความ

กำหนดด้วยสามารถความพอใจในสิ่งนั้นเสีย.

จบ สูตรที่ ๑.

๒. มารธัมมสูตร

ว่าด้วยการละความพอใจในมารธรรม

[๒๔๐] ดูกรราคะ สิ่งใดแลเป็นมารธรรม เธอพึงละความพอใจ ความกำหนด ความ

กำหนดด้วยสามารถความพอใจในสิ่งนั้นเสีย.

จบ สูตรที่ ๒.

๓. อนิจจสูตร

[๒๔๑] ดูกรราคะ สิ่งใดแลเป็นอนิจจัง ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๓.

๔. อนิจจธัมมสูตร

[๒๔๒] ดูกรราคะ สิ่งใดแลเป็นอนิจจธรรม ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๔.

๕. ทุกขสูตร

[๒๔๓] ดูกรราคะ สิ่งใดแลเป็นทุกข์ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๕.

๖. ทุกขธัมมสูตร

[๒๔๔] ดูกรราคะ สิ่งใดแลเป็นทุกขธรรม ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๖.

๗. อนัตตาสสูตร

[๒๔๕] ดูกรราคะ สิ่งใดแลเป็นอนัตตา ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๗.

๘. อนัตตธัมมสูตร

[๒๔๖] ดูกรราคะ สิ่งใดแลเป็นอนัตตธรรม ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๘.

๙. ขยธัมมสูตร

[๒๔๗] ดูกรราคะ สิ่งใดแลเป็นขยธรรม ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๙.

๑๐. วยธัมมสูตร

[๒๔๘] ดูกรราคะ สิ่งใดแลเป็นวยธรรม ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๐.

๑๑. สมุททยธัมมสูตร

[๒๔๙] ดูกรราคะ สิ่งใดแลเป็นสมุททยธรรม ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๑.

๑๒. นิโรธัมมสูตร

ว่าด้วยการละความพอใจในสิ่งที่รู้จักดับ

[๔๐๐] พระนครสาวัตถิ. ครั้งนั้นแล ท่านพระราธะได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึง

ที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูล

พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดประทานพระวโรกาสทรงแสดง

ธรรมโดยย่อแก่ข้าพระองค์ ที่ข้าพระองค์ได้ฟังแล้ว ฟังเป็นผู้ๆ เดียว หลีกออกจากหมู่ ไม่

ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยวอยู่เถิด. พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรราธะ สิ่งใดแลเป็น

นิโรธธรรม เธอพึงละความพอใจ ความกำหนัด ความกำหนัดด้วยสามารถ ความพอใจในสิ่งนั้น

เสีย. ดูกรราธะ อะไรเป็นนิโรธธรรม? ดูกรราธะ รูปเป็นนิโรธธรรม เธอพึงละความพอใจ

ความกำหนัด ความกำหนัดด้วยสามารถความพอใจในรูปนั้นเสีย. เวทนาเป็นนิโรธธรรม ฯลฯ

สัญญาเป็นนิโรธธรรม ฯลฯ สังขารเป็นนิโรธธรรม ฯลฯ วิญญาณเป็นนิโรธธรรม เธอพึงละความ

พอใจ ความกำหนัด ความกำหนัดด้วยสามารถความพอใจในวิญญาณนั้นเสีย.

จบ สูตรที่ ๑๒.

จบ อายาจนวรรคที่ ๓.

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. มารสูตร	๑. อนัตตาสสูตร
๒. มารัมมสูตร	๘. อนัตตัมมสูตร
๓. อนิจจสูตร	๙. ขยัมมสูตร
๔. อนิจจัมมสูตร	๑๐. วยัมมสูตร
๕. ทุกขสูตร	๑๑. สมุททยัมมสูตร
๖. ทุกขัมมสูตร	๑๒. นิโรธัมมสูตร.

อุปนิสินนวรรคที่ ๔

๑. มารสูตร

ว่าด้วยการละความพอใจในสิ่งที่เป็นมาร

[๔๐๑] พระนครสาวัตถิ. พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านพระราธะว่า
ดูกรราธะ สิ่งใดแลเป็นมาร เธอพึงละความพอใจ ความกำหนัด ความกำหนัด
ด้วยอำนาจความ

พอใจในสิ่งนั้นเสีย. ดูกรราธะ สิ่งใดเล่าเป็นมาร? ดูกรราธะ รูปเป็นมาร เธอ
พึงละความ

พอใจ ความกำหนัด ความกำหนัดด้วยอำนาจความพอใจในรูปนั้นเสีย ฯลฯ
วิญญูณเป็นมาร

เธอพึงละความพอใจ ความกำหนัด ความกำหนัดด้วยอำนาจความพอใจใน
วิญญูณนั้นเสีย.

ดูกรราธะ สิ่งใดแลเป็นมาร เธอพึงละความพอใจ ความกำหนัด ความกำหนัด
ด้วยอำนาจ

ความพอใจในสิ่งนั้นเสีย.

[๔๐๒] พระนครสาวัตถิ. พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านพระราธะว่า
ดูกรราธะ สิ่งใดแลเป็นมาร เธอพึงละความกำหนัดในสิ่งนั้นเสีย ฯลฯ

[๔๐๓] ดูกรราธะ สิ่งใดแลเป็นมาร เธอพึงละความกำหนัดด้วยอำนาจ
ความพอใจ

ในสิ่งนั้นเสีย ฯลฯ

จบ सूत्रที่ ๑.

๒. มารธัมมสูตร

ว่าด้วยการละความพอใจในมารธรรม

[๔๐๔] ดูกรราธะ สิ่งใดแลเป็นมารธรรม เธอพึงละความพอใจในสิ่งนั้น
เสีย ฯลฯ

[๔๐๕] ดูกรราธะ สิ่งใดแลเป็นมารธรรม เธอพึงละความกำหนัดในสิ่งนั้น
เสีย ฯลฯ

[๔๐๖] ดูกรราธะ สิ่งใดแลเป็นมารธรรม เธอพึงละความกำหนัดด้วย
อำนาจความพอใจ

ในสิ่งนั้นเสีย ฯลฯ

จบ सूत्रที่ ๒.

๓. อนิจจสูตร

[๔๐๗] ดูกรราธะ สิ่งใดแลเป็นอนิจจัง ฯลฯ

จบ सूत्रที่ ๓.

๔. อนิจจธัมมสูตร

[๔๐๘] ดูกรราธะ สิ่งใดแลเป็นอนิจจธรรม ฯลฯ

จบ सूत्रที่ ๔.

๕. ทุกขสูตร

[๔๐๙] ดูกรราชา สิ่งใดแลเป็นทุกข์ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๕.

๖. ทุกขธัมมสูตร

[๔๑๐] ดูกรราชา สิ่งใดแลเป็นทุกข์ธรรม ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๖.

๗. อนัตตาสสูตร

[๔๑๑] ดูกรราชา สิ่งใดแลเป็นอนัตตา ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๗.

๘. อนัตตธัมมสูตร

[๔๑๒] ดูกรราชา สิ่งใดแลเป็นอนัตตธรรม ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๘.

๙. ขยธัมมสูตร

[๔๑๓] ดูกรราชา สิ่งใดแลเป็นขยธรรม ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๙.

๑๐. วยธัมมสูตร

[๔๑๔] ดูกรราชา สิ่งใดแลเป็นวยธรรม ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๐.

๑๑. สมุทยธัมมสูตร

ว่าด้วยการละความพอใจสิ่งที่รู้จักเกิดขึ้น

[๔๑๕] ดูกรราชา สิ่งใดแลเป็นสมุทยธรรม เธอพึงละความพอใจ ความกำหนด

ความกำหนดด้วยสามารถความพอใจในสิ่งนั้นเสีย ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๑.

๑๒. นิโรธธัมมสูตร

ว่าด้วยการละความพอใจในสิ่งที่รู้จักดับ

[๔๑๖] พระนครสาวัตถิ. พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านพระราชาว่า ดูกรราชา สิ่งใด

แลเป็นนิโรธธรรม เธอพึงละความพอใจ ความกำหนด ความกำหนดด้วยสามารถความพอใจ

ในสิ่งนั้นเสีย. ดูกรราชา ก็สิ่งใดเล่าเป็นนิโรธธรรม? ดูกรราชา รูปแลเป็นนิโรธธรรม เธอพึง

ละความพอใจ ความกำหนด ความกำหนดด้วยสามารถความพอใจในรูปนั้นเสีย. เวทนา

สัญญา สังขาร วิญญาณ เป็นนิโรธธรรม เธอพึงละความพอใจ ความกำหนด
ความกำหนด

ด้วยสามารถความพอใจในวิญญาณนั้นเสีย. ดูกรราคะ สิ่งใดแลเป็นนิโรธ
ธรรม เธอพึงละ

ความพอใจ ความกำหนด ความกำหนดด้วยสามารถความพอใจในสิ่งนั้นเสีย.

จบ สูตรที่ ๑๒.

จบ อุปนิสินนวรรคที่ ๔.

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. มารสูตร	๖. ทุกขธัมมสูตร
๒. มารธัมมสูตร	๗. อนัตตาสสูตร
๓. อนิจจสูตร	๘. อนัตตธัมมสูตร
๔. อนิจจธัมมสูตร	๙. ขยธัมมสูตร
๕. ทุกขสูตร	๑๐. วยธัมมสูตร
๑๑. สมุททยธัมมสูตร	๑๒. นิโรธธัมมสูตร.

๓. ทิฏฐิสังยุต

โสตปาตติวรรคที่ ๑

๑. นวตสูตร

ว่าด้วยเหตุเกิดมิจฉาทิฏฐิ

[๔๑๑] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน ฯลฯ

พระผู้มีพระภาค

ตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไรหนอมืออยู่ เพราะถือนั่นอะไร เพราะ
ยึดนั่นอะไร ทิฏฐิ

จึงเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า ลมย่อมไม่พัด แม่น้ำย่อมไหล สตรีมีครรภ์ย่อมไม่คลอด
พระจันทร์และ

พระอาทิตย์ย่อมไม่ขึ้นหรือย่อมไม่ตก เป็นของตั้งอยู่มั่นคงดุจเสากระเนียด
ดังนี้? ภิกษุเหล่า-

*นั่น กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมทั้งหลายของ
ข้าพระองค์ทั้งหลาย

มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน มีพระผู้มีพระภาคเป็นแบบ มีพระผู้มีพระภาค
เป็นที่พึงอาศัย

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอเนื้อความแห่งภาษิตนี้จงแจ่มแจ้งกะพระผู้มีพระภาค
เถิด ภิกษุทั้งหลายได้

ฟังธรรมของพระผู้มีพระภาคแล้วจักทรงจำไว้. พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ถ้าเช่น

นั้น เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว. ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระ พุทธดำรัสแล้ว.

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อรูปแลมีอยู่ เพราะถือมั่นรูป เพราะยึดมั่นรูป

ทิจฺฐิจฺจะเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า ลมย่อมไม่พัด แม่น้ำย่อมไม่ไหล สตรีมีครรภ์ย่อมไม่ คลอด พระจันทร์

และพระอาทิตย์ย่อมไม่ขึ้นหรือย่อมไม่ตก เป็นของตั้งอยู่มั่นคงดุจเสาระเนียด. เมื่อเวทนามีอยู่

ฯลฯ เมื่อสัญญาามีอยู่ ฯลฯ เมื่อสังขารมีอยู่ ฯลฯ เมื่อวิญญาณมีอยู่ เพราะถือมั่น วิญญาณ เพราะ

ยึดมั่นวิญญาณทิจฺฐิจฺจะเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า ลมย่อมไม่พัด แม่น้ำย่อมไม่ไหล สตรี มีครรภ์ย่อมไม่คลอด

พระจันทร์และพระอาทิตย์ย่อมไม่ขึ้นหรือย่อมไม่ตก เป็นของตั้งอยู่มั่นคงดุจ เสาระเนียด.

[๔๐๘] พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยง

หรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือ มั่นสิ่งนั้น

ทิจฺฐิจฺจะพึงเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า ลมย่อมไม่พัด แม่น้ำย่อมไม่ไหล สตรีมีครรภ์ย่อม ไม่คลอดพระจันทร์

และพระอาทิตย์ย่อมไม่ขึ้นหรือย่อมไม่ตก เป็นของตั้งอยู่มั่นคงดุจเสาระเนียด บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิจฺฐิอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. เวทนาเที่ยงหรือไม่เที่ยง ฯลฯ สัญญาเที่ยงหรือไม่เที่ยง ฯลฯ สังขาร เที่ยงหรือไม่

เที่ยง ฯลฯ วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือนั่นสิ่งนั้น

ทฎฐิจะพึงเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า ลมย่อมไม่พัด แม่น้ำย่อมไม่ไหล สตรีมีครรภ์ย่อมไม่คลอด

พระจันทร์และพระอาทิตย์ย่อมไม่ขึ้นหรือย่อมไม่ตก เป็นของตั้งอยู่มั่นคงดุจเสาระเนียด บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทฎฐิอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. แม้สิ่งที่บุคคลเห็นแล้ว ฟังแล้ว ทราบแล้ว รู้แจ้งแล้ว ถึงแล้ว แสวงหาแล้ว

ใคร่ครวญแล้วด้วยใจ เป็นของเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือนั่นสิ่งนั้น

ทฎฐิจะพึงเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า ลมย่อมไม่พัด แม่น้ำย่อมไม่ไหล สตรีมีครรภ์ย่อมไม่คลอด พระจันทร์

และพระอาทิตย์ย่อมไม่ขึ้นหรือย่อมไม่ตก เป็นของตั้งอยู่มั่นคงดุจเสาระเนียด บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทฎฐิอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล พระอริยสาวกละความสงสัยในฐานะ ๖ เหล่านี้

ชื่อว่าเป็นอันละสงสัยแม้ในทุกข์ แม้ในทุกข์สมุทัย แม้ในทุกข์นิโรธ แม้ในทุกข์นิโรธคามินี-

*ปฏิบัติ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อนั้น อริยสาวกนี้ เราเรียกว่า เป็นพระโสดาบัน มีความไม่

ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๑.

๒. เอตังมมสูตร

ว่าด้วยเหตุแห่งการถือมั่นว่าเป็นของเรา

[๔๑๙] พระนครสาวัตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไรหนอ

มีอยู่ เพราะถือมั่นอะไร เพราะยึดมั่นอะไร ทฎฐิจึงเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา

นั่นเป็นตัวตนของเรา? ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมชาติ
ของข้าพระองค์

ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย เมื่อรูป

แลมีอยู่ เพราะถือมั่นรูป เพราะยึดมั่นรูป ทิฏฐิจึงเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า นั่นของเรา
นั่นเป็นเรา นั่น

เป็นตัวตนของเรา. เมื่อเวทนามีอยู่ ฯลฯ เมื่อสัญญาามีอยู่ ฯลฯ เมื่อสังขารมีอยู่
 ฯลฯ เมื่อ

วิญญาณมีอยู่ เพราะถือมั่นวิญญาณ เพราะยึดมั่นวิญญาณ ทิฏฐิจึงเกิดขึ้น
อย่างนี้ว่า นั่นของเรา

นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา.

[๔๒๐] พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน
รูปเที่ยงหรือ

ไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือ
มั่นสิ่งนั้น

ทิฏฐิจะพึงเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา บ้าง
ไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือ
มั่นสิ่งนั้น

ทิฏฐิจะพึงเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา บ้าง
ไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. แม้สิ่งที่บุคคลเห็นแล้ว ฟังแล้ว ทราบแล้ว รู้แจ้งแล้ว ถึงแล้ว แสวงหา
แล้ว

ใคร่ครวญแล้วด้วยใจ สิ่งนั้นเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถาวร
มันสิ่งนั้น

ทฎฐิจะพึงเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา บ้าง
ไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทฎฐิอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล อริยสาวกละความสงสัยในฐานะ ๖ เหล่า
นี้ ชื่อว่า

เป็นอันละความสงสัยแม้ในทุกข์ แม้ในทุกข์สมุทัย แม้ในทุกข์นิโรธ แม้ใน
ทุกข์นิโรธคามินี-

*ปฏิบัติ ทฎฐิทั้งหลาย เมื่อนั้น อริยสาวกนี้เราเรียกว่า เป็นพระโสดาบัน
มีความไม่ตกต่ำ

เป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๒.

๓. โสอิตตาสสูตร

ว่าด้วยเหตุแห่งการถือมั่นว่าเป็นตน

[๔๒๑] พระนครสาวัตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เมื่ออะไรมี

อยู่ เพราะถือมั่นอะไร เพราะยึดมั่นอะไร ทฎฐิจึงเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า ตนก็อันนั้น
โลกก็อันนั้น

เรานั้นละโลกไปแล้ว จักเป็นผู้เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง มีความไม่เปลี่ยนแปลงเป็น
ธรรมดา ดังนี้?

ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย
มีพระผู้มีพระภาค

เป็นรากฐาน ฯลฯ พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อรูปแลมี
อยู่ เพราะถือมั่นรูป

เพราะยึดมั่นรูป ทฎฐิจึงเกิดขึ้นอย่างนี้ ตนก็อันนั้น โลกก็อันนั้น เรานั้นละ
โลกไปแล้ว จัก

เป็นผู้เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง มีความไม่เปลี่ยนแปลงเป็นธรรมดา. เมื่อเวทนามีอยู่
 ฯลฯ เมื่อ

สัญญาามีอยู่ ฯลฯ เมื่อสังขารมีอยู่ ฯลฯ เมื่อวิญญูณมีอยู่ เพราะถือมั่นวิญญูณ
เพราะยึดมั่น

วิญญูณ ทฎฐิจึงเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า ตนก็อันนั้น โลกก็อันนั้น เรานั้นละโลกไป
แล้ว จักเป็นผู้

เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง มีความไม่เปลี่ยนแปลงเป็นธรรมดา.

[๔๒๒] พ. ดูกฤติทุกขทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน
รูปเที่ยง

หรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือ
มั่นในสิ่ง

นั้น ทิฏฐิย่อมเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า ตนก็อันนั้น ฯลฯ มีความไม่เปลี่ยนแปลงเป็น
ธรรมดา บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือ
มั่นในสิ่งนั้น

ทิฏฐิจะพึงเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า ตนก็อันนั้น ฯลฯ มีความไม่เปลี่ยนแปลงเป็น
ธรรมดา บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. แม้สิ่งที่บุคคลเห็นแล้ว ฟังแล้ว ทราบแล้ว รู้แจ้งแล้ว ถึงแล้ว แสวงหา
แล้ว

ใคร่ครวญแล้วด้วยใจ สิ่งนั้นเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือ
มั่นสิ่งนั้น

ทิฏฐิจะพึงเกิดอย่างนี้ว่า ตนก็อันนั้น โลกก็อันนั้น เรานั้นละโลกนี้ไปแล้ว จัก
เป็นผู้เที่ยง ยั่งยืน

มั่นคง มีความไม่เปลี่ยนแปลงเป็นธรรมดา บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. ดูกฤติทุกขทั้งหลาย เมื่อใดแล อริยสาวกละความสงสัยในฐานะ ๖ เหล่า
นี้ ชื่อว่า

เป็นอันละความสงสัยแม้ในทุกข์ แม้ในทุกขสมุทัย แม้ในทุกขนิโรธ แม้ในทุกขนิโรธคามินี-

*ปฏิบัติ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อนั้น อริยสาวกนี้เราเรียกว่า เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำ

เป็นธรรมดา. เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๓.

๔. โนจเมสียาสูต

ว่าด้วยเหตุแห่งนัตถิกิฏฐิ

[๔๒๓] พระนครสาวัตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไรหนอ

มีอยู่ เพราะอาศัยอะไร เพราะยึดมั่นอะไร จึงเกิดกิฏฐิอย่างนี้ว่า เราไม่พึงมี และบริวารของเรา

ไม่พึงมี เราจักไม่มี และบริวารของเราจักไม่มี ดังนี้? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์

ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อรูปมีอยู่ เพราะถือมั่นรูป เพราะยึดมั่นรูป จึงเกิดกิฏฐิอย่างนี้ว่า เราไม่พึงมี

และบริวารของเราไม่พึงมี เราจักไม่มีและบริวารของเราจักไม่มี. เมื่อเวทนามีอยู่ ... เมื่อสัญญา

มีอยู่ ... เมื่อสังขารมีอยู่ ... เมื่อวิญญูณมีอยู่ เพราะถือมั่นวิญญูณ เพราะยึดมั่นวิญญูณ จึงเกิด

กิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า เราไม่พึงมี และบริวารของเราไม่พึงมี เราจักไม่มี และบริวารของเราจักไม่มี.

[๔๒๔] พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยง

หรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือมั่นในสิ่งนั้น

พึงเกิดกิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า เราไม่พึงมี และบริวารของเราไม่พึงมี เราจักไม่มี และบริวารของเรา

จักไม่มี บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือ
มันสิ่งนั้น

พึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า เราไม่พึงมี และบริวารของเราไม่พึงมี เราจักไม่มี
และบริวารของเรา

จักไม่มี บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. แม้สิ่งที่บุคคลเห็นแล้ว ฟังแล้ว ทราบแล้ว รู้แจ้งแล้ว ถึงแล้ว แสวงหา
แล้ว

ใครครวญแล้วด้วยใจ สิ่งนั้นเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือ
มันสิ่งนั้น

พึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า เราไม่พึงมี และบริวารของเราไม่พึงมี เราจักไม่มี
บริวารของเราจักไม่มี

บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล อริยสาวกละความสงสัยในฐานะ ๖ เหล่า
นี้ชื่อว่า

เป็นอันละความสงสัยแม้ในทุกข์ แม้ในทุกข์สมุทัย แม้ในทุกข์นิโรธ แม้ใน
ทุกข์นิโรธคามินี-

*ปฏิบัติ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อนั้น อริยสาวกนี้เราเรียกว่า เป็นพระ
โสดาบัน มีความไม่ตกต่ำ

เป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สุตที่ ๔.

๕. นัตถิทินนสูตร

ว่าด้วยนัตถิกทิฏฐิ

[๔๒๕] พระนครสาวัตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เมื่ออะไรหนอ

มีอยู่ เพราะถ้ามั่นอะไร เพราะยึดมั่นอะไร จึงเกิดทวิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า ทานไม่มี
ผล การบูชาไม่มี

ผล การเช่นสรวงไม่มีผล ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำความชั่วไม่มี โลกนี้ไม่มี โลก
หน้าไม่มี มารดา

ไม่มี บิดาไม่มี สัตว์โอปปาติกะไม่มี สมณพราหมณ์ผู้ดำเนินชอบ ปฏิบัติชอบ
กระทำโลกนี้

และโลกหน้าให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งแล้ว สอนผู้อื่นให้รู้แจ้ง ไม่มีในโลก คน
เรานั้นเป็นแต่

ประชุมมหาภูตรูปทั้ง ๔ เมื่อใด ทำกาลกิริยา เมื่อนั้น ธาตุดินก็ไปตามธาตุดิน
ธาตุน้ำก็ไปตาม

ธาตุน้ำ ธาตุไฟก็ไปตามธาตุไฟ ธาตุลมก็ไปตามธาตุลม อินทรีย์ทั้งหลายย่อม
เลื่อนลอยไปใน

อากาศ บุรุษ ๔ คน รวมเป็น ๕ ทั้งเตี้ย จะหาเขาไป รอยเท้าปรากฏอยู่เพียง
แค่ป่าช้า (ต่อมา)

ก็กลายเป็นกระดูกสีเทาสิ้นกฟิลาป การเช่นสรวงมีเท่าที่สุด ทานนี้คน
เขลาปัญญาตีไว้ คำของ

คนบางพวกที่พูดว่ามีผล ล้วนเป็นคำเปล่า คำเท็จ คำเพ้อ เพราะกายสลาย ทั้ง
พาล ทั้งบัณฑิต

ย่อมขาดสูญ พินาศสิ้น หลังจากตายไปย่อมไม่มี? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้

เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

พ. ดูกภิกษุทั้งหลาย เมื่อรูปมีอยู่ เพราะถ้ามั่นรูป เพราะยึดมั่นรูป จึงเกิด
ทวิฏฐิขึ้น

อย่างนี้ว่า ทานไม่มีผล การบูชาไม่มีผล ฯลฯ เพราะกายสลาย ทั้งพาลทั้ง
บัณฑิตย่อมขาดสูญ

พินาศสิ้น หลังจากตายไปย่อมไม่มี. เมื่อเวทนามีอยู่ ฯลฯ เมื่อสัญญาามีอยู่ ฯลฯ
เมื่อสังขาร

มีอยู่ ฯลฯ เมื่อวิญญาณมีอยู่ เพราะถ้ามั่นวิญญาณ เพราะยึดมั่นวิญญาณ จึง
เกิดทวิฏฐิอย่างนี้ว่า

ทานไม่มีผล การเช่นสรวงไม่มีผล ฯลฯ เพราะกายสลาย ทั้งพาลทั้งบัณฑิต
ย่อมขาดสูญ

พินาศสิ้น หลังจากตายไปย่อมไม่มี.

[๔๒๖] พ. ดูกภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน
รูปเที่ยง

หรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือมั่นสิ่งนั้น

จะพึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า ทานไม่มีผล การบูชาไม่มีผล ฯลฯ เพราะกายสลายทั้งพาลทั้งบัณฑิต

ย่อมขาดสูญ พินาศสิ้น หลังจากตายไปย่อมไม่มี บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือมั่นสิ่งนั้น

จะพึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า ทานไม่มีผล การบูชาไม่มีผล ฯลฯ เพราะกายสลาย ทั้งพาลทั้ง

บัณฑิตย่อมขาดสูญ พินาศสิ้น หลังจากตายไปย่อมไม่มี บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. แม้สิ่งที่บุคคลเห็นแล้ว ฟังแล้ว ทราบแล้ว รู้แจ้งแล้ว ถึงแล้ว แสวงหาแล้ว

ใคร่ครวญแล้วด้วยใจ สิ่งนั้นเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือมั่นสิ่งนั้น

จะพึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า ทานไม่มีผล การบูชาไม่มีผล ฯลฯ เพราะกายสลายทั้งพาลทั้ง

บัณฑิตย่อมขาดสูญ พินาศสิ้น หลังจากตายไปย่อมไม่มี บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล อริยสาวกละความสงสัยในฐานะ ๖ เหล่านี้ ชื่อว่า

เป็นอันละความสงสัยแม้ในทุกข์ แม้ในทุกข์สมุทัย แม้ในทุกข์นิโรธ แม้ในทุกข์นิโรธคามินี-

*ปฏิบัติ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อนั้น อริยสาวกนี้เราเรียกว่า เป็นพระ
โสดาบัน มีความไม่ตกต่ำ
เป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.
จบ สูตรที่ ๕.

๖. กโรโตสูตร

ว่าด้วยอกิริยทิกฺขุ

[๔๒๗] พระนครสาวัตถี. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เมื่ออะไรมี

อยู่ เพราะถือมั่นอะไร เพราะยึดมั่นอะไร จึงเกิดทิกฺขุขึ้นอย่างนี้ว่า เมื่อบุคคล
ทำเอง ใช้ผู้อื่น

ให้ทำ ตัดเอง ใช้ผู้อื่นให้ตัด เตือดร้อนเอง ทำให้ผู้อื่นเตือดร้อน เสราโสภเอง
ทำให้ผู้อื่น

เสราโสภ ลำบากเอง ทำให้ผู้อื่นลำบาก ดั้นรนเอง ทำให้ผู้อื่นดั้นรน ฆ่าสัตว์
ลักทรัพย์

ตัดที่ต่อ ปล้นไม่ให้เหลือ ทำโจรกรรมในเรือนหลังเดียว ชุ่มอยู่ที่ทางเปลี่ยว
ทำชู้ภริยาเขา

พูดเท็จ ผู้ทำไม่ชื่อว่าทำบาป แม้หากผู้ใดจะใช้จักรซึ่งมีคมโดยรอบเหมือน
มิดโกน สังหารเหล่า

สัตว์ในปฐพีนี้ ให้เป็นลานเป็นกองมั่งสะอั้นเดียว บาปที่มีการทำเช่นนั้นเป็น
เหตุ ย่อมไม่มีแก่เขา

ไม่มีบาปมาถึงเขา แม้หากบุคคลจะไปยังฝั่งขวา แห่งแม่น้ำคงคา ฆ่าเอง ใช้ผู้
อื่นให้ฆ่า ตัดเอง

ใช้ผู้อื่นให้ตัด เตือดร้อนเอง ทำผู้อื่นให้เตือดร้อน บาปที่มีการทำเช่นนั้นเป็น
เหตุ ย่อมไม่มีแก่

เขา ไม่มีบาปมาถึงเขา แม้หากบุคคล จะไปยังฝั่งซ้ายแห่งแม่น้ำคงคา ให้ทาน
เอง ใช้ผู้อื่นให้

ให้ทาน บูชาเอง ใช้ผู้อื่นให้บูชา บุญที่มีการทำเช่นนั้นเป็นเหตุ ย่อมไม่มีแก่
เขา ไม่มีบุญมาถึงเขา

บุญที่เนื่องด้วยการให้ทาน การทรมานอินทรีย์ ความสำรวม การกล่าวคำสัตย์
ไม่มีแก่เขา ไม่มี

บุญมาถึงเขา? ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของ
ข้าพระองค์ทั้งหลาย

มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีรูปอยู่ เพราะถือมั่นรูป เพราะยึดมั่นรูป จึงเกิด
ทิกฺขุขึ้น

อย่างนี้ว่า เมื่อบุคคลทำเอง ใช้ผู้อื่นทำให้ ฯลฯ บุญที่เนื่องด้วยการให้ทาน การฝึกฝนอินทรีย์

ความสำรวม การกล่าวคำสัตย์ ไม่มีแก่เขา ไม่มีบุญมาถึงเขา. เมื่อเวทนามีอยู่ ... เมื่อสัญญาามีอยู่ ...

เมื่อสังขารมีอยู่ ... เมื่อวิญญูณมีอยู่ เพราะถือนั่นวิญญูณ เพราะยึดมั่น วิญญูณ จึงเกิดทิฏฐิขึ้น

อย่างนี้ว่า เมื่อบุคคลทำเอง ใช้ผู้อื่นให้ทำ ฯลฯ บุญที่เนื่องด้วยการให้ทาน การฝึกฝนอินทรีย์

ความสำรวม การกล่าวคำสัตย์ ไม่มีแก่เขา ไม่มีบุญมาถึงเขา.

[๔๒๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูป เทียงหรือไม่

เทียง?

ภ. ไม่เทียง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เทียง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เทียง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือนั่นสิ่งนั้น จะพึง

เกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า เมื่อบุคคลทำเอง ใช้ผู้อื่นให้ทำ ฯลฯ บุญที่เนื่องด้วยการให้ทาน การ

ฝึกฝนอินทรีย์ ความสำรวม การกล่าวคำสัตย์ ไม่มีแก่เขา ไม่มีบุญมาถึงเขา บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญูณ เทียงหรือไม่เทียง?

ภ. ไม่เทียง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เทียง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เทียง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือนั่นสิ่งนั้น

จะพึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า เมื่อบุคคลทำเอง ใช้ผู้อื่นให้ทำ ฯลฯ บุญที่เนื่องด้วยการให้ทาน

การฝึกฝนอินทรีย์ ความสำรวม การกล่าวคำสัตย์ ไม่มีแก่เขา ไม่มีบุญมาถึงเขา บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. แม้สิ่งที่บุคคลเห็นแล้ว ฟังแล้ว ทราบแล้ว รู้แจ้งแล้ว ถึงแล้ว แสวงหาแล้ว

ใคร่ครวญแล้วด้วยใจ สิ่งนั้นเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถ้อยมันสิ่งนั้น

จะพึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า เมื่อบุคคลทำเอง ใช้ผู้อื่นให้ทำ ฯลฯ บุญที่เนื่องด้วยการให้ทาน

การฝึกฝนอินทรีย์ ความสำรวม การกล่าวคำสัตย์ ไม่มีแก่เขา ไม่มีบุญมาถึงเขา บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล อริยสาวก ละความสงสัย ในฐานะ ๖ เหล่านี้

ชื่อว่า เป็นอันละความสงสัยแม้ในทุกข์ แม้ในทุกข์สมุทัย แม้ในทุกข์นิโรธ แม้ในทุกข์นิโรธคา-

*มีนิปฺปฏิทา. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อนั้น อริยสาวกนี้ เราเรียกว่า เป็นพระโสดาบัน มีความไม่

ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๖.

๗. เหตุสูตร

ว่าด้วยอเหตุกทิฏฐิ

[๔๒๙] พระนครสาวัตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไรมีอยู่

เพราะถือมั่นอะไร เพราะยึดมั่นอะไร จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า ไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย เพื่อความ

เศร้าหมองแห่งสัตว์ทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายหาเหตุมิได้ หาปัจจัยมิได้ ย่อมเศร้าหมองเอง ไม่มี

เหตุ ไม่มีปัจจัย เพื่อความบริสุทธิ์แห่งสัตว์ทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายหาเหตุมิได้ หาปัจจัยมิได้ ย่อม

บริสุทธิ์เอง ไม่มีกำลัง ไม่มีความเพียร ไม่มีเรี่ยวแรงของบุรุษ ไม่มีความบากบั่นของบุรุษ สัตว์

ทั้งปวง ปาณะทั้งปวง ภูตทั้งปวง ชีวะทั้งปวง ล้วนไม่มีอำนาจ ไม่มีกำลัง ไม่มีความเพียร แปร

ไปตามภาวะแห่งความแน่นอนและความไม่แน่นอน ย่อมเสวยสุขเสวยทุกข์ ในอภิชชาติทั้ง ๖

เท่านั้น? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าพระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์
ทั้งหลายมีพระผู้มี

พระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อรูปมีอยู่ เพราะถือมั่นรูป เพราะยึดมั่นรูป จึงเกิด
ทิวฏฐิขึ้น

อย่างนี้ว่า ไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย ฯลฯ ย่อมเสวยสุขเสวยทุกข์ในอภิสชาติทั้ง ๖

เท่านั้น. เมื่อ

เวทนามีอยู่ ... เมื่อสัญญาามีอยู่ ... เมื่อสังขารมีอยู่ ... เมื่อวิญญาณมีอยู่ เพราะ
ถือมั่นวิญญาณ

เพราะยึดมั่นวิญญาณ จึงเกิดทิวฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า ไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย ฯลฯ ย่อม
เสวยสุขเสวย

ทุกข์ในอภิสชาติทั้ง ๖ เท่านั้น.

[๔๓๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูป
เที่ยงหรือไม่

เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือ
มั่นสิ่งนั้น จะ

พึงเกิดทิวฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า ไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย ฯลฯ ย่อมเสวยสุขเสวยทุกข์ใน
อภิสชาติทั้ง ๖

เท่านั้น บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิวฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือ
มั่นสิ่งนั้น

จะพึงเกิดทิวฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า ไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย ฯลฯ ย่อมเสวยสุขเสวยทุกข์
ในอภิสชาติทั้ง ๖

เท่านั้น บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิวฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. แม้สิ่งที่บุคคลเห็นแล้ว ฟังแล้ว ทราบแล้ว รู้แจ้งแล้ว ถึงแล้ว แสวงหาแล้ว

ใคร่ครวญแล้วด้วยใจ สิ่งนั้นเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือมั่นสิ่งนั้น

จะพึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า ไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย ฯลฯ ย่อมเสวยสุขเสวยทุกข์ในอกิชาติทั้ง ๖

เท่านั้น บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล อริยสาวกละความสงสัยในฐานะ ๖ นี้ชื่อว่าพ้นอันละ

ความสงสัยแม้ในทุกข์ แม้ในทุกข์สมุทัย แม้ในทุกข์นิโรธ แม้ในทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อนั้น อริยสาวกนี้เราเรียกว่า เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็น

ธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องต้น.

จบ สูตรที่ ๑.

๘. มหาทิฏฐิสูตร

ว่าด้วยมิจฉาทิฏฐิ

[๔๓๑] พระนครสาวัตถิ. พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไรมีอยู่

เพราะถือมั่นอะไร เพราะยึดมั่นอะไร จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า สภาวะ ๑ กองนี้ ไม่มีใครทำ

ไม่มีแบบอย่างอันใครทำ ไม่มีใครเนรมิต ไม่มีแบบอย่างอันใครเนรมิต เป็นสภาพไม่มีผล ตั้งอยู่

มั่นคง ดุจยอดภูเขาดังอยู่มั่นคงดุจเสาระเนียด สภาวะ ๑ กองนั้น ไม่หวั่นไหว ไม่แปรปรวน ไม่

เบียดเบียนกันและกัน ไม่อาจให้เกิดสุขหรือทุกข์แก่กันและกัน. สภาวะ ๑ กองเป็นไฉน? คือ

กองดิน กองน้ำ กองไฟ กองลม สุข ทุกข์ ชีวะ. สภาวะ ๑ กองนี้ ไม่มีใครทำ ไม่มีแบบ

อย่างอันใครทำ ไม่มีใครเนรมิต ไม่มีแบบอย่างอันใครเนรมิต เป็นสภาพ
ยั่งยืน ตั้งอยู่มั่นคงดุจ

ยอดภูเขา ตั้งอยู่มั่นคงดุจเสาระเนียด สภาวะ ๑ กองนั้น ไม่หวั่นไหว ไม่
แปรปรวน ไม่

เบียดเบียนกันและกัน ไม่อาจให้เกิดสุขหรือทุกข์แก่กันและกัน. แม้ผู้ใดจะเอา
ศัสตราอย่างคมตัด

ศีรษะกัน ไม่ชื่อว่าใครปลงชีวิตใคร. เป็นแต่ศัสตราสอดเข้าไปตามช่อง
ระหว่าง ๑ กองเท่านั้น.

อนึ่ง กำหนดที่เป็นประธาน ๑,๔๐๖,๖๐๐ กรรม ๖,๐๐๐ กรรม ๖๐๐ กรรม ๕๐๐
กรรม ๕ กรรม

๓ กรรม ๑ กรรมถึง ปฏิปทา ๖๒ อंतर ๖๒ กัป ๖๒ อภิชัติ ๖ ปุริสภูมิ ๘
อาชีวะ ๔,๕๐๐

ปริพาชก ๔,๕๐๐ นาควาส ๔,๕๐๐ อินทรีย์ ๒,๐๐๐ นรก ๓,๐๐๐ รัชธาตุ ๓๖
สัณฺฑีกรรม ๑

อสัณฺฑีกรรม ๑ นิคัณฐกรรม ๑ สภาวทิพย์ ๑ มนุษย์ ๑ ปีศาจ ๑ สรร ๑
ปวงใหญ่ ๑

ปวง ๑๐๐ เหาใหญ่ ๑ เหาหน้อย ๑๐๐ มหาสุบิน ๑ สุบิน ๑๐๐ มหากัป
๘๔๐,๐๐๐ เหล่านี้

ทั้งพาลและบัณฑิตเร่ร่อนท่องเที่ยวไปแล้ว จักทำที่สุดทุกข์ได้ ความหวังว่า
เราจักอบรมกรรมที่

ยังไม่อำนวยผลให้อำนวยผล หรือเราสัมผัสถูกต้องกรรมที่อำนวยผลแล้วจัก
ทำให้สุดสิ้นด้วยดี

ด้วยพรต ด้วยตบะ หรือด้วยพรหมจรรย์นี้ ไม่มีในที่นั้น สุขทุกข์ที่ทำให้มีที่
สิ้นสุดได้

เหมือนดวงของให้หมดด้วยทะนาน ย่อมไม่มีในสงสารด้วยอาการอย่างนี้เลย
ไม่มีความเสื่อม

และความเจริญ ไม่มีการเลื่อนขึ้นและเลื่อนลง. พาลและบัณฑิตเร่ร่อนไป
เสวยสุขและทุกข์เอง

เหมือนกลุ่มด้ายที่บุคคลขว้างไปย่อมคลี่หมดลงไปเอง ฉะนั้น. ภิกษุทั้งหลาย
กราบทูลว่า ข้าแต่

พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน
 ฯลฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อรูปมีอยู่ เพราะถือมั่นรูป เพราะยึดมั่นรูป จึงเกิด
ทวิฏฐิขึ้น

อย่างนี้ว่า สภาวะ ๑ กองเหล่านี้ ไม่มีใครทำ ไม่มีแบบอย่างอันใครทำ ฯลฯ
พาลและบัณฑิต

เร่ร่อนไป เสวยสุขและทุกข์เอง เหมือนกลุ่มด้ายที่บุคคลขว้างไปย่อมคลี่หมด
ไปเอง ฉะนั้น. เมื่อ

เวทนามีอยู่ ... เมื่อสัญญาามีอยู่ ... เมื่อสังขารมีอยู่ ... เมื่อวิญญาณมีอยู่ เพราะ
ถือมั่นวิญญาณ

เพราะยึดมั่นวิญญาณ จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า สภาวะ ๑ กองเหล่านี้ ไม่มี
ใครทำ ไม่มีแบบอย่าง

อันใครทำ ฯลฯ พาลและบัณฑิตเร่ร่อนไป เสวยสุขและทุกข์เอง เหมือนกลุ่ม
ด้ายที่บุคคลขว้าง

ไป ย่อมคลี่หมดไปเอง ฉะนั้น.

[๔๓๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูป
เที่ยงหรือไม่

เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือ
มั่นในสิ่ง

นั้น จะพึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า สภาวะ ๑ กองเหล่านี้ ไม่มีใครทำ ไม่มี
แบบอย่างอันใครทำ

ฯลฯ พาลและบัณฑิตเร่ร่อนไป เสวยสุขและทุกข์ เองเหมือนกลุ่มด้ายที่บุคคล
ขว้างไป ย่อมคลี่

หมดไปเอง ฉะนั้น บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณ เที่ยงหรือ
ไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือ
มั่นสิ่งนั้น

จะพึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า สภาวะ ๑ กองเหล่านี้ ไม่มีใครทำ ไม่มีแบบอย่าง
อันใครทำ ฯลฯ

พาลและบัณฑิตเร่ร่อนไป เสวยสุขและทุกข์เอง เหมือนกลุ่มด้ายที่บุคคลขว้างไป ย่อมคลี่หมด

ไปเอง ฉะนั้น บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. สิ่งใดที่ได้เห็นแล้ว ได้ยินแล้ว ได้ทราบแล้ว รู้แจ้งแล้ว บรรลุแล้ว

แสวงหา

แล้ว ใคร่ครวญแล้วด้วยใจ แม้สิ่งนั้นเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือมั่นสิ่งนั้น

จะพึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า สภาวะ ๗ กองเหล่านี้ ไม่มีใครทำ ไม่มีแบบอย่าง อันใครทำ ฯลฯ

พาลและบัณฑิตเร่ร่อนไป เสวยสุขและทุกข์เอง เหมือนกลุ่มด้ายที่บุคคลขว้างไป ย่อมคลี่หมด

ไปเอง ฉะนั้น บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล อริยสาวกละความสงสัยในฐานะ ๖ นี้ ชื่อว่าเป็น

อันละความสงสัยแม้ในทุกข์ แม้ในทุกข์สมุทัย แม้ในทุกข์นิโรธ แม้ในทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อนั้น อริยสาวกนี้เราเรียกว่า เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็น

ธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องต้น

จบ สูตรที่ ๘.

๙. สัสสตทิฏฐิสูตร

ว่าด้วยความเห็นว่าโลกเที่ยง

[๔๓๓] พระนครสาวัตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะถือมั่น

อะไร เพราะยึดมั่นอะไร จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า โลกเที่ยง? ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลว่า ข้าแต่

พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อรูปมีอยู่ เพราะถือมั่นรูป เพราะยึดมั่นรูป จึงเกิด
ทิวฏฐิขึ้น

อย่างนี้ว่า โลกเที่ยง. เมื่อเวทนามีอยู่ ... เมื่อสัณญามีอยู่ ... เมื่อสังขารมีอยู่ ...
เมื่อวิญญานมีอยู่

เพราะถือมั่นวิญญาน เพราะยึดมั่นวิญญาน จึงเกิดทิวฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า โลก
เที่ยง.

[๔๓๔] พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน
รูปเที่ยงหรือ

ไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือ
มั่นสิ่งนั้น

จะพึงเกิดทิวฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า โลกเที่ยง บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิวฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. เวทนา ... สัณญา ... สังขาร ... วิญญาน เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือ
มั่นสิ่งนั้น

จะพึงเกิดทิวฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า โลกเที่ยง บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิวฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. สิ่งใดที่ได้เห็นแล้ว ได้ยินแล้ว ได้ทราบแล้ว รู้แจ้งแล้ว บรรลุแล้ว

คั่นคว่ำแล้ว

ด้วยใจ แม้สิ่งนั้นเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือ
มั่นสิ่งนั้น

จะพึงเกิดทิวฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า โลกเที่ยง บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิวฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. ดูกฤทธิษทั้งหลาย เมื่อใดแล อริยสาวกจะความสงสัยในฐานะ ๖ เหล่านี้ ชื่อว่า

เป็นอันละความสงสัยแม้ในทุกข์ แม้ในทุกขสมุทัย แม้ในทุกขนิโรธ แม้ในทุกขนิโรธคามินี-

*ปฏิบัติ. ดูกฤทธิษทั้งหลาย เมื่อนั้น อริยสาวกผู้นี้ เราเรียกว่า เป็นพระโสดาบัน มีความไม่

ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๙.

๑๐. อัสสสตทิกฺขิสูตร

ว่าด้วยความเห็นว่าโลกไม่เที่ยง

[๔๒๕] พระนครสาวตเถ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกฤทธิษทั้งหลาย เมื่ออะไรมี

อยู่ เพราะถือมั่นอะไร เพราะยึดมั่นอะไร จึงเกิดทิกฺขิขึ้นอย่างนี้ว่า โลกไม่เที่ยง? กฤทธิษทั้งหลาย

กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

พ. ดูกฤทธิษทั้งหลาย เมื่อรูปมีอยู่ ... เมื่อเวทนามีอยู่ ... เมื่อสัญญา มีอยู่ ... เมื่อสังขาร

มีอยู่ ... เมื่อวิญญาณมีอยู่ ... วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า ฯลฯ เพราะไม่ถือมั่นในสิ่งนั้น จะพึงเกิดทิกฺขิขึ้นอย่างนี้ว่า

โลกไม่เที่ยง บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิกฺขิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. สิ่งใดที่ได้เห็นแล้ว ได้ยินแล้ว ได้ทราบแล้ว รู้แจ้งแล้ว บรรลุแล้ว แสวงหาแล้ว

ค้นคว้าแล้วด้วยใจ สิ่งนั้นเที่ยงหรือไม่เที่ยงเล่า?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า ฯลฯ เพราะไม่ถือมั่นในสิ่งนั้น จะพึงเกิดทิกฺขิขึ้นอย่างนี้ว่า

โลกไม่เที่ยง บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิกฺขิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. ดูกฤทธิษทั้งหลาย เมื่อใดแล อริยสาวกจะความสงสัยในฐานะ ๖ เหล่านี้ ชื่อว่า

เป็นอันละความสงสัยแม้ในทุกข์ แม้ในทุกขสมุทัย แม้ในทุกขนิโรธ แม้ในทุกขนิโรธคามินี

ปฏิปทา. เมื่อนั้น อริยสาวกผู้นี้เราเรียกว่า เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำ เป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๑๐.

๑๑. อันตวาสูตร

ว่าด้วยความเห็นว่าโลกมีที่สุด

[๔๑๖] พระนครสาวัตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไรมี

อยู่ เพราะถือมั่นอะไร เพราะยึดมั่นอะไร จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า โลกมีที่สุด? ภิกษุทั้งหลาย

กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน

ฯลฯ เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๑๑.

๑๒. อนันตวาสูตร

ว่าด้วยความเห็นว่าโลกไม่มีที่สุด

[๔๑๗] พระนครสาวัตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไรมี

อยู่ เพราะถือมั่นอะไร เพราะยึดมั่นอะไร จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า โลกไม่มีที่สุด? ภิกษุ

ทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็น

รากฐาน ฯลฯ เป็นผู้เที่ยงที่ได้ตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๑๒.

๑๓. ตังชีวังตังสรีรังสูตร

ว่าด้วยความเห็นว่าชีพกับสรีระเป็นอันเดียวกัน

[๔๑๘] พระนครสาวัตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไรมีอยู่

เพราะถือมั่นอะไร เพราะยึดมั่นอะไร จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า ชีพก็อันนั้น สรีระก็อันนั้น?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาค

เป็นรากฐาน ฯลฯ เป็นผู้เที่ยงที่จะได้ตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๑๓.

๑๔. อัญญังชีวังอัญญังสรีรังสูตร

ว่าด้วยความเห็นว่าชีพกับสรีระเป็นคนละอย่าง

[๔๓๙] พระนครสาวตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไรมียู

เพราะถื้อมันอะไร เพราะยัดมันอะไร จึงเกิดทณฐึขึ้นอย่างนี้ว่า ชีพเป็นอย่างอื่น สรีระก็เป็น

อย่างอื่น? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระ

ผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ เป็นผู้เที่ยงที่จะได้ตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๑๔.

๑๕. โหติตถาคตสูตร

ว่าด้วยความเห็นว่าสัตว์ตายแล้วเกิดอีก

[๔๔๐] พระนครสาวตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไรมี

อยู่ เพราะถื้อมันอะไร เพราะยัดมันอะไร จึงเกิดทณฐึขึ้นอย่างนี้ว่า สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้ว

ย่อมเกิดอีก? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย

มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ เป็นผู้เที่ยงที่จะได้ตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๑๕.

๑๖. นโหติตถาคตสูตร

ว่าด้วยความเห็นว่าสัตว์ตายแล้วไม่เกิดอีก

[๔๔๑] พระนครสาวตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไรมี

อยู่ เพราะถื้อมันอะไร เพราะยัดมันอะไร จึงเกิดทณฐึขึ้นอย่างนี้ว่า สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้ว

ย่อมไม่เกิดอีก? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลายมี

พระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ เป็นผู้เที่ยงที่จะได้ตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๑๖.

๑๗. โหติจนโหติตถาคตสูตร

ว่าด้วยความเห็นว่าสัตว์ตายแล้วเกิดอีกก็มีไม่เกิดอีกก็มี

[๔๔๒] พระนครสาวตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไรมียู

เพราะถื้อมันอะไร เพราะยัดมันอะไร จึงเกิดทณฐึขึ้นอย่างนี้ว่า สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้ว ย่อม

เกิดอีกก็มี ย่อมไม่มีเกิดอีกก็มี ภิกษุทั้งหลายกราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ

ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ เป็นผู้เที่ยงที่จะได้ตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๑๗.

๑๘. เนวโหตินนโหติตถาคตสูตร

ว่าด้วยความเห็นว่าสัตว์ตายแล้วเกิดอีกก็หาไม่ได้ไม่เกิดอีกก็หาไม่ได้

[๔๔๓] พระนครสาวตเถ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไรมีอยู่

เพราะถือมั่นอะไร เพราะยึดมั่นอะไร จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อม

เกิดอีกก็หาไม่ได้ ย่อมไม่มีเกิดอีกก็หาไม่ได้? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรม

ของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อรูปมีอยู่ เพราะถือมั่นรูป เพราะยึดมั่นรูป จึงเกิดทิฏฐิขึ้น

อย่างนี้ว่า สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หาไม่ได้ ย่อมไม่มีเกิดอีกก็หาไม่ได้ ฯลฯ

[๔๔๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยงหรือไม่

เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า ฯลฯ

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือมั่นในสิ่งนั้น

จะพึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้ว ย่อมเกิดอีกก็หาไม่ได้ ย่อมไม่มีเกิดอีกก็

หาไม่ได้ บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า ฯลฯ

พ. สิ่งใดที่ได้เห็นแล้ว ได้ยินแล้ว ได้ทราบแล้ว รู้แจ้งแล้ว บรรลุแล้ว แสวงหา

แล้ว ค้นคว้าแล้วด้วยใจ แม้สิ่งนั้นเที่ยงหรือไม่เที่ยงเล่า?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถ้อยมันสิ่งนั้น

จะพึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้ว ย่อมเกิดอีกก็หาไม่ได้บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล อริยสาวกจะความสงสัยในฐานะ ๖ เหล่านี้ ชื่อว่า

เป็นอันละความสงสัยแม้ในทุกข์ แม้ในทุกข์สมุทัย แม้ในทุกข์นิโรธ แม้ในทุกข์นิโรธคามินี

ปฏิบัติ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อนั้น อริยสาวกนี้เราเรียกว่า เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำ

เป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๑๘.

จบ โสตาปัตติวรรคที่ ๑.

จบ ไวยากรณ์ ๑๘.

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. นวาทสูตร	๑๐. อัสสสตทิฏฐิสูตร
๒. เอตังมมสูตร	๑๑. อันตวาสูตร
๓. โสธัตตาสสูตร	๑๒. อนันตวาสูตร
๔. โนจเมสียาสูตร	๑๓. ตั้งชีวังตั้งสรีรังสูตร
๕. นัตถิทินนสูตร	๑๔. อัญญังชีวังอัญญังสรีรังสูตร
๖. กโรโตสูตร	๑๕. โหติตถาคตสูตร
๗. เหตุสูตร	๑๖. นโหติตถาคตสูตร
๘. มหาทิฏฐิสูตร	๑๗. นโหติจนาจโหติตถาคตสูตร
๙. สัสสตทิฏฐิสูตร	๑๘. เนวโหตินโหติตถาคตสูตร.

หุติยเปยยาเลที่ ๒

๑. นวาทสูตร

ว่าด้วยเหตุเกิดมิจฉาทิฏฐิ

[๔๔๕] พระนครสาวตเถ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไร

หนอมืออยู่ เพราะถ้อยมันอะไร เพราะยึดมันอะไร จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า ลมย่อมไม่พัด แม่น้ำ

ย่อมไม่ไหล สตรีมีครรภ์ย่อมไม่คลอด พระจันทร์และพระอาทิตย์ย่อมไม่ขึ้น
หรือย่อมไม่ตก

เป็นของตั้งอยู่มั่นคงดุจเสาระเนียด? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์
ผู้เจริญ ธรรม

ของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อรูปมีอยู่ เพราะถือมั่นรูป เพราะยึดมั่นรูป จึงเกิด
ทิวฐิขึ้น

อย่างนี้ว่า ลมย่อมไม่พัด ฯลฯ เป็นของตั้งอยู่มั่นคงดุจเสาระเนียด. เมื่อเวทนา
มีอยู่ ฯลฯ เมื่อ

สัญญา มีอยู่ ฯลฯ เมื่อสังขารมีอยู่ ฯลฯ เมื่อวิญญาณมีอยู่ เพราะถือมั่นวิญญาณ
เพราะยึดมั่น

วิญญาณ จึงเกิดทิวฐิขึ้นอย่างนี้ว่า ลมย่อมไม่พัด ฯลฯ เป็นของตั้งอยู่มั่นคงดุจ
เสาระเนียด.

[๔๔๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูป
เที่ยงหรือ

ไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า. ฯลฯ

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือ
มั่นสิ่งนั้น

จะพึงเกิดทิวฐิขึ้นอย่างนี้ว่า ลมย่อมไม่พัด ฯลฯ เป็นของตั้งอยู่มั่นคงดุจเสา
ระเนียด บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิวฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการฉะนี้แล เมื่อทุกข์มีอยู่ เพราะถือมั่น
ทุกข์ เพราะยึด

มั่นทุกข์ จึงเกิดทิวฐิขึ้นอย่างนี้ว่า ลมย่อมไม่พัด ฯลฯ เป็นของตั้งอยู่มั่นคงดุจ
เสาระเนียด.

เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณ ... เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า ฯลฯ

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือ
มั่นสิ่งนั้น

จะพึงเกิดทิวฐิขึ้นอย่างนี้ว่า ลมย่อมไม่พัด ฯลฯ เป็นของตั้งอยู่มั่นคงดุจเสา
ระเนียด บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิวฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการฉะนี้แล เมื่อทุกข์มีอยู่ เพราะถือมั่น
ทุกข์ เพราะยึด

มันทุกข์ จึงเกิดทิวฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า ลมย่อมไม่พัด แม่น้ำย่อมไม่ไหล สตรีมี
ครรภ์ย่อมไม่คลอด

พระจันทร์และพระอาทิตย์ย่อมไม่ขึ้นหรือย่อมไม่ตก เป็นของตั้งอยู่มั่นคงดู
เสาระเนียด.

(สูตรที่ ๒ ถึงสูตรที่ ๑๖ เหมือนในโศตাপัตติวรรค)

๑๘. เนวโหตินนโหติตถาคตสูตร

ว่าด้วยความเห็นว่าสัตว์ตายแล้วเกิดก็หาไม่ได้ไม่เกิดก็หาไม่ได้

[๔๔๖] พระนครสาวัตถิ. พระผู้มีพระภาคถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อ
อะไรมีอยู่

เพราะถือมั่นอะไร เพราะยึดมั่นอะไร จึงเกิดทิวฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า สัตว์เบื่องหน้า
แต่ตายแล้วย่อม

เกิดอีกก็หาไม่ได้ ย่อมไม่เกิดอีกก็หาไม่ได้? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ ธรรม

ของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อรูปมีอยู่ เพราะถือมั่นรูป เพราะยึดมั่นรูป จึงเกิด
ทิวฏฐิขึ้น

อย่างนี้ว่า สัตว์เบื่องหน้าแต่ตายไปแล้วย่อมเกิดอีกก็หาไม่ได้ ย่อมไม่เกิดอีกก็
หาไม่ได้. เมื่อเวทนา

มีอยู่ ... เมื่อสัญญาามีอยู่ ... เมื่อสังขารมีอยู่ ... เมื่อวิญญาณมีอยู่ เพราะถือมั่น
วิญญาณ เพราะยึด

มั่นวิญญาณ จึงเกิดทิวฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า สัตว์เบื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็
หาไม่ได้ ย่อมไม่เกิด

อีกก็หาไม่ได้?

[๔๔๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูป
เที่ยงหรือ

ไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือ
มั่นสิ่งนั้น

จะพึงเกิดทิวฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า สัตว์เบื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หาไม่ได้
ย่อมไม่เกิดอีกก็หา

มิได้ บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิวฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการฉะนี้แล เมื่อทุกข์มีอยู่ เพราะถือมั่น
ทุกข์ เพราะ

ยึดมั่นทุกข์ จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า สัตว์เบื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็
หามีได้ ย่อมไม่เกิด

อีกก็หามีได้. เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถ้อย
มั่นสิ่งนั้น

จะพึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า สัตว์เบื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หามีได้
ย่อมไม่เกิดอีกก็หามี

ได้ บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการฉะนี้แล เมื่อทุกข์มีอยู่ เพราะถ้อยมั่น
ทุกข์ เพราะ

ยึดมั่นทุกข์ จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า สัตว์เบื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็
หามีได้ ย่อมไม่เกิด

อีกก็หามีได้.

จบ สูตรที่ ๑๘.

๑๙. รูปอัตตาสสูตร

ว่าด้วยอัตตาที่มีรูป

[๔๔๙] พระนครสาวัตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เมื่ออะไรมีอยู่

เพราะถ้อยมั่นอะไร เพราะยึดมั่นอะไร จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า อัตตาที่มีรูป
เบื่องหน้าแต่ตาย

แล้วย่อมไม่สลายไป? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรม
ของข้าพระองค์

ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อรูปมีอยู่ เพราะถ้อยมั่นรูป เพราะยึดมั่นรูป จึงเกิด
ทิฏฐิขึ้น

อย่างนี้ว่า อัตตาที่มีรูป เบื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่สลายไป. เมื่อเวทนามีอยู่
... เมื่อสัญญามี

อยู่ ... สังขารมีอยู่ ... เมื่อวิญญาณมีอยู่ เพราะถ้อยมั่นวิญญาณ เพราะยึดมั่น
วิญญาณ จึงเกิดทิฏฐิ

ขึ้นอย่างนี้ว่า อัตตาที่มีรูปเบื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่สลายไป.

[๔๕๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูป
เที่ยงหรือไม่

เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือมั่นสิ่งนั้น

จะพึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า อัตตาที่มีรูป เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่สลายไปบ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการฉะนี้แล เมื่อทุกข์มีอยู่ เพราะถือมั่นทุกข์ เพราะ

ยึดมั่นทุกข์ จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า อัตตาที่มีรูป เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่สลายไป. เวทนา

ฯลฯ สัญญา ฯลฯ สังขาร ฯลฯ วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือมั่นสิ่งนั้น

จะพึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า อัตตาที่มีรูป เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่สลายไปบ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการฉะนี้แล เมื่อทุกข์มีอยู่ เพราะถือมั่นทุกข์ เพราะยึด

มั่นทุกข์ จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า อัตตาที่มีรูป เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่สลายไป.

จบ สูตรที่ ๑๙.

๒๐. อรูปอัตตาสสูตร

ว่าด้วยอัตตาที่ไม่มีรูป

[๔๕๑] พระนครสาวตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออะไรมี

อยู่ เพราะถือมั่นอะไร จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า อัตตาที่ไม่มีรูป เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่

สลายไป ฯลฯ

๒๑. รูปปัจจุรูปปัจจุอัตตาสสูตร

ว่าด้วยอัตตาที่มีรูปและไม่มีรูป

[๔๕๒] พระนครสาวตถิ. อัตตาทั้งที่มีรูปทั้งที่ไม่มีรูป เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่

สลายไป ฯลฯ

๒๒. เนวรูปีนารูปปัจจุอัตตาสสูตร

[๔๕๓] ฯลฯ อตฺตาทิมีรูปกัฬามิได้ มิมีรูปกัฬามิได้ เป็องหน้าแต่ตายแล้ว
ยอมมิ
สลายไป ฯลฯ

๒๓. เอกันตสุขีอตฺตาสูตฺร

[๔๕๔] ฯลฯ อตฺตาทิมีสุขโดยส่วนเดียว เป็องหน้าแต่ตายแล้วยอมมิ
สลายไป ฯลฯ

๒๔. เอกันตทุกขีอตฺตาสูตฺร

[๔๕๕] ฯลฯ อตฺตาทิมีทุกขโดยส่วนเดียว เป็องหน้าแต่ตายแล้วยอมมิ
สลายไป ฯลฯ

๒๕. สุขทุกขีอตฺตาสูตฺร

[๔๕๖] ฯลฯ อตฺตาทิมีทั้งสุขทั้งทุกข เป็องหน้าแต่ตายแล้วยอมมิสลายไป
ฯลฯ

๒๖. อทุกขมสุขีอตฺตาสูตฺร

[๔๕๗] อตฺตาทิไม่มีทั้งทุกขทั้งสุข เป็องหน้าแต่ตายแล้วยอมมิสลายไป
ฯลฯ ภิกษุ

ทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มี
พระผู้มีพระภาค

เป็นรากฐาน ฯลฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อรูปมีอยู่ เพราะถือมั่นรูป เพราะยึดมั่นรูป จึงเกิด
ทิวฏฐิขึ้น

อย่างนี้ว่า อตฺตาทิไม่มีทั้งทุกขทั้งสุข เป็องหน้าแต่ตายแล้วยอมมิสลายไป.

เมื่อเวทนามีอยู่ ...

เมื่อสัญญาามีอยู่ ... เมื่อสังขารมีอยู่ ... เมื่อวิญญาณมีอยู่ เพราะถือมั่นวิญญาณ
เพราะยึดมั่นวิญญาณ

จึงเกิดทิวฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า อตฺตาทิไม่มีทั้งทุกขทั้งสุข เป็องหน้าแต่ตายแล้วยอม
มิสลายไป.

[๔๕๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูป
เที่ยงหรือไม่

เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือ
มั่นสิ่งนั้น

จะพึงเกิดทิวฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า อตฺตาทิไม่มีทั้งทุกขทั้งสุข เป็องหน้าแต่ตายแล้ว
ยอมมิสลายไป

บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทวิฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการฉะนี้แล เมื่อทุกข์มีอยู่ เพราะถือมั่น
ทุกข์ เพราะ
ยึดมั่นทุกข์ จึงเกิดทวิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า อตฺตาที่ไม่มีทั้งทุกข์ทั้งสุข เบื้องหน้าแต่
ตายแล้วย่อมไม่

สลายไป เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณ เทียงหรือไม่เทียง?

ภ. ไม่เทียง พระเจ้าข้า ฯลฯ

พ. ก็สิ่งใดไม่เทียง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือ
มั่นสิ่งนั้น

จะพึงเกิดทวิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า อตฺตาที่ไม่มีทั้งทุกข์ทั้งสุข เบื้องหน้าแต่ตายแล้ว
ย่อมไม่สลายไป

บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทวิฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการฉะนี้แล เมื่อทุกข์มีอยู่ เพราะถือมั่น
ทุกข์ เพราะ

ยึดมั่นทุกข์ จึงเกิดทวิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า อตฺตาที่ไม่มีทั้งทุกข์ทั้งสุข เบื้องหน้าแต่
ตายแล้วย่อมไม่

สลายไป.

จบ สูตรที่ ๒๖.

จบ ทุตติยเปยยาลที่ ๒.

รวมพระสูตรที่มีในเปยยาลนี้ คือ

๑. นวตสูตร ฯลฯ	๒๒. เนวรูปีนารูปีอตฺตาสูตฺร
๑๘. เนวโหติเนนโหติตถาคตฺตาสูตฺร	๒๓. เอกันตสุขีอตฺตาสูตฺร
๑๙. รูปีอตฺตาสูตฺร	๒๔. เอกันตทุกข์ีอตฺตาสูตฺร
๒๐. อรูปีอตฺตาสูตฺร	๒๕. สุขทุกข์ีอตฺตาสูตฺร
๒๑. รูปีจอรูปีจอตฺตาสูตฺร	๒๖. อุทกขมสุขีอตฺตาสูตฺร.

ตติยเปยยาลที่ ๓

๑. นวตสูตร

ว่าด้วยเหตุเกิดมัจฉาทิฏฐิ

[๔๕๕] พระนครสาวตฺถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เมื่ออะไร

มีอยู่ เพราะถือมั่นอะไร เพราะยึดมั่นอะไร จึงเกิดทวิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า ลมย่อมไม่
พัด แม่น้ำย่อม

ไม่ไหล สตรีมีครรภ์ยอมไม่คลอด พระจันทร์และพระอาทิตย์ยอมไม่ขึ้นหรือ
ยอมไม่ตก เป็นของ

ตั้งอยู่มั่นคงดุจเสาระเนียด? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ธรรมของข้าพระองค์

ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อรูปมีอยู่ เพราะถือมั่นรูป เพราะยึดมั่นรูป จึงเกิด
ทิวฏฐิขึ้น

อย่างนี้ว่า ลมยอมไม่พัด ฯลฯ เป็นของตั้งอยู่มั่นคงดุจเสาระเนียด. เมื่อเวทนา
มีอยู่ ฯลฯ เมื่อ

สัญญา มีอยู่ ฯลฯ เมื่อสังขารมีอยู่ ฯลฯ เมื่อวิญญาณมีอยู่ เพราะถือมั่นวิญญาณ
เพราะยึดมั่น

วิญญาณ จึงเกิดทิวฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า ลมยอมไม่พัด ฯลฯ เป็นของตั้งอยู่มั่นคงดุจ
เสาระเนียด.

[๔๖๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูป
เที่ยงหรือ

ไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือมั่นสิ่ง
นั้น

จะพึงเกิดทิวฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า ลมยอมไม่พัด ฯลฯ เป็นของตั้งอยู่มั่นคงดุจเสา
ระเนียด บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิวฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการฉะนี้แล สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ เมื่อ
สิ่งนั้นมีอยู่

เพราะถือมั่นสิ่งนั้น จึงเกิดทิวฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า ลมยอมไม่พัด แม่น้ำยอมไม่ไหล
สตรีมีครรภ์

ยอมไม่คลอด พระจันทร์และพระอาทิตย์ยอมไม่ขึ้นหรือยอมไม่ตก เป็นของ
ตั้งอยู่มั่นคงดุจเสาระ

เนียด. เวทนา ฯลฯ สัญญา ฯลฯ สังขาร ฯลฯ วิญญาณ. เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือ
มั่นสิ่งนั้น

จะพึงเกิดทิวฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า ลมยอมไม่พัด ฯลฯ เป็นของตั้งอยู่มั่นคงดุจเสา
ระเนียด บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทิวฏฐิขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. ดูกุณทุกขทั้งหลาย ด้วยประการฉะนี้แล สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์
เมื่อสิ่ง

นั้นมีอยู่ เพราะถือมั่นสิ่งนั้น จึงเกิดทุกข์ขึ้นอย่างนี้ว่า ลมย่อมไม่พัด ฯลฯ ๑-
เป็นของตั้งอยู่มั่น

คงดูเสาระเนียด ฯลฯ (อีก ๒๔ สูตรเหมือนในวรรคที่ ๒)

๒๖. อทุกขมสุขีอัตตาสูต

ว่าด้วยอัตตาไม่มีทั้งทุกข์ทั้งสุข

[๔๖๑] พระนครสาวัตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกุณทุกขทั้งหลาย
เมื่ออะไร

หนอมมีอยู่ เพราะถือมั่นอะไร เพราะยึดมั่นอะไร จึงเกิดทุกข์ขึ้นอย่างนี้ว่า
อัตตาที่ไม่มีทั้งทุกข์

ทั้งสุข เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่สลายไป. กุณทุกขทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ

ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

พ. ดูกุณทุกขทั้งหลาย เมื่อรูปแลมีอยู่ เพราะถือมั่นรูป เพราะยึดมั่นรูป จึง
เกิดทุกข์

ขึ้นอย่างนี้ว่า อัตตาที่ไม่มีทั้งทุกข์ทั้งสุข เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่สลายไป.
เมื่อเวทนามีอยู่

ฯลฯ เมื่อสัญญาแลมีอยู่ ฯลฯ เมื่อสังขารมีอยู่ ฯลฯ เมื่อวิญญาณมีอยู่ เพราะถือมั่น
วิญญาณ เพราะ

ยึดมั่นวิญญาณ จึงเกิดทุกข์ขึ้นอย่างนี้ว่า อัตตาที่ไม่มีทั้งทุกข์ทั้งสุข เบื้องหน้า
แต่ตายแล้วย่อม

ไม่สลายไป.

[๔๖๒] ดูกุณทุกขทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูป
เที่ยงหรือ

ไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือ
มั่นสิ่งนั้น

จะพึงเกิดทุกข์ขึ้นอย่างนี้ว่า อัตตาที่ไม่มีทั้งทุกข์ทั้งสุข เบื้องหน้าแต่ตายแล้ว
ย่อมไม่สลายไป

บ้างไหม?

@๑. สูตรอีก ๒๖ สูตร มีความพิสดารเหมือนนัยแห่งสูตรนี้

ภ. ไม่พึงเกิดทุกข์ขึ้นอย่างนี้เลย พระเจ้าข้า.

พ. ดูกุณทุกขทั้งหลาย ด้วยประการฉะนี้แล สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์
เมื่อสิ่ง

นั้นมีอยู่ เพราะถือมั่นสิ่งนั้น จึงเกิดทุกข์ขึ้นอย่างนี้ว่า อตฺตาที่ไม่มีทั้งทุกข์ทั้ง
สุข เบื้องหน้าแต่

ตายไปแล้วย่อมไม่สลายไป เวทนา ฯลฯ สัญญา ฯลฯ สังขาร ฯลฯ วิญญาณ
 ฯลฯ เที่ยงหรือ
ไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า ฯลฯ

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือ
มั่นสิ่งนั้น

จะพึงเกิดทุกข์ขึ้นอย่างนี้ว่า อตฺตาที่ไม่มีทั้งทุกข์ทั้งสุข เบื้องหน้าแต่ตายแล้ว
ย่อมสลายไป

บ้างไหม?

ภ. ไม่พึงเกิดทุกข์ขึ้นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. ดูกุณทุกขทั้งหลาย ด้วยประการฉะนี้แล สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์
เมื่อ

สิ่งนั้นมีอยู่ เพราะถือมั่นสิ่งนั้น จึงเกิดทุกข์ขึ้นอย่างนี้ว่า อตฺตาที่ไม่มีทั้งทุกข์
ทั้งสุข เบื้องหน้า
แต่ตายแล้วย่อมไม่สลายไป.

จบ ตติยเปยยาเลที่ ๓.

จตุตถเปยยาเลที่ ๔

๑. นวตสุตฺร

ว่าด้วยเหตุเกิดมิจฉาภิญฺญิ

[๔๖๓] พระนครสาวัดดี. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกุณทุกขทั้งหลาย
เมื่ออะไรมีอยู่

เพราะถือมั่นอะไร เพราะยึดมั่นอะไร จึงเกิดทุกข์ขึ้นอย่างนี้ว่า ลมย่อมไม่พัด
แม่น้ำย่อมไม่ไหล

สตรีมีครรภ์ย่อมไม่คลอด พระจันทร์และพระอาทิตย์ย่อมไม่ขึ้นหรือย่อมไม่
ตก เป็นของตั้งอยู่

มันคงจุเสาระเนียด? ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรม
ของข้าพระองค์

ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกุณ
ทุกขทั้งหลาย เมื่อ

รูปมีอยู่ เพราะถ้ามันรูป เพราะยึดมันรูป จึงเกิดทวิปฏิฐานอย่างนี้ว่า ลมย่อมไม่
พัด ฯลฯ เป็น

ของตั้งอยู่มั่นคงดุจเสากระเนียด. เมื่อเวทนามีอยู่ ฯลฯ เมื่อสัญญาามีอยู่ ฯลฯ
เมื่อสังขารมีอยู่

ฯลฯ เมื่อวิญญาณมีอยู่ เพราะถ้ามันวิญญาณ เพราะยึดมันวิญญาณ จึงเกิด
ทวิปฏิฐานอย่างนี้ว่า

ลมย่อมไม่พัด ฯลฯ เป็นของตั้งอยู่มั่นคงดุจเสากระเนียด.

[๔๖๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูป
เที่ยงหรือไม่

เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ควรหรือหนอ
ที่จะตามเห็น

สิ่งนั้นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา?

ภ. ไม่ควรเห็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เวทนา ฯลฯ สัญญา ฯลฯ สังขาร ฯลฯ วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ควรหรือหนอ
ที่จะตาม

เห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา?

ภ. ไม่ควรเห็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า.

[๔๖๕] พ. เพราะเหตุนั้นแหละ ภิกษุทั้งหลาย รูปร่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่
เป็นอดีต

อนาคต และปัจจุบัน เป็นภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือ
ประณีต อยู่ในที่

ไกลหรือในที่ใกล้ รูปทั้งหมดนั้น เธอทั้งหลายพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตาม
ความเป็นจริงอย่าง

นี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา. เวทนาอย่างใด
อย่างหนึ่ง ฯลฯ

สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง ฯลฯ สังขารอย่างใดอย่างหนึ่ง ฯลฯ วิญญาณอย่าง
ใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่

เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน เป็นภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียดย
เลวหรือประณีต

อยู่ในที่ไกลหรือในที่ใกล้ วิญญาณทั้งหมดนั้น เธอทั้งหลายพึงเห็นด้วย
ปัญญาอันชอบตามความ

เป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย

อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี
ฯลฯ (อีก ๒๔

สูตรเหมือนในวรรคที่ ๒)

๒๖. อทุกขมสุขชี้อัตตาสสูตร

ว่าด้วยอัตตาไม่มีทั้งทุกข์ทั้งสุข

[๔๖๖] พระนครสาวัตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เมื่ออะไร

มีอยู่ เพราะถือมั่นอะไร เพราะยึดมั่นอะไร จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า อัตตาที่ไม่มี
มีทั้งทุกข์ทั้งสุข

เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่สลายไป? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ ธรรม

ของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ พระผู้มีพระภาค
ตรัสว่า ดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย เมื่อรูปมีอยู่ เพราะถือมั่นรูป เพราะยึดมั่นรูป จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้
ว่า อัตตาที่ไม่มี

ทั้งทุกข์ทั้งสุขเบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่สลายไป. เมื่อเวทนามีอยู่ ฯลฯ เมื่อ
สัญญา มีอยู่ ฯลฯ

เมื่อวิญญาณมีอยู่ เพราะถือมั่นวิญญาณ เพราะยึดมั่นวิญญาณ จึงเกิดทิฏฐิขึ้น
อย่างนี้ว่า อัตตาที่

ไม่มีทั้งทุกข์ทั้งสุข เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่สลายไป.

[๔๖๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูป
เที่ยงหรือไม่

เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ควรหรือหนอ
ที่จะตาม

เห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา?

ภ. ไม่ควรเห็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พ. เวทนา ฯลฯ สัญญา ฯลฯ สังขาร ฯลฯ วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

ภ. ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือสุขเล่า?

ภ. เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า.

พ. ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ควรหรือหนอที่จะตามเห็น

สิ่งนั้นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา?

ภ. ไม่ควรเห็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า.

[๔๖๘] พ. เพราะเหตุนั้นแล ภิกษุทั้งหลาย รูปร่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต

อนาคต และปัจจุบัน เป็นภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต อยู่ในที่

ไกลหรือในที่ใกล้ รูปทั้งหมดนั้น เธอทั้งหลายพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่าง

นี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา. เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง ฯลฯ

สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง ฯลฯ สังขารอย่างใดอย่างหนึ่ง ฯลฯ วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่

เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน เป็นภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต

อยู่ในที่ไกลหรือในที่ใกล้ วิญญาณทั้งหมดนั้น เธอทั้งหลายพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความ

เป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย

อริยสาวกผู้ได้สดับ แล้วเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในรูป แม้ในเวทนา แม้ในสัญญา

แม้ในสังขาร แม้ในวิญญาณ เมื่อเบื่อหน่าย ย่อมคลายกำหนัด เพราะคลายกำหนัด จึงหลุดพ้น

เมื่อหลุดพ้นแล้ว ย่อมมีญาณหยั่งรู้ว่าหลุดพ้นแล้ว. รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบ

แล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

จบ ทิฏฐิสังยุต.

๔. โลกกันตสังยุต

๑. จักขุสูตร

ว่าด้วยสัทธานุสารีและธัมมานุสารีบุคคล

[๔๖๙] พระนครสาวัตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย จักขุไม่เที่ยง มีอัน

แปรปรวนเป็นอย่างอื่นเป็นธรรมดา หูไม่เที่ยง มีอันแปรปรวนเป็นอย่างอื่นเป็นธรรมดา จมูกไม่

เที่ยง มีอันแปรปรวนเป็นอย่างอื่นเป็นธรรมดา ลิ้นไม่เที่ยง มีอันแปรปรวนเป็นอย่างอื่นเป็น

ธรรมดา กายไม่เที่ยง มีอันแปรปรวนเป็นอย่างอื่นเป็นธรรมดา. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดเชื่อมั่นไม่

หวั่นไหวซึ่งธรรมเหล่านี้ อย่างนี้ เรากล่าวผู้นี้ว่า สัทธานุสารี ก้าวลงสู่สัมมัตตนิยาม ก้าวลง

สู่สัพปุริสภูมิ ล่วงภูมิปุณณ ไม่ควรเพื่อทำกรรมที่บุคคลทำแล้วพึงเข้าถึงนรก กำเนิดสัตว์

ดิรัจฉาน หรือปิตติวิสัย ไม่ควรเพื่อทำกาละตราบเท่าที่ยังไม่ทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล ดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย ธรรมเหล่านี้ ย่อมควรเพ่งด้วยปัญญา โดยประมาณอย่างนี้ แก่ผู้ใด. เราเรียกผู้นี้ว่า

ธัมมานุสารี ก้าวลงสู่สัมมัตตนิยาม ก้าวลงสู่สัพปุริสภูมิ ล่วงภูมิปุณณ ไม่ควรเพื่อทำกรรมที่

บุคคลทำแล้วพึงเข้าถึงนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน หรือปิตติวิสัย ไม่ควรเพื่อทำกาละตราบเท่าที่ยัง

ไม่ทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดรู้เห็นธรรมเหล่านี้ อย่างนี้. เรากล่าวผู้นี้ว่า

เป็นโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๑.

๒. รูปสูตร

ว่าด้วยสัทธานุสารีและธัมมานุสารีบุคคล

[๔๗๐] พระนครสาวัตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย รูปไม่เที่ยง มี

อันแปรปรวนเป็นอย่างอื่นเป็นธรรมดา เสียงไม่เที่ยง มีอันแปรปรวนเป็นอย่างอื่นเป็นธรรมดา

กลิ่นไม่เที่ยง มีอันแปรปรวนเป็นอย่างอื่นเป็นธรรมดา รสไม่เที่ยง มีอันแปรปรวนเป็นอย่าง

อื่นเป็นธรรมดา โภฏัพพะไม่เที่ยง มีอันแปรปรวนเป็นอย่างอื่นเป็นธรรมดา
ธรรมารมณไม่

เที่ยง มีอันแปรปรวนเป็นอย่างอื่นเป็นธรรมดา. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดเชื่อ
มันไม่หวั่นไหวซึ่ง

ธรรมเหล่านี้ อย่างนี้ เรากล่าวผู้นี้ว่า สัทธานุสारी ก้าวลงสู่สัมมัตตนิยาม ก้าวลง
สู่สัพปุริสภูมิ

ล่วงภูมิปุถุชน ไม่ควรเพื่อทำกรรมที่บุคคลทำแล้วพึงเข้าถึงนรก กำเนิดสัตว์
ดิรัจฉาน หรือปิตติ-

*วิสัย ไม่ควรเพื่อทำกาละ ตราบเท่าที่ยังไม่ทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล. ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย ธรรม

เหล่านี้ ย่อมควรเพ่งด้วยปัญญา โดยประมาณอย่างนี้แก่ผู้ใด. เรากล่าวผู้นี้ว่า
ธัมมานุสारी

ก้าวลงสู่สัมมัตตนิยาม ก้าวลงสู่สัพปุริสภูมิ ล่วงภูมิปุถุชน ไม่ควรเพื่อทำกรรม
ที่บุคคลทำแล้ว

พึงเข้าถึงนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน หรือปิตติวิสัย ไม่ควรเพื่อทำกาละ
ตราบเท่าที่ยังไม่ทำให้

แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดรู้เห็นธรรมเหล่านี้ อย่างนี้ เรา
กล่าวผู้นี้ว่าเป็น

พระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็น
เบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๒.

๓. วิญญานสูตร

ว่าด้วยสัทธานุสारीและธัมมานุสारीบุคคล

[๔๑๑] พระนครสาวัตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
จักขุวิญญานไม่

เที่ยง มีอันแปรปรวนเป็นอย่างอื่นเป็นธรรมดา โสทวิญญาน ฯลฯ ฆาน
วิญญาน ฯลฯ ชิวหา-

*วิญญาน ฯลฯ กายวิญญาน ฯลฯ มโนวิญญานไม่เที่ยง มีอันแปรปรวนเป็น
อย่างอื่นเป็นธรรมดา.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดเชื่อมั่นไม่หวั่นไหวซึ่งธรรมเหล่านี้ เรากล่าวผู้นี้ว่า
สัทธานุสारी ฯลฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายเหล่านี้ย่อมควรเพ่งด้วยปัญญา โดย
ประมาณอย่างนี้ แก่ผู้ใด.

เรากล่าวผู้นี้ว่า ธัมมานุสारी ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดรู้เห็นธรรมเหล่านี้
อย่างนี้ เรากล่าวผู้

นี้ว่า เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่ตรัสรู้เป็นเบื้องต้น.

จบ สูตรที่ ๓.

๔. ผัสสสูตร

ว่าด้วยสัทธานุสารีและธัมมานุสารีบุคคล

[๔๑๒] พระนครสาวัตถิ. ดูกรรณิกะทั้งหลาย จักขุสัมผัสไม่เที่ยง มีอันแปรปรวนเป็น

อย่างอื่นเป็นธรรมดา โสตสัมผัส ฯลฯ ฆานสัมผัส ฯลฯ ชิวหาสัมผัส ฯลฯ กายสัมผัส ฯลฯ

มโนสัมผัสไม่เที่ยง มีอันแปรปรวนเป็นอย่างอื่นเป็นธรรมดา เรากล่าวผู้นี้ว่า สัทธานุสารี ฯลฯ

เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องต้น.

จบ สูตรที่ ๔.

๕. เวทนาสูตร

ว่าด้วยสัทธานุสารีและธัมมานุสารีบุคคล

[๔๑๓] พระนครสาวัตถิ. ดูกรรณิกะทั้งหลาย จักขุสัมผัสสชาเวทนา ไม่เที่ยง มีอัน

แปรปรวนเป็นอย่างอื่นเป็นธรรมดา โสตสัมผัสสชาเวทนา ฯลฯ ฆานสัมผัสสชาเวทนา ฯลฯ

ชิวหาสัมผัสสชาเวทนา ฯลฯ กายสัมผัสสชาเวทนา ฯลฯ มโนสัมผัสสชาเวทนา ไม่เที่ยง มีอัน

แปรปรวนเป็นอย่างอื่นเป็นธรรมดา. ดูกรรณิกะทั้งหลาย ผู้ใดเชื่อมั่นไม่หวั่นไหวซึ่งธรรมเหล่านี้

อย่างนี้ เรากล่าวผู้นี้ว่า สัทธานุสารี ฯลฯ เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องต้น.

จบ สูตรที่ ๕.

๖. สัญญาสูตร

ว่าด้วยสัทธานุสารีและธัมมานุสารีบุคคล

[๔๑๔] พระนครสาวัตถิ. ดูกรรณิกะทั้งหลาย รูปสัญญา ไม่เที่ยง มีความแปรปรวนเป็น

อย่างอื่นเป็นธรรมดา สัททสัญญา ฯลฯ คันธสัญญา ฯลฯ รสสัญญา ฯลฯ โผฏฐัพพสัญญา

ธรรมสัญญา ไม่เที่ยง มีอันแปรปรวนเป็นอย่างอื่นเป็นธรรมดา. ดูกรรณิกะทั้งหลาย ผู้ใดเชื่อมั่นไม่

หวั่นไหวซึ่งธรรมเหล่านี้อย่างนี้ เรากล่าวผู้นี้ว่า สัทธานุสารี ฯลฯ เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องต้น

หน้า.

จบ สูตรที่ ๖.

๗. เจตนาสูตร

ว่าด้วยสัทธานุสารีและธัมมานุสารีบุคคล

[๔๑๕] พระนครสาวัตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย รูปสัญญาเจตนาไม่เที่ยง มีอันแปรปรวนเป็น

อย่างอื่นเป็นธรรมดา สัททสัญญาเจตนา ฯลฯ คันธสัญญาเจตนา ฯลฯ รสสัญญาเจตนา ฯลฯ

โผฏฐัพพสัญญาเจตนา ฯลฯ ธรรมสัญญาเจตนาไม่เที่ยง มีอันแปรปรวนเป็นอย่างอื่นเป็นธรรมดา.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดเชื่อมั่นไม่หวั่นไหว ซึ่งธรรมเหล่านี้ อย่างนี้ เรากล่าวผู้นี้ว่า สัทธานุสารี

ฯลฯ เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๗.

๘. ตัณหาสูตร

ว่าด้วยสัทธานุสารีและธัมมานุสารีบุคคล

[๔๑๖] พระนครสาวัตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย รูปตัณหาไม่เที่ยง มีอันแปรปรวนเป็น

อย่างอื่นเป็นธรรมดา สัททตัณหา ฯลฯ คันธตัณหา ฯลฯ รสตัณหา ฯลฯ โผฏฐัพพตัณหา

ฯลฯ ธรรมตัณหาไม่เที่ยง มีอันแปรปรวนเป็นอย่างอื่นเป็นธรรมดา. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดเชื่อ

มั่นไม่หวั่นไหว ซึ่งธรรมเหล่านี้ อย่างนี้ เรากล่าวผู้นี้ว่า สัทธานุสารี ฯลฯ เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้

เป็นเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๘.

๙. ธาตุสูตร

ว่าด้วยสัทธานุสารีและธัมมานุสารีบุคคล

[๔๑๗] พระนครสาวัตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปรวิธธาตุไม่เที่ยง มีอันแปรปรวนเป็น

อย่างอื่นเป็นธรรมดา อาโปธาตุ ฯลฯ เตโชธาตุ ฯลฯ วาโยธาตุ ฯลฯ อากาสธาตุ ฯลฯ วิญญาณ

ธาตุไม่เที่ยง มีอันแปรปรวนเป็นอย่างอื่นเป็นธรรมดา. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดเชื่อมั่นไม่หวั่นไหว

ซึ่งธรรมเหล่านี้ อย่างนี้ เรากล่าวผู้นี้ว่า สัทธานุสारी ฯลฯ เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ เป็นเบื้องต้น.

จบ สูตรที่ ๙.

๑๐. ชั้นธสูตร

ว่าด้วยสัทธานุสारीและธัมมานุสारीบุคคล

[๔๑๘] พระนครสาวัตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย รูปไม่เที่ยง มีอันแปรปรวน เป็นอย่างอื่น

เป็นธรรมดา เวทนา ฯลฯ สัญญา ฯลฯ สังขาร ฯลฯ วิญญาณไม่เที่ยง มีอันแปรปรวน

เป็นอย่างอื่นเป็นธรรมดา. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดเชื่อมั่นไม่หวั่นไหวซึ่งธรรมเหล่านี้ อย่างนี้

เรากล่าวผู้นี้ว่า สัทธานุสारी ก้าวลงสู่สัมมัตตนิยาม ก้าวลงสู่สัปปุริสภูมิ ล่วง ภูมิปุณฺณ ไม่ควร

เพื่อทำกรรมที่บุคคลทำแล้วพึงเข้าถึงนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน หรือปิตติวิสัย ไม่ควรเพื่อทำกาละ

ตราบเท่าที่ยังไม่ทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมเหล่านี้ ย่อมควรเพ่งด้วยปัญญา

โดยประมาณอย่างนี้แก่ผู้ใด. เรากล่าวผู้นี้ว่า ธัมมานุสारी ก้าวลงสู่สัมมัตตนิยาม ก้าวลงสู่

สัปปุริสภูมิ ล่วงภูมิปุณฺณ ไม่ควรเพื่อทำกรรมที่บุคคลทำแล้วพึงเข้าถึงนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน

หรือปิตติวิสัย ไม่ควรเพื่อทำกาละ ตราบเท่าที่ยังไม่ทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล. ดูกรภิกษุทั้งหลาย

ผู้ใดรู้เห็นธรรมเหล่านี้ อย่างนี้. เรากล่าวผู้นี้ว่า เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา

เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องต้น.

จบ สูตรที่ ๑๐.

จบ โลกกันตสังยุต.

รวมพระสูตรที่มีในสังยุตนี้ คือ

๑. จักขุสูตร	๖. สัญญาสูตร
๒. รูปสูตร	๗. เจตนาสูตร
๓. วิญญาณสูตร	๘. ตัณหาสูตร
๔. ผัสสสูตร	๙. ธาตุสูตร
๕. เวทนาสูตร	๑๐. ชั้นธสูตร

๕. อุปาทาสังยุต

๑. จักขุสูตร

ว่าด้วยความเกิดขึ้นตั้งอยู่และดับไปแห่งทุกข

[๔๗๙] พระนครสาวัตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่ ความบังเกิด

ความปรากฏแห่งจักขุ นี่เป็นความเกิดขึ้นแห่งทุกข เป็นความตั้งอยู่แห่งโรค เป็นความปรากฏ

แห่งชราและมรณะ. ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่ ความบังเกิด ความปรากฏแห่ง หู ฯลฯ แห่ง

ลิ้น ฯลฯ แห่งกาย ฯลฯ แห่งใจ นี่เป็นความเกิดขึ้นแห่งทุกข เป็นความตั้งอยู่ แห่งโรค

เป็นความปรากฏแห่งชราและมรณะ.

[๔๘๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ความดับโดยไม่เหลือ ความสงบระงับ ความดับสูญแห่ง

จักขุ นี่เป็นความดับโดยไม่เหลือแห่งทุกข เป็นความสงบระงับแห่งโรค เป็นความดับสูญแห่ง

ชราและมรณะ. ความดับโดยไม่เหลือ ความสงบระงับ ความดับสูญแห่งหู ฯลฯ แห่งจมูก

ฯลฯ แห่งลิ้น ฯลฯ แห่งกาย ฯลฯ แห่งใจ นี่เป็นความดับโดยไม่เหลือแห่งทุกข เป็น

ความสงบระงับแห่งโรค เป็นความดับสูญแห่งชราและมรณะ.

จบ สูตรที่ ๑.

๒. รูปสูตร

ว่าด้วยความเกิดขึ้นตั้งอยู่และดับไปแห่งทุกข

[๔๘๑] พระนครสาวัตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่ ความบังเกิด

ความปรากฏแห่งรูป นี่เป็นความเกิดขึ้นแห่งทุกข เป็นความตั้งอยู่แห่งโรค เป็นความปรากฏแห่ง

ชราและมรณะ. ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่ ความบังเกิด ความปรากฏแห่งเสียง ฯลฯ แห่ง

กลิ่น ฯลฯ แห่งรส ฯลฯ แห่งโผฏฐัพพะ ฯลฯ แห่งธรรมารมณ์ นี่เป็นความเกิดขึ้นแห่งทุกข

เป็นความตั้งอยู่แห่งโรค เป็นความปรากฏแห่งชราและมรณะ.

[๔๘๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ความดับโดยไม่เหลือ ความสงบระงับ ความดับสูญแห่งรูป

นี่เป็นความดับโดยไม่เหลือแห่งทุกข เป็นความสงบระงับแห่งโรค เป็นความดับสูญแห่งชราและ

มรณะ. ความดับโดยไม่เหลือ ความสงบระงับ ความดับสูญแห่งเสียง ฯลฯ แห่งกลิ่น ฯลฯ

แห่งโผฏฐัพพะ ฯลฯ แห่งธรรมารมณ์ นี่เป็นความดับโดยไม่เหลือแห่งทุกข เป็นความสงบระงับ

แห่งโรค เป็นความดับสูญแห่งชราและมรณะ.

จบ สูตรที่ ๒.

๓. วิญญานสูตร

ว่าด้วยความเกิดขึ้นตั้งอยู่และดับไปแห่งทุกข

[๔๘๓] พระนครสาวัตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่ ความบังเกิด

ความปรากฏแห่งจักขุวิญญาน ฯลฯ แห่งโสตวิญญาน ฯลฯ แห่งมโนวิญญาน นี่เป็นความเกิด

ขึ้นแห่งทุกข เป็นความตั้งอยู่แห่งโรค เป็นความปรากฏแห่งชราและมรณะ.

[๔๘๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ความดับโดยไม่เหลือ ความสงบระงับ ความดับสูญแห่ง

จักขุวิญญาน ฯลฯ แห่งโสตวิญญาน ฯลฯ แห่งขานวิญญาน ฯลฯ แห่งชีวหาวิญญาน ฯลฯ

แห่งกายวิญญาน ฯลฯ แห่งมโนวิญญาน นี่เป็นความดับโดยไม่เหลือแห่งทุกข เป็นความสงบ

ระงับแห่งโรค เป็นความดับสูญแห่งชราและมรณะ.

จบ สูตรที่ ๓.

๔. ผัสสสูตร

ว่าด้วยความเกิดขึ้นตั้งอยู่และดับไปแห่งทุกข

[๔๘๕] พระนครสาวัตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่ ความบังเกิด

ความปรากฏแห่งจักขุสัมผัส ฯลฯ แห่งโสตสัมผัส ฯลฯ แห่งขานสัมผัส ฯลฯ แห่งกายสัมผัส ฯลฯ

แห่งมโนสัมผัส นี่เป็นความเกิดขึ้นแห่งทุกข เป็นความตั้งอยู่แห่งโรค เป็นความปรากฏแห่งชรา

และมรณะ.

[๔๘๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ความดับโดยไม่เหลือ ความสงบระงับ ความดับสูญแห่ง

จักขุสัมผัส ฯลฯ แห่งโสตสัมผัส ฯลฯ แห่งฆานสัมผัส ฯลฯ แห่งชีวหาสัมผัส

ฯลฯ แห่งกายสัมผัส ฯลฯ แห่งมโนสัมผัส นี่เป็นความดับโดยไม่เหลือแห่งทุกข์ เป็นความสงบระงับ

แห่งโรค เป็นความดับสูญแห่งชราและมรณะ.

จบ สูตรที่ ๔.

๕. เวทนาสูตร

ว่าด้วยความเกิดขึ้นตั้งอยู่และดับไปแห่งทุกข์

[๔๘๗] พระนครสาวัตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่ ความบังเกิด

ความปรากฏแห่งจักขุสัมผัสสชาเวทนา ฯลฯ แห่งโสตสัมผัสสชาเวทนา ฯลฯ แห่งฆานสัมผัส

สชาเวทนา ฯลฯ แห่งชีวหาสัมผัสสชาเวทนา ฯลฯ แห่งกายสัมผัสสชาเวทนา ฯลฯ แห่ง

มโนสัมผัสสชาเวทนา นี่เป็นความเกิดขึ้นแห่งทุกข์ เป็นความตั้งอยู่แห่งโรค เป็นความปรากฏ

แห่งชราและมรณะ.

[๔๘๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ความดับโดยไม่เหลือ ความสงบระงับความดับสูญแห่ง

จักขุสัมผัสสชาเวทนา ฯลฯ แห่งโสตสัมผัสสชาเวทนา ฯลฯ แห่งฆานสัมผัสสชาเวทนา ฯลฯ

แห่งชีวหาสัมผัสสชาเวทนา ฯลฯ แห่งกายสัมผัสสชาเวทนา ฯลฯ แห่งมโนสัมผัสสชาเวทนา

นี่เป็นความดับโดยไม่เหลือแห่งทุกข์ เป็นความสงบระงับแห่งโรค เป็นความดับสูญแห่งชรา

และมรณะ.

จบ สูตรที่ ๕.

๖. สัญญาสูตร

ว่าด้วยความเกิดขึ้นตั้งอยู่และดับไปแห่งทุกข์

[๔๘๙] พระนครสาวัตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่ ความบังเกิด

ความปรากฏแห่งรูปสัญญา ฯลฯ แห่งสัททสัญญา ฯลฯ แห่งคันธสัญญา ฯลฯ แห่งรสสัญญา

ฯลฯ แห่งโณฏฐัพพสัณญญา ฯลฯ แห่งธรรมสัณญญา นี่เป็นความเกิดขึ้นแห่งทุกข์
เป็นความตั้งอยู่
แห่งโรค เป็นความปรากฏแห่งชราและมรณะ.

[๔๙๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ความดับโดยไม่เหลือ ความสงบระงับ ความ
ดับสูญแห่ง

รูปสัณญญา ฯลฯ แห่งสัททสัณญญา ฯลฯ แห่งคันธสัณญญา ฯลฯ แห่งรสสัณญญา
ฯลฯ แห่ง

โณฏฐัพพสัณญญา ฯลฯ แห่งธรรมสัณญญา นี่เป็นความดับโดยไม่เหลือแห่งทุกข์
เป็นความสงบ

ระงับแห่งโรค เป็นความดับสูญแห่งชราและมรณะ.

จบ สูตรที่ ๖.

๗. เจตนาสูตร

ว่าด้วยความเกิดขึ้นตั้งอยู่และดับไปแห่งทุกข์

[๔๙๑] พระนครสาวัตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่
ความบังเกิด

ความปรากฏแห่งรูปสัณญเจตนา ฯลฯ แห่งสัททสัณญเจตนา ฯลฯ แห่งคันธ
สัณญเจตนา ฯลฯ แห่ง

รสสัณญเจตนา ฯลฯ แห่งโณฏฐัพพสัณญเจตนา ฯลฯ แห่งธรรมสัณญเจตนา นี่
เป็นความเกิดขึ้นแห่ง

ทุกข์ เป็นความตั้งอยู่แห่งโรค เป็นความปรากฏแห่งชราและมรณะ.

[๔๙๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ความดับโดยไม่เหลือ ความสงบระงับ ความ
ดับสูญแห่ง

รูปสัณญเจตนา ฯลฯ แห่งสัททสัณญเจตนา ฯลฯ แห่งคันธสัณญเจตนา ฯลฯ แห่งรส
สัณญเจตนา ฯลฯ

แห่งโณฏฐัพพสัณญเจตนา ฯลฯ แห่งธรรมสัณญเจตนา นี่เป็นความดับโดยไม่
เหลือแห่งทุกข์ เป็น

ความสงบระงับแห่งโรค เป็นความดับสูญแห่งชราและมรณะ.

จบ สูตรที่ ๗.

๘. ตัณหาสูตร

ว่าด้วยความเกิดขึ้นตั้งอยู่และดับไปแห่งทุกข์

[๔๙๓] พระนครสาวัตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่
ความบังเกิด

ความปรากฏแห่งรูปตัณหา ฯลฯ แห่งสัททตัณหา ฯลฯ แห่งคันธตัณหา ฯลฯ
แห่งรสตัณหา

ฯลฯ แห่งโณฏฐัพพตัตถา ฯลฯ แห่งธรรมตัตถา นี่เป็นความเกิดขึ้นแห่งทุกข์
เป็นความตั้งอยู่
แห่งโรค เป็นความปรากฏแห่งชราและมรณะ.

[๔๙๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ความดับโดยไม่เหลือ ความสงบระงับ ความ
สูญแห่ง
รูปตัตถา ฯลฯ แห่งสัททตัตถา ฯลฯ แห่งคันธตัตถา ฯลฯ แห่งรสตัตถา ฯลฯ
แห่ง
โณฏฐัพพตัตถา ฯลฯ แห่งธรรมตัตถา นี่เป็นความดับโดยไม่เหลือแห่งทุกข์
เป็นความสงบ
ระงับแห่งโรค เป็นความดับสูญแห่งชราและมรณะ.

จบ สุตที่ ๘.

๙. ธาตุสูตร

ว่าด้วยความเกิดขึ้นตั้งอยู่และดับไปแห่งทุกข์

[๔๙๕] พระนครสาวัตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่
ความบังเกิด

ความปรากฏแห่งปฐวีธาตุ ฯลฯ แห่งอาโปธาตุ ฯลฯ แห่งเตโชธาตุ ฯลฯ แห่ง
वाโยธาตุ ฯลฯ

แห่งอากาศธาตุ ฯลฯ แห่งวิญญานธาตุ นี่เป็นความเกิดขึ้นแห่งทุกข์ เป็นความ
ตั้งอยู่แห่งโรค

เป็นความปรากฏแห่งชราและมรณะ.

[๔๙๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ความดับโดยไม่เหลือ ความสงบระงับ ความ
ดับสูญแห่ง

ปฐวีธาตุ ฯลฯ แห่งอาโปธาตุ ฯลฯ แห่งเตโชธาตุ ฯลฯ แห่งवाโยธาตุ ฯลฯ แห่ง
อากาศธาตุ

ฯลฯ แห่งวิญญานธาตุ ฯลฯ นี่เป็นความดับโดยไม่เหลือแห่งทุกข์ เป็นความ
สงบระงับแห่งโรค

เป็นความดับสูญแห่งชราและมรณะ.

จบ สุตที่ ๙.

๑๐. ชันธสูตร

ว่าด้วยความเกิดขึ้นตั้งอยู่และดับไปแห่งทุกข์

[๔๙๗] พระนครสาวัตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่
ความบังเกิด

ความปรากฏแห่งรูป นี่เป็นความเกิดขึ้นแห่งทุกข์ เป็นความตั้งอยู่แห่งโรค
เป็นความปรากฏแห่ง

ชราและมรณะ. ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่ ความบังเกิด ความปรากฏแห่ง
เวทนา ฯลฯ แห่ง

สัญญา ฯลฯ แห่งสังขาร ฯลฯ แห่งวิญญูญาณ นี่เป็นความเกิดขึ้นแห่งทุกข์
เป็นความตั้งอยู่

แห่งโรค เป็นความปรากฏแห่งชราและมรณะ.

[๔๙๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ความดับโดยไม่เหลือ ความสงบระงับความ
ดับสูญแห่งรูป

นี่เป็นความดับโดยไม่เหลือแห่งทุกข์ เป็นความสงบระงับแห่งโรค เป็นความ
ดับสูญแห่งชราและ

มรณะ. ความดับโดยไม่เหลือ ความสงบระงับ ความดับสูญแห่งเวทนา ฯลฯ
แห่งสัญญา

แห่งสังขาร ฯลฯ แห่งวิญญูญาณ นี่เป็นความดับโดยไม่เหลือแห่งทุกข์
เป็นความสงบระงับ

แห่งโรค เป็นความดับสูญแห่งชราและมรณะ.

จบ สูตรที่ ๑๐.

จบ อุปาทาสังยุต.

รวมพระสูตรที่มีในสังยุตนี้ คือ

๑. จักขุสูตร	๖. สัญญาสูตร
๒. รูปสูตร	๗. เจตนาสูตร
๓. วิญญูญาณสูตร	๘. ตัณหาสูตร
๔. สัมผัสสูตร	๙. ธาตุสูตร
๕. เวทนาสูตร	๑๐. ชันธสูตร.

๖. กิเลสสังยุต

๑. จักขุสูตร

ว่าด้วยอุปกิเลสแห่งจิต

[๔๙๙] พระนครสาวัตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความกำหนดด้วยอำนาจ
ความพอใจในจักขุ

นี่เป็นอุปกิเลสแห่งจิต ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจในหู นี่เป็น
อุปกิเลสแห่งจิต ความ

กำหนดด้วยอำนาจความพอใจในจมูก นี่เป็นอุปกิเลสแห่งจิต ความกำหนด
ด้วยอำนาจความพอใจ

ในลิ้น นี่เป็นอุปกิเลสแห่งจิต ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจในกาย นี่
เป็นอุปกิเลส

แห่งจิต ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจในใจ นี่เป็นอุปกิเลสแห่งจิต.
ดูกรภิกษุทั้งหลาย

เมื่อใดแล ภิกษุละอุปกิเลสแห่งใจในฐานะ ๖ นี้ได้ เมื่อนั้น จิตของเธอย่อม
เป็นจิตน้อมไปใน

เนกขัมมะ อันเนกขัมมะอบรมแล้ว ควรแก่การงาน ปราภฏในธรรมอันทำให้
แจ่มด้วยอภิญญา.

จบ สูตรที่ ๑.

๒. รูปสูตร

ว่าด้วยอุปกิเลสแห่งจิต

[๕๐๐] พระนครสาวัตถี. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความกำหนดด้วยอำนาจ
ความพอใจในรูป

นี่เป็นอุปกิเลสแห่งจิต ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจ ในเสียง ฯลฯ ใน
กลิ่น ฯลฯ

ในรส ฯลฯ ในโผฏฐัพพะ ฯลฯ ในธรรมารมณ์ นี่เป็นอุปกิเลสแห่งจิต. ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย

เมื่อใดแล ภิกษุและอุปกิเลสแห่งใจในฐานะ ๖ นี้ได้ เมื่อนั้น จิตของเธอย่อม
เป็นจิตน้อมไป

ในเนกขัมมะ อันเนกขัมมะอบรมแล้ว ควรแก่การงาน ปราภฏในธรรมอันจะ
พึงทำให้แจ่ม

ด้วยอภิญญา.

จบ สูตรที่ ๒.

๓. วิญญูณสูตร

ว่าด้วยอุปกิเลสแห่งจิต

[๕๐๑] ก. พระนครสาวัตถี. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความกำหนดด้วยอำนาจ
ความพอใจใน

จักขุวิญญูณ นี่เป็นอุปกิเลสแห่งจิต ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจใน
โสตวิญญูณ ฯลฯ

ในसानวิญญูณ ฯลฯ ในชีวหาวิญญูณ ฯลฯ ในกายวิญญูณ ฯลฯ ในมโน
วิญญูณ นี่เป็น

อุปกิเลสแห่งจิต. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล ภิกษุละอุปกิเลสแห่งจิตใน
ฐานะ ๖ นี้ได้ เมื่อนั้น

จิตของเธอย่อมเป็นจิตน้อมไปในเนกขัมมะ อันเนกขัมมะอบรมแล้ว ควรแก่
การงาน ปราภฏใน

ธรรมที่จะพึงทำให้แจ่มด้วยอภิญญา.

จบ สูตรที่ ๓.

๔. ผัสสสูตร
ว่าด้วยอุปกิเลสแห่งจิต

[๕๐๑] ข. พระนครสาวัตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความกำหนัดด้วยอำนาจ
ความพอใจใน

จักขุสัมผัส นี่เป็นอุปกิเลสแห่งจิต ความกำหนัดด้วยอำนาจความพอใจใน
โสตสัมผัส ฯลฯ

ในฆานสัมผัส ฯลฯ ในชีวหาสัมผัส ฯลฯ ในกายสัมผัส ฯลฯ ในมโนสัมผัส นี่
เป็นอุปกิเลส

แห่งจิต. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล ภิกษุละกิเลสแห่งจิตในฐานะ ๖ นี้ได้
เมื่อนั้น จิตของ

เธอย่อมเป็นจิตน้อมไปในเนกขัมมะ อันเนกขัมมะอบรมแล้ว ควรแก่การงาน
ปรากฏในธรรมที่

จะพึงทำให้แจ้งด้วยอภิญญา.

จบ สูตรที่ ๔.

๕. เวทนาสูตร

ว่าด้วยอุปกิเลสแห่งจิต

[๕๐๒] พระนครสาวัตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความกำหนัดด้วยอำนาจ
ความพอใจใน

จักขุสัมผัสสชาเวทนา ฯลฯ ในโสตสัมผัสสชาเวทนา ฯลฯ ในฆานสัมผัสสชา
เวทนา ฯลฯ ใน

ฆานสัมผัสสชาเวทนา ฯลฯ ในชีวหาสัมผัสสชาเวทนา ฯลฯ ในกายสัมผัสสชา
เวทนา ฯลฯ

ในมโนสัมผัสสชาเวทนา นี่เป็นอุปกิเลสแห่งจิต. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล
ภิกษุละ

อุปกิเลสแห่งจิตในฐานะ ๖ นี้ได้ เมื่อนั้น จิตของเธอย่อมเป็นจิตน้อมไปใน
เนกขัมมะ อันเนก-

*ขัมมะอบรมแล้ว ควรแก่การงาน ปรากฏในธรรมที่พึงทำให้แจ้งด้วย
อภิญญา.

จบ สูตรที่ ๕.

๖. สัญญาสูตร

ว่าด้วยอุปกิเลสแห่งจิต

[๕๐๓] พระนครสาวัตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความกำหนัดด้วยอำนาจ
ความพอใจใน

รูปสัญญา นี่เป็นอุปกิเลสแห่งจิต ความกำหนัดด้วยอำนาจความพอใจใน
สัททสัญญา ฯลฯ

ในคันธสัญญา ฯลฯ ในรสสัญญา ฯลฯ ในโณภูมัพพสัญญา ฯลฯ ในธรรมสัญญา นี่เป็นอุปกิเลส

แห่งจิต. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล ภิกษุละอุปกิเลสแห่งจิตในฐานะ ๖ นี้ได้ เมื่อนั้น จิต

ของเธอย่อมเป็นจิตน้อมไปในเนกขัมมะ อันเนกขัมมะอบรมแล้ว ควรแก่การทำงาน ปรากฏใน

ธรรมที่พึงทำให้แจ้งด้วยอภิญญา.

จบ สูตรที่ ๖.

๗. เจตนาสูตร

ว่าด้วยอุปกิเลสแห่งจิต

[๕๐๔] พระนครสาวัตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจใน

รูปสัญญาเจตนา นี่เป็นอุปกิเลสแห่งจิต ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจใน สัททสัญญาเจตนา ฯลฯ

ในคันธสัญญาเจตนา ฯลฯ ในรสสัญญาเจตนา ฯลฯ ในโณภูมัพพสัญญาเจตนา ฯลฯ ในธรรมสัญญาเจตนา นี่

เป็นอุปกิเลสแห่งจิต. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล ภิกษุละอุปกิเลสแห่งจิตในฐานะ ๖ นี้ได้

เมื่อนั้น จิตของเธอย่อมเป็นจิตน้อมไปในเนกขัมมะ อันเนกขัมมะอบรมแล้ว ควรแก่การทำงาน

ปรากฏในธรรมที่พึงทำให้แจ้งด้วยอภิญญา.

จบ สูตรที่ ๗.

๘. ตัณหาสูตร

ว่าด้วยอุปกิเลสแห่งจิต

[๕๐๕] พระนครสาวัตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจใน

รูปตัณหา นี่เป็นอุปกิเลสแห่งจิต ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจใน สัททตัณหา ฯลฯ ใน

คันธตัณหา ฯลฯ ในรสตัณหา ฯลฯ ในโณภูมัพพตัณหา ฯลฯ ในธรรมตัณหา ฯลฯ นี่เป็นอุปกิเลส

แห่งจิต. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล ภิกษุละอุปกิเลสแห่งจิตในฐานะ ๖ นี้ได้ เมื่อนั้น จิต

ของเธอย่อมเป็นจิตน้อมไปในเนกขัมมะ อันเนกขัมมะอบรมแล้ว ควรแก่การทำงาน ปรากฏใน

ธรรมที่พึงทำให้แจ้งด้วยอภิญญา.

จบ สูตรที่ ๘.

๙. ธาตุสูตร

ว่าด้วยอุปกิเลสแห่งจิต

[๕๐๖] พระนครสาวัตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความกำหนดด้วยอำนาจ
ความพอใจใน

ปฐวีธาตุ นี่เป็นอุปกิเลสแห่งจิต ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจใน
อาโปธาตุ ฯลฯ ใน

เตโชธาตุ ฯลฯ ในวโยธาตุ ฯลฯ ในอากาศธาตุ ในวิญญานธาตุ นี่เป็น
อุปกิเลสแห่งจิต. ดูกร

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล ภิกษุละอุปกิเลสในฐานะ ๖ นี้ได้ เมื่อนั้น จิตของเธอ
ย่อมเป็นจิตน้อม

ไปในเนกขัมมะ อันเนกขัมมะอบรมแล้ว ควรแก่การงาน ปรากฏในธรรมที่พึง
ทำให้แจ้งด้วย

อภิญญา.

จบ สูตรที่ ๙.

๑๐. ชันธสูตร

ว่าด้วยอุปกิเลสแห่งจิต

[๕๐๗] พระนครสาวัตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความกำหนดด้วยอำนาจ
ความพอใจในรูป

นี่เป็นอุปกิเลสแห่งจิต ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจในเวทนา นี่เป็น
อุปกิเลสแห่งจิต

ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจในสัญญา นี่เป็นกิเลสแห่งจิต ความ
กำหนดด้วยอำนาจความ

พอใจในสังขาร นี่เป็นอุปกิเลสแห่งจิต ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจ
ในวิญญาน นี่เป็น

อุปกิเลสแห่งจิต. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล ภิกษุละอุปกิเลสแห่งจิตใน
ฐานะ ๖ นี้ได้ เมื่อ

นั้นแล จิตของเธอย่อมเป็นจิตน้อมไปในเนกขัมมะ อันเนกขัมมะอบรมแล้ว
ควรแก่การงาน

ปรากฏในธรรมที่พึงทำให้แจ้งด้วยอภิญญา.

จบ สูตรที่ ๑๐.

จบ กิเลสสังยุต.

รวมพระสูตรที่มีในสังยุตนี้ คือ

๑. จักขุสูตร

๖. สัญญาสูตร

๒. รูปสูตร	๑. เจตนาสูตร
๓. วิญญานสูตร	๘. ตัณหาสูตร
๔. ผัสสสูตร	๙. ธาตุสูตร
๕. เวทนาสูตร	๑๐. ชันถสูตร

๑. สารีปุตตสังยุต

๑. วิเวกสูตร

ว่าด้วยปฐมฌาน

[๕๐๘] สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตรอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถ-

*บิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี. ครั้งนั้น เป็นเวลาเช้า ท่านพระสารีบุตรนั่งแล้ว ถือบาตร

และจีวร เข้าไปสู่พระนครสาวัตถีเพื่อบิณฑบาต ครั้นเที่ยวบิณฑบาตในพระนครสาวัตถีแล้ว

กลับจากบิณฑบาตภายหลังภัต เข้าไปยังป่าอันธวัน เพื่อพักกลางวัน ถึงป่าอันธวันแล้ว นั่ง

พักกลางวัน ณ โคนไม้แห่งหนึ่ง. ครั้งนั้นเป็นเวลาเย็น ท่านพระสารีบุตรออกจากที่พักผ่อนแล้ว

เข้าไปยังพระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี. ท่านพระอาณนทีได้เห็นท่านพระ

สารีบุตรว่า อาวุโสสารีบุตร อินทรีย์ของท่านผ่องใสหนัก สีหน้าของท่านหมดจด ผ่องใส วันนี้

ท่านพระสารีบุตรอยู่ด้วยวิหารธรรมอะไร?

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า อาวุโส ดังเราจะบอก เราสังกัดจากกาม สกัดจากอกุศลธรรม

เข้าปฐมฌาน มีวิตกวิจารณ์ มีปีติและสุขเกิดแต่วิเวกอยู่. อาวุโส เรานั้นไม่ได้คิดอย่างนี้ว่า เรา

เข้าปฐมฌานอยู่ หรือว่าเข้าปฐมฌานแล้ว หรือว่าออกจากปฐมฌานแล้ว.

แท้จริง ท่านพระสารี-

*บุตรถอนทักขณิกคือหังการ ตัณหาคือมมังการ และอนุสัยคือมานะออกได้นานแล้ว ฉะนั้น ท่าน

พระสารีบุตรจึงไม่คิดอย่างนี้ว่า เราเข้าปฐมฌานอยู่ หรือว่าเข้าปฐมฌานแล้ว หรือว่าออกจาก

ปฐมฌานแล้ว.

จบ สูตรที่ ๑.

๒. อวิตักกสูตร
ว่าด้วยทุดิยमान

[๕๐๙] พระนครสาวัตถิ. ท่านพระอาณนทีได้เห็นพระสารีบุตรมาแต่ไกล จึงกล่าวกะ

ท่านพระสารีบุตรว่า อาวุโสสารีบุตร อินทรีย์ของท่านผ่องใสหนัก สีสหน้าของท่านหมดจด ผ่องใส

วันนี้ ท่านพระสารีบุตรอยู่ด้วยวิหารธรรมอะไร?

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า อาวุโส ดังเราจะบอก เราเข้าทุดิยमानอันมีความผ่องใสแห่ง

จิตในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ เพราะวิตกวิจารณ์สงบไป มีปีติและสุข

เกิดแต่สมาธิอยู่. อาวุโส เรานั้นมิได้คิดอย่างนี้ว่า เราเข้าทุดิยमानอยู่ หรือว่าเข้าทุดิยमानแล้ว

หรือว่าออกจากทุดิยमानแล้ว ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๒.

๓. ปีติสูตร
ว่าด้วยตติยमान

[๕๑๐] พระนครสาวัตถิ. ท่านพระอาณนทีได้เห็นท่านพระสารีบุตรมาแต่ไกล จึงกล่าว

กะท่านพระสารีบุตรว่า อาวุโสสารีบุตร อินทรีย์ของท่านผ่องใสหนัก สีสหน้าของท่านหมดจด

ผ่องใส วันนี้ ท่านพระสารีบุตรอยู่ด้วยวิหารธรรมอะไร?

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า อาวุโสดังเราจะบอก เรามีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ เสวยสุข

ด้วยนามกาย เพราะปีติสิ้นไป เข้าตติยमानที่พระอริยเจ้าทั้งหลายสรรเสริญว่าผู้ได้ฌานนี้ เป็น

ผู้มีอุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุข ดังนี้ อยู่. อาวุโส เรานั้นมิได้คิดอย่างนี้ว่า เราเข้าตติยमानอยู่

หรือว่าเข้าตติยमानแล้ว หรือว่าออกจากตติยमानแล้ว ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๓.

๔. อุเบกขาสูตร
ว่าด้วยจตุตถฌาน

[๕๑๑] พระนครสาวัตถิ. ท่านพระอาณนทีได้เห็นท่านพระสารีบุตรมาแต่ไกล จึงกล่าว

กะท่านพระสารีบุตรว่า อาวุโสสารีบุตร อินทรีย์ของท่านผ่องใสหนัก สีสหน้าของท่านหมดจด ผ่องใส

วันนี้ ท่านพระสารีบุตรอยู่ด้วยวิหารธรรมอะไร?

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า อาวุโส ดังเราจะบอก เราเข้าจตุตถฌานอันไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข

เพราะละสุขละทุกข์และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่. อาวุโส

เรามีได้คิดอย่างนี้ว่า เราเข้าจตุตถฌานอยู่ หรือว่าเข้าจตุตถฌานแล้ว หรือว่าออกจากจตุตถฌาน

แล้ว ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๔.

๕. อากาสสูตร

ว่าด้วยอากาสนัญญาตนฌาน

[๕๑๒] พระนครสาวัตถี. ท่านพระอานนทได้เห็นท่านพระสารีบุตรมาแต่ไกล จึงกล่าว

กะท่านพระสารีบุตรว่า อาวุโสสารีบุตร อินทรีย์ของท่านผ่องใสหนัก สีสหน้าของท่านหมดจด

ผ่องใส วันนี้ ท่านพระสารีบุตรอยู่ด้วยวิหารธรรมอะไร?

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า อาวุโส ดังเราจะบอก เราเข้าอากาสนัญญาตนฌานด้วย

ค่านิ่งว่า อากาสดาที่สดมภ์ได้ เพราะล่วงรูปสัญญาเสียได้ เพราะดับปฏิมสัญญาเสียได้ เพราะไม่

กระทำไว้ในใจซึ่งนันทตสัญญาโดยประการทั้งปวงอยู่. อาวุโส เรามีได้คิดอย่างนี้ว่า เราเข้า

อากาสนัญญาตนฌานอยู่ หรือว่าเข้าอากาสนัญญาตนฌานแล้ว หรือว่าออกจากอากาสนัญญาตน-

*ตนฌานแล้ว ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๕.

๖. วิญญานสูตร

ว่าด้วยวิญญานัญญาตนฌาน

[๕๑๓] พระนครสาวัตถี. ท่านพระอานนทได้เห็นท่านพระสารีบุตรมาแต่ไกล จึง

กล่าวกะท่านพระสารีบุตรว่า อาวุโสสารีบุตร อินทรีย์ของท่านผ่องใสหนัก สีสหน้าของท่านหมดจด

ผ่องใส วันนี้ ท่านพระสารีบุตรอยู่ด้วยวิหารธรรมอะไร?

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า อาวุโส ดังเราจะบอก เราเข้าวิญญูญายตนฌาย
ยตนฌานด้วยคำนึง

ว่า วิญญูญานหาที่สุดมิได้ เพราะล่วงอากาสาญจายตนฌานเสียได้โดย
ประการทั้งปวงอยู่. อาวุโส

เรานั้นมิได้คิดอย่างนี้ว่า เราเข้าวิญญูญายตนฌานอยู่ หรือว่าเข้า
วิญญูญายตนฌานแล้ว

หรือว่าออกจากวิญญูญายตนฌานแล้ว ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๖.

๗. อากิญจัญญายตนสูตร

ว่าด้วยอากิญจัญญายตนฌาน

[๕๑๔] พระนครสาวัตถี. ท่านพระอานนทได้เห็นท่านพระสารีบุตรมาแต่
ไกล จึงกล่าว

กะท่านพระสารีบุตรว่า อาวุโสสารีบุตร อินทรีย์ของท่านผ่องใสนัก สีหน้าของ
ท่านหมดจด ผ่องใส

วันนี้ ท่านพระสารีบุตรอยู่ด้วยวิหารธรรมอะไร?

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า อาวุโส ดังเราจะบอก เราเข้าอา
กิญจัญญายตนฌานด้วยคำนึงว่า

ว่า สิ่งอะไรหน้อยหนึ่งไม่มี เพราะล่วงวิญญูญายตนฌานเสียได้โดย
ประการทั้งปวงอยู่.

อาวุโส เรานั้นมิได้คิดอย่างนี้ว่า เราเข้าอากิญจัญญายตนฌานอยู่ หรือว่าเข้า
อากิญจัญญายตนฌาน

แล้ว หรือว่าออกจากอากิญจัญญายตนฌานแล้ว ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๗.

๘. เนวสัญญานาสัญญายตนสูตร

ว่าด้วยเนวสัญญานาสัญญายตนฌาน

[๕๑๕] พระนครสาวัตถี. ท่านพระอานนทได้เห็นท่านพระสารีบุตรมาแต่
ไกล จึงกล่าว

กะท่านพระสารีบุตรว่า อาวุโสสารีบุตร อินทรีย์ของท่านผ่องใสนัก สีหน้าของ
ท่าน ผ่องใส

วันนี้ ท่านพระสารีบุตรอยู่ด้วยวิหารธรรมอะไร?

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า อาวุโส ดังเราจะบอก เราเข้าเนวสัญญานาสัญญา
ยตนฌาน

เพราะล่วงอากิญจัญญายตนฌานเสียได้โดยประการทั้งปวงอยู่. อาวุโส เรา
นั้นมิได้คิดอย่างนี้ว่า

เราเข้าเนวสัญญานาสัญญายตนฌานอยู่ หรือว่าเข้าเนวสัญญานาสัญญายตนฌานแล้ว หรือว่าออก

จากเนวสัญญานาสัญญายตนฌานแล้ว ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๘.

๙. นิโรธสูตร

ว่าด้วยสัญญาเวทิตนิโรธ

[๕๑๖] สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตรอยู่ ณ พระวิหารเชตวันอารามของท่านอนาถปิณฑิก-

*เศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี. ครั้งนั้นเป็นเวลาเช้า ท่านพระสารีบุตรนั่งแล้วถือบาตรและจีวร

เข้าไปบิณฑบาตยังพระนครสาวัตถี ครั้นเที่ยวบิณฑบาตในพระนครสาวัตถีแล้ว กลับจากบิณฑบาต

ภายหลังภัต เข้าไปยังป่าอันธวันเพื่อพักกลางวัน ถึงป่าอันธวันแล้ว นั่งพักกลางวันอยู่ที่โคนไม้

แห่งหนึ่ง. ครั้งนั้นเป็นเวลาเย็น ท่านพระสารีบุตรออกจากที่พักผ่อนแล้ว เข้าไปยังพระวิหาร

เชตวัน อารามของท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐี. ท่านพระอานนทได้เห็นท่านพระสารีบุตรมาแต่ไกล

จึงกล่าวกะท่านพระสารีบุตรว่า อาวุโสสารีบุตร อินทรีย์ของท่านผ่องใสหนัก สีสหน้าของท่านหมด

จด ผ่องใส วันนี้ ท่านพระสารีบุตรอยู่ด้วยวิหารธรรมอะไร?

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า อาวุโส ดังเราจะบอก เราเข้าสัญญาเวทิตนิโรธ เพราะ

ล่วงเนวสัญญานาสัญญายตนฌานเสียได้โดยประการทั้งปวงอยู่. อาวุโส เราไม่ได้คิดอย่างนี้ว่า เรา

เข้าสัญญาเวทิตนิโรธอยู่ หรือว่าเข้าสัญญาเวทิตนิโรธแล้ว หรือว่าออกจากสัญญาเวทิตนิโรธ

แล้ว. แท้จริง ท่านพระสารีบุตร ถอนอหังการ มมังการ และมานานุสัยออกได้นานแล้ว ฉะนั้น

ท่านพระสารีบุตรจึงไม่ได้คิดอย่างนี้ว่า เราเข้าสัญญาเวทิตนิโรธอยู่ หรือว่าเข้าสัญญาเวทิตนิโรธ

แล้ว หรือว่าออกจากสัญญาเวทิตนิโรธแล้ว.

จบ สูตรที่ ๙.

๑๐. สัจจิมุขีสูตร

ว่าด้วยความแตกต่างการเลี้ยงชีวิตของสมณพราหมณ์

[๕๑๑] สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตรอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวันกลันทกนิวาปสถาน ใกล้

พระนครราชคฤห์. ครั้งนั้นเป็นเวลาเช้า ท่านพระสารีบุตรนั่งแล้ว ถือบาตรและจีวร เข้าไป

บิณฑบาตยังพระนครราชคฤห์ เทียบบิณฑบาตตามลำดับตรอกในพระนครราชคฤห์แล้ว อาศัยเชิง

ฝาแห่งหนึ่งฉันบิณฑบาตนั้น. ครั้งนั้น นางปริพาชิกาชื่อสุจิมุขี เข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึงที่

อยู่ ครั้นแล้วได้กล่าวกะท่านพระสารีบุตรว่า ดูกรสมณะ ท่านกัมหน้านั้นหรือ? ท่านพระสารี-

*บุตรตอบว่า ดูกรน้องหญิง เราได้กัมหน้านั้น.

สุ. ถ้าอย่างนั้น ท่านแขวนหน้านั้นหรือสมณะ?

สา. เราได้แขวนหน้านั้นหรอกน้องหญิง.

สุ. ถ้าอย่างนั้น ท่านมองดูทิศใหญ่ฉันหรือสมณะ?

สา. เราได้มองดูทิศใหญ่ฉันหรอกน้องหญิง.

สุ. ถ้าอย่างนั้น ท่านมองดูทิศน้อยฉันหรือสมณะ?

สา. เราได้มองดูทิศน้อยฉันหรอกน้องหญิง.

สุ. ดิฉันถามว่า ดูกรสมณะ ท่านกัมหน้านั้นหรือ ท่านก็ตอบว่า เราได้กัมหน้านั้น

หรอกน้องหญิง ดิฉันถามว่า ถ้าอย่างนั้น ท่านแขวนหน้านั้นหรือสมณะ ท่านก็ตอบว่า เราได้

แขวนหน้านั้นหรอกน้องหญิง ดิฉันถามว่า ถ้าอย่างนั้น ท่านมองดูทิศใหญ่ฉันหรือสมณะ

ท่านก็ตอบว่า เราได้มองดูทิศใหญ่ฉันหรอกน้องหญิง ดิฉันถามว่า ถ้าอย่างนั้น ท่านมองดู

ทิศน้อยฉันหรือสมณะ ท่านก็ตอบว่า เราได้มองดูทิศน้อยฉันหรอกน้องหญิง ก็บัดนี้ ท่านฉัน

อย่างไรเล่าสมณะ?

สา. ดูกรน้องหญิง ก็สมณพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง เลี้ยงชีพด้วยมิจฉาชีพ เหตุ

ดิรัจฉานวิชา คือ วิชาดูพื้นี่ สมณพราหมณ์เหล่านี้เรียกว่า กัมหน้านั้น. ดูกรน้องหญิง สมณ

พราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง เลี้ยงชีพด้วยมิจฉาชีพ เหตุดิรัจฉานวิชา คือ วิชาดูดาวนักษัตร

สมณพราหมณ์เหล่านี้เรียกว่า แหงนหน้าัน. ดูกรน้องหญิง สมณพราหมณ์
เหล่านี้ใดเหล่านี้หนึ่งเลี้ยง

ชีพด้วยมิจาชีพ เหตุประกอบการรับส่งข่าวสาส์น สมณพราหมณ์เหล่านี้
เรียกว่า มองดูทิศใหญ่

นั้น. ดูกรน้องหญิง สมณพราหมณ์เหล่านี้ใดเหล่านี้หนึ่ง เลี้ยงชีพด้วยมิจาชีพ
เหตุพิจารณาวิชา

คือ วิชาทายองค์อวัยวะ สมณพราหมณ์เหล่านี้เรียกว่า มองดูทิศน้อยนั้น.

ดูกรน้องหญิง ส่วน

เรานั้นมิได้เลี้ยงชีพด้วยมิจาชีพ เหตุพิจารณาวิชา คือ วิชาตรวจพื้นที่ มิได้
เลี้ยงชีพด้วย

มิจาชีพเหตุพิจารณาวิชา คือวิชาดูดาวนักษัตร มิได้เลี้ยงชีพด้วยมิจาชีพ
เหตุประกอบการ

รับส่งข่าวสาส์น มิได้เลี้ยงชีพด้วยมิจาชีพ เหตุพิจารณาวิชา คือ วิชาทายองค์
อวัยวะ (แต่)

เราแสวงหาภิกษาโดยชอบธรรม ครั้นแล้วจึงฉัน.

ครั้งนั้น นางสุจิมุขีปริพาธิกาเข้าไปในนครราชคฤห์ จากถนนหนึ่งไปอีก
ถนนหนึ่ง จาก

ตรอกหนึ่งไปอีกตรอกหนึ่งแล้ว ประกาศอย่างนี้ว่า ท่านสมณศากยบุตร
ทั้งหลายยอมฉันอาหาร

อันประกอบด้วยธรรม สมณศากยบุตรทั้งหลายยอมฉันอาหารอันหาโทษ
มิได้. ขอเชิญท่านทั้งหลาย

ถวายบิณฑบาตแก่สมณศากยบุตรทั้งหลายเถิด.

จบ สูตรที่ ๑๐.

จบ สาริปุตตสังยุต.

รวมพระสูตรที่มีในสังยุตนี้ คือ

๑. วิเวกสูตร	๖. วิญญานสูตร
๒. อวิตักกสูตร	๗. อาภิญจัญญายตนสูตร
๓. ปิตีสูตร	๘. เนวสัญญานาสัญญายตนสูตร
๔. อุเปกขาสูตร	๙. นิโรธสูตร
๕. อากาสสูตร	๑๐. สุจิมุขีสูตร

๘. นาคสังยุต

๑. สุทถกสูตร

ว่าด้วยกำเนิดนาค ๔ จำพวก

[๕๑๘] พระนครสาวตถิ. ณ ที่นั่นแล พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย

กำเนิดของนาค ๔ จำพวกนี้. ๔ จำพวกเป็นไหน? คือ นาคที่เป็นอันทชะ เกิดในไข่ ๑ นาค

ที่เป็นชลาพุชะ เกิดในครรภ์ ๑ นาคที่เป็นสังเสทชะ เกิดในถ้ำโคล ๑ นาคที่เป็นอุปปาติกะ เกิด

ผุดขึ้น ๑. ดูกรภิกษุทั้งหลาย กำเนิดของนาค ๔ จำพวกนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑.

๒. ปณิตตสูตร

ว่าด้วยความประณีตของกำเนิดนาคแต่ละจำพวก

[๕๑๙] พระนครสาวตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย กำเนิดของนาค ๔ จำพวกนี้. ๔ จำพวก

เป็นไหน? คือ นาคเป็นอันทชะ ๑ นาคที่เป็นชลาพุชะ ๑ นาคที่เป็นสังเสทชะ ๑ นาคที่เป็น

อุปปาติกะ ๑. ในนาค ๔ จำพวกนั้น นาคที่เป็นชลาพุชะ สังเสทชะ และอุปปาติกะ ประณีต

กว่านาคที่เป็นอันทชะ. นาคที่เป็นสังเสทชะและอุปปาติกะ ประณีตกว่านาคที่เป็นอันทชะและ

ชลาพุชะ. นาคที่เป็นอุปปาติกะ ประณีตกว่านาคที่เป็นอันทชะ ชลาพุชะและสังเสทชะ. ดูกร

ภิกษุทั้งหลาย กำเนิดของนาค ๔ จำพวกนี้แล.

จบ สูตรที่ ๒.

๓. อุโปสถสูตรที่ ๑

ว่าด้วยเหตุปัจจัยให้นาคที่เป็นอันทชะรักษาอุโบสถ

[๕๒๐] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่าน

อนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวตถิ. ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่

ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ทูลถามพระผู้

มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้นาคที่เป็นอันทชะ

บางพวกในโลกนี้ รักษาอุโบสถและสละกายได้?

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรภิกษุ นาคบางพวกที่เป็นอันทชะในโลกนี้ มีความคิด

อย่างนี้ว่า เมื่อก่อน พวกเราเป็นผู้กระทำความทั้งสองด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ พวกเรานั้น

กระทำความทั้งสองด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ เมื่อตายไป จึงเข้าถึงความเป็นสหายของพวก

นาคที่เป็นอันทะ ถ้าวันนี้พวกเราพึงประพฤติสุจริตด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจไซ้ร้ เมื่อเป็น

อย่างนี้ เมื่อตายไป พวกเราจะพึงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เชิญพวกเรามาประพฤติสุจริตด้วยกาย

ด้วยวาจา ด้วยใจเสียในบัดนี้เถิด. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้แล เป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้นาค

ที่เป็นอันทะบางพวกในโลกนี้ รักษาอุโบสถและสละกายได้.

จบ สุตฺรที่ ๓.

๔. อุโปสถสูตรที่ ๒

ว่าด้วยเหตุปัจจัยให้นาคที่เป็นชลาพุชะรักษาอุโบสถ

[๕๒๑] พระนครสาวัตถิ. ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ

ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่อง

ให้นาคที่เป็นชลาพุชะบางพวกในโลกนี้ รักษาอุโบสถและสละกายได้.

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรภิกษุ นาคบางพวกที่เป็นชลาพุชะในโลกนี้ มีความคิด

อย่างนี้ว่า เมื่อก่อน พวกเราเป็นผู้กระทำความทั้งสองด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ พวกนั้น

กระทำความทั้งสองด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ เมื่อตายไปจึงเข้าถึงความเป็นสหายของพวกนาค

ที่เป็นชลาพุชะ ถ้าวันนี้ พวกเราพึงประพฤติสุจริตด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจไซ้ร้ เมื่อเป็นอย่างนี้

เมื่อตายไปพวกเราจะพึงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เชิญพวกเรามาประพฤติสุจริตด้วยกาย ด้วยวาจา

ด้วยใจ เสียในบัดนี้เถิด. ดูกรภิกษุ ข้อนี้แล เป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้นาคที่เป็นชลาพุชะ

บางพวกในโลกนี้ รักษาอุโบสถและสละกายได้.

จบ สุตฺรที่ ๔.

๕. อุโปสถสูตรที่ ๓

ว่าด้วยเหตุปัจจัยให้นาคที่เป็นสังเสทชะรักษาอุโบสถ

[๕๒๒] พระนครสาวัตถิ. ภิกษุเหล่านั้น ๓ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มี

พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้นาคที่เป็นสังเสทชะ

บางพวกในโลกนี้ รักษาอุโบสถและสละกายได้?

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรภิกษุ นาคบางพวกที่เป็นสังเสทชะในโลกนี้ มีความ

คิดอย่างนี้ว่า เมื่อก่อน พวกเราเป็นผู้กระทำความทั้งสองด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ พวกเรา

นั้นกระทำความทั้งสองด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ เมื่อตายไป จึงเข้าถึงความเป็นสหายของ

พวกนาคที่เป็นสังเสทชะ ถ้าวันนี้ พวกเราพึงประพฤตีสุจริตด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจไซ้

เมื่อเป็นอย่างนี้ เมื่อตายไป พวกเราจะพึงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เชิญพวกเรา มาประพฤตีสุจริต

ด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ เสียในบัดนี้เถิด. ดูกรภิกษุ ข้อนี้แล เป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้

นาคที่เป็นสังเสทชะบางพวกในโลกนี้ รักษาอุโบสถและสละกายได้.

จบ สูตรที่ ๕.

๖. อุโบสถสูตรที่ ๔

ว่าด้วยเหตุปัจจัยให้นาคที่เป็นอุปปาติกะรักษาอุโบสถ

[๕๒๓] พระนครสาวัตถิ. ภิกษุเหล่านั้น ๓ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มี

พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้นาคที่เป็นอุปปาติกะบาง

พวกในโลกนี้ รักษาอุโบสถและสละกายได้?

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรภิกษุ นาคบางพวกที่เป็นอุปปาติกะในโลกนี้ มีความ

คิดอย่างนี้ว่า เมื่อก่อน พวกเราได้เป็นผู้กระทำความทั้งสองด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ พวก

เรานั้นกระทำความทั้งสองด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ เมื่อตายไป จึงเข้าถึงความเป็นสหายของ

พวกนาคที่เป็นอุปปาติกะ ถ้าวันนี้ พวกเราพึงประพฤตีสุจริตด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ เมื่อ

เป็นอย่างนี้ เมื่อตายไป พวกเราจะพึงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เชิญพวกเรามา
ประพาสสุจริตด้วย

กาย ด้วยวาจา ด้วยใจ เสียในบัดนี้เถิด. ดูกรภิกษุ ข้อนี้แล เป็นเหตุ เป็น
ปัจจัยให้นาคที่

เป็นอุปปาติกะบางพวกในโลกนี้ รักษาอุโบสถและสละกายได้.

จบ สูตรที่ ๖.

๗. สุตสูตรที่ ๑

ว่าด้วยเหตุปัจจัยให้บุคคลเข้าถึงความเป็นสหายของนาคที่เป็นอณตชะ
[๕๒๔] พระนครสาวตถิ. ภิกษุหนึ่งนัง ฌ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ทูล
ถามพระผู้มี

พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัยให้บุคคลบาง
คนในโลกนี้ เมื่อตาย

ไปเข้าถึงความเป็นสหายของพวกนาคที่เป็นอณตชะ พระเจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรภิกษุ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้
กระทำความทั้งสอง

ด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ เขาได้สดับมาว่า พวกนาคที่เป็นอณตชะ มีอายุยืน
มีวรรณะงาม

มีความสุขมาก. เขาจึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า โอหนอ เมื่อตายไป ขอเรา
พึงเข้าถึงความ

เป็นสหายของพวกนาคที่เป็นอณตชะ. ดูกรภิกษุ ข้อนี้แลเป็นเหตุ เป็นปัจจัย
ให้บุคคลบางคน

ในโลกนี้ เมื่อตายไป เข้าถึงความเป็นสหายของพวกนาคที่เป็นอณตชะ.

จบ สูตรที่ ๗.

๘. สุตสูตรที่ ๒

ว่าด้วยเหตุปัจจัยให้บุคคลเข้าถึงความเป็นสหายของนาคที่เป็นชลัพพะ
[๕๒๕] พระนครสาวตถิ. ภิกษุหนึ่งนัง ฌ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ทูล
ถามพระผู้มี

พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้บุคคล
บางคนในโลกนี้

เมื่อตายไป เข้าถึงความเป็นสหายของพวกนาคที่เป็นชลัพพะ พระเจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรภิกษุ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้
กระทำความ

ทั้งสองด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ เขาได้สดับมาว่า พวกนาคที่เป็นชลัพพะ
มีอายุยืน

มีวรรณะงาม มีความสุขมาก. เขาจึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า โอหนอ เมื่อ
ตายไป ขอเราพึง

เข้าถึงความเป็นสหายของพวกนาคที่เป็นชลัพพะ. ครั้นตายไป เขาย่อมเข้าถึง
ความเป็นสหายของ

พวกนาคที่เป็นชลัพพะ. ดูกรภิกษุ ข้อนี้แล เป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้บุคคลบาง
คนในโลกนี้

เมื่อตายไป เข้าถึงความเป็นสหายของพวกนาคที่เป็นชลัพพะ.

จบ สูตรที่ ๘.

๙. สุตสูตรที่ ๓

ว่าด้วยเหตุปัจจัยให้บุคคลเข้าถึงความเป็นสหายของนาคที่เป็นสังเสทชะ

[๕๒๖] พระนครสาวัตถิ. ภิกษุหนึ่ง ๓ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ทูล
ถามพระผู้มี

พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้บุคคล
บางคนในโลกนี้

เมื่อตายไป เข้าถึงความเป็นสหายของพวกนาคที่เป็นสังเสทชะ พระเจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรภิกษุ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้กระทำ
กรรมทั้งสอง

ด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ เขาได้สดับมาว่า พวกนาคที่เป็นสังเสทชะ มีอายุ
ยืน มีวรรณะงาม

มีความสุขมาก. เขาจึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า โอหนอ เมื่อตายไป ขอเรา
พึงเข้าถึงความเป็น

สหายของพวกนาคที่เป็นสังเสทชะ. ครั้นตายไป เขาย่อมเข้าถึงความเป็น
สหายของพวกนาคที่เป็น

สังเสทชะ. ดูกรภิกษุ ข้อนี้แลเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้บุคคลบางคนในโลกนี้
เมื่อตายไป

เข้าถึงความเป็นสหายของพวกนาคที่เป็นสังเสทชะ.

จบ สูตรที่ ๙.

๑๐. สุตสูตรที่ ๔

ว่าด้วยเหตุปัจจัยให้บุคคลเข้าถึงความเป็นสหายของนาคที่เป็นอุปปาติกะ

[๕๒๗] พระนครสาวัตถิ. ภิกษุหนึ่ง ๓ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ทูล
ถามพระผู้มี

พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้บุคคล
บางคนในโลกนี้

เมื่อตายไป เข้าถึงความเป็นสหายของพวกนาคที่เป็นอุปปาติกะ พระเจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรภิกษุ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้กระทำความชั่วทั้ง

ด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ เขาได้สดับมาว่า พวกนาคที่เป็นอุปปาติกะ มีอายุยืน มีวรรณะงาม

มีความสุขมาก. เขาจึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า โอหนอ เมื่อตายไป ขอเราพึงเข้าถึงความเป็น

สหายของพวกนาคที่เป็นอุปปาติกะ. ครั้นตายไป เขาย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของพวกนาคที่

เป็นอุปปาติกะ. ดูกรภิกษุ ข้อนี้แลเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้บุคคลบางคนในโลกนี้ เมื่อตายไป

เข้าถึงความเป็นสหายของพวกนาคที่เป็นอุปปาติกะ.

จบ สูตรที่ ๑๐.

๑๑-๒๐ อันทชทานุปการสูตรที่ ๑-๑๐

ว่าด้วยเหตุปัจจัยให้บุคคลเข้าถึงความเป็นสหายของพวกนาค

[๕๒๘] พระนครสาวัตถิ. ภิกษุนั้นนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มี

พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้บุคคลบางคนในโลกนี้

เมื่อตายไป เข้าถึงความเป็นสหายของพวกนาคที่เป็นอันทชะ พระเจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้กระทำความชั่วทั้ง

ด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ เขาได้สดับมาว่า พวกนาคที่เป็นอันทชะ มีอายุยืน มีวรรณะงาม มี

ความสุขมาก. เขาจึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า โอหนอ เมื่อตายไป ขอเราพึงเข้าถึงความเป็น

สหายของพวกนาคที่เป็นอันทชะ. เขาจึงให้ข้าว น้ำ ผ้า ยาน มالا ของหอม เครื่องลูบไล้

ที่นอน ที่พัก ประทีป และอุปกรณ์แห่งประทีป เมื่อตายไป เขาย่อมเข้าถึงความเป็นสหาย

ของพวกนาคที่เป็นอันทชะ. ดูกรภิกษุ ข้อนี้แล เป็นเหตุ เป็นปัจจัยให้บุคคลบางคนในโลกนี้

เมื่อตายไป เข้าถึงความเป็นสหายของพวกนาคที่เป็นอันทชะ.

จบ สูตรที่ ๑๑-๒๐

๒๑-๕๐ ชลาพูชาทิตานุปการสูตรที่ ๑-๓๐

ว่าด้วยเหตุปัจจัยให้บุคคลเข้าถึงความเป็นสหายของพวกนาค

[๕๒๙] พระนครสาวัตถิ. ภิกษุหนึ่ง ๓ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ทูล
ถามพระผู้มี

พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัยให้บุคคลบาง
คนในโลกนี้ เมื่อ

ตายไป เขาย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของพวกนาคที่เป็นชลัพพะ ... ของพวก
นาคที่เป็น

สังเสทชะ ... ของพวกนาคที่เป็นอุปปาติกะ?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้กระทำ
กรรมทั้งสอง

ด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ เขาได้สดับมาว่า พวกนาคที่เป็นอุปปาติกะ มีอายุ
ยืน มีวรรณะงาม

มีความสุขมาก. เขาจึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า โอหนอ เมื่อตายไป ขอเรา
พึงเข้าถึงความเป็น

สหายของพวกนาคที่เป็นอุปปาติกะ. เขาจึงให้ข้าว น้ำ ผำ ยาน มาลา ของหอม
เครื่อง-

*ลูปได้ ที่นอน ที่พัก ประทีป และอุปกรณ์แห่งประทีป เมื่อตายไป เขาย่อม
เข้าถึงความเป็น

สหายของพวกนาคที่เป็นอุปปาติกะ. ดูกรภิกษุ ข้อนี้แลเป็นเหตุ เป็นปัจจัยให้
บุคคลบางคนใน

โลกนี้ เมื่อตายไป เข้าถึงความเป็นสหายของพวกนาคที่เป็นอุปปาติกะ.

จบ สูตรที่ ๒๑-๕๐

จบ นาคสังยุต.

รวมพระสูตรที่มีในสังยุตนี้ คือ

๑. สุทถกสูตร	๖. อุโปสถสูตร ๔
๒. ปณิตตสูตร	๗. สุตสูตรที่ ๑
๓. อุโปสถสูตรที่ ๑	๘. สุตสูตรที่ ๒
๔. อุโปสถสูตรที่ ๒	๙. สุตสูตรที่ ๓
๕. อุโปสถสูตรที่ ๓	๑๐. สุตสูตรที่ ๔
๑๑-๒๐ อัมมทชทานุปการสูตรที่ ๑-๑๐	
๒๑-๕๐ ชลัพพชาทิตานุปการสูตร ๑-๓๐	

๙. สุปันณสังยุต

๑. สุทถกสูตร

ว่าด้วยกำเนิดครุฑ ๔ จำพวก

[๕๑๐] พระนครสาวตถิ. ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกร-

*ภิกษุทั้งหลาย กำเนิดของครุฑ ๔ จำพวกนี้. ๔ จำพวกเป็นไหน? คือ ครุฑที่เป็นอันทชะ ๑

ครุฑที่เป็นชลापุชะ ๑ ครุฑที่เป็นสังเสทชะ ๑ ครุฑที่เป็นอุปปาติกะ ๑. ดูกรภิกษุทั้งหลาย กำเนิดของครุฑ ๔ จำพวกนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑.

๒. หรติสูตร

ว่าด้วยความยิ่งหย่อนของกำเนิดครุฑ ๔ จำพวก

[๕๑๑] พระนครสาวตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย กำเนิดของครุฑ ๔ จำพวกนี้. ๔ จำพวก

เป็นไหน? คือ ครุฑที่เป็นอันทชะ ๑ ครุฑที่เป็นชลापุชะ ๑ ครุฑที่เป็นสังเสทชะ ๑. ครุฑ

ที่เป็นอุปปาติกะ ๑. ในครุฑทั้ง ๔ จำพวกนั้น ครุฑที่เป็นอันทชะ ย่อมนานาคที่เป็นอันทชะไปได้

นานาคที่เป็นชลापุชะ สังเสทชะ อุปปาติกะไปไม่ได้. ครุฑที่เป็นชลापุชะ ย่อมนานาคที่เป็น

อันทชะและชลापุชะไปได้ นานาคที่เป็นสังเสทชะ อุปปาติกะไปไม่ได้. ครุฑที่เป็นสังเสทชะ

ย่อมนานาคที่เป็นอันทชะ ชลापุชะและสังเสทชะไปได้ นานาคที่เป็นอุปปาติกะไปไม่ได้ ครุฑ

ที่เป็นอุปปาติกะ ย่อมนานาคที่เป็นอันทชะ ชลापุชะ สังเสทชะ และอุปปาติกะไปได้. ดูกร-

*ภิกษุทั้งหลาย กำเนิดของครุฑมี ๔ จำพวกนี้แล.

จบ สูตรที่ ๒.

๓. ทวยการิสูตรที่ ๑

ว่าด้วยเหตุปัจจัยให้บุคคลเข้าถึงความเป็นสหายของพวกครุฑ

[๕๑๒] พระนครสาวตถิ. ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวาย

บังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว. นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้บุคคลบางคนในโลกนี้ เมื่อตายไป ย่อม

เข้าถึงความเป็นสหายของพวกครุฑที่เป็นอันทชะ พระเจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้กระทำความกรรมทั้งสองด้วย

กาย ด้วยวาจา ด้วยใจ เขาได้สดับมาว่า พวกครุฑที่เป็นอันทชะ มีอายุยืน มี

วรรณะงาม มี

ความสุขมาก. เขาจึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า โอหนอ เมื่อตายไป ขอเราพึงเข้าถึงความเป็น

สหายของพวกครุฑที่เป็นอันทชะ. ครั้นตายไป เขาย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของพวกครุฑที่เป็น

อันทชะ. ดูกรภิกษุ ข้อนี้แลเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้บุคคลบางคนในโลกนี้ เมื่อ

จบ สูตรที่ ๓.

๔-๖. ทวยการีสสูตรที่ ๒-๔

ว่าด้วยเหตุปัจจัยให้บุคคลเข้าถึงความเป็นสหายของพวกครุฑ

[๕๓๓] พระนครสาวตถิ. ภิกษุหนึ่งนึ่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มี

พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัยให้บุคคลบางคนในโลกนี้ เมื่อ

ตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของพวกครุฑที่เป็นชลาพุชะ ... ของพวกครุฑที่เป็นสังเสทชะ ...

ของพวกครุฑที่เป็นอุปปาติกะ พระเจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้กระทำความกรรมทั้งสอง

ด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ เขาได้สดับมาว่า พวกครุฑที่เป็นอุปปาติกะ มีอายุยืน มีวรรณะ

งาม มีความสุขมาก. เขาจึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า โอหนอ เมื่อตายไป ขอเราพึงเข้าถึงความ

เป็นสหายของพวกครุฑที่เป็นอุปปาติกะ. ครั้นตายไป เขาย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของพวก

ครุฑที่เป็นอุปปาติกะ. ดูกรภิกษุ ข้อนี้แลเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้บุคคลบางคนในโลกนี้ เมื่อ

ตายไปย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของพวกครุฑที่เป็นอุปปาติกะ.

จบ สูตรที่ ๔-๖.

๗-๑๖ อันทชทานุสการสูตรที่ ๑-๑๐

ว่าด้วยเหตุปัจจัยให้บุคคลเข้าถึงความเป็นสหายของพวกครุฑ

[๕๑๔] พระนครสาวตถิ. ภิกษุหนึ่ง ๓ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ทูลถามพระผู้

มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้บุคคลบางคนในโลกนี้

เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของพวกครุฑที่เป็นอันทชะ พระเจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้กระทำความกรรมทั้งสองด้วย

กาย ด้วยวาจา ด้วยใจ เขาได้สดับมาว่า พวกครุฑที่เป็นอันทชะ มีอายุยืน มีวรรณะงาม มี

ความสุขมาก. เขาจึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า โอหนอ เมื่อตายไป ขอเราพึงเข้าถึงความเป็น

สหายของพวกครุฑที่เป็นอันทชะ. เขาจึงให้ข้าว น้ำ ผ้า ยาน มالا ของหอม เครื่องลูบไล้

ที่นอน ที่พัก ประทีปและอุปกรณ์แห่งประทีป เมื่อตายไป เขาย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของ

พวกครุฑที่เป็นอันทชะ. ดูกรภิกษุ ข้อนี้แลเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้บุคคลบางคนในโลกนี้

เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของพวกครุฑที่เป็นอันทชะ.

จบ สูตรที่ ๗-๑๖

๑๗-๔๖ ชลาพุชาทีทานุปการสูตรที่ ๑-๓๐

ว่าด้วยเหตุปัจจัยให้บุคคลเข้าถึงความเป็นสหายของพวกครุฑ

[๕๑๕] พระนครสาวตถิ. ภิกษุหนึ่ง ๓ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ทูลถามพระ

ผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้บุคคลบางคนในโลกนี้

เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของพวกครุฑที่เป็นชลาพุชะ ... ของพวกครุฑที่เป็น

สังเสทชะ ... ของพวกครุฑที่เป็นอุปปาติกะ พระเจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้กระทำความกรรมทั้งสอง

ด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ เขาได้สดับมาว่า พวกครุฑที่เป็นอุปปาติกะ มีอายุยืน มีวรรณะ

งาม มีความสุขมาก. เขาจึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า โอหนอ เมื่อตายไป ขอเราพึงเข้าถึง

ความเป็นสหายของพวกครุฑที่เป็นอุปปาติกะ. เขาจึงให้ข้าว น้ำ ผ้า ยาน
มาลา ของหอม

เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พัก ประทีป และอุปกรณ์แห่งประทีป เมื่อตายไป เขา
ย่อมเข้าถึงความเป็น

สหายของพวกครุฑที่เป็นอุปปาติกะ. ดูกรภิกษุ ชื่อนี้แลเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้
บุคคลบางคน

ในโลกนี้ เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของพวกครุฑที่เป็นอุปปา
ติกะ.

จบ สูตรที่ ๑๑-๑๖.

(พระสูตร ๑๖ สูตร ฟังประมวลมาอย่างนี้)

จบ สุปปีณณสังยุต

รวมพระสูตรที่มีในสังยุตนี้ คือ

๑. สุทถกสูตร

๓. ทวยการีสูตร ๔ สูตร

๒. หรติสูตร

๔. ทานูปการสูตร ๔๐ สูตร.

๑๐. คันธัพพกายสังยุต

๑. สุทถกสูตร

ว่าด้วยเทวดาซึ่งนับเนื่องในหมู่คนธรรพ์

[๕๖๖] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อาราม
ของท่าน

อนาถปิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี. ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัส
กะภิกษุทั้งหลายว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงพวกเทวดาซึ่งนับเนื่องในหมู่คนธรรพ์แก่เธอ
ทั้งหลาย เธอทั้งหลาย

จงฟัง ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกเทวดาซึ่งนับเนื่องในหมู่คนธรรพ์เป็น
ไหน? พวกเทวดาซึ่ง

สิ่งอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่รากก็มี สิ่งอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่แก่นก็มี สิ่งอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่กะพี้ก็มี สิ่ง

อยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่เปลือกก็มี สิ่งอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่กะเทาะก็มี สิ่งอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่ใบก็มี

สิ่งอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่ดอกก็มี สิ่งอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่ผลก็มี สิ่งอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่รสก็มี สิ่งอยู่ที่

ต้นไม้มีกลิ่นที่กลิ่นก็มี. ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกนี้เราเรียกว่า พวกเทวดาซึ่ง
นับเนื่องในหมู่คนธรรพ์

จบ สูตรที่ ๑.

๒. สุจริตสูตร

ว่าด้วยเหตุให้เข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาซึ่งนับเนื่องในหมู่คนธรรพ์
[๕๓๖] พระนครสวตถิ. ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่ง เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค
ถึงที่ประทับ

ฯลฯ ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอ
เป็นเหตุ เป็นปัจจัย

ให้บุคคลบางคนในโลกนี้ เมื่อตายไป เข้าถึงความเป็นสหายของพวกเทวดา
ซึ่งนับเนื่องในหมู่

คนธรรพ์ พระเจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ บุคคลบางคนในโลกนี้ ประพฤติสุจริต
ด้วยกาย ด้วย

วาจา ด้วยใจ เขาได้สดับมาว่า พวกเทวดาซึ่งนับเนื่องในหมู่คนธรรพ์ มีอายุ
ยืน มีวรรณะงาม

มีความสุขมาก. เขาจึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า โอหนอ เมื่อตายไป ขอเรา
พึงเข้าถึงความเป็น

สหายของพวกเทวดาซึ่งนับเนื่องในหมู่คนธรรพ์. ครั้นตายไป เขาย่อมเข้าถึง
ความเป็นสหายของ

พวกเทวดาซึ่งนับเนื่องในหมู่คนธรรพ์. ดูกรภิกษุ ข้อนี้แลเป็นเหตุ เป็นปัจจัย
ให้บุคคลบางคน

ในโลกนี้ เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของพวกเทวดาซึ่งนับเนื่อง
ในหมู่คนธรรพ์.

จบ สูตรที่ ๒.

๓. มุลคันธทาตาสสูตร

ว่าด้วยเหตุให้เข้าถึงความเป็นสหายของเทวดา

[๕๓๗] พระนครสวตถิ. ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่ง เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค
ถึงที่

ประทับ ฯลฯ ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
อะไรหนอเป็นเหตุ

เป็นปัจจัย ให้บุคคลบางคนในโลกนี้ เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหาย
ของพวกเทวดาซึ่ง

สิงอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่ราก พระเจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ บุคคลบางคนในโลกนี้ ประพฤติสุจริต
ด้วยกาย

ด้วยวาจา ด้วยใจ เขาได้สดับมาว่า พวกเทวดาซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่ราก
มีอายุยืน มีวรรณะ

งาม มีความสุขมาก. เขาจึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า โอหนอ เมื่อตายไป ขอเราพึงเข้าถึง

ความเป็นสหายของพวกเทวดาซึ่งสิ่งอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่ราก. เมื่อตายไป เขาย่อมเข้าถึงความเป็น

สหายของพวกเทวดาซึ่งสิ่งอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่ราก. ดูกรภิกษุ ข้อนี้แลเป็นเหตุเป็นปัจจัย ให้

บุคคลบางคนในโลกนี้ เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของพวกเทวดาซึ่งสิ่งอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่ราก.

จบ สูตรที่ ๑.

๔-๑๒. สารคันธาทิทาตาสูตร ที่ ๑-๙

ว่าด้วยเหตุให้เข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาซึ่งสิ่งอยู่ที่ต้นไม้

[๕๓๙] พระนครสาวตถิ. ภิกษุนั้นนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มี

พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้บุคคลบางคนในโลกนี้

เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาซึ่งสิ่งอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่แก่น ... ของพวกเทวดา

ซึ่งสิ่งอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่กะพี้ ... ของพวกเทวดาซึ่งสิ่งอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่เปลือก ... ของพวกเทวดา

ซึ่งสิ่งอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่กะเทาะ ของพวกเทวดาซึ่งสิ่งอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่ใบ ... ของพวกเทวดา

ซึ่งสิ่งอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่ดอก ... ของพวกเทวดาซึ่งสิ่งอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่ผล ... ของพวกเทวดา

ซึ่งสิ่งอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่รส ... ของพวกเทวดาซึ่งสิ่งอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่กลิ่น? พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ บุคคลบางคนในโลกนี้ ประพฤติสุจริต

ด้วยกาย ด้วย

วาจา ด้วยใจ เขาได้สดับมาว่า พวกเทวดาซึ่งสิ่งอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่แก่น ... ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่

กะพี้ ... ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่ดอก ... ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่ผล ... ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่รส ... ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่

กลิ่น มีอายุยืน มีวรรณะงาม มีความสุขมาก. เขาจึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า โอหนอ เมื่อ

ตายไป ขอเราพึงเข้าถึงความเป็นสหายของพวกเทวดาซึ่งสิ่งอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่แก่น ... ของพวก

เทวดาซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่กะพี้ ... ของพวกเทวดาซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่เปลือก ... ของ

พวกเทวดาซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่กะเทาะ ... ของพวกเทวดาซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่ใบ ... ของ

พวกเทวดาซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่ดอก ... ของพวกเทวดาซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่ผล ... ของ

พวกเทวดาซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่รส ... ของพวกเทวดาซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่กลิ่น. เขาจึง

ให้สิ่งของอันมีกลิ่นที่แก่น ... มีกลิ่นที่กะพี้ ... มีกลิ่นที่เปลือก ... มีกลิ่นที่กะเทาะ ... มีกลิ่นที่

ใบ ... มีกลิ่นที่ดอก ... มีกลิ่นที่ผล ... มีกลิ่นที่รส ... มีกลิ่นที่กลิ่น. เมื่อตายไป เขาย่อมเข้าถึง

ความเป็นสหายของพวกเทวดาซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่แก่น ... ดูกรภิกษุ ข้อนี้แลเป็นเหตุ เป็น

ปัจจัย ให้บุคคลบางคนในโลกนี้ เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของพวกเทวดาซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่แก่น ...

จบ สูตรที่ ๔-๑๒.

๑๓-๒๒. มูลคันธทานุปการสูตร ที่ ๑-๑๐

ว่าด้วยเหตุให้เข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้

[๕๔๐] พระนครสาวัตถิ. ภิกษุหนึ่ง ๓ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มี

พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้บุคคลบางคนในโลกนี้

เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของพวกเทวดาซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่ราก พระเจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ บุคคลบางคนในโลกนี้ ประพฤติสุจริตด้วยกาย ด้วย

วาจา ด้วยใจ เขาได้สดับมาว่า พวกเทวดาซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่ราก มีอายุยืน มีวรรณะงาม

มีความสุขมาก. เขาจึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า โอหนอ เมื่อตายไป ขอเราพึงเข้าถึงความเป็น

สหายของเทวดาซึ่งสิงอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่ราก. เขาจึงให้ข้าว น้ำ ผ้า ยาน มาลาของหอม

เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พับ ประทีปและอุปกรณ์แห่งประทีป เมื่อตายไป เขา
ย่อมเข้าถึงความ

เป็นสหายของพวกเทวดาซึ่งสิ่งอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่ราก. ดูกรภิกษุ ข้อนี้แลเป็น
เหตุ เป็นปัจจัย

ให้บุคคลบางคนในโลกนี้ เมื่อตายไป เข้าถึงความ เป็นสหายของพวกเทวดา
ซึ่งสิ่งอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่ราก.

จบ สูตรที่ ๑๓-๒๒.

๒๓-๑๓๒. สารคันทาทิทานุปการสูตร ที่ ๑-๔๐

ว่าด้วยเหตุให้เข้าถึงความ เป็นสหายของเทวดาซึ่งสิ่งอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่แก่น
เป็นต้น

[๕๔๑] พระนครสาวตถิ. ภิกษุหนึ่ง ๓ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ทูล
ถามพระผู้มี

พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้บุคคลบาง
คนในโลกนี้

เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความ เป็นสหายของพวกเทวดาซึ่งสิ่งอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่น
ที่แก่น ... สิ่งอยู่ที่

ต้นไม้มีกลิ่นที่กะพี้ ... สิ่งอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่เปลือก ... สิ่งอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่
กะเทาะ ... สิ่งอยู่ที่

ต้นไม้มีกลิ่นที่ใบ ... สิ่งอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่ดอก ... สิ่งอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่ผล
... สิ่งอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่รส ... สิ่งอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่กลิ่น พระเจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ บุคคลบางคนในโลกนี้ ประพฤติสุจริต

ด้วยกาย ด้วย

วาจา ด้วยใจ เขาได้สดับมาว่า ... พวกเทวดาซึ่งสิ่งอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่กลิ่น
มีอายุยืน มีวรรณะ

งาม มีความสุขมาก. เขาจึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า โอหนอ เมื่อตายไป ขอ
เราพึงเข้าถึง

ความ เป็นสหายของพวกเทวดา ซึ่งสิ่งอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่กลิ่น. เขาจึงให้ข้าว
น้ำ ผ้า ยาน

มาลา ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พับ ประทีปและอุปกรณ์แห่งประทีป
เมื่อตายไป เขา

ย่อมเข้าถึงความ เป็นสหายของพวกเทวดาซึ่งสิ่งอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่กลิ่น ดูกร
ภิกษุ ข้อนี้แลเป็น

เหตุ เป็นปัจจัย ให้บุคคลบางคนในโลกนี้ เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็น
สหายของพวก
เทวดาซึ่งสิ่งอยู่ที่ต้นไม่มีกลิ่นที่กลิ่น.

จบ สูตรที่ ๒๓-๑๓๒.
จบ คัมภีร์พิกายสังยุต.

รวมพระสูตรที่มีในสังยุตนี้ คือ

๑. สุทถกสูตร	๔-๑๒. สารคัมภีร์ทาทาสสูตร ๔ สูตร
๒. สุจริตสูตร	๑๓-๒๒. มุลคัมภีร์ทานูปการสูตร ๑๐ สูตร
๓. มุลคัมภีร์ทาทาสสูตร	๒๓-๑๓๒. สารคัมภีร์ทานูปการสูตร ๙๐

สูตร

(รวม ๑๑๒ สูตร)

๑๑. วลาหกสังยุต

๑. เทสนาสูตร

ว่าด้วยเทวดาซึ่งนับเนื่องในหมู่วลาหก

[๕๔๒] พระนครสาวตถิ. พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรา
จักแสดงพวก

เทวดาซึ่งนับเนื่องในหมู่วลาหกแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง ฯลฯ ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย พวก

เทวดาซึ่งนับเนื่องในหมู่วลาหกเป็นไหน? พวกเทวดาที่เป็นสีตวลาหกก็มี ที่เป็นอุณหวลาหกก็มี

ที่เป็นอัพวลาหกก็มี ที่เป็นวาทวลาหกก็มี ที่เป็นวัสสวลาหกก็มี. ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย พวกนี้

เราเรียกว่า พวกเทวดาซึ่งนับเนื่องในหมู่วลาหก.

จบ สูตรที่ ๑.

๒. สุจริตสูตร

ว่าด้วยเหตุให้เข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาพวกวลาหก

[๕๔๓] พระนครสาวตถิ. ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่ง เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค
ถึงที่ประทับ

ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ทูล
ถามพระผู้มีพระ

ภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้บุคคลบางคน
คนในโลกนี้ เมื่อ

ตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของพวกเทวดาซึ่งนับเนื่องในหมู่ลาหก
พระเจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ บุคคลบางคนในโลกนี้ ประพฤติสุจริต
ด้วยกาย

ด้วยวาจา ด้วยใจ เขาได้สดับมาว่า พวกเทวดาซึ่งนับเนื่องในหมู่ลาหก มีอายุ
ยืน มีวรรณะ

งาม มีความสุขมาก เขาจึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า โอหนอ เมื่อตายไป ขอ
เราพึงเข้าถึง

ความเป็นสหายของพวกเทวดาซึ่งนับเนื่องในหมู่ลาหก. เขาจึงให้ข้าว น้ำ ผ้า
ยาน มาลา

ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พัก ประทีปและอุปกรณ์แห่งประทีป. เมื่อตาย
ไป เขาย่อม

เข้าถึงความเป็นสหายของพวกเทวดาซึ่งนับเนื่องในหมู่ลาหก. ดูกรภิกษุ ข้อ
นี้แลเป็นเหตุ เป็น

ปัจจัย ให้บุคคลบางคนในโลกนี้ เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของ
พวกเทวดาซึ่งนับ

เนื่องในหมู่ลาหก.

จบ สูตรที่ ๒.

๓-๑๒ สัตวลาหกทานุปการสูตร ที่ ๑-๑๐

ว่าด้วยเหตุให้เข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาพวกสัตวลาหก

[๕๔๔] พระนครสาวัตถิ. ภิกษุหนึ่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ทูล
ถามพระผู้มี

พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้บุคคลบาง
คนในโลกนี้

เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของพวกเทวดาที่เป็นสัตวลาหก
พระเจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ บุคคลบางคนในโลกนี้ ประพฤติสุจริต
ด้วยกาย ด้วย

วาจา ด้วยใจ เขาได้สดับมาว่า พวกเทวดาที่เป็นสัตวลาหก มีอายุยืน มีวรรณะ
งาม มีความ

สุขมาก. เขาจึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า โอหนอ เมื่อตายไป ขอเราพึงเข้าถึง
ความเป็นสหาย

ของพวกเทวดาที่เป็นสัตวลาหก. เขาจึงให้ข้าว น้ำ ผ้า ยาน มาลา ของหอม
เครื่องลูบไล้

ที่นอน ที่ปัก ประทีปและอุปกรณ์แห่งประทีป. เมื่อตายไป เขาย่อมเข้าถึง
ความเป็นสหายของ

พวกเทวดาที่เป็นสีตวลาหก. ดูกรภิกษุ ข้อนี้แลเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้บุคคล
บางคนในโลกนี้

ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของพวกเทวดาที่เป็นสีตวลาหก.

จบ สูตรที่ ๓-๑๒.

๑๓-๕๒ อุณหวลาหกทานุปการาสสูตร ที่ ๑-๕๐

ว่าด้วยเหตุให้เข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาพวกอุณหวลาหกเป็นต้น

[๕๔๕] พระนครสาวัตถิ. ภิกษุนั้นนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ทูล
ถามพระผู้มี

พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้บุคคลบาง
คนในโลกนี้

เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของพวกเทวดาที่เป็นอุณหวลาหก ...?

[๕๔๖] ... เข้าถึงความเป็นสหายของพวกเทวดาที่เป็นอัพวลาหก ...

[๕๔๗] ... เข้าถึงความเป็นสหายของพวกเทวดาที่เป็นวาทวลาหก ...

[๕๔๘] ... เข้าถึงความเป็นสหายของพวกเทวดาที่เป็นวัสสวลาหก ...

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ บุคคลบางคนในโลกนี้ ประพฤติสุจริต
ด้วยกาย ด้วย

วาจา ด้วยใจ เขาได้สดับมาว่า พวกเทวดาที่เป็นวัสสวลาหก มีอายุยืน มี
วรรณะงาม มีความ

สุขมาก. เขาจึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า โอหนอ เมื่อตายไป ขอเราพึงเข้าถึง
ความเป็นสหาย

ของพวกเทวดาที่เป็นวัสสวลาหก. เขาจึงให้ข้าว น้ำ ผ้า ยาน มالا ของหอม
เครื่องลูบไล้

ที่นอน ที่ปัก ประทีปและอุปกรณ์แห่งประทีป. เมื่อตายไป เขาเข้าถึงความเป็น
สหายของพวก

เทวดาที่เป็นวัสสวลาหก. ดูกรภิกษุ ข้อนี้แล เป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้บุคคลบาง
คนในโลกนี้

เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของพวกเทวดาที่เป็นวัสสวลาหก

จบ สูตรที่ ๑๓-๕๒.

๕๓. สีตวลาหกสูตร

ว่าด้วยเหตุให้มีความหนาว

[๕๔๙] พระนครสาวัตถิ. ภิกษุนั้นนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ทูล
ถามพระผู้มี

พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้ความ
หนาวมีในบางคราว

พระเจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ พวกเทวดาเชื่อว่าสืตวลาหมีอยู่เมื่อใด
เทวดาพวก

นั้นมีความคิดอย่างนี้ว่า โฉนหนอ พวกเราพึงยินดีด้วยความยินดีของตน
เมื่อนั้น ความหนาว

ย่อมมี เพราะอาศัยความตั้งใจของเทวดาพวกนั้น. ดูกรภิกษุ ข้อนี้แลเป็นเหตุ
เป็นปัจจัย ให้

ความหนาวมีในบางคราว.

จบ สูตรที่ ๕๓.

๕๔. อุณหวลาหสูตร

ว่าด้วยเหตุให้มีความร้อน

[๕๕๐] พระนครสาวัตถิ. ภิกษุหนึ่งนั้ ๓ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ทูล
ถามพระผู้มี

พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้ความร้อน
มีในบางคราว

พระเจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ พวกเทวดาเชื่อว่าอุณหวลาหมีอยู่เมื่อใด
เทวดาพวก

นั้นมีความคิดอย่างนี้ว่า โฉนหนอ พวกเราพึงยินดีด้วยความยินดีของตน
เมื่อนั้น ความร้อน

ย่อมมี เพราะอาศัยความตั้งใจของเทวดาพวกนั้น. ดูกรภิกษุ ข้อนี้แลเป็นเหตุ
เป็นปัจจัย ให้

ความร้อนมีในบางคราว.

จบ สูตรที่ ๕๔.

๕๕. อัปภวลาหสูตร

ว่าด้วยเหตุปัจจัยให้มีเมฆหมอกในบางคราว

[๕๕๑] พระนครสาวัตถิ. ภิกษุหนึ่งนั้ ๓ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ทูล
ถามพระผู้มี

พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้เมฆหมอก
มีในบางคราว

พระเจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ พวกเทวดาเชื่อว่าอัปภวลาหมีอยู่เมื่อ
ใด เทวดาพวก

นั้นมีความคิดอย่างนี้ว่า โฉนหนอ พวกเราพึงยินดีด้วยความยินดีของตน
เมื่อนั้น เมฆหมอก
ย่อมมี เพราะอาศัยความตั้งใจของเทวดาพวกนั้น. ดูกรภิกษุ ข้อนี้แลเป็นเหตุ
เป็นปัจจัย ให้
เมฆหมอกมีในบางคราว.

จบ สูตรที่ ๕๕.

๕๖. วาตวลาหกสูตร

ว่าด้วยเหตุปัจจัยให้มีลมในบางคราว

[๕๕๖] พระนครสาวัตถิ. ภิกษุหนึ่งนั้ ๓ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ทูล
ถามพระผู้มี
พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้มีลมใน
บางคราว พระ
เจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ พวกเทวดาชื่อว่าวาตวลาหกมีอยู่เมื่อใด
เทวดาพวก

นั้นมีความคิดอย่างนี้ว่า โฉนหนอ พวกเราพึงยินดีด้วยความยินดีของตน
เมื่อนั้น ลมย่อมมี
เพราะอาศัยความตั้งใจของเทวดาพวกนั้น. ดูกรภิกษุ ข้อนี้แลเป็นเหตุ เป็น
ปัจจัย ให้มีลมใน
บางคราว.

จบ สูตรที่ ๕๖.

๕๗. วัสสวลาหกสูตร

ว่าด้วยเหตุปัจจัยให้มีฝนในบางคราว

[๕๕๗] พระนครสาวัตถิ. ภิกษุหนึ่งนั้ ๓ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ทูล
ถามพระผู้มี
พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้มีฝนใน
บางคราว พระ
เจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ พวกเทวดาชื่อว่าวัสสวลาหกมีอยู่เมื่อใด
เทวดาพวก

นั้นมีความคิดอย่างนี้ว่า โฉนหนอ พวกเราพึงยินดีด้วยความยินดีของตน
เมื่อนั้น ฝนย่อมมี
เพราะอาศัยความตั้งใจของเทวดาพวกนั้น. ดูกรภิกษุ ข้อนี้แลเป็นเหตุ เป็น
ปัจจัย ให้มีฝนใน
บางคราว.

จบ สูตรที่ ๕๑.
จบ วาฬกสังยุต.

รวมพระสูตรที่มีในสังยุตนี้ คือ

๑. เทสนาสสูตร	๕๓. สีตวาฬกสูตร
๒. สุจริตสูตร	๕๔. อุณหวาฬกสูตร
๓-๑๒ สีตวาฬกทานุปการสูตรที่ ๑-๑๐	๕๕. อัปภาวาฬกสูตร
๑๓-๕๒ อุณหวาฬกทานุปการาทีสูตรที่ ๑-๕๐	๕๖. วาฬกสูตร
๕๗. วัสสวาฬกสูตร.	

๑๒. วัจนโคตตสังยุต

๑. รูปอัญญาณสูตร

ความไม่รู้ในรูปเป็นเหตุให้เกิดกิฏฐิหลายอย่าง

[๕๕๔] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวันอารามของท่าน

อนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี. ครั้นนั้น ปริพาชกชื่อว่าวัจนโคตร เข้าไปเฝ้าพระผู้มี

พระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว

จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่ท่านพระโคตม อะไร

หนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้กิฏฐิหลายอย่างเหล่านี้เกิดขึ้นในโลกว่า โลกเที่ยงบ้าง โลกไม่เที่ยง

บ้าง โลกมีที่สุดบ้าง โลกไม่มีที่สุดบ้าง ชีพก็อันนั้น สรีระก็อันนั้นบ้าง ชีพเป็นอย่างอื่น

สรีระก็เป็นอย่างอื่นบ้าง สัตว์เบื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกบ้าง สัตว์เบื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อม

ไม่เกิดอีกบ้าง สัตว์เบื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็มี ย่อมไม่เกิดอีกก็มีบ้าง สัตว์เบื่องหน้า

แต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หาไม่ได้ ย่อมไม่เกิดอีกก็หาไม่ได้บ้าง?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรวัจนะ เพราะความไม่รู้ในรูป ในเหตุเกิดแห่งรูป ในความ

ดับแห่งรูป ในปฏิบัติทาที่จะให้ถึงความดับแห่งรูป จึงเกิดกิฏฐิหลายอย่างเหล่านี้ขึ้นในโลกอย่างนี้

ว่า โลกเที่ยงบ้าง ... สัตว์เบื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หาไม่ได้ ย่อมไม่เกิดอีกก็หาไม่ได้บ้าง.

ดูกรวัจนะ ชื่อนี้แลเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้ทิฏฐิหลายอย่างเหล่านี้เกิดขึ้นในโลกว่า โลกเที่ยงบ้าง

ฯลฯ สัตว์เบื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หาไม่ได้ ย่อมไม่เกิดอีกก็หาไม่ได้บ้าง.

จบ สูตรที่ ๑.

๒. เวทนาอัญญาณสูตร

ความไม่รู้ในเวทนาเป็นเหตุให้เกิดทิฏฐิหลายอย่าง

[๕๕๕] พระนครสาวัตถิ. วัจจนโคตรปริพาชกหนึ่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้

ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่ท่านพระโคตม อะโรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้ทิฏฐิหลายอย่าง

เหล่านี้เกิดขึ้นในโลกว่า โลกเที่ยงบ้าง ฯลฯ สัตว์เบื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หาไม่ได้

ย่อมไม่เกิดอีกก็หาไม่ได้บ้าง?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรวัจนะ เพราะความไม่รู้ในเวทนา ในเหตุเกิดแห่งเวทนา

ในความดับแห่งเวทนา ในปฏิบัติที่จะทำให้ถึงความดับแห่งเวทนา ฟังเกิดทิฏฐิหลายอย่างเหล่านี้

ขึ้นในโลกอย่างนี้ว่า โลกเที่ยงบ้าง ฯลฯ สัตว์เบื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หาไม่ได้ ย่อมไม่

เกิดอีกก็หาไม่ได้บ้าง. ดูกรวัจนะ ชื่อนี้แลเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้ทิฏฐิหลายอย่างเหล่านี้เกิดขึ้น

ในโลกว่า โลกเที่ยงบ้าง ฯลฯ สัตว์เบื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หาไม่ได้ ย่อมไม่เกิดอีก

ก็หาไม่ได้บ้าง.

จบ สูตรที่ ๒.

๓. สัญญาณอัญญาณสูตร

ความไม่รู้ในสัญญาเป็นเหตุให้เกิดทิฏฐิหลายอย่าง

[๕๕๖] พระนครสาวัตถิ. วัจจนโคตรปริพาชกหนึ่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้

ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่ท่านพระโคตม อะโรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัยให้ทิฏฐิหลาย

อย่างเหล่านี้เกิดขึ้นในโลกว่า โลกเที่ยงบ้าง ฯลฯ สัตว์เบื่องหน้าแต่ตายแล้ว
ย่อมเกิดอีกก็หาไม่ได้
ย่อมไม่เกิดอีกก็หาไม่ได้บ้าง?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรวัจจะ เพราะความไม่รู้ในสัญญา ในเหตุเกิด
แห่งสัญญา

ในความดับแห่งสัญญา ในปฏิบัติที่จะให้ถึงความดับแห่งสัญญา จึงเกิด
ทิวฏฐิหลายอย่างเหล่านี้

ขึ้นในโลกอย่างนี้ว่า โลกเที่ยงบ้าง ฯลฯ สัตว์เบื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีก
ก็หาไม่ได้ ย่อม

ไม่เกิดอีกก็หาไม่ได้บ้าง. ดูกรวัจจะ ข้อนี้แลเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้ทิวฏฐิหลาย
อย่างเกิดขึ้นใน

โลกว่า โลกเที่ยงบ้าง ฯลฯ สัตว์เบื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หา
ไม่ได้ ย่อม

ไม่ได้บ้าง.

จบ สูตรที่ ๓.

๔. สังขารอัญญาณสูตร

ความไม่รู้ในสังขารเป็นเหตุให้เกิดทิวฏฐิหลายอย่าง

[๕๕๖] พระนครสวัตถิ. วัจจนโคตรปริพาชกหนึ่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง
แล้ว ได้ทูล

ถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่ท่านพระโคตม อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัย
ให้ทิวฏฐิหลายอย่าง

เหล่านี้เกิดขึ้นในโลกว่า โลกเที่ยงบ้าง ฯลฯ สัตว์เบื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อม
เกิดอีกก็หาไม่ได้

ย่อมไม่เกิดอีกก็หาไม่ได้บ้าง?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรวัจจะ เพราะความไม่รู้ในสังขารทั้งหลาย ใน
เหตุเกิดแห่ง

สังขาร ในความดับแห่งสังขาร ในปฏิบัติที่จะให้ถึงความดับแห่งสังขาร จึง
เกิดทิวฏฐิหลายอย่าง

เหล่านี้ขึ้นในโลกอย่างนี้ว่า โลกเที่ยงบ้าง ฯลฯ สัตว์เบื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อม
เกิดอีกก็หาไม่ได้

ย่อมไม่เกิดอีกก็หาไม่ได้บ้าง. ดูกรวัจจะ ข้อนี้แลเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้
ทิวฏฐิหลายอย่างเหล่านี้

เกิดขึ้นในโลกว่า โลกเที่ยงบ้าง ฯลฯ สัตว์เบื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็
หาไม่ได้ ย่อมไม่

เกิดอีกก็หาไม่ได้บ้าง.

จบ สูตรที่ ๔.

๕. วิญญานอัญญาณสูตร

ความไม่รู้ในวิญญานเป็นเหตุให้เกิดกิฏฐิหลายอย่าง

[๕๕๘] พระนครสาวตถิ. วัจจโคตรปริพาชกหนึ่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง
แล้ว ได้ทูลถาม

พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่ท่านพระโคดม อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้
กิฏฐิหลายอย่างเหล่านี้

เกิดขึ้นในโลกว่า โลกเที่ยงบ้าง ฯลฯ สัตว์เบื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็
หาไม่ได้ ย่อมไม่

เกิดอีกก็หาไม่ได้บ้าง?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรวัจจะ เพราะความไม่รู้ในวิญญาน ในเหตุ
เกิดแห่งวิญญาน

ในความดับแห่งวิญญาน ในปฏิบัติที่จะให้ถึงความดับแห่งวิญญาน จึงเกิด
กิฏฐิหลายอย่างเหล่านี้

ขึ้นในโลกอย่างนี้ว่า โลกเที่ยงบ้าง ฯลฯ สัตว์เบื่องหน้าตายแล้วย่อมเกิดอีกก็
หาไม่ได้ ย่อมไม่

เกิดอีกก็หาไม่ได้บ้าง. ดูกรวัจจะ ข้อนี้แลเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้กิฏฐิหลาย
อย่างเหล่านี้เกิดขึ้น

ในโลกว่า โลกเที่ยงบ้าง ฯลฯ สัตว์เบื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หาไม่ได้
ย่อมไม่เกิดอีก

ก็หาไม่ได้บ้าง.

จบ สูตรที่ ๕.

๖-๑๐ รูปอัสสนาทีสูตรที่ ๑-๕

การไม่เห็นขั้น ๕ เป็นเหตุให้เกิดกิฏฐิหลายอย่าง

[๕๕๙] พระนครสาวตถิ. วัจจโคตรปริพาชกหนึ่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง
แล้ว ได้ทูล

ถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่ท่านพระโคดม อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัย
ให้กิฏฐิหลายอย่าง

เหล่านี้เกิดขึ้นในโลกว่า โลกเที่ยงบ้าง ฯลฯ สัตว์เบื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อม
เกิดอีกก็หาไม่ได้

ย่อมไม่เกิดอีกก็หาไม่ได้บ้าง?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรวัจจะ เพราะไม่เห็นในรูป ฯลฯ ในปฏิบัติที่
จะให้ถึง

ความดับแห่งรูป กิฏฐิหลายอย่างเหล่านี้จึงเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า โลกเที่ยงบ้าง
 ฯลฯ สัตว์เบื่องหน้า

แต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หาไม่ได้ ย่อมไม่เกิดอีกก็หาไม่ได้บ้าง.

[๕๖๐] พระนครสาวตถิ. ดูกรวัจนะ เพราะไม่เห็นในเวทนา ...

[๕๖๑] พระนครสาวตถิ. ดูกรวัจนะ เพราะไม่เห็นในสัญญา ...

[๕๖๒] พระนครสาวตถิ. ดูกรวัจนะ เพราะไม่เห็นในสังขารทั้งหลาย ...

[๕๖๓] พระนครสาวตถิ. ดูกรวัจนะ เพราะไม่เห็นในวิญญาน ...

๑๑-๑๕ รูปอนภิสมาทิสสูตรที่ ๑-๕

เพราะไม่ตรัสรู้ชั้น ๕ จึงเกิดทิฏฐิหลายอย่าง

[๕๖๔] พระนครสาวตถิ. ดูกรวัจนะ เพราะไม่ตรัสรู้ในรูป ...

[๕๖๕] พระนครสาวตถิ. ดูกรวัจนะ เพราะไม่ตรัสรู้ในเวทนา ...

[๕๖๖] พระนครสาวตถิ. ดูกรวัจนะ เพราะไม่ตรัสรู้ในสัญญา ...

[๕๖๗] พระนครสาวตถิ. ดูกรวัจนะ เพราะไม่ตรัสรู้ในสังขารทั้งหลาย ...

[๕๖๘] พระนครสาวตถิ. ดูกรวัจนะ เพราะไม่ตรัสรู้ในวิญญาน ...

๑๖-๒๐ รูปอนนุโพธาทิสสูตรที่ ๑-๕

เพราะไม่รู้ตามชั้น ๕ จึงเกิดทิฏฐิหลายอย่าง

[๕๖๙] พระนครสาวตถิ. ดูกรวัจนะ เพราะไม่รู้ตามในรูป ...

[๕๗๐] พระนครสาวตถิ. ดูกรวัจนะ เพราะไม่รู้ตามในเวทนา ...

[๕๗๑] พระนครสาวตถิ. ดูกรวัจนะ เพราะไม่รู้ตามในสัญญา ...

[๕๗๒] พระนครสาวตถิ. ดูกรวัจนะ เพราะไม่รู้ตามในสังขารทั้งหลาย ...

[๕๗๓] พระนครสาวตถิ. ดูกรวัจนะ เพราะไม่รู้ตามในวิญญาน ...

๒๑-๒๕ รูปอัปปปฏิเวธาทิสสูตรที่ ๑-๕

เพราะไม่กำหนดรู้ชั้น ๕ จึงเกิดทิฏฐิหลายอย่าง

[๕๗๔] พระนครสาวตถิ. ข้าแต่ท่านพระโคตม อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้

ทิฏฐิหลายอย่างเหล่านี้ เกิดขึ้นในโลกว่า โลกเที่ยง ฯลฯ เพราะไม่แทงตลอดในรูป ฯลฯ ใน

วิญญาน ฯลฯ

๒๖-๓๐ รูปอสลลัทธิทิสสูตรที่ ๑-๕

เพราะไม่กำหนดในชั้น ๕ จึงเกิดทิฏฐิหลายอย่าง

[๕๗๕] พระนครสาวตถิ. ดูกรวัจนะ เพราะไม่กำหนดในรูป ฯลฯ ในวิญญาน ฯลฯ

๓๑-๓๕ รูปอนุปลักขณาทิสสูตรที่ ๑-๕

เพราะไม่เข้าไปกำหนดชั้น ๕ จึงเกิดทิฏฐิหลายอย่าง

[๕๗๖] พระนครสาวตถิ. ดูกรวัจนะ เพราะไม่เข้าไปกำหนดในรูป ฯลฯ ในวิญญาน ฯลฯ

๓๖-๔๐ รูปอสมเปกษณาทิสสูตรที่ ๑-๕

เพราะไม่เพ่งในชั้น ๕ จึงเกิดทิฏฐิหลายอย่าง
[๕๖๖] พระนครสาวัตถิ. ดูกรวัจนะ เพราะไม่เพ่งในรูป ฯลฯ ในวิญญาน
 ฯลฯ

๔๑-๔๕ รูปอัปปัจจเวกขณาทีสูตรที่ ๑-๕
 เพราะไม่พิจารณาชั้น ๕ จึงเกิดทิฏฐิหลายอย่าง
 [๕๖๗] พระนครสาวัตถิ. ดูกรวัจนะ เพราะไม่พิจารณาในรูป ฯลฯ ใน
 วิญญาน ฯลฯ

๔๖-๕๐ รูปอัปปัจจลักขณาทีสูตรที่ ๑-๕
 เพราะไม่เข้าไปกำหนดเฉพาะในชั้น ๕ จึงเกิดทิฏฐิหลายอย่าง
 [๕๖๘] พระนครสาวัตถิ. ดูกรวัจนะ เพราะไม่เข้าไปกำหนดเฉพาะในรูป
 ฯลฯ ใน
 วิญญาน ฯลฯ

๕๑-๕๔ รูปอัปปัจจกัมมมาทีสูตรที่ ๑-๔
 กรรมคือการไม่เห็นเฉพาะในชั้น ๕ เป็นเหตุเกิดทิฏฐิหลายอย่าง
 [๕๖๙] พระนครสาวัตถิ. ครั้งนั้น วัจนะโคตรปริพาชก ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มี
 พระภาค

ถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึก
 ถึงกันไปแล้ว จึง

นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่ท่าน
 พระโคตม อะไร

หนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้ทิฏฐิหลายอย่างเหล่านี้เกิดขึ้นในโลกว่า โลก
 เทียบบ้าง ฯลฯ สัตว์

เปื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หาได้ ย่อมไม่เกิดอีกก็หาได้บ้าง?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรวัจนะ เพราะกรรมคือการไม่เห็นเฉพาะในรูป
 ในเหตุเกิด

แห่งรูป ในความดับแห่งรูป ในปฏิปทาที่จะให้ถึงความดับแห่งรูป ฯลฯ

[๕๗๐] พระนครสาวัตถิ. ดูกรวัจนะ เพราะกรรมคือการไม่เห็นเฉพาะใน
 เวทนา ฯลฯ

[๕๗๑] พระนครสาวัตถิ. ดูกรวัจนะ เพราะกรรมคือการไม่เห็นเฉพาะใน
 สัญญา ฯลฯ

[๕๗๒] พระนครสาวัตถิ. ดูกรวัจนะ เพราะกรรมคือการไม่เห็นเฉพาะใน
 สังขาร

ทั้งหลาย ฯลฯ

๕๕. วิญญานอัปปัจจกัมมสูตร
 กรรมคือการไม่เห็นเฉพาะในวิญญานเป็นเหตุเกิดทิฏฐิหลายอย่าง

[๕๘๔] พระนครสาวตถิ. ดูกรวัจนะ เพราะกรรมคือการไม่เห็นเฉพาะใน
วิญญาน ใน
เหตุเกิดแห่งวิญญาน ในความดับแห่งวิญญาน ในปฏิบัติที่จะให้ถึงความ
ดับแห่งวิญญาน จึง
เกิดทวิฏฐิหลายอย่างเหล่านี้ขึ้นในโลกอย่างนี้ว่า โลกเที่ยงบ้าง ฯลฯ สัตว์
เบื้องหน้าแต่ตายแล้ว
ย่อมเกิดอีกก็หาไม่ได้ ย่อมไม่เกิดอีกก็หาไม่ได้บ้าง. ดูกรวัจนะ ชื่อนี้แลเป็นเหตุ
เป็นปัจจัย ให้
ทวิฏฐิหลายอย่างเหล่านี้เกิดขึ้นในโลกว่า โลกเที่ยงบ้าง โลกไม่เที่ยงบ้าง โลกมี
ที่สุดบ้าง โลก
ไม่มีที่สุดบ้าง ชีพก็อันนั้น สรีระก็อันนั้นบ้าง ชีพเป็นอย่างอื่น สรีระก็เป็นอย่าง
อื่นบ้าง สัตว์
เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกบ้าง สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่เกิด
อีกบ้าง สัตว์เบื้องหน้า
แต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็มี ย่อมไม่เกิดอีกก็มีบ้าง สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้ว
ย่อมเกิดอีกก็หาไม่ได้
ย่อมไม่เกิดอีกก็หาไม่ได้บ้าง.

จบ สูตรที่ ๕๕.

จบ วัจจนโคตตสังยุต.

รวมพระสูตรที่มีในสังยุตนี้ คือ

๑-๕ อัญญาณสูตร ๕ สูตร	๖-๑๐ อทิสสนสูตร ๕ สูตร
๑๑-๑๕ อนภิสสมยสูตร ๕ สูตร	๑๖-๒๐ อนนุโพธสูตร ๕ สูตร
๒๑-๒๕ อัปปปฏิเวธสูตร ๕ สูตร	๒๖-๓๐ อสัลลิกขณสูตร ๕ สูตร
๓๑-๓๕ อนุปลักขณสูตร ๕ สูตร	๓๖-๔๐ อสมเปกขณสูตร ๕ สูตร
๔๑-๔๕ อัปปัจจเวกขณสูตร ๕ สูตร	๔๖-๕๐ อัปปัจจูปลักขณสูตร ๕

สูตร

๕๑-๕๔ อัปปัจจกัมมสูตร ๔ สูตร ๕๕. วิญญาณอัปปิกจก
กัมมสูตร

๑๑. สมาธิสังยุต

๑. สมาธิสมาปัตติสูตร

ผู้ได้ฌานที่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นและฉลาดในการเข้าสมาธิ นับเป็นผู้เลิศ

[๕๘๕] พระนครสาวตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ได้ฌาน ๔ จำพวกนี้. ๔
จำพวกเป็น

ไหน? คือ ผู้ใดบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในการ

เข้าสมาธิ ๑. บางคนฉลาดในการเข้าสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ ๑. บางคน

ไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ และไม่ฉลาดในการเข้าสมาธิ ๑. บางคนฉลาดในการตั้งจิตมั่น

ในสมาธิ และฉลาดในการเข้าในสมาธิ ๑. ใน ๔ จำพวกนั้น ผู้ใดฉลาดที่ฉลาดในการตั้งจิตมั่น

ในสมาธิ และฉลาดในการเข้าในสมาธิ. นับว่าเป็นผู้เลิศ ประเสริฐที่สุด เป็นประธานสูงสุด

และดีกว่า. ผู้ใดฉลาดทั้ง ๔ จำพวกนั้น เปรียบเหมือนนมสดเกิดจากแม่โค นมส้มเกิดจากนมสด

เนยข้นเกิดจากนมส้ม เนยใสเกิดจากเนยข้น หัวเนยใสเกิดจากเนยใส ในจำนวนนั้น หัวเนย

ใสเขากล่าวว่าเป็นเลิศ ฉะนั้น ผู้ใดฉลาดที่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ และฉลาดในการเข้าใน

สมาธิ. ก็นับว่าเป็นผู้เลิศ ประเสริฐที่สุด เป็นประธาน สูงสุด และดีกว่า ผู้ใดฉลาดทั้ง ๔ จำพวก

นั้น ฉะนั้นเหมือนกัน.

จบ สูตรที่ ๑.

๒. จิตสูตร

ผู้ใดฉลาดที่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นและฉลาดในการตั้งอยู่ในสมาธิ นับเป็นผู้เลิศ

[๕๘๖] พระนครสาวัตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดฉลาด ๔ จำพวกนี้. ๔ จำพวกเป็น

ไหน? คือ ผู้ใดบางคนในโลกนี้เป็นผู้ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในการตั้ง

อยู่ในสมาธิ ๑. บางคนฉลาดในการตั้งอยู่ในสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ ๑. บาง

คนไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ และไม่ฉลาดในการตั้งอยู่ในสมาธิ ๑. บางคนฉลาดในการ

ตั้งจิตมั่นในสมาธิ และฉลาดในการตั้งอยู่ในสมาธิ ๑. ใน ๔ จำพวกนั้น ผู้ใดฉลาดที่ฉลาดในการ

ตั้งจิตมั่นในสมาธิ และฉลาดในการตั้งอยู่ในสมาธิ นับว่าเป็นผู้เลิศ ประเสริฐที่สุด เป็นประธาน

สูงสุดและดีกว่าผู้ใดมานทั้ง ๔ จำพวกนั้น. เปรียบเหมือนนมสดเกิดจากแม่โค นมส้มเกิดจาก

นมสด เนยข้นเกิดจากนมส้ม เนยใสเกิดจากเนยข้น หัวเนยใสเกิดจากเนยใส ในจำนวนนั้น

หัวเนยใสเขากล่าวว่าเป็นเลิศ ฉันทใด ผู้ใดมานที่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ และฉลาดใน

การตั้งอยู่ในสมาธิ. ก็นับว่าเป็นผู้เลิศ ประเสริฐที่สุด เป็นประธาน สูงสุด และดีกว่า. ผู้ใด

มานทั้ง ๔ จำพวกนั้น ฉันทนั้นเหมือนกัน.

จบ สูตรที่ ๒.

๓. วุฏฐานสูตร

ผู้ใดมานที่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นและฉลาดในการออกจากสมาธิ นับเป็นผู้เลิศ

[๕๘๖] พระนครสาวัตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดมาน ๔ จำพวกนี้. ๔ จำพวกเป็น

ไหน? คือ ผู้ใดมานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในการ

ออกจากสมาธิ ๑. บางคนฉลาดในการออกจากสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ ๑.

บางคนไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ และไม่ฉลาดในการออกจากสมาธิ ๑. บางคนฉลาดใน

การตั้งจิตมั่นในสมาธิ และฉลาดในการออกจากสมาธิ ๑. ใน ๔ จำพวกนั้น ผู้ใดมานที่ฉลาด

ในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ และฉลาดในการออกจากสมาธิ. นับว่าเป็นผู้เลิศ ประเสริฐที่สุด เป็น

ประธาน สูงสุด และดีกว่าผู้ใดมานทั้ง ๔ จำพวกนั้น เปรียบเหมือนนมสดเกิดจากแม่โค นม

ส้มเกิดจากนมสด ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๓.

๔. กัลลิตสูตร

ผู้ฉลาดในการตั้งจิตมั่นและฉลาดในความเป็นผู้ฉลาดในสมาธิ นับเป็นผู้เลิศ

[๕๘๗] พระนครสาวัตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดมาน ๔ จำพวกนี้. ๔ จำพวกเป็น

ไหน? คือ ผู้ใดบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในความ

เป็นผู้ฉลาดในสมาธิ ๑. บางคนฉลาดในความเป็นผู้ฉลาดในสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่น

ในสมาธิ ๑. บางคนไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ และไม่ฉลาดในความเป็นผู้ฉลาดในสมาธิ ๑.

บางคนฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ และฉลาดในความเป็นผู้ฉลาดในสมาธิ ๑. ใน ๔ จำพวก

นั้น ผู้ใดฉลาดที่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ และฉลาดในความเป็นผู้ฉลาดในสมาธิ นับว่า

เป็นผู้เลิศ ประเสริฐที่สุด เป็นประธาน สูงสุด และดีกว่าผู้ใดฉลาดทั้ง ๔ จำพวกนั้น เปรียบ

เหมือนนมสดเกิดจากแม่โค นมส้มเกิดจากนมสด ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๔.

๕. อารัมมณสูตร

ผู้ฉลาดในการตั้งจิตมั่นและฉลาดในอารมณ์ในสมาธิ นับเป็นผู้เลิศ

[๕๘๔] พระนครสาวตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดฉลาด ๔ จำพวกนี้. ๔

จำพวกเป็น

ไหน? คือ ผู้ใดบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ แต่ไม่ฉลาดใน

อารมณ์ในสมาธิ ๑. บางคนฉลาดในอารมณ์ในสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ ๑.

บางคนไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ และไม่ฉลาดในอารมณ์ในสมาธิ ๑. บางคนฉลาดในการ

ตั้งจิตมั่นในสมาธิ และฉลาดในอารมณ์ในสมาธิ ๑. ใน ๔ จำพวกนั้น ผู้ใด

ฉลาดที่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ และฉลาดในอารมณ์ในสมาธิ. นับว่าผู้เลิศ ประเสริฐ

ที่สุด เป็นประธาน สูงสุด และดีกว่าผู้ใดฉลาดทั้ง ๔ จำพวกนั้น เปรียบเหมือนนมสดเกิดจาก

แม่โค นมส้ม

เกิดจากนมสด ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๕.

๖. โคจรสูตร

ผู้ฉลาดในการตั้งจิตมั่นและฉลาดในโคจรในสมาธิ นับเป็นผู้เลิศ

[๕๔๐] พระนครสาวัตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ได้ฌาน ๔ จำพวกนี้. ๔ จำพวกเป็นไหน?

คือ ผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในโคจรในสมาธิ

๑. บางคนฉลาดในโคจรในสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ ๑. บางคนไม่ฉลาดใน

การตั้งจิตมั่นในสมาธิ และไม่ฉลาดในโคจรในสมาธิ ๑. บางคนฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ

และฉลาดในโคจรในสมาธิ ๑. ใน ๔ จำพวกนั้น ผู้ที่ได้ฌานฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ

และฉลาดในโคจรในสมาธิ. นับว่าเป็นผู้เลิศ ประเสริฐที่สุด เป็นประธาน สูงสุด และดีกว่าผู้ได้

ฌานทั้ง ๔ จำพวกนั้น เปรียบเหมือนนมสดเกิดจากแม่โค นมส้มเกิดจากนมสด ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๖.

๗. อภินิหารสูตร

ผู้ฉลาดในการตั้งจิตมั่นและฉลาดในการน้อมจิตไปในสมาธิ นับเป็นผู้เลิศ

[๕๔๑] พระนครสาวัตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ได้ฌาน ๔ จำพวกนี้. ๔ จำพวกเป็น

ไหน? คือ ผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้เป็นผู้ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในการ

น้อมจิตไปในสมาธิ ๑. บางคนฉลาดในการน้อมจิตไปในสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นใน

สมาธิ ๑. บางคนไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ และไม่ฉลาดในการน้อมจิตไปในสมาธิ ๑.

บางคนฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ และฉลาดในการน้อมจิตไปในสมาธิ ๑. ใน ๔ จำพวกนั้น

ผู้ได้ฌานที่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ และฉลาดในการน้อมจิตไปในสมาธิ นับว่าเป็นผู้เลิศ

ประเสริฐที่สุด เป็นประธาน สูงสุด และดีกว่าผู้ได้ฌาน ๔ จำพวกนั้น เปรียบเหมือนนมสด

เกิดจากแม่โค นมส้มเกิดจากนมสด ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๗.

๘. สักกัจจการีสูตร

ผู้ฉลาดในการตั้งจิตมั่นและกระทำความเคารพในสมาธิ นับเป็นผู้เลิศ
[๕๔๒] พระนครสาวตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ได้มาน ๔ จำพวกนี้. ๔
จำพวกเป็นไหน?

คือ ผู้ได้มานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ แต่ไม่
กระทำความเคารพใน

สมาธิ ๑. บางคนกระทำความเคารพในสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นใน
สมาธิ ๑. บางคน

ไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ และไม่กระทำความเคารพในสมาธิ ๑. บาง
คนฉลาดในการตั้งจิต

มั่นในสมาธิ และกระทำความเคารพในสมาธิ ๑. ใน ๔ จำพวกนั้น ผู้ได้มานที่
ฉลาดในการ

ตั้งจิตมั่นในสมาธิ และกระทำความเคารพในสมาธิ. นับว่าเป็นผู้เลิศประเสริฐ
ที่สุด เป็นประธาน

สูงสุด และดีกว่าผู้ได้มานทั้ง ๔ จำพวกนั้น เปรียบเหมือนนมสดเกิดจากแม่
โค นมส้มเกิดจาก

นมสด ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๘.

๙. สัตตัจจการีสูตร

ผู้ฉลาดในการตั้งจิตมั่นและทำความเพียรเป็นไปติดต่อกันในสมาธิ นับเป็นผู้
เลิศ

[๕๔๓] พระนครสาวตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ได้มาน ๔ จำพวกนี้. ๔
จำพวกเป็น

ไหน? คือ ผู้ได้มานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ แต่
ไม่กระทำความ

เพียรเป็นไปติดต่อกันในสมาธิ ๑. บางคนกระทำความเพียรเป็นไปติดต่อกันใน
สมาธิ แต่ไม่ฉลาดใน

การตั้งจิตมั่นในสมาธิ ๑. บางคนไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ และไม่
กระทำความเพียรเป็น

ไปติดต่อกันในสมาธิ ๑. บางคนฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ และกระทำความ
เพียรเป็นไปติดต่อกัน

ในสมาธิ ๑. ใน ๔ จำพวกนั้น ผู้ได้มานที่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ และ
กระทำความเพียร

เป็นไปติดต่อกันในสมาธิ. นับว่าเป็นผู้เลิศ ประเสริฐที่สุด เป็นประธาน สูงสุด
และดีกว่าผู้ได้

ฉานทั้ง ๔ จำพวกนั้น เปรียบเหมือนนมสดเกิดจากแม่โค นมส้มเกิดจากนมสด ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๙.

๑๐. สัมปายการสูตร

ผู้ฉลาดในการตั้งจิตมั่นและกระทำความสบายในสมาธิ นับเป็นผู้เลิศ [๕๔๔] พระนครสาวตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ได้ฉาน ๔ จำพวกนี้. ๔

จำพวกเป็น

ไหน? คือ ผู้ได้ฉานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ แต่ไม่กระทำความ

สบายในสมาธิ ๑. บางคนกระทำความสบายในสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ ๑.

บางคนไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ และไม่กระทำความสบายในสมาธิ

๑. บางคนฉลาดใน

การตั้งจิตมั่นในสมาธิ และกระทำความสบายในสมาธิ ๑. ใน ๔ จำพวกนั้น ผู้ได้ฉานที่ฉลาด

ในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ และกระทำความสบายในสมาธิ. นับว่าเป็นเลิศ ประเสริฐที่สุด เป็น

ประธาน สูงสุด และดีกว่าผู้ได้ฉานทั้ง ๔ จำพวกนั้น เปรียบเหมือนนมสดเกิดจากแม่โค

นมส้มเกิดจากนมสด ฯลฯ

ผู้ฉลาดในการเข้าสมาธิและฉลาดในการตั้งอยู่ในสมาธิเป็นต้น นับเป็นผู้เลิศ

[๕๔๕] พระนครสาวตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ได้ฉาน ๔ จำพวกนี้. ๔ จำพวกเป็นไหน?

คือ ผู้ได้ฉานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการเข้าสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในการตั้งอยู่ในสมาธิ ๑.

บางคนฉลาดในการตั้งอยู่ในสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในการเข้าสมาธิ ๑. บางคนไม่ฉลาดในการเข้าสมาธิ

และไม่ฉลาดในการตั้งอยู่ในสมาธิ ๑. บางคนฉลาดในการเข้าสมาธิ และฉลาดในการตั้งอยู่ใน

สมาธิ ๑. ใน ๔ จำพวกนั้น ผู้ได้ฉานที่ฉลาดในการเข้าสมาธิ และที่ฉลาดในการตั้งอยู่ในสมาธิ.

นับว่าเป็นเลิศ ประเสริฐที่สุด เป็นประธาน สูงสุด และดีกว่าผู้ได้ฉาน ทั้ง ๔ จำพวกนั้น

เปรียบเหมือนนมสดเกิดจากแม่โค นมส้มเกิดจากนมสด ฯลฯ

[๕๙๖] พระนครสาวัตถิ. ดูกฤกษุทั้งหลาย ผู้ได้ฌาน ๔ จำพวกนี้. ๔ จำพวกเป็น
ไหน? คือ ผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้เป็นผู้ฉลาดในการเข้าสมาธิ แต่ไม่ฉลาด
ในการออกจาก
สมาธิ ๑. บางคนฉลาดในการออกจากสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในการเข้าสมาธิ ๑.
บางคนไม่ฉลาด
ในการเข้าสมาธิ และไม่ฉลาดในการออกจากสมาธิ ๑. บางคนฉลาดในการ
เข้าสมาธิ และฉลาด
ในการออกจากสมาธิ ๑. ใน ๔ จำพวกนั้น ผู้ได้ฌานที่ฉลาดในการเข้าสมาธิ
และฉลาดในการ
ออกจากสมาธิ. นับว่าเป็นผู้เลิศ ประเสริฐที่สุด เป็นประธาน สูงสุด และดีกว่า
ผู้ได้ฌานทั้ง ๔
จำพวกนั้น เปรียบเหมือนนมสดเกิดจากแม่โค นมส้มเกิดจากนมสด ฯลฯ

[๕๙๗] พระนครสาวัตถิ. ดูกฤกษุทั้งหลาย ผู้ได้ฌาน ๔ จำพวกนี้. ๔
จำพวกเป็น
ไหน? คือ ผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการเข้าสมาธิ แต่ไม่ฉลาด
ในความเป็น
ผู้ฉลาดในสมาธิ ๑. บางคนฉลาดในความเป็นผู้ฉลาดในสมาธิ แต่ไม่ฉลาด
ในการเข้าสมาธิ ๑.
บางคนไม่ฉลาดในการเข้าสมาธิ และไม่ฉลาดในความเป็นผู้ฉลาดในสมาธิ
๑. บางคนฉลาดใน
การเข้าสมาธิ และฉลาดในความเป็นผู้ฉลาดในสมาธิ ๑. ใน ๔ จำพวกนั้น ผู้
ได้ฌานที่ฉลาด
ในการเข้าสมาธิและฉลาดในความเป็นผู้ฉลาดในสมาธิ. นับว่าเป็นผู้เลิศ
ประเสริฐที่สุด เป็น
ประธาน สูงสุด และดีกว่าผู้ได้ฌานทั้ง ๔ จำพวกนั้น เปรียบเหมือนนมสดเกิด
จากแม่โค
นมส้มเกิดจากนมสด ฯลฯ

[๕๙๘] พระนครสาวัตถิ. ดูกฤกษุทั้งหลาย ผู้ได้ฌาน ๔ จำพวกนี้ ๔
จำพวกเป็น
ไหน? คือ ผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการเข้าสมาธิ แต่ไม่ฉลาด
ในอารมณ์ใน
สมาธิ ๑. บางคนฉลาดในอารมณ์ในสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในการเข้าสมาธิ ๑.
บางคนไม่ฉลาด

ในการเข้าสมาธิ และไม่ฉลาดในอารมณ์ในสมาธิ ๑. บางคนฉลาดในการ
เข้าสมาธิ และฉลาด

ในอารมณ์ในสมาธิ ๑. ใน ๔ จำพวกนั้น ผู้ได้ฌานที่ฉลาดในการเข้าสมาธิ
และฉลาดในอารมณ์

ในสมาธิ. นับว่าเป็นผู้เลิศ ประเสริฐที่สุด เป็นประธาน สูงสุด และดีกว่าผู้ได้
ฌานทั้ง ๔

จำพวกนั้น เปรียบเหมือนนมสดเกิดจากแม่โค นมส้มเกิดจากนมสด ฯลฯ

[๕๕๕] พระนครสาวัตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ได้ฌาน ๔ จำพวกนี้. ๔
จำพวกเป็น

ไหน? คือ ผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการเข้าสมาธิ แต่ไม่ฉลาด
ในโคจรในสมาธิ ๑.

บางคนฉลาดในโคจรในสมาธิ แต่ไม่ฉลาดการเข้าสมาธิ ๑. บางคนไม่ฉลาด
ในการเข้าสมาธิ และ

ไม่ฉลาดในโคจรในสมาธิ ๑. บางคนฉลาดในการเข้าสมาธิ และฉลาดใน
โคจรในสมาธิ ๑. ใน ๔

จำพวกนั้น ผู้ได้ฌานที่ฉลาดในการเข้าสมาธิ และฉลาดในโคจรในสมาธิ. นับ
ว่าเป็นผู้เลิศ

ประเสริฐที่สุด เป็นประธาน สูงสุด และดีกว่าผู้ได้ฌานทั้ง ๔ จำพวกนั้น
เปรียบเหมือนนมสด

เกิดจากแม่โค นมส้มเกิดจากนมสด ฯลฯ

[๖๐๐] พระนครสาวัตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ได้ฌาน ๔ จำพวกนี้ ๔
จำพวกเป็นไหน?

คือ ผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการเข้าสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในการ
น้อมจิตไปใน

สมาธิ ๑. บางคนฉลาดในการน้อมจิตไปในสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในการเข้าสมาธิ
๑. บางคนไม่

ฉลาดในการเข้าสมาธิ และไม่ฉลาดในการน้อมจิตไปในสมาธิ ๑. บางคน
ฉลาดในการเข้าสมาธิ

และฉลาดในการน้อมจิตไปในสมาธิ ๑. ใน ๔ จำพวกนั้น ผู้ได้ฌานที่ฉลาด
ในการเข้าสมาธิ และ

ฉลาดในการน้อมจิตไปในสมาธิ. นับว่าเป็นผู้เลิศ ประเสริฐที่สุด เป็นประธาน
สูงสุดและ

ดีกว่าผู้ได้ฌานทั้ง ๔ จำพวกนั้น เปรียบเหมือนนมสดเกิดจากแม่โค นมส้ม
เกิดจากนมสด ฯลฯ

[๖๐๑] พระนครสาวัตถิ. ดูกฤกษุทั้งหลาย ผู้ได้มาน ๔ จำพวกนี้. ๔ จำพวกเป็น

ไหน? คือ ผู้ได้มานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการเข้าสมาธิ แต่ไม่กระทำความเคารพใน

สมาธิ ๑. บางคนกระทำความเคารพในสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในการเข้าสมาธิ ๑. บางคนไม่ฉลาด

ในการเข้าสมาธิ และไม่กระทำความเคารพในสมาธิ ๑. บางคนฉลาดในการเข้าสมาธิ และกระทำ

ความเคารพในสมาธิ ๑. ใน ๔ จำพวกนั้น ผู้ได้มานที่ฉลาดในการเข้าสมาธิ และกระทำความ

เคารพในสมาธิ นับว่าเป็นผู้เลิศ ประเสริฐที่สุด เป็นประธาน สูงสุด และดีกว่าผู้ได้มาน

๔ จำพวกนั้น เปรียบเหมือนนมสดเกิดจากแม่โค นมส้มเกิดจากนมสด ฯลฯ

[๖๐๒] พระนครสาวัตถิ. ดูกฤกษุทั้งหลาย ผู้ได้มาน ๔ จำพวกนี้. ๔ จำพวกเป็น

ไหน? คือ ผู้ได้มานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการเข้าสมาธิ แต่ไม่กระทำความเพียรเป็น

ไปติดต่อกันในสมาธิ ๑. บางคนกระทำความเพียรเป็นไปติดต่อกันในสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในการเข้า

สมาธิ ๑. บางคนไม่ฉลาดในการเข้าสมาธิ และไม่กระทำความเพียรเป็นไปติดต่อกันในสมาธิ ๑.

บางคนฉลาดในการเข้าสมาธิ และกระทำความเพียรเป็นไปติดต่อกันในสมาธิ ๑. ใน ๔ จำพวกนั้น

ผู้ได้มานที่ฉลาดในการเข้าสมาธิ และกระทำความเพียรเป็นไปติดต่อกันในสมาธิ. นับว่าเป็นผู้เลิศ

ประเสริฐที่สุด เป็นประธาน สูงสุด และดีกว่าผู้ได้มานทั้ง ๔ จำพวกนั้น เปรียบเหมือนนมสด

เกิดจากแม่โค นมส้มเกิดจากนมสด ฯลฯ

[๖๐๓] พระนครสาวัตถิ. ดูกฤกษุทั้งหลาย ผู้ได้มาน ๔ จำพวกนี้. ๔ จำพวกเป็น

ไหน? คือ ผู้ได้มานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการเข้าสมาธิ แต่ไม่กระทำความสบายใน

สมาธิ ๑. บางคนกระทำความสบายในสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในการเข้าสมาธิ ๑. บางคนไม่ฉลาด

ในการเข้าสมาธิ และไม่กระทำความสบายในสมาธิ ๑. บางคนฉลาดในการ
เข้าสมาธิ และ

กระทำความสบายในสมาธิ ๑. ใน ๔ จำพวกนั้น ผู้ได้ฌานที่ฉลาดในการ
เข้าสมาธิ และกระทำ

ความสบายในสมาธิ. นับว่าเป็นผู้เลิศ ประเสริฐที่สุด เป็นประธาน สูงสุด และ
ดีกว่าผู้ได้

ฌานทั้ง ๔ จำพวกนั้น เปรียบเหมือนนมสดเกิดจากแม่โค นมส้มเกิดจากนม
สด ฯลฯ

[๖๐๔] พระนครสาวัตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ได้ฌาน ๔ จำพวกนี้. ๔
จำพวกเป็น

ไหน? คือ ผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการตั้งอยู่ในสมาธิ แต่ไม่
ฉลาดในการออก

จากสมาธิ ๑. บางคนฉลาดในการออกสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในการตั้งอยู่ใน
สมาธิ ๑. บางคนไม่ฉลาดใน

การตั้งอยู่ในสมาธิ และไม่ฉลาดในการออกจากสมาธิ ๑. บางคนฉลาดในการ
ตั้งอยู่ในสมาธิ และ

ไม่ฉลาดในการออกจากสมาธิ ๑. ใน ๔ จำพวกนั้น ผู้ได้ฌานที่ฉลาดในการ
ตั้งอยู่ในสมาธิ และ

ฉลาดในการออกจากสมาธิ. นับว่าเป็นผู้เลิศ ประเสริฐที่สุด เป็นประธาน สูง
สุด และดีกว่า

ได้ฌานทั้ง ๔ จำพวกนั้น เปรียบเหมือนนมสดเกิดจากแม่โค นมส้มเกิดจาก
นมสด ฯลฯ

[๖๐๕] พระนครสาวัตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ได้ฌาน ๔ จำพวกนี้. ๔
จำพวกเป็น

ไหน? คือ ผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการออกจากสมาธิ แต่ไม่
ฉลาดในความ

เป็นผู้ฉลาดในสมาธิ ๑. บางคนฉลาดในความเป็นผู้ฉลาดในสมาธิ แต่ไม่
ฉลาดในการออกจาก

สมาธิ ๑. บางคนไม่ฉลาดในการออกจากสมาธิ และไม่ฉลาดในความเป็นผู้
ฉลาดในสมาธิ ๑.

บางคนฉลาดในการออกจากสมาธิ และฉลาดในความเป็นผู้ฉลาดในสมาธิ ๑.
ใน ๔ จำพวกนั้น

ผู้ได้ฌานที่ฉลาดในการออกจากสมาธิ และฉลาดในความเป็นผู้ฉลาดใน
สมาธิ. นับว่าเป็นผู้เลิศ

ประเสริฐที่สุด เป็นประธาน สูงสุด และดีกว่าผู้ได้ฌานทั้ง ๔ จำพวกนั้น
เปรียบเทียบ

นมสดเกิดจากแม่โค นมส้มเกิดจากนมสด ฯลฯ

[๖๐๖] พระนครสาวัตถิ. ดูกรรณิกษุทั้งหลาย ผู้ได้ฌาน ๔ จำพวกนี้. ๔
จำพวกเป็น

ไหน? คือ ผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในความเป็นฉลาดในสมาธิ
แต่ไม่ฉลาดใน

อารมณ์ในสมาธิ ๑. บางคนฉลาดในอารมณ์ในสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในความ
เป็นผู้ฉลาดในสมาธิ ๑.

บางคนไม่ฉลาดในความเป็นผู้ฉลาดในสมาธิ และไม่ฉลาดในอารมณ์ใน
สมาธิ ๑. บางคนฉลาด

ในความเป็นผู้ฉลาดในสมาธิ และฉลาดในอารมณ์ในสมาธิ ๑. ใน ๔ จำพวก
นั้น ผู้ได้ฌานที่

ฉลาดในความเป็นผู้ฉลาดในสมาธิ และฉลาดในอารมณ์สมาธิ. นับว่าเป็นผู้
เลิศ ประเสริฐที่สุด

เป็นประธาน สูงสุด และดีกว่าผู้ได้ฌานทั้ง ๔ จำพวกนั้น เปรียบเหมือนนมสด
เกิดจากแม่โค

นมส้มเกิดจากนมสด ฯลฯ

[๖๐๗] พระนครสาวัตถิ. ดูกรรณิกษุทั้งหลาย ผู้ได้ฌาน ๔ จำพวกนี้. ๔
จำพวกเป็น

ไหน? คือ ผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในอารมณ์ในสมาธิ แต่ไม่
ฉลาดในโคจร

ในสมาธิ ๑. บางคนฉลาดในโคจรในสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในอารมณ์ในสมาธิ
๑. บางคนไม่ฉลาด

ในอารมณ์ในสมาธิ และไม่ฉลาดในโคจรในสมาธิ ๑. บางคนฉลาดใน
อารมณ์ในสมาธิ และฉลาด

ในโคจรในสมาธิ ๑. ใน ๔ จำพวกนั้น ผู้ได้ฌานที่ฉลาดในอารมณ์ในสมาธิ
และฉลาดในโคจร

ในสมาธิ. นับว่าเป็นผู้เลิศ ประเสริฐที่สุด เป็นประธาน สูงสุด และดีกว่าผู้ได้
ฌานทั้ง ๔

จำพวกนั้น เปรียบเหมือนนมสดเกิดจากแม่โค นมส้มเกิดจากนมสด ฯลฯ

[๖๐๘] พระนครสาวัตถิ. ดูกรรณิกษุทั้งหลาย ผู้ได้ฌาน ๔ จำพวกนี้. ๔
จำพวกเป็น

ไหน? คือ ผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในโคจรในสมาธิ แต่ไม่
ฉลาดในการน้อมจิต

ไปในสมาธิ ๑. บางคนฉลาดในการน้อมจิตไปในสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในโศจร
ในสมาธิ ๑. บางคน

ไม่ฉลาดในโศจรในสมาธิ และไม่ฉลาดในการน้อมจิตไปในสมาธิ ๑. บางคน
ฉลาดในโศจรใน

สมาธิ และฉลาดในการน้อมจิตไปในสมาธิ ๑. ใน ๔ จำพวกนั้น ผู้ได้ฌานที่
ฉลาดในโศจรใน

สมาธิ และฉลาดในการน้อมจิตไปในสมาธิ. นับว่าเป็นผู้เลิศ ประเสริฐที่สุด
เป็นประธาน

สูงสุด และดีกว่าผู้ได้ฌานทั้ง ๔ จำพวกนั้น เปรียบเหมือนนมสดเกิดจากแม่
โค นมส้มเกิดจาก

นมสด ฯลฯ

[๖๐๙] พระนครสาวัตถิ. ดูกฤกษุทั้งหลาย ผู้ได้ฌาน ๔ จำพวกนี้. ๔
จำพวกเป็น

ไหน? คือ ผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการน้อมจิตไปในสมาธิ
แต่ไม่กระทำ

ความเคารพในสมาธิ ๑. บางคนกระทำความเคารพในสมาธิ แต่ไม่ฉลาดใน
การน้อมจิตไปใน

สมาธิ ๑. บางคนไม่ฉลาดในการน้อมจิตไปในสมาธิ และไม่กระทำความ
เคารพในสมาธิ ๑.

บางคนฉลาดในการน้อมจิตไปในสมาธิ และกระทำความเคารพในสมาธิ ๑.
ใน ๔ จำพวกนั้น

ผู้ได้ฌานที่ฉลาดในการน้อมจิตไปในสมาธิ และกระทำความเคารพในสมาธิ.
นับว่าเป็นผู้เลิศ

ประเสริฐที่สุด เป็นประธาน สูงสุด และดีกว่าผู้ได้ฌานทั้ง ๔ จำพวกนั้น
เปรียบเหมือนนมสด

เกิดจากแม่โค นมส้มเกิดจากนมสด ฯลฯ

[๖๑๐] พระนครสาวัตถิ. ดูกฤกษุทั้งหลาย ผู้ได้ฌาน ๔ จำพวกนี้. ๔
จำพวกเป็น

ไหน? คือ ผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้กระทำความเคารพในสมาธิ แต่ไม่
กระทำความเพียร

เป็นไปติดต่อกันในสมาธิ ๑. บางคนกระทำความเพียรเป็นไปติดต่อกันในสมาธิ แต่
ไม่กระทำความ

เคารพในสมาธิ ๑. บางคนไม่กระทำความเคารพในสมาธิ และไม่กระทำความ
เพียรเป็นไปติดต่อกัน

ในสมาธิ ๑. บางคนกระทำความเคารพในสมาธิ และกระทำความเพียรเป็นไปติดต่อกันในสมาธิ ๑.

ใน ๔ จำพวกนั้น ผู้ได้ฌานที่กระทำความเคารพในสมาธิ และกระทำความเพียรเป็นไปติดต่อกันใน

สมาธิ. นับว่าเป็นผู้เลิศ ประเสริฐที่สุด เป็นประธาน สูงสุด และดีกว่าผู้ได้ฌานทั้ง ๔ จำพวก

นั้น เปรียบเหมือนนมสดเกิดจากแม่โค นมส้มเกิดจากนมสด ฯลฯ

[๖๑๑] พระนครสาวัตถิ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ได้ฌาน ๔ จำพวกนี้. ๔ จำพวกเป็น

ไหน? คือ ผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้กระทำความเพียรเป็นไปติดต่อกันในสมาธิ แต่ไม่

กระทำความสบายในสมาธิ ๑. บางคนกระทำความสบายในสมาธิ แต่ไม่กระทำความเพียรเป็นไป

ติดต่อกันในสมาธิ ๑. บางคนไม่กระทำความเพียรเป็นไปติดต่อกันในสมาธิ และไม่กระทำความสบาย

ในสมาธิ ๑. บางคนกระทำความเพียรเป็นไปติดต่อกันในสมาธิ และกระทำความสบายในสมาธิ ๑.

ใน ๔ จำพวกนั้น ผู้ได้ฌานที่กระทำความเพียรเป็นไปติดต่อกันในสมาธิ และกระทำความสบายใน

สมาธิ. นับว่าเป็นผู้เลิศ ประเสริฐที่สุด เป็นประธาน สูงสุด และดีกว่าผู้ได้ฌานทั้ง ๔ จำพวก

นั้น เปรียบเหมือนนมสดเกิดจากแม่โค นมส้มเกิดจากนมสด เนยข้นเกิดจากนมส้ม เนยใส

เกิดจากเนยข้น หัวเนยใสเกิดจากเนยใส หัวเนยใสเขากล่าวว่าเป็นเลิศฉันใด ผู้ได้ฌานที่

กระทำความเพียรเป็นไปติดต่อกันในสมาธิ และกระทำความสบายในสมาธิ. ก็นับว่าเป็นผู้เลิศ

ประเสริฐที่สุด เป็นประธาน สูงสุด และดีกว่าผู้ได้ฌานทั้ง ๔ จำพวกนั้นฉันนั้นเหมือนกัน.

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้จบลงแล้ว ภิกษุเหล่านั้นดีใจชื่นชมภาษิตของ

พระผู้มีพระภาค ฉะนั้นแล.

(สูตรอีก ๕๐ สูตร พึงให้พิสดารโดยนัยนี้)

จบ สูตรที่ ๑๐.

จบ สมาธิสังยุต.

รวมพระสูตรที่มีในสังยุตนี้ คือ

๑. สมาธิสมาปัตติสูตร	๖. โคจรสูตร
๒. จิตฺติสูตร	๗. อภินิหารสูตร
๓. วุฏฐานสูตร	๘. สักกัจจการีสูตร
๔. กัลลิตสูตร	๙. สาทัจจการีสูตร
๕. อารัมมณสูตร	๑๐. สัมปายการีสูตร.

จบ ชั้นธวาวรรคสังยุต.

รวมวรรคที่มีในชั้นธวารวรรคสังยุต นี้ คือ

๑. นกุลปีตวรรค	๒. อนิจจวรรค
๓. ภาววรรค	๔. นตุมหากวรรค
๕. อัตตทีปวรรค	
- รวม ๕ วรรคนี้ ท่านเรียกว่า ปฐมปัณณาสก์.
๖. อุปายวรรค	๗. อรหันตวรรค
๘. ชัชชนียวรรค	๙. เถรวรรค
๑๐. ปุปผวรรค	

รวม ๕ วรรคนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ฉลาดทรงประกาศว่า เป็นมัชฌิมปัณณาสก์.

๑๑. อันตวรรค	๑๒. ธัมมกถิการวรรค
๑๓. อวิชชาวรรค	๑๔. กุกกุฬวรรค
๑๕. ทิฏฐิการวรรค	
- รวม ๕ วรรคนี้ ท่านเรียกว่า ปัจฉิมปัณณาสก์ และเรียกว่าเป็นนิบาต.

ในชั้นธวารวรรคมี ๑๓ สังยุต คือ

๑. ชันธสังยุต	๘. นาคสังยุต
๒. ราชสังยุต	๙. สุปัณณสังยุต
๓. ทิฏฐิสังยุต	๑๐. คันธัพพกายสังยุต
๔. โอกกันตสังยุต	๑๑. วลาหกสังยุต
๕. อุปปาทสังยุต	๑๒. วัจนโคตตสังยุต
๖. กิเลสสังยุต	๑๓. สมาธิสังยุต นะนี้แล ฯลฯ
๗. สารีปุตตสังยุต	

พระไตรปิฎก เล่มที่ ๑๖๖